

Σ. ΧΟΥΤΖΑΙΟΣ, λιομάζωμα

Μεταπτυχιακή εργασία

10 Αόρατες προθήκες στην πόλη της Μυτιλήνης

Μαριάνθη Βουρβούλη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια : Αναστασία Χουρμουζιάδη

Μυτιλήνη 2018

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας

Τμήμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Πληροφορικής και Επικοινωνίας

Κατεύθυνση: Μουσειολογία

Μεταπτυχιακή διατριβή

«10 Αόρατες προθήκες στην πόλη της Μυτιλήνης»

Μαριάνθη Βουρβούλη

Επιβλέπουσα : Αναστασία Χουρμουζιάδη

Μυτιλήνη, Μάρτιος 2018

«Τώρα μένουν απομεινάρια ερειπωμένα και θλιβερά να μας θυμίζουν ένα παρελθόν, που όπως και να το κάνουμε ήταν ζωή, ένα παρελθόν που όσο κι αν έκλεινε πίκρες από την τυραννία που εκπροσωπούσε, αντιπροσώπευε έναν κόσμο και μια εποχή. Αυτά τα απομεινάρια έπρεπε να τα συντηρήσουμε, να τα διατηρήσουμε γιατί διηγούνται ιστορία»

M. Αναγνωστοπούλου 1984

στους γονείς μου, για την στήριξη
στον σύζυγό μου, για την ενθάρρυνση και την κατανόηση
στα παιδιά μου, για την υπομονή τους

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	3
Abstract.....	5
Εισαγωγή	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : Το Μουσείο	9
1.1 Ο ορισμός του μουσείου.....	9
1.2 Η εξέλιξη του θεσμού των μουσείων.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : Διατηρητέα κτίρια.....	15
2.1 Η διαχρονική προσέγγιση της προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς.....	15
2.2 Περί της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στον Ελλαδικό χώρο.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : Η Μυτιλήνη από τα μέσα του 19 ^{ου} αιώνα και μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20 ^{ου} αιώνα.....	33
3.1 Κοινωνικές και Οικονομικές συνθήκες.....	33
3.2 Η Αρχιτεκτονική των δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : Η Μουσειοποίηση του Αστικού χώρου	49
4.1 Η χωρική διάσταση του μουσείου	49
4.2 Ο αστικός χώρος ως πεδίο ανάπτυξης της συλλογικής μνήμης.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο : Η συλλογή	61
5.1 Το μουσείο και η έννοια του <i>συλλέγειν</i>	61
5.2 Τα κτίρια της συλλογής	66
5.2.1 Κατοικία Χαλήμ Μπέη	69
5.2.2 Κατοικία Αχ. Βουρνάζου (στο Κιόσκι).....	77
5.2.3 Ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρεταννία»	84
5.2.4 Καφενείο «Πανελλήνιον».....	92
5.2.5 Γυμνάσιο Μυτιλήνης	99
5.2.6 Ιερός Ναός Αγ. Θεράποντα.....	106
5.2.7 Γενί Τζαμί (Νέο Τέμενος)	113
5.2.8 Ταρσί Χαμάμ	121
5.2.9 Η Οθωμανική Τράπεζα - «Banque Imperiale Ottomane»	127
5.2.10 Το Οθωμανικό Γυμνάσιο	133
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο : Τα θέματα	139

Εισαγωγή	139
6.1 Η ανέλιξη της αστικής τάξης μέσω του εμπορίου και των παροικιών	140
6.2 Ο θεσμός της προίκας και οι επιγαμίες	145
6.3 Η Αρχαιολογική αίθουσα του Γυμνασίου	148
6.4 Το τρίπτυχο Εκκλησία-Φιλανθρωπία-Δημογεροντία	149
6.5 Η Ψυχαγωγία	153
6.6 Οι πρόσφυγες και η ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923.....	156
6.7 Η Εκπαίδευση των μουσουλμάνων	158
6.8 Ο αρχιτέκτονας Αργύρης Αδαλής.....	160
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: Πρόταση μουσειακής Έκθεσης με τίτλο «10 Αόρατες προθήκες στην πόλη της Μυτιλήνης».....	165
7.1 Η Μουσειακή Έκθεση.....	165
7.1.1 Γενικά περί έκθεσης συλλογής εντός των ορίων του κτιριακού κελύφους του Μουσείου	165
7.1.2 Εκθεσιακές πρακτικές στο αστικό τοπίο	170
7.2 Έκθεση με τίτλο «10 Αόρατες προθήκες στην πόλη της Μυτιλήνης»... ..	172
7.2.1 Αφηγηματικός άξονας – το άυλο αντικείμενο της έκθεσης	172
7.2.2 Πορεία επίσκεψης	176
7.2.3 Το κείμενο ως «έκθεμα».....	178
7.2.4 Τα 10 «κείμενα-εκθέματα»	186
Αντί επιλόγου	217
Πηγές Εικόνων.....	219
Βιβλιογραφία.....	231
Παράρτημα.....	243

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα της μεταπτυχιακής μου εργασίας, κα Α. Χουρμουζιάδη, η οποία με ενέπνευσε από την πρώτη στιγμή και μου έδωσε το «εισιτήριο» γι' αυτό το «ταξίδι», στην *Παλιά Μυτιλήνη*, τον τόπο μου, που ομολογώ ότι ελάχιστα γνώριζα πριν την εκπόνηση αυτής της εργασίας. Η καθοδήγηση, η υπομονή, οι υποδείξεις και το ενδιαφέρον της, υπήρξαν πολύτιμες για την ολοκλήρωσή της.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους φίλους και συναδέλφους που με οποιοδήποτε τρόπο συνέβαλαν στην πραγματοποίηση της παρούσας ερευνητικής εργασίας.

Τέλος θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στους γονείς μου, που με στήριξαν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου, στον σύζυγό μου, για τις στοχευμένες παρατηρήσεις του και την ηθική συμπαράσταση και τέλος στα παιδιά μου, τον Δημήτρη και την Εμμανουέλα, χωρίς την ανοχή των οποίων, δεν θα ήταν δυνατή η ολοκλήρωση αυτού του «ταξιδιού».

M. Βουρβούλη

Abstract

The subject of this postgraduate thesis, entitled "10 Invisible Glass Cases in the City of Mytilene", is the creation of a museum exhibition diffused in the urban landscape, in which museum objects are considered preserved buildings of particular architectural, historical, cultural and social importance, that were built in the late 19th and early decades of the 20th century.

The selected buildings reflect the glamor, wealth and social life of the upper class of both the Christian and Muslim communities during that period, but especially of the Christians who benefited financially from the provisions of the Tanzimat reforms in 1839, through oil trade and the establishment of communities in foreign countries.

A city can certainly not be "closed" in a building or a showcase, but its plurality and its historicity can be revealed through a museum exhibition diffused in the urban landscape (Chourmouziadi, 2017), if it is perceived as a "collector-pot" of the cultural heritage, which, through its monuments-exhibits, that are protected by decrees, as another type of museum display, tell their story and that of the wider social environment, of their time.

The development of this exhibition proposal is not limited to the presentation of the selected listed buildings of the cultural heritage of the city of Mytilene, as works of art, but seeks through a narrative axis, which takes into account particular and unfamiliar to the general public characteristics of buildings- exhibits , to "share" the history of the place and the people of the period under consideration and to provoke the interest of the visitor, proposing a new perspective, while offering an outdoor museum experience, in urban space.

Εισαγωγή

Σκοπός της εργασίας

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο του ΠΜΣ «Πολιτισμική Πληροφορική και Επικοινωνία», με κατεύθυνση Μουσειολογία, υπό την επίβλεψη της επίκουρης καθηγήτριας Α. Χουρμουζιάδη.

Αντικείμενο της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας, με τίτλο «10 Αόρατες προθήκες στην πόλη της Μυτιλήνης», είναι η δημιουργία μιας μουσειακής έκθεσης διάχυτης στο αστικό τοπίο, στην οποία ως μουσειακά αντικείμενα θεωρούνται επιλεγμένα διατηρητέα κτίρια ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, ιστορικής, πολιτισμικής και κοινωνικής σημασίας, τα οποία κατασκευάστηκαν στα τέλη του 19^{ου} και στις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα.

Τα επιλεγμένα κτίσματα, αντανακλούν την αίγλη, τον πλούτο και την κοινωνική ζωή του αρχοντοαστικού στρώματος, τόσο της χριστιανικής, όσο και της μουσουλμανικής κοινότητας εκείνης της περιόδου, αλλά κυρίως των χριστιανών οι οποίοι επωφελούμενοι από τις ευεργετικές διατάξεις των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ το 1839, αναπτύχθηκαν οικονομικά δια του εμπορίου του λαδιού και της ίδρυσης παροικιών σε χώρες του εξωτερικού.

Μία πόλη σίγουρα δεν μπορεί να «κλειστεί» σε ένα κτίριο, ή μια προθήκη, η πολυφωνία της όμως και η ιστορικότητά της μπορεί να αναδειχθεί μέσω μιας μουσειακής έκθεσης διάχυτης στο αστικό τοπίο (Χουρμουζιάδη, 2017), αν εκληφθεί ως «συλλέκτης-δοχείο» της πολιτισμικής κληρονομιάς, ο οποίος μέσω των μνημείων-εκθεμάτων του, τα οποία προστατεύονται από διατάγματα ως ένα άλλο είδος μουσειακής προθήκης, αφηγούνται την ιστορία τους, αλλά και του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος της εποχής τους.

Η μουσειακή έκθεση και το μουσείο γενικότερα, αποτελεί ένα συνολικό και συλλογικό προϊόν, του οποίου οι επιμέρους συνιστώσες, σύμφωνα με τον Τζώνο (2013), αν και είναι διακριτές, πρακτικά αλληλεξαρτώνται. Έτσι από την μία υπάρχει το περιεχόμενο, υλικό και άυλο (νοηματικό), της μουσειακής έκθεσης και από την άλλη, η αφηγηματική πρακτική, μέσω της οποίας η μουσειακή έκθεση γίνεται κατανοητή από το κοινό.

Η ανάπτυξη της συγκεκριμένης εκθεσιακής πρότασης, δεν εξαντλείται στην παρουσίαση των επιλεγμένων διατηρητέων κτιρίων της πολιτισμικής κληρονομιάς, της πόλης της Μυτιλήνης, ως έργων τέχνης, αλλά επιδιώκει μέσω ενός αφηγηματικού άξονα ο οποίος λαμβάνει υπόψη ιδιαίτερα και άγνωστα στο ευρύ κοινό, χαρακτηριστικά των κτιρίων-

εκθεμάτων, να «μοιραστεί» την ιστορία του τόπου και των ανθρώπων της εξεταζόμενης περιόδου και να προκαλέσει το ενδιαφέρον του επισκέπτη, προτείνοντας του μια νέα οπτική των πραγμάτων, προσφέροντας παράλληλα μια «εκτός των θυρών» μουσειακή εμπειρία στον αστικό χώρο.

Δομή της εργασίας

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε 7 κεφάλαια, με τα τέσσερα πρώτα να αναλύουν - παρουσιάζουν το θεωρητικό πλαίσιο, πάνω στο οποίο βασίζεται η εκθεσιακή πρόταση, η οποία παρουσιάζεται στα κεφάλαια 5,6 & 7.

Πιο αναλυτικά, στο 1^ο κεφάλαιο της εργασίας δίνονται πληροφορίες σχετικά με τον ορισμό του Μουσείου και την ιστορική εξέλιξη του θεσμού μέσα στο χρόνο. Στην επόμενη ενότητα, γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση της διαχρονικής προσέγγισης της προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς στον Ευρωπαϊκό χώρο, παρουσιάζονται τα κείμενα των διεθνών συμβάσεων αλλά και η Νομοθεσία που εφαρμόζεται σήμερα στην Ελλάδα, σε σχέση με τον χαρακτηρισμό οικιστικών συνόλων και κτιρίων, ως διατηρητέων, και την προστασία αυτών. Στο 3^ο κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της εξεταζόμενης περιόδου, από το 1839, έτος εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ, και μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, και συγκεκριμένα μέχρι την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923. Παράλληλα παρουσιάζεται η αρχιτεκτονική των δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων που ανεγείρονται εκείνη την περίοδο στο νησί, αρχιτεκτονική η οποία είναι επηρεασμένη, από τα πρότυπα της Ευρώπης αλλά και της Ανατολής. Στο 5^ο κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα διατηρητέα κτίρια της συλλογής και οι περιορισμοί που θέτουν τα διατάγματα προστασίας των, ενώ στο 6^ο, γίνεται αναφορά στα θέματα που με απασχόλησαν αλλά και με εντυπωσίασαν, κατά την διάρκεια συγγραφής αυτής της εργασίας, μέσα από την έρευνα στα ιστορικά αρχεία, τις μαρτυρίες και τα φωτογραφικά ντοκουμέντα της εποχής, και τα οποία συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τα επιλεγμένα κτίρια.

Τέλος στο 7^ο κεφάλαιο, αρχικά αναλύεται η μουσειακή πρόταση και δίνονται στοιχεία για τον φωτογράφο, τα φωτογραφικά στιγμιότυπα του οποίου, αποτελούν τον αφηγηματικό άξονα που συνδέει τα αντικείμενα - κτίρια της έκθεσης και ακολουθεί η παρουσίαση των εκθεμάτων στα οποία αναπτύσσεται η επιλεγμένη ερμηνευτική προσέγγιση των διατηρητέων κτιρίων της συλλογής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: Το Μουσείο

1.1 Ο ορισμός του μουσείου

Από την εποχή που έκαναν την εμφάνισή τους τα πρώτα μουσεία - αριστοκρατικές συλλογές του 16^{ου} & 17^{ου} αιώνα - μέχρι την ποικιλία και την πολυμορφία των σημερινών μουσείων, ο ρόλος και οι λειτουργίες τους έχουν αλλάξει και αυτό συνεπάγεται και την δυσκολία στη εύρεση ενός ορισμού ο οποίος θα καλύπτει ταυτόχρονα τα παραδοσιακά μουσεία τέχνης και αρχαιολογίας, τα μικρά λαογραφικά μουσεία, τα μουσεία τεχνολογίας και φυσικής ιστορίας, τα μουσεία αυτοκινήτου, σοκολάτας, παιδικού παιχνιδιού κ.α..

Ο ορισμός που χρησιμοποιείται πιο συχνά είναι αυτός στον οποίο κατέληξαν τα μέλη του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων -ICOM¹- το 1974, σύμφωνα με τον οποίο, με τον όρο μουσείο νοείται :

«ένα μόνιμο ίδρυμα, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοιχτό στο κοινό, που έχει ως έργο του τη συλλογή, τη μελέτη, τη διατήρηση, τη γνωστοποίηση και τη έκθεση τεκμηρίων του ανθρώπινου πολιτισμού και περιβάλλοντος, με στόχο τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία»

Σύμφωνα με τον παραπάνω ορισμό, δίνεται έμφαση τόσο στον κοινωνικό και δημόσιο χαρακτήρα του μουσείου, το οποίο δεν λειτουργεί με κύριο σκοπό το κέρδος, παρόλο που στους χώρους του συχνά στεγάζει πωλητήρια, όσο και στην λειτουργία του ως χώρου μελέτης και εκπαίδευσης, κατά τα πρότυπα των πρώτων μουσείων του 17^ο αιώνα, αλλά και ψυχαγωγίας που προσφέρουν τα περισσότερα σύγχρονα μουσεία.

Η Οικονόμου (2003), αναφέρει ότι μετά το 1974, πέραν του κλασσικού τύπου μουσείου, κατά τον ορισμό του ICOM, αναγνωρίστηκαν και ως μουσεία διάφοροι οργανισμοί όπως για παράδειγμα τα κέντρα επιστήμης και τεχνολογίας, οι προστατευόμενοι βιότοποι, τα πολιτιστικά κέντρα και οι αίθουσες εκθέσεων έργων τέχνης, τα οποία δεν ακολουθούν επακριβώς το ορισμό της έννοιας του μουσείου.

---

¹ Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων είναι το όργανο που ασχολείται με όλες τις λειτουργίες των μουσείων και τη μελέτη τους παγκοσμίως, καθώς και με την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Συστάθηκε το 1946 από την UNESCO και έχει εθνικές επιτροπές σε περισσότερα από 100 κράτη. Οι πρώτες προσπάθειες διατύπωσης ενός ορισμού για το μουσείο ξεκίνησαν το 1946, ενώ ο ορισμός που διατυπώθηκε το 1974, συμπληρώθηκε κατά τη διάρκεια επόμενων συνόδων σε ότι αφορά την ερμηνεία του βασικού ορισμού (Οικονόμου, 2003, σελ. 15, 28). Ο ορισμός, όπως διατυπώθηκε μετά την 22^η Γενική Συνέλευση, στην Βιέννη, στις 24 Αυγούστου 2007 είναι διαθέσιμος ηλεκτρονικά στην διεύθυνση <http://icom.museum/definition.html> [τελευταία επίσκεψη 25.01.2018].

Παράλληλα διευρύνθηκε ο τομέας δραστηριότητας των μουσείων, το είδος των συλλογών καθώς και ο τρόπος επικοινωνίας τους με το κοινό. Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται και ο ορισμός² της Βρετανικής Ένωσης Μουσείων, το 1998, σύμφωνα με τον οποίο:

«Το Μουσείο δίνει την δυνατότητα στους ανθρώπους να εξερευνούν συλλογές για έμπνευση, μάθηση και ψυχαγωγία. Είναι ιδρύματα που συλλέγουν, προστατεύουν και κάνουν προσιτά αντικείμενα και δείγματα του φυσικού κόσμου, τα οποία φυλάσσουν προς όφελος της κοινωνίας».

Ο παραπάνω ορισμός εστιάζει στον δημόσιο ρόλο του μουσείου, το οποίο πέρα από φύλακα των πολιτισμικών αγαθών, θα πρέπει να αποτελεί και χώρο πρόσβασης και χρήσης αυτών από τους επισκέπτες του (Μπούνια, 2015).

1.2 Η εξέλιξη του θεσμού των μουσείων

Ο άνθρωπος, από τα πρώτα στάδια της εμφάνισής του, είχε ανάγκη να συλλέγει πράγματα διαφορετικής τυπολογίας, τα οποία ικανοποιούσαν την περιέργειά του ή εξυπηρετούσαν κάποια αναγκαιότητά του.

Στην αρχαιότητα, ο όρος μουσείο αναφέρεται ως τέμενος που χρησιμοποιούνταν για την λατρεία των Μουσών, δηλαδή ένας μορφολογικά υπαίθριος δημόσιος χώρος, στον οποίο φιλοξενούνταν συλλογές αντικειμένων - κυρίως αναθήματα πιστών - για την καλλιέργεια των τεχνών, των γραμμάτων, της μουσικής και της ποίησης (Γκαζή, 1999). Τον 3^ο αιώνα π.χ. οικοδομήθηκε το Μουσείο της Αλεξάνδρειας (290 π.χ.) από τον Πτολεμαίο Α' (367 - 283 π.χ.), έχοντας ως πρότυπο το Λύκειο του Αριστοτέλη (Εικ.1) και το οποίο εκτός από αντικείμενα και αγάλματα περιλάμβανε βοτανικό και ζωολογικό κήπο.

Παρόλα αυτά η κύρια λειτουργία του ήταν αντίστοιχη με αυτή του Πανεπιστημίου ή της Φιλοσοφικής Ακαδημίας, όπου η μάθηση στηριζόταν στην παρατήρηση και πιθανότητα σε κάποια μορφή πειραμάτων (Οικονόμου, 2003, σελ. 31).

---

² Ο ορισμός της Βρετανικής Ένωσης Μουσείων, το 1998 καθώς και η αναδιατύπωση του το 2015 στη Γενική Συνέλευση της Βρετανικής Ένωσης Μουσείων, είναι διαθέσιμοι ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://www.museumsassociation.org/ma/10934> [τελευταία επίσκεψη 25.01.2018].

Στα ρωμαϊκά χρόνια αναφέρεται ως χώρος ανταλλαγής φιλοσοφικών ιδεών, ενώ στο Μεσαίωνα συνεχίζεται η έκθεση αντικειμένων, κυρίως θρησκευτικών και εικόνων, σε δημόσιους χώρους, και παράλληλα εκτίθενται και λάφυρα πολέμου που φέρνουν οι Σταυροφόροι και τα οποία συχνά καταλήγουν σε ιδιωτικές πριγκιπικές συλλογές (Γκαζή, 1999, 40-41).

Εικ. 1 : Το Λύκειο του Αριστοτέλη

Η έννοια του μουσείου, ως συλλογή καλλιτεχνικού περιεχομένου (κλασσικής και σύγχρονης τέχνης), τοποθετείται χρονικά κατά τη διάρκεια της Ιταλικής Αναγέννησης και λαμβάνει χώρα σε ιδιωτικές οικίες πλούσιων και εύπορων της εποχής.

Το 15^ο αιώνα, το Παλάτι των Μεδίκων (Εικ. 2) στη Φλωρεντία, λειτούργησε ως πρότυπο των μουσείων της Ευρώπης στην περίοδο της Αναγέννησης και για το λόγο αυτό θεωρείται σταθμός στην ιστορική εξέλιξη των μουσείων. Στεγάστηκε σε ένα από τα πρώτα αναγεννησιακά κτίρια της Φλωρεντίας, είχε ιδιωτικό χαρακτήρα και οι συλλογές του περιλάμβαναν κυρίως έργα τέχνης, τα οποία δημιουργήθηκαν για το συγκεκριμένο παλάτι, καθώς και άλλα αντικείμενα, όπως κοσμήματα, σκεύη και πολύτιμους λίθους (Hooper- Greenhill, 2006, σελ. 23-29).

Εικ. 2 : Παλάτι Μεδίκων, εσωτερικό

Το 1543, ο ουμανιστής P. Giovio, στο Κόμο της Ιταλίας, ονομάζει *museum* την ιδιωτική συλλογή του από προσωπογραφίες σημαντικών ανδρών της εποχής, και όχι τον χώρο στον οποίο αυτή στεγαζόταν (Τζώρτζη, 2013), ενώ αργότερα, όπως αναφέρει ο Κουερίνης (2012), δημοσιεύει ένα κατάλογο με τίτλο «*χρυσός του μουσείου*» ο οποίος περιλαμβάνει την συλλογή των νομισμάτων του.

Στην Ευρώπη κατά τον 16^ο & 17^ο αιώνα κάνουν την εμφάνισή τους οι προθήκες αξιοπερίεργων αντικειμένων (Εικ.3), τα γνωστά *cabinets of curiosities*³. Τοποθετούνται κυρίως στη βιβλιοθήκη, ή στο χώρο υποδοχής των κατοικιών των ευγενών, και περιλαμβάνουν αντικείμενα «*καινούργια, άγνωστα ή πρωτοφανή, τα οποία έπρεπε να ενσωματωθούν στην υπάρχουσα αντίληψη του κόσμου*» (Macdonald, 2012), πχ. νομίσματα, ταριχευμένα ζώα, αποξηραμένα φυτά, εργαλεία καθώς και αντικείμενα από μακρινές χώρες, όπως Αφρική και Ασία. Θα αποτελέσουν τον πυρήνα των μετέπειτα μουσείων φυσικής ιστορίας και επιστήμης.

Εικ. 3: *Cabinet of Curiosities*, Πίνακας του Domenico Remps, 1690.

Σιγά σιγά οι προθήκες αυτές εξελίσσονται σε ολόκληρα δωμάτια, καθώς οι συλλογές επεκτείνονται, και πολλές φορές δημιουργείται και ένας ξεχωριστός χώρος, η επονομαζόμενη *galleria* (πινακοθήκη). Πρόκειται για μια μακρόστενη αίθουσα, ιδιαίτερα

³ Δωμάτιο με αξιοπερίεργα αντικείμενα.

μεγαλοπρεπή, η οποία φωτίζεται από μια σειρά παραθύρων στις μακρές πλευρές – στη μορφή της στοάς – και είναι ειδικά αφιερωμένη στις συλλογές τέχνης (Οικονόμου, 2003, σελ. 32-33· Γκαζή, 1999, σελ. 40).

Στα τέλη του 17^{ου} αιώνα και των αρχών του 18^{ου} αιώνα, η *galleria* χρησιμοποιείται ως συνώνυμο του μουσείου, και μαζί με την περίκεντρη διάταξη, αποτελούν τα τυπικά χαρακτηριστικά στο κτιριολογικό πρόγραμμα των ανακτόρων, και τα πρότυπα στα οποία στηρίχθηκε ο σχεδιασμός των μουσείων, μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Το 1686, σύμφωνα με την Νάκου (2001, σελ. 115), ιδρύεται το πρώτο δημόσιο μουσείο, στην Οξφόρδη, με την ονομασία *Ashmolean Museum* για να στεγάσει τις συλλογές του John Tradescant, τις οποίες ο Elias Ashmole⁴, δώρισε στο Πανεπιστήμιο. Το πρώτο αυτό δημόσιο μουσείο, σηματοδοτεί το πέρασμα από τις ιδιωτικές συλλογές των αξιοπερίεργων αντικειμένων, στο μουσείο, με την έννοια της επιστημονικής μελέτης και της συστηματικής ταξινόμησης.

Από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα, και ιδιαίτερα με την Γαλλική Επανάσταση, τα μουσεία άρχισαν να αποκτούν εθνικό και αστικό περιεχόμενο⁵ και ήταν στην πλειονότητά τους εθνικά μουσεία που είχαν ως στόχο να προφυλάξουν την εθνική πολιτιστική κληρονομιά και να τονώσουν τα εθνικά συναισθήματα, ενώ οι συλλογές εκτίθενται με βάση αυστηρά ακαδημαϊκά κριτήρια και αναδείκνυαν την μοναδική και άνευ αντίλογου γνωστή εθνική πραγματικότητα (Νάκου, 2001).

Το 1753 ιδρύεται το Βρετανικό Μουσείο στο Λονδίνο, και το 1793 το Λούβρο στο Παρίσι, ανοίγει τις πόρτες του ως δημόσιο μουσείο και σηματοδοτεί τη μετάβαση από τις πινακοθήκες των ευγενών και βασιλιάδων στο δημόσιο μουσείο, κάτι το οποίο θα επηρεάσει πολλές χώρες της Αμερικής και της Ευρώπης.

Τον 19^ο αιώνα, ο οποίος σύμφωνα με τον Τάνη (2010), θεωρήθηκε ο αιώνας των μεγάλων αλλαγών - εδραίωση της βιομηχανικής επανάστασης, ανάπτυξη μουσείων (Royal Institution 1800, Λονδίνο) και διεθνών εκθέσεων (Crystal Palace Exhibition, 1851) - το

---

⁴ Οι συλλογές των Tradescant συνδέθηκαν με το όνομα του Άγγλου αστρολόγου, πολιτικού και αρχαιοδίφη Elias Ashmole, ο οποίος, αν και ταπεινής καταγωγής, κατάφερε χάρη στις γνώσεις και στα πολλαπλά ταλέντα του να μπει στην υπηρεσία του βασιλιά της Αγγλίας Κάρολου II και αργότερα συνδέθηκε φιλικά με τον Tradescant το νεότερο, οποίος ήταν βασιλικός κηπουρός και συλλέκτης σπάνιων αντικειμένων. Μετά το θάνατο του Tradescant οι συλλογές περιήλθαν στον Ashmole, ο οποίος τις δώρισε στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. https://en.wikipedia.org/wiki/Ashmolean_Museum [τελευταία επίσκεψη στις 20.12.2017].

⁵ Εκείνη την εποχή επικρατούσαν θεωρίες που σκοπό είχαν να διαμορφώσουν τον εθνικό χαρακτήρα πολλών σημερινών Ευρωπαϊκών κρατών.

πρώτο μουσείο είναι πλέον πραγματικότητα και δημιουργείται στο Μόναχο η Γλυπτοθήκη, για να στεγάσει τα γλυπτά της Αρχαίας Αθήνας, η οποία είναι ανοιχτή στο κοινό, ενώ το 1823 σχεδιάζεται στο Βερολίνο το αρχαιολογικό μουσείο.

Ο θεσμός του μουσείου έχει πλέον καθιερωθεί και προβάλλεται ως χώρος διαμόρφωσης της εθνικής συνείδησης των πολιτών, καθώς και ως χώρος διατήρησης της πολιτισμικής κληρονομιάς της κάθε χώρας.

Μέσα στον 20^ο αιώνα πολυάριθμα μουσεία δημιουργούνται τόσο στον Ευρωπαϊκό χώρο όσο και στην Αμερική, ενώ παράλληλα διαμορφώνονται και νέες κατηγορίες μουσείων, όπως μουσεία Τεχνολογίας, Φυσικής Ιστορίας, οικομουσεία, λαογραφικά μουσεία, κ.λπ..

Σήμερα, η ταυτότητα του σύγχρονου μουσείου επαναπροσδιορίζεται και αποσκοπεί στη δημιουργία χώρων πειραματισμού και εμβληματικού τύπου κατασκευών, τα οποία τοποθετούνται σε ανοιχτούς χώρους της πόλης, σε σημεία σύγκλισης του αστικού ιστού και των διαδρομών του, οδηγώντας στην αναβάθμιση ολόκληρης της αστικής περιοχής στην οποία εντάσσονται.

Επιπλέον, η ευρεία χρήση της τεχνολογίας στον μουσειακό χώρο, μέσω της ενσωμάτωσης των ψηφιακών τεχνολογιών, οι οποίες επαναπροσδιορίζουν τις διαδικασίες καταγραφής και ερμηνείας των εκθεμάτων και διαχείρισης των συλλογών, σε συνδυασμό με την χρήση του διαδικτύου ως εργαλείου αμφίδρομης επικοινωνίας με το κοινό, αναπτύσσουν ένα νέο τρόπο μουσειακής επικοινωνίας, αυτόν του *εικονικού* μουσείου ή *κυβερνομουσείου* και συμβάλλουν στην εκπλήρωση των αναγκών έρευνας, εκπαίδευσης, δημοσίων σχέσεων και διοίκησης του μουσείου.

Τέλος, πέραν των μουσείων κλασσικού τύπου, με την έννοια του οριοθετημένου κτιριακού χώρου, διαμορφώνονται υπαίθρια μουσεία, στα οποία εντάσσονται τα θεματικά πάρκα, αλλά και τα *ανοιχτά μουσεία*. Εξάλλου, όπως υποστηρίζει η Σαλή (2006, σελ. 17-18), «...οτιδήποτε σχεδόν μας περιβάλλει μπορεί να χρισθεί μουσειακός χώρος, αρκεί να πληροί ορισμένες ελάχιστες πολιτισμικές απαιτήσεις που δεν είναι άλλες από αυτές της αυθεντικότητας και της πληρότητας»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: Διατηρητέα κτίρια

2.1 Η διαχρονική προσέγγιση της προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς

Η λέξη μνημείο, από το ρήμα «μνάομαι-μιμνήσκω», σημαίνει θυμάμαι και εκφράζει την ανάμνηση ενός γεγονότος (Εικ. 4), ενώ τα κύρια χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει ένα έργο, για να θεωρηθεί μνημείο, είναι σύμφωνα με τον Καραδέδο (1998): α) η πρωτοτυπία ή γνησιότητά του, ως προϊόν ανθρώπινης δημιουργίας μιας ορισμένης ιστορικής στιγμής, β) ο χρόνος ή η ιστορικότητά του, με την έννοια της βιογραφίας του έργου, γ) η ποιότητά του, συνάρτηση των καλλιτεχνικών, πολιτιστικών και κατασκευαστικών παραγόντων που χαρακτήριζαν την εποχή της δημιουργίας του και δ) η ιδέα ή ο συμβολισμός του, δηλαδή το πνευματικό περιεχόμενο του, το οποίο αποτυπώνεται στη μορφή του και το καθιστά φορέα ενός συγκεκριμένου μηνύματος του παρελθόντος.

Εικ. 4 : Μνημείο Ολοκαυτώματος⁶, στο Βερολίνο

Η έννοια του μνημείου διευρύνθηκε σημαντικά μέσα στο χρόνο, και ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, όπου επεκτάθηκε, από το μεμονωμένο, εντυπωσιακό, επιβλητικό και ιστορικά σημαίνον «κτίσμα-σήμα» (Μαλλούχου-Tufano, 2015, σελ. 11),

---

⁶ Το 2005, 60 χρόνια μετά την πτώση της ναζιστικής κυριαρχίας και της λήξης του Παγκόσμιου πολέμου, η πόλη του Βερολίνου αφιέρωσε το Μνημείο του Ολοκαυτώματος στη μνήμη των έξι εκατομμυρίων δολοφονημένων Εβραίων στην περίοδο του πολέμου. Το μνημείο, έργο του Αμερικανού αρχιτέκτονα Eisenman, εκτείνεται σε έκταση 19,000τμ και βρίσκεται πίσω από τη Πύλη του Βρανδεμβούργου.

φορέα διατήρησης και μετάδοσης της μνήμης ενός προσώπου, μιας πόλης ή ενός ιστορικού συμβάντος, στους συγχρόνους του αλλά και στις επόμενες γενεές, στο ευρύτερο φυσικό ή δομημένο σύνολο, μέχρι τις σύγχρονες έννοιες της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς⁷, αναπόσπαστου μέρους της αστικής κουλτούρας και της ταυτότητας των πόλεων.

Η προσέγγιση της προστασίας των «τόπων» της συλλογικής μνήμης, και συγκεκριμένα των υλικών καταλοίπων του παρελθόντος, διαφοροποιείται μέσα στο χρόνο και εξαρτάται πάντα από την ιστορική περίοδο που λαμβάνει χώρα.

Κατά την κλασική περίοδο, η σχέση των αρχαίων Ελλήνων με τα λείψανα του παρελθόντος είναι αρκετά σύνθετη. Μεγαλύτερη σημασία φαίνεται να είχε, σύμφωνα με την Γιαννέκου (2013), η τοποθεσία ανέγερσης του μνημείου, από ότι το ίδιο το μνημείο, και για το λόγο αυτό, και προκειμένου να διατηρηθεί ο συμβολικός χαρακτήρας του τόπου-χώρου, τα ερείπια και μη λειτουργικά κτίσματα κατεδαφίζονταν.

Αντίθετα στους ελληνοιστικούς χρόνους, τα μνημεία αποτελούν αντικείμενα θαυμασμού και ως εκ τούτου την περίοδο αυτή παρατηρούνται και οι πρώτες προσπάθειες συλλογής και προστασίας των αρχαιοτήτων, με την σύσταση για παράδειγμα του «μουσείου» της Αλεξάνδρειας.

Η προστασία των μνημειακών οικοδομημάτων, θεωρείται δημόσιο χρέος κατά την Ρωμαϊκή περίοδο, και οδηγεί στην κήρυξη των πρώτων διαταγμάτων προστασίας αυτών, καθεστώς το οποίο αλλάζει κατά τα παλαιοχριστιανικά χρόνια, στη διάρκεια των οποίων, σημαντικός αριθμός προγενέστερων έργων τέχνης καταστρέφεται, καθώς εκλαμβάνεται ως απειλή της προσπάθειας εδραίωσης του νέου δόγματος (Γιαννέκου, 2013).

Την ίδια περίοδο, πρακτική της εποχής αποτελεί η περισυλλογή των αρχιτεκτονικών μελών -*spolia*⁸- παλαιότερων οικοδομημάτων, προς χρήση στα νεότερα κτίσματα, αλλά και η αλλαγή χρήσης υφιστάμενων κτισμάτων, εξαιτίας της έκλειψης των κοινωνικών και ιδεολογικών απαιτήσεων που τα δημιούργησαν (Μαλλούχου-Tufano, 2015).

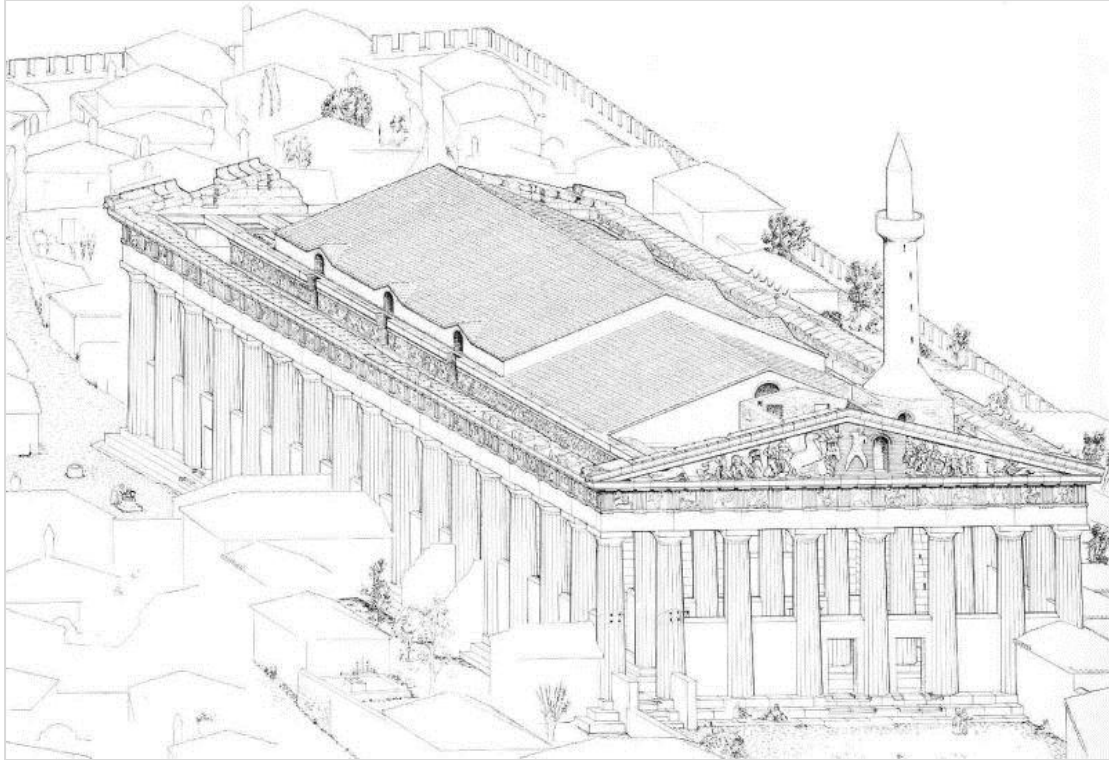
---

⁷ «Ως πολιτιστικά αγαθά και πολιτιστική κληρονομιά νοούνται πλέον όλα τα κατάλοιπα που τεκμηριώνουν διαχρονικά τις ανθρώπινες δοξασίες, δραστηριότητες και επιτεύγματα και των οποίων η διαφύλαξη είναι απαραίτητη για την πνευματική και ψυχική ισορροπία, την ποιότητα ζωής και την πολιτιστική ταυτότητα των σημερινών ανθρώπων και των μελλοντικών γενεών» Για περεταίρω πληροφορίες σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά βλ. (Μαλλούχου – Tufano, 2015).

⁸ Όπως αναφέρει η Μαλλούχου-Tufano (2015, σελ. 34) «Ο λατινικός όρος *spolium* (πληθ. *spolia*) στην κυριολεξία σημαίνει δорά και κατ' επέκταση λάφυρο και, στην προκειμένη ειδική περίπτωση, αρχιτεκτονικά μέλη σε δεύτερη χρήση».

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μετατροπή του Παρθενώνα, αρχικά σε χριστιανική εκκλησία τον 6^ο αιώνα μ.Χ., μετέπειτα, κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας, σε καθολικό ναό, και στη συνέχεια, κατά την οθωμανική κυριαρχία, σε τζαμί (Εικ. 5).

Εικ. 5 : Ο Παρθενώνας ως τζαμί, κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας

Οι πρακτικές προστασίες των μνημείων που υιοθετήθηκαν κατά τους χρόνους της ύστερης αρχαιότητας (3ος - αρχές 7ου αι. μ.Χ.), συνεχίστηκαν και κατά το Μεσαίωνα, στη διάρκεια του οποίου, και ως επακόλουθο της κατάρρευσης του ελληνορωμαϊκού πολιτιστικού ιδεώδους, με την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, και της εδραίωσης των αξιών του «χριστιανικού σχολαστικού μεσαιωνικού πνεύματος» (Μαλλούχου-Tufano, 2015, σελ. 38), παρατηρείται αδυναμία κατανόησης της πολιτιστικής αξίας των υλικών καταλοίπων του παρελθόντος, και ως εκ τούτου αδιαφορία της διαφύλαξής τους.

Η περίοδος της Αναγέννησης, χαρακτηρίζεται από την απόρριψη της μεσαιωνικής κοσμοθεωρίας και την στροφή προς το παρελθόν και την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα. Τα μνημεία θεωρούνται αντικείμενα «διανοητικής και οπτικής απόλαυσης» (Μαλλούχου-Tufano, 2015, σελ. 55), αποτελούν πρότυπα προς μίμηση, επισκευάζονται, συντηρούνται και αλλάζουν χρήση προκειμένου να εξυπηρετήσουν νέες ανάγκες. Παράλληλα προσαρμόζονται στις νέες αισθητικές τάσεις, πρακτική που θα συνεχιστεί και στην μετέπειτα περίοδο του Μπαρόκ, κατά τη διάρκεια της οποίας, δίδεται ιδιαίτερη σημασία

στην κύρια όψη των κτιρίων, ενώ οι προσθήκες σε υφιστάμενα κτίσματα συχνά αλλοιώνουν τον μορφολογικό και ογκοπλαστικό τους χαρακτήρα (Καραδέδος, 1991-1992).

Το 19^ο αιώνα, η βιομηχανική επανάσταση, οδηγεί στην καταστροφή σημαντικού αριθμού ιστορικών μνημείων, εξαιτίας των πρακτικών αναδιοργάνωσης του αστικού χώρου. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται την αναθεώρηση των μέχρι τότε μεθόδων προστασίας και την διαμόρφωση των πρώτων θεωρητικών, πολιτικών, νομικών και τεχνικών προσεγγίσεων, για την διάσωση και διαφύλαξη των υλικών καταλοίπων του παρελθόντος. Παράλληλα, αρχίζει να αναπτύσσεται και το ενδιαφέρον για τη συντήρηση και προστασία των κινητών έργων τέχνης, αφενός μέσω της θέσπισης νομοθετικών διατάξεων και αφετέρου μέσω της ίδρυσης μουσείων για την διαφύλαξή τους, ενώ υιοθετούνται νέες πρακτικές αναστήλωσης και προστασίας των μνημειακών οικοδομημάτων, ως απόρροια της αναγνώρισης της μοναδικότητάς τους και της ιστορικής τους αξίας.

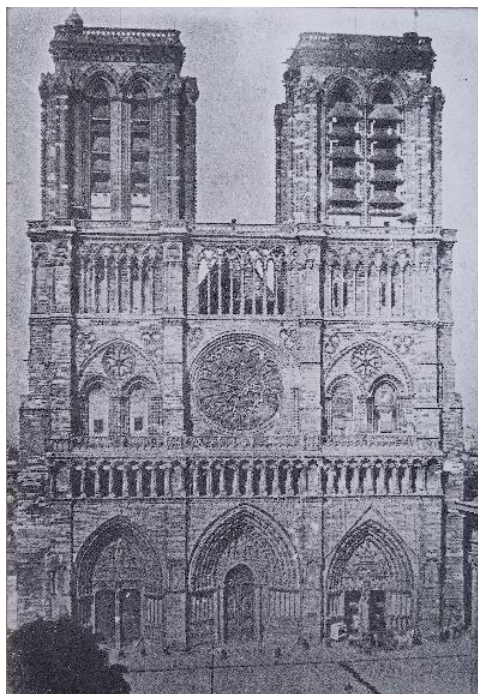
Οι θεωρίες αποκατάστασης⁹ που διατυπώνονται κυρίως σε Γαλλία, Αγγλία και Ιταλία, με πιο σημαντικές αυτές της *στιλιστικής αποκατάστασης*, της *ρομαντικής αποκατάστασης* και της *επιστημονικής αποκατάστασης*, διαφοροποιούνται κυρίως, ως προς την βαρύτητα που δίνεται στην αισθητική ή ιστορική αξία του μνημείου.

Γύρω στο 1840, ο Γάλλος αρχιτέκτονας Viollet-le-Duc, κύριος εκφραστής της θεωρίας της *στιλιστικής αναστήλωσης*, υποστήριζε ότι «...το να κάνεις αποκατάσταση σε ένα κτίριο ... σημαίνει να το αποκαθιστάς σε μια τέτοια κατάσταση πληρότητας που μπορεί να μην υπήρξε ποτέ» (Χατζηνώτα, 2009, σελ. 10). Βασικό κριτήριο αξιολόγησης των κτιρίων ήταν η καθαρότητα του αρχιτεκτονικού στυλ (*purism*) και κατά συνέπεια σκοπός κάθε αποκατάστασης ήταν η αφαίρεση κάθε είδους προσθήκης, προκειμένου να αποκτήσει το μνημείο την αρχική του μορφή. Η ιδιότητα του αναστηλωτή, του έδινε τη δυνατότητα των αυτοσχέδιων προσθηκών για την συμπλήρωση των κενών των καθαιρέσεων, και με την πρακτική αυτή «η αποκατάσταση των μνημείων δεν αποτελούσε μία επιστήμη αλλά μία τέχνη, όπου η δεξιότητα του συντηρητή βάραινε περισσότερο από το ίδιο το μνημείο» (Γιαννέκου, 2013, σελ. 10). Η αναστηλωτική αυτή προσέγγιση οδηγούσε στην εξάλειψη των ιστορικών στοιχείων και την καταστροφή της αυθεντικότητας των μνημείων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί, ο καθεδρικός Ναός Notre Dame στο Παρίσι (Εικ. 6α & 6β), ο οποίος, μετά το βανδαλισμό που υπέστη κατά την Γαλλική επανάσταση,

---

⁹ Για εμβάθυνση στις *θεωρίες αποκατάστασης* των μνημείων, βλ. (Μαλλούχου-Tufano, 2015).

αναστηλώθηκε από τον Viollet-le-Duc, ο οποίος, αφού αφαίρεσε τις ανεπιθύμητες μεσαιωνικές προσθήκες, που δεν ταίριαζαν με το αρχιτεκτονικό ύφος του ναού, προχώρησε στην κατασκευή ενός «απαραίτητου στυλιστικά», τρίτου πύργου (Χουρμουζιάδη, 2017, σελ. 207).

Εικ. 6α : Ο καθεδρικός Ναός Notre Dame στο Παρίσι, πριν το 1841 και την επέμβαση του V.le Duc. Δαγγεροτυπία του Vincent Chevalier, Εικ. 6β : Ανατολική όψη του καθεδρικού Ναού σήμερα. Διακρίνεται το μεταλλικό βέλος του V.le Duc στην διασταύρωση των κλιτών .

Την ίδια εποχή, ο John Ruskin¹⁰, ιστορικός και κριτικός τέχνης και εκπρόσωπος της σχολής της *ρομαντικής αποκατάστασης*, σε πλήρη αντίθεση με την θεωρία της *στυλιστικής αναστήλωσης*, του Viollet-le-Duc, υποστήριξε ότι τα μνημεία ανήκαν στους δημιουργούς τους, και είχαν τον κύκλο ζωής τους, και για το λόγο αυτό χαρακτηριστικά προέτρεπε «*Αφήστε τα να πεθάνουν με αξιοπρέπεια*» (Μαλλούχου-Tufano, 2015, σελ. 124). Επίσης θεωρούσε ότι αποτελούν ιστορικό ντοκουμέντο, το οποίο θα πρέπει να διασωθεί για τους επιγενόμενους και ως εκ τούτου απαιτείται σεβασμός της μορφής τους και οποιαδήποτε επέμβαση που αλλοιώνει την αυθεντικότητα και την ιστορικότητά τους, αποτελεί «*ιεροσυλία*» (Μαλλούχου-Tufano, 2015, σελ. 125).

¹⁰ Η θεωρία της προστασίας του φυσικού και πνευματικού περιεχομένου των μνημείων, από τον John Ruskin (1819-1900), η οποία εκφράστηκε στο χώρο της αποκατάστασης, μέσω του έργου των αρχιτεκτόνων Stevenson και William Morris (Χατζηνώτα, 2009), αποτελεί, κατά την Μαλλούχου - Tufano (2015), την βάση των σημερινών προσεγγίσεων της διαφύλαξης της πολιτισμικής κληρονομιάς, η οποία περιλαμβάνει, τόσο τα μνημεία και τα ιστορικά σύνολα, όσο και το συνεχώς μεταβαλλόμενο, φυσικό περιβάλλον τους.

Το 1883, στην Ιταλία, ο Camillo Boito¹¹, θεμελιωτής της *επιστημονικής αποκατάστασης* των μνημείων, έδινε μεγάλη σημασία στην ιστορική διάσταση της διατήρησης, καθώς θεωρούσε ότι οι μεταγενέστερες προσθήκες, αποτελούν τμήμα του μνημείου και επομένως θα πρέπει να διατηρηθούν, με την προϋπόθεση ότι δεν επιφέρουν παραμόρφωση ή αλλοίωση της αρχικής του μορφής. Για το λόγο αυτό, κάθε είδους προσθήκη θα έπρεπε να εκφράζει την εποχή της και να διαφοροποιείται από το αρχικό οικοδόμημα, είτε δια των υλικών της, είτε δια του αρχιτεκτονικού της στυλ (Χατζηνώτα, 2009).

Το 1931, συντάσσεται ο «Χάρτης της Αθήνας»¹², η πρώτη Διεθνής Πράξη στο θέμα της προστασίας των μνημείων, στην σύνταξη της οποίας, ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η συνεισφορά του Gustavo Giovannoni, κύριου εκφραστή της θεωρίας της *επιστημονικής αποκατάστασης* (Χατζηνώτα, 2009). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην διατήρηση της χρήσης του μνημείου, καθώς, σύμφωνα με το άρθρο 2 του Χάρτη, μόνο έτσι εξασφαλίζεται η συνέχιση της ζωής του, ενώ σε περίπτωση που αυτό δεν είναι εφικτό, προτείνεται, η όποια επέμβαση, να μην αλλοιώνει τον ιστορικό και καλλιτεχνικό του χαρακτήρα.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, και προκειμένου αφενός να αποκατασταθεί η φυσιογνωμία τόσο των πληγέντων μνημείων όσο και ολόκληρων των πόλεων και αφετέρου να αναδιοργανωθεί το αστικό τοπίο, επανήλθε στο προσκήνιο της κατεστραμμένης Ευρώπης, το θέμα της *μνημειακής αποκατάστασης*, το οποίο προβλημάτισε ιδιαίτερα τη Ιταλία, μια χώρα με παράδοση στην συντήρηση και αποκατάσταση των πολιτισμικών αγαθών του παρελθόντος.

Το 1963, ο Ιταλός τεχνοκριτικός Cesare Brandi, με την παραδοχή ότι η αποκατάσταση αφορά μόνο τα υλικά μέρη του έργου τέχνης και απώτερος στόχος της είναι διατήρηση

---

¹¹ Ο Camillo Boito, καθηγητής της Ακαδημίας της Brera του Μιλάνο για 40 έτη, κριτικός της αρχιτεκτονικής, συγγραφέας και ενεργός αρχιτέκτονας, αν και είναι αρχικά οπαδός της ολικής *στιλιστικής αποκατάστασης* των μνημείων, κατόπιν αντιδράσεων, εναντίων των στιλιστικών ολοκληρώσεων των μνημείων, διατυπώνει το 1883, στο Δ' Συνέδριο Μηχανικών και Αρχιτεκτόνων στη Ρώμη, ένα ψήφισμα θέσεων και αρχών, που πρέπει να ακολουθούν οι επεμβάσεις στα μνημεία, το οποίο θεωρήθηκε, ως το πρώτο αποφασιστικό βήμα προς μία επιστημονική-κριτική αντιμετώπιση του ζητήματος. Το ψήφισμα αυτό υιοθετήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας της Ιταλίας και αποτέλεσε τον πρώτο ιταλικό χάρτη αποκαταστάσεως των μνημείων (Μαλλούχου-Tufano, 2015).

¹² Η «Χάρτης της Αθήνας» περιλαμβάνει δέκα άρθρα. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα άρθρα 4 και 5 τα οποία αναφέρουν ότι, στην περίπτωση των αναστηλώσεων, τα νέα αρχιτεκτονικά μέλη που θα χρησιμοποιηθούν θα πρέπει να είναι διακριτά, ενώ τα υλικά της στατικής ενίσχυσης των μνημείων, θα πρέπει να τοποθετούνται στο εσωτερικό των κατασκευών, προκειμένου να μην είναι ορατά και να μην αλλοιώνουν την όψη του. Βλ. πλήρες κείμενο του «Χάρτη της Αθήνας», στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας, όπως ανακτήθηκε από <https://www.icomos.org/en/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments> [τελευταία επίσκεψη 28.01.2018] · Βλ. το μεταφρασμένο κείμενο, των δέκα άρθρων του «Χάρτη της Αθήνας», από τον Καραδέδο (Χατζηνώτα, 2009), στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

της συνοχής του και όχι η δημιουργία ενός αντιγράφου δια της αφαίρεσης της χρονικής του εξέλιξης, δημοσιεύει την *Θεωρία της Αποκατάστασης (Teoria del restauro)*, η οποία «έχει ως σκοπό να επαναφέρει ένα προϊόν της ανθρώπινης δραστηριότητας σε μια αποτελεσματική πράξη» (Χατζηνώτα, 2009, σελ. 14).

Σταθμό στην διαμόρφωση των σύγχρονων προσεγγίσεων αποκατάστασης, αποτελεί ο Διεθνής Χάρτης Αποκατάστασης, γνωστός με το όνομα «Χάρτης της Βενετίας»¹³, ο οποίος διατυπώνεται το 1964 στη Βενετία, στα πλαίσια του Β' Διεθνούς Συνεδρίου των Αρχιτεκτόνων και των Τεχνικών των Ιστορικών μνημείων, και αντανakλά την *Θεωρία της Αποκατάστασης* του Cesare Brandi (Μαλλούχου-Tufano, 2015). Σύμφωνα με το άρθρο 1 του «Χάρτη της Βενετίας», η έννοια του ιστορικού μνημείου διευρύνθηκε καθώς «...δεν καλύπτει μόνο το μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο αλλά και την αστική ή την αγροτική τοποθεσία που μαρτυρεί ένα ιδιαίτερο πολιτισμό, μια ενδεικτική εξέλιξη, ή ένα ιστορικό γεγονός. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τις μεγάλες δημιουργίες, αλλά και για τα ταπεινά έργα, που με τον καιρό απέκτησαν πολιτιστική σημασία», ενώ σύμφωνα με το άρθρο 3 «*Η συντήρηση και η αποκατάσταση των μνημείων αποσκοπούν να τα διασώσουν τόσο σαν έργα τέχνης όσο και σαν ιστορικές μαρτυρίες*».

Ο Χάρτης της Βενετίας θα αποτελέσει την αρχή για την διεθνοποίηση του ζητήματος της προστασίας των μνημείων και την παγκοσμιοποίησή του, στα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Αυτό θα έχει ως επακόλουθο, την ίδρυση και λειτουργία διεθνών οργανισμών, με κύριο σκοπό την διαφύλαξη των υλικών καταλοίπων του παρελθόντος. Χαρακτηριστικά αναφέρω τον Εκπαιδευτικό, Επιστημονικό και Μορφωτικό Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO), το Διεθνές Συμβούλιο των Μουσείων (ICOM), το Διεθνές Κέντρο για τη μελέτη της Συντήρησης και της Αποκατάστασης των Πολιτιστικών Αγαθών (ICCROM) και το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS).

Με την «Διακήρυξη του Άμστερνταμ»¹⁴, το 1975, έτος της Ευρωπαϊκής Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, στο Συνέδριο που οργανώθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, διευρύνεται το πεδίο της αρχιτεκτονικής διατήρησης, από το επίπεδο του μεμονωμένου κτιρίου, σε επίπεδο ολόκληρων πόλεων ή χωριών, ιστορικού ή πολιτιστικού ενδιαφέροντος, ενώ με

---

¹³ Το πλήρες κείμενο του «Χάρτη της Βενετίας», μεταφρασμένο στα Ελληνικά, βρίσκεται στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας, όπως ανακτήθηκε από <http://www.charta-von-venedig.de/venice-charter-1964.html> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].

¹⁴ Το πλήρες κείμενο της «Διακήρυξης του Άμστερνταμ», βρίσκεται στο Παράρτημα στο τέλος της εργασίας, όπως ανακτήθηκε από <https://www.icomos.org/en/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/169-the-declaration-of-amsterdam> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].

τη «Σύμβαση της Γρανάδας»¹⁵, δέκα χρόνια αργότερα, προσδιορίζεται επακριβώς το αντικείμενο της αρχιτεκτονικής προστασίας και κατηγοριοποιείται σε *μνημεία*¹⁶, *αρχιτεκτονικά σύνολα*¹⁷ και *τόπους*¹⁸. Παράλληλα, η προστασία των οικιστικών συνόλων, ενισχύεται με την Διεθνή Χάρτα για την Προστασία των Ιστορικών Πόλεων του ICOMOS το 1987, σύμφωνα με την οποία «...όλες οι πόλεις του κόσμου θεωρούνται ιστορικά τεκμήρια αφού αποτελούν την υλική έκφραση της ποικιλίας των κοινωνιών που σχηματίζονται για ιστορικούς λόγους...» (Μαλλούχου-Tufano, 2015, σελ. 225).

Σήμερα, και μετά την έκδοση μιας σειράς κανονιστικών κειμένων, χαρτών και συμβάσεων, σχετικά με το ζήτημα της μνημειακής προστασίας, από τα οποία ορισμένα, ενδεικτικά αναφέρθηκαν παραπάνω, τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφενός έχουν υποχρέωση να μεριμνούν για την προστασία της πολιτιστικής τους κληρονομιάς, και αφετέρου μέσω της συμμετοχής τους σε προγράμματα διαχείρισης του πολιτιστικού πλούτου που διαθέτουν, έχουν την δυνατότητα ανάπτυξης της τοπικής πολιτιστικής τους ταυτότητα και προώθησης της τοπικής οικονομικής τους ζωής. Το πρόγραμμα «Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης»¹⁹, το οποίο εφαρμόζεται από το 1985, με πρώτη πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης την Αθήνα, αποτελεί μέσω προβολής της τοπικής κουλτούρας και των μνημείων της πολιτισμικής κληρονομιάς της πόλης, και παράλληλα εφαλτήριο της τουριστικής ανάπτυξης της χώρας.

---

¹⁵ Το πλήρες κείμενο της «Σύμβασης της Γρανάδας», στην αγγλική γλώσσα, είναι διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Htm/121.html> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018]. Απόδοση του κειμένου της «Σύμβασης της Γρανάδας», είναι διαθέσιμο, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://nomosphysis.org.gr/7027/i-sumbasi-tis-granadas-gia-tin-prostasia-tis-arxitektonikis-klironomias-kai-to-suntagma-martios-1999/> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].

¹⁶ «...κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της...». Ανακτήθηκε από <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Htm/121.htm>, [τελευταία επίσκεψη 21.01.2018].

¹⁷ «ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών, σημαντικών λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συναφή μεταξύ τους, ώστε να σχηματίζουν ενότητες, που να μπορούν να οροθετηθούν τοπογραφικά». Ανακτήθηκε από <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Htm/121.htm>, [τελευταία επίσκεψη 21.01.2018].

¹⁸ «σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, εν μέρει κτισμένα, τα οποία αποτελούν εκτάσεις τόσο χαρακτηριστικές και ομοιογενείς, ώστε να μπορούν να οροθετηθούν τοπογραφικά και τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού και τεχνικού τους ενδιαφέροντος». Ανακτήθηκε από <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Htm/121.htm>, [τελευταία επίσκεψη 21.01.2018].

¹⁹ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].

2.2 Περί της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στον Ελλαδικό χώρο

«...Σβήνοντας ένα κομμάτι από το παρελθόν είναι σαν να σβήνεις ένα αντίστοιχο κομμάτι από το μέλλον ...»

Γ. Σεφέρης

Στην Ελλάδα, τα μεμονωμένα κτίρια, ως «τόποι» της συλλογικής μνήμης της πόλης και αντικείμενο προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς, αντιμετωπίστηκαν πολύ νωρίς, από το 1932, με την θέσπιση του Ν. 5351/1932 *«Περί αρχαιοτήτων»*. Ο νόμος όμως αυτός αναφερόταν αποκλειστικά στα αρχαία, και τα προγενέστερα του 1830, καλλιτεχνικά και ιστορικά μνημεία και οικοδομήματα.

Το 1950, με το Ν. 1469/1950 *«Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830»*, διευρύνεται, χρονικά, η έννοια της προστασίας, και συμπεριλαμβάνει, τόσο τα μνημεία και οικοδομήματα τα οποία είναι μεταγενέστερα του 1830, και τα οποία χαρακτηρίζονται ως έργα τέχνης ή έχουν ιστορική σημασία, όσο, και τους ιστορικούς και ιδιαίτερου φυσικού κάλλους τόπους. Οι δυο αυτοί νόμοι θα αποτελέσουν, για το τότε Υπουργείο Πολιτισμού, τα βασικά εργαλεία ελέγχου για την προστασία της Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς (Μονιούδη-Γαβαλά, 2015), για τα επόμενα 25 χρόνια.

Η πρώτη απόπειρα προστασίας των οικιστικών συνόλων, η οποία όμως περιορίζεται στην προστασία των αρχιτεκτονικών τους κελυφών²⁰, επέρχεται το 1955, με τον Γενικό Πολεοδομικό Κανονισμό (ΓΟΚ/55), ο οποίος όμως δεν αποτρέπει την εξαφάνιση μεγάλου μέρους της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, που συντελέστηκε, μεταξύ 1950 και 1975. Την περίοδο αυτή, το ρεύμα της αστικοποίησης και οι αυξημένες στεγαστικές ανάγκες που αυτή δημιουργεί, οδηγεί στην άκριτη κατεδάφιση σημαντικού αριθμού κτισμάτων, στη θέση των οποίων ανεγείρονται πολυκατοικίες, δια της πρακτικής της αντιπαροχής. Με τον τρόπο αυτό εξαφανίζονται υλικά τεκμήρια του παρελθόντος, υπό την έννοια ότι το

---

²⁰ Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 47 του ΓΟΚ/55 (ΦΕΚ 266/Α' /1955) : *«Εις οδούς ή περιοχάς των οικισμών αξίας ιδιαίτερας προσοχής λόγω του φυσικού ή αρχιτεκτονικού περιβάλλοντος αυτών ή της ιστορικής ή της αρχαιολογικής ή τουριστικής σημασίας αυτών ή του εν γένει χαρακτήρος αυτών (κεντρικάί πλατεΐαι και αρτηρίαι κ.τ.τ.) δύναται επί πλέον η Αρχή να επιβάλλη περιορισμούς ή και υποχρεώσεις ως προς την αρχιτεκτονικήν εμφάνισιν των οικοδομών (οίον ισουΨή κατ' ορόφους διάταξιν και γενικώς ενηρμονισμένην αρχιτεκτονικήν εμφάνισιν πλειοτέρων παρακειμένων κτιρίων, αρχιτεκτονικήν διαμόρφωσιν των νέων ή ανακαίνισιν των υφισταμένων ορατών όψεων των οικοδομών, και των ανοιγμάτων αυτών ως και των μεσοτοιχίων ή μανδροτοιχίων, καταλλήλους χρωματισμούς των κτιρίων, την απαγόρευσιν ή την άρσιν αντισταθμητικών επικολλήσεων, (διαφημίσεων, επιγραφών κ.τ.), ή και να επιβάλλη ωρισμένας αρχιτεκτονικάς διατάξεις προσόψεων.»*

δομημένο περιβάλλον μεταφέρει σημαντικά πολιτισμικά μηνύματα και ιστορικές μαρτυρίες από τη μία γενιά στην άλλη, ενισχύοντας την συλλογική μνήμη της πόλης.

Η ουσιαστική προστασία²¹ των οικιστικών συνόλων και των μεμονωμένων κτιρίων, αρχίζει να εφαρμόζεται με τον Γενικό Πολεοδομικό Κανονισμό του 1973 (ΓΟΚ/73), οπότε και θεσμοθετούνται, για πρώτη φορά, ειδικοί όροι δόμησης και περιορισμοί προστασίας και διατήρησης των παραδοσιακών συνόλων και διατηρητέων κτιρίων, με αποτέλεσμα την ελεγχόμενη κατεδάφιση και την ανακατασκευή των χαρακτηρισμένων κτισμάτων στην αρχική τους μορφή.

Μια σειρά νομοθετημάτων, περί της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, εκδόθηκαν μετά το Διεθνές Συνέδριο του Άμστερνταμ του 1975, το μότο του οποίου ήταν «ένα μέλλον για το παρελθόν» (Μονιούδη-Γαβαλά, σελ. 128), και τα οποία αποσκοπούσαν, μέσω της συνεχούς διεύρυνσης της έννοιας της προστασίας, όχι μόνο στη διάσωση, αλλά και στην αναγέννηση των υλικών καταλοίπων του παρελθόντος. Την ίδια περίοδο με την θέσπιση του Συντάγματος του 1975²² «...η προστασία του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους...» (άρθρο 24, παρ. 1) και συγκεκριμένα «*Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος...*» (άρθρο 24, παρ.6).

Το 1978, το τότε Υπουργείο ΧΟΠ (αργότερα ΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΕΚΑ και από το 2015, ΥΠΕΝ), και συναρμόδιο για θέματα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, με το τότε Υπουργείο Πολιτισμού, εξέδωσε το Π.Δ.' 78 (ΦΕΚ 594/Α' /13-11-1978) «*Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών*», με το οποίο χαρακτηρίστηκαν 400 περίπου οικισμοί της Ελλάδας, ως παραδοσιακοί, καθορίστηκαν ειδικοί όροι και περιορισμοί δόμησης, ειδικοί μορφολογικοί όροι, ενώ, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 7, «*Προ της εκδόσεως αδείας ανεγέρσεως νέας οικοδομής, επισκευής, αποκαταστάσεως, προσθήκης ή κατασκευής έργων ή*

---

²¹ Στο Άρθρο 79 του ΓΟΚ 73 (ΦΕΚ 124/Α' /09-06-1973), με τίτλο ' *Αισθητική διαμόρφωσις των κτιρίων-Διατήρησις κτιρίων ή οικισμών ιδιαίτερου χαρακτήρος* ' και συγκεκριμένα στις παρ. 6 & 7 αναφέρεται «6. *Δια Π. Διαταγμάτων εκδιδόμενων προτάσει του Υπουργού Δημοσίων Έργων κατόπιν ητιολογημένης εκθέσεως της κατά περίπτωσιν αρμοδίας Υπηρεσίας δύνανται να χαρακτηρίζονται οικισμοί ή τμήματα αυτών ή κτίρια ως διατηρητέα λόγω του ιδιαίτερου ιστορικού, λαογραφικού, πολεοδομικού, αισθητικού ή και αρχιτεκτονικού χαρακτήρος αυτών*», «7. *Δια των αυτών Π. Διαταγμάτων δύνανται να αναστέλληται, εις οικισμούς ή περιοχάς αυτών, πάσα εργασία ανεγέρσεως νέων κτιρίων, κατεδαφίσεως ή επισκευής, προσθήκης, αλλαγής εξωτερικής εμφανίσεως υφισταμένων κτιρίων ως και πάσα εργασία υποδομής του οικισμού προκειμένης της συντάξεως οριστικής πολεοδομικής μελέτης ή και ειδικού κανονισμού δομήσεως.*»

²² Το Σύνταγμα του 1975, όπως αναθεωρήθηκε το 2008, είναι διαθέσιμο στη σελίδα: <http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA.pdf> [τελευταία επίσκεψη 18.01.2018].

εργασιών καθαιρέσεως απαιτείται η έγκρισις της Επιτροπής Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου»²³. Την ίδια περίοδο, το Υπουργείο Πολιτισμού, και συγκεκριμένα η Δ/ση Νεωτέρων Μνημείων, ομαδοποιεί, τα προς διατήρηση, νεότερα μνημεία.

Με το άρθρο 32 του οικιστικού νόμου Ν.1337/83, «*Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις*», και συγκεκριμένα με την παρ. 1, τα κτίρια που χαρακτηρίστηκαν διατηρητέα με τον ΓΟΚ' 73, σε περίπτωση που «*βλάπτουν υπέρμετρα το περιβάλλον*», δύναται να «*απαλλοτριωθούν χάριν δημόσιας ωφέλειας*», ενώ το 1985, στο Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό (ΓΟΚ/85)²⁴, στο άρθρο 4, προβλέπεται ρητά η διαδικασία²⁵ χαρακτηρισμού οικισμών ή τμημάτων τους ως παραδοσιακών, και κτηρίων ως διατηρητέων, από την αρμόδια Υπηρεσία του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι, διατηρητέο μπορεί να χαρακτηρισθεί κάθε κτίριο που παρουσιάζει ιδιαίτερα ιστορικά, μορφολογικά, αρχιτεκτονικά ή καλλιτεχνικά στοιχεία. Για να υπάρξει επομένως διαφάνεια και αντικειμενικότητα στην αξιολόγηση των κτιρίων ως διατηρητέων, το 1992 στη Δ/ση Πολεοδομικού σχεδιασμού του ΥΠΕΧΩΔΕ, συστήθηκε επιτροπή για τον καθορισμό των κριτηρίων βάσει των οποίων θα γίνεται η αξιολόγηση. Σύμφωνα με το πόρισμα της επιτροπής, αφενός υιοθετήθηκαν τέσσερις θεωρήσεις χαρακτηρισμού²⁶, η Αρχιτεκτονική, η Ιστορική, η Χρηστική και η Περιβαλλοντική θεώρηση, και αφετέρου, τα κριτήρια αξιολόγησης βασιζόνταν στις Αρχές των Διεθνών Διακηρύξεων και Συμβάσεων της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς. Με τον τρόπο αυτό, ο χαρακτηρισμός ενός κτιρίου, ως διατηρητέου, προκύπτει, σύμφωνα με τον Τουρνικιώτη (2004, σελ. 65), μέσα από συνειδήτες διαδικασίες επιλογής, μεταξύ πληθώρας κτισμάτων του αστικού τοπίου, και ως εκ τούτου, το διατηρητέο κτίριο αποτελεί «*αποσπασματικό*» τεκμήριο του παρελθόντος.

Το 1988, και προκειμένου να διαφυλαχθούν τα χαρακτηρισμένα πλέον διατηρητέα κτίσματα, εκδίδεται το ΠΔ' 88 (ΦΕΚ317/Δ' /28-04-1988) «*Περί διατήρησης, επισκευής ή*

---

²³ αργότερα ΕΠΑΕ και σήμερα Σ.Α..

²⁴ Όπως τροποποιήθηκε με τον ΓΟΚ/2000

²⁵ Για πληροφορίες, σχετικά με την διαδικασία χαρακτηρισμού των διατηρητέων κτιρίων, βλ. <https://curia.gr/diatiritea-ktiria-i-diadikasia-kiriksis-ston-nomo-kai-tin-praksi-oi-ipoxreoseis-kai-ta-dikaiomata-ton-idioktiton-ta-ofeli-kai-ta-meionektimata-gia-tous-idioktites/> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018] όπως επίσης <http://nomosphysis.org.gr/13961/prostasia-diatiriteon-ktirion-kai-synolon-provlimata-diaxeirisis-kai-anagkaies-anadiarthroseis/> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].

²⁶ Το πλήρες Κείμενο του Υπουργείου ΠΕΧΩΔΕ, Διεύθυνση Πολ. Σχεδιασμού, Αρ. Πρωτ. οικ. 3293/273, Θέμα: Κριτήρια χαρακτηρισμού διατηρητέων (κτηρίων κλπ.) σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 4 του ν. 1611/85 (ΓΟΚ), Αθήνα 29/01/1992. ανακτήθηκε από <http://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/06/45-13.pdf>, [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].

αποκατάστασης αρχιτεκτονικών και στατικών στοιχείων διατηρητέων κτηρίων», με το οποίο θεσπίζονται μέτρα και αυστηρές κυρώσεις για τις αυθαίρετες καταστροφές των διατηρητέων κτισμάτων.

Είναι αλήθεια ότι ο χαρακτηρισμός ενός κτηρίου ως διατηρητέου, δημιουργεί δουλείες και οδηγεί αναπόφευκτα στον περιορισμό της ιδιοκτησίας, με την έννοια ότι ο κύριος του ακινήτου, απαγορεύεται να προβεί σε αυθαίρετες εργασίες, οι οποίες ενδεχομένως, θα αλλοιώσουν τα ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά και καλλιτεχνικά χαρακτηριστικά ή ιστορικά στοιχεία τα οποία αποτέλεσαν κριτήριο χαρακτηρισμού του.

Είναι επίσης γεγονός ότι, η επανάχρηση ενός διατηρητέου, όρος ο οποίος χρησιμοποιείται είτε στην περίπτωση της αλλαγής της χρήσης του, είτε για την επαναλειτουργία της αρχικής του χρήσης (Τελλάκη, 2012), δεν αποτελεί σημείο των καιρών²⁷. Ωστόσο, η αλλαγή της χρήσης ενός οικοδομήματος, η οποία οδηγεί αυτόματα σε κατασκευαστικές παρεμβάσεις, προκειμένου να εξυπηρετήσει τους χρήστες και να συμβαδίσει με τις σύγχρονες επιταγές λειτουργικότητας και βιωσιμότητας, είναι δυνατόν να διαταράξει την αρμονική σχέση, τόσο μεταξύ της εσωτερικής και εξωτερικής του αισθητικής, όσο και με το άμεσα συνδεδεμένο δομημένο ή όχι περιβάλλον του. Στο αστικό για παράδειγμα τοπίο, η διατάραξη της σχέσης του κτιρίου με το ευρύτερο δομημένο περιβάλλον του, μεταβάλλει αυτόματα και τον τρόπο θέασης του ιστορικού οικοδομήματος, και κατά συνέπεια αλλοιώνει την ταυτότητα του τόπου, δημιουργώντας νέες αφηγήσεις.

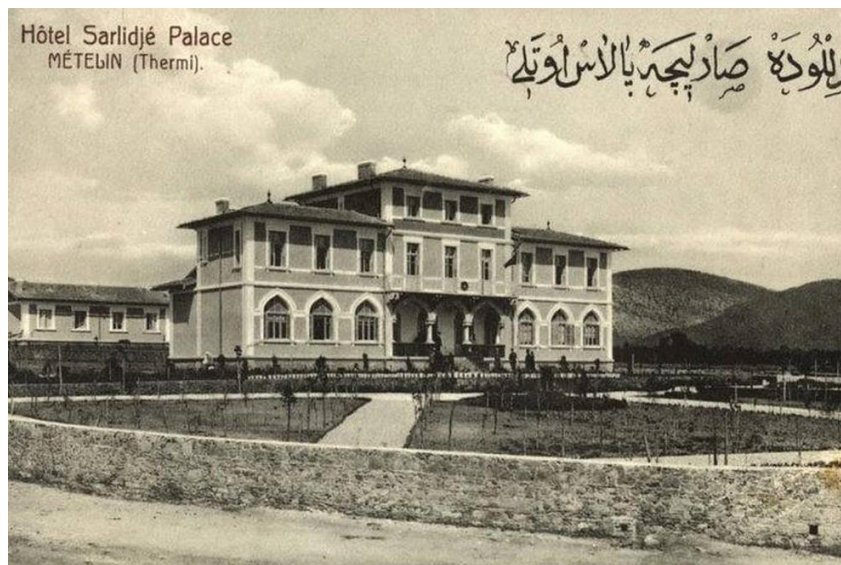
Από την άλλη, η επανάχρηση, είναι συχνά ο μόνος τρόπος προστασίας ενός διατηρητέου κτιρίου ή μνημείου, καθώς η μη χρήση οδηγεί αυτόματα στον υποβιβασμό του σε «στατικό στοιχείο σκηνογραφικού χαρακτήρα εκτεθειμένου για τουριστική κατανάλωση» (Γκούφα & Σταρίδα, 2014, σελ. 74). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πόλη της Βενετίας, η οποία έχει μετατραπεί σε ένα θεματικό πάρκο με την έννοια ότι εξαιτίας της πληθώρας των προστατευμένων μνημείων της, σε συνδυασμό με τα αυστηρά μέτρα προστασίας που επέβαλε η ένταξή της στην UNESCO, η πόλη έχει «παγώσει» στο χρόνο, αδυνατώντας να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες διαβίωσης των κατοίκων της, που σταδιακά την εγκαταλείπουν²⁸.

---

²⁷ Για παράδειγμα, το κτίριο των Ανακτόρων του Όθωνα, στην πλατεία Συντάγματος, στην Αθήνα, στεγάζει σήμερα το Ελληνικό Κοινοβούλιο.

²⁸ Οι Γκούφα & Σταρίδα (2014, σελ. 75.), αναφέρουν ότι το 1950, ο πληθυσμός των μόνιμων κατοίκων της πόλης ανέρχονταν στους 184.000, ενώ το 2009, μειώθηκε δραματικά στους 60.000.

Με άλλα λόγια, όταν ένα ιστορικό κτίριο, φορέας της συλλογικής μνήμης μέσα στο χρόνο, δεν χρησιμοποιείται, αφενός δεν συντηρείται το αρχιτεκτονικό του κέλυφος, και αφετέρου, αποτελεί νεκρό «συντελεστή» (Rossi, 1991), του αστικού τοπίου, με το οποίο παύει να συνδιαλέγεται, αφήνοντας τις μαρτυρίες της ιστορικής του πορείας να ξεθωριάσουν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα κτιρίου-φαντάσματος του παρελθόντος, αποτελεί το ιστορικό ξενοδοχείο Σάρλιτζα Παλλάς²⁹ (Εικ. 7, 8), στη Θερμή της Λέσβου, με τις φημισμένες ιαματικές πηγές, το οποίο χτίστηκε το 1909, σε σχέδια Γάλλων αρχιτεκτόνων (Νικορέτζος, 2013).

Εικ. 7 : Το Σάρλιτζα Παλλάς σε καρτ- ποστάλ των αρχών του 20^{ου} αιώνα.

Εικ. 8 : Το Σάρλιτζα Παλλάς, σήμερα

²⁹ Για περαιτέρω πληροφορίες, σχετικά με το Σάρλιτζα Παλλάς, βλ. (Νικορέτζος, 2013).

Η καταγραφή των σημαντικών προσωπικοτήτων που πέρασαν από το ξενοδοχείο, όπως ο Γεώργιος Παπανδρέου, ο Ελευθέριος Βενιζέλος και ο Στρατής Μυριβήλης, ενισχύει την άποψη ότι επρόκειτο για ένα περίοπτο κτίσμα, κοσμικό κέντρο της εποχής και πόλο έλξης της αριστοκρατικής τάξης του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, το ιδιοκτησιακό καθεστώς του ξενοδοχείου αλλάζει, και το 1925, αποτελεί ιδιοκτησία της Εθνικής Τράπεζας. Το 1933, αγοράζεται από το ΤΣΑΥ³⁰, το οποίο «υποσχέθηκε πολλά, έπραξε όμως ελάχιστα» (Νικορέτζος, 2013, σελ. 96). Το 1950 κατασκευάζονται προσθήκες σε επέκταση του αρχικού κτίσματος, οι οποίες αλλοιώνουν την αρχιτεκτονική του μορφή, και το 1982 κλείνει οριστικά. Σήμερα, παραμένει σε ερειπιώδη κατάσταση, με τελευταία ελπίδα αποκατάστασής του, την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, στην οποία μεταβιβάστηκε, μαζί με τις ιαματικές πηγές, από το 2014, για τα επόμενα 30 έτη.

Τα τελευταία χρόνια, το ΥΠΕΚΑ (σήμερα ΥΠΕΝ), αρμόδιος φορέας σε όλη την Ελλάδα, πλην των περιφερειών Μακεδονίας-Θράκης & Βορείου-Νοτίου Αιγαίου, για τον χαρακτηρισμό διατηρητέων κτιρίων και παραδοσιακών οικισμών, δημιούργησε στην ιστοσελίδα του μια ανοιχτή βάση δεδομένων³¹ (Εικ. 9), στην οποία έχει καταχωρηθεί το σύνολο των διατηρητέων κτισμάτων και των παραδοσιακών οικισμών της χώρας. Η βάση παρέχει πληροφορίες σχετικά με τα χαρακτηρισμένα διατηρητέα κτίρια, όπως ΦΕΚ χαρακτηρισμού, ιδιοκτήτης, διεύθυνση, τοπογραφικό διάγραμμα και φωτογραφίες στις περισσότερες των περιπτώσεων.

Ομοίως, τόσο η Γενική Γραμματεία Αιγαίου, όσο και το Υπουργείο Μακεδονίας- Θράκης, (το οποίο σήμερα υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών), των οποίων οι Δ/σεις Περιβάλλοντος είναι αρμόδιες για τις κηρύξεις των οικισμών ως παραδοσιακών αλλά και των κτιρίων ως διατηρητέων, στην περιοχή της αρμοδιότητάς τους, διαθέτουν ηλεκτρονική βάση δεδομένων³² (Εικ. 10,11), από την οποία ο χρήστης μπορεί να αντλήσει

---

³⁰ Ταμείο Σύνταξης και Αυτασφάλισης Υγειονομικών.

³¹ <http://estia.minenv.gr/>

³² <http://www.ypai.gr/site/home/Basic+Menu/Centre+of+Information/Listed+Building.csp> & http://www.mathra.gr/?page_id=18431. Η πληροφορία που παρέχει η βάση δεδομένων του Υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης και την διαφοροποιεί από αυτή του ΥΠΕΧΩΔΕ, αλλά και της Γεν. Γρ. Αιγαίου, είναι ότι έχει καταχωρήσει και τα προτεινόμενα προς διατήρηση κτίσματα, και από την άποψη αυτή θεωρείται πιο ολοκληρωμένη. Μειονεκτεί όμως στο γεγονός ότι, δεν αναφέρει τα ΦΕΚ των κηρύξεων και δεν διαθέτει φωτογραφικό υλικό (στη βάση υπάρχουν μικρές φωτογραφίες στις οποίες δύσκολα διακρίνονται τα χαρακτηριστικά του κτίσματος), με αποτέλεσμα να λειτουργεί περισσότερο ως μια λίστα δεδομένων, από ότι μια βάση αλληλεπίδρασης και άντλησης πληροφοριών. Το ίδιο συμβαίνει και με την βάση δεδομένων του Υπουργείου Αιγαίου, στην οποία η αναζήτηση γίνεται με γεωγραφικά κριτήρια, και δεν περιέχει φωτογραφικό υλικό.

πληροφορίες, σχετικά με τα χαρακτηρισμένα διατηρητέα κτίρια και τους παραδοσιακούς οικισμούς, αρμοδιότητας των.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών & Διατηρητέων Κτιρίων

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΑΡΧΕΙΟ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ Αρχική Σελίδα Τρίτη, 30.01.2018 10:41

Κωδ. Αρχείου: 7301

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

Επωνυμία:	
Είδος :	Κτίριο
Διεύθυνση & ΤΚ:	(1/2)
Περιοχή:	ΑΚΛΕΙΔΙΟΥ
Οικ.Τετρ . / Κτημ/γιο:	/
Ο.Τ.Α. Καποδίστρια:	ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ (Δ.) Νομός: Λέσβου
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	1880-1910- ΚΑΤΟΙΚΙΑ
Σημερινή Χρήση:	ΚΑΤΟΙΚΙΑ

ΣΧΕΤΙΚΑ Φ.Ε.Κ.

ΦΕΚ & Φορέας	Απόφαση	Τίτλος ΦΕΚ
Δ-731 α/ 31.12.1985 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.	Π.Δ. α/ Κήρυξη/ Μεταβολή 12.11.1985 »ΦΕΚ«	Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Διώροφη κατοικία. Ο όροφος έχει μεγάλη σκάλα με δύο σκέλη που οδηγεί σε αυτόν. Κτίσμα με σωστές αναλογίες και χαρακτηριστική στέγη. Ανάμικτα αρχιτεκτονικά στοιχεία νεοκλασικίζοντα και ευρωπαϊκού περιπ' τρου διακοπών του 1900. Χρησιμοποιείται σήμερα μόνο ο όροφος σαν εξοχική κατοικία το καλοκαίρι. Είναι βαμμένο έντονα μπλε και πρέπει να αλλάξει οπωσδήποτε ο χρωματισμός του. Έχει πέντε δωμάτια στον όροφο. Οικόπεδο τριών στεμμάτων. Έχει πολύ μεγάλο κήπο, υψηλό μαντρότοιχο ωραιότατο προς τη θάλασσα με χαρακτηριστικό μπαλκόνι.

* Τα αναφερόμενα στοιχεία δεν αποτελούν τεκμήριο για οποιαδήποτε χρήση

Εικ. 9 : Ηλεκτρονική Βάση Διατηρητέων του ΥΠΕΝ

Το Υπουργείο Πολιτισμού, φορέας προστασίας της νεότερης και σύγχρονης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, με αρμοδιότητα σε όλη την επικράτεια, δια των κατά τόπους Εφορειών, για τον χαρακτηρισμό κτιρίων ως διατηρητέων και συγκεκριμένα ως «νεότερων μνημείων», βάσει του Αρχαιολογικού Νόμου 3028/2002, έχει δημιουργήσει μια ανοιχτή επίσης βάση δεδομένων³³ (Εικ. 12), στην οποία έχει καταχωρήσει τις κηρύξεις που προστατεύουν τα ακίνητα μνημεία, τους αρχαιολογικούς χώρους και τους ιστορικούς τόπους της Ελλάδας από το 1921 και έως σήμερα.

³³ http://listedmonuments.culture.gr/search_declarations.php

Ελληνική Δημοκρατία
**Γενική Γραμματεία
 Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής**

Αρχική Σελίδα / Κέντρο Πληροφόρησης / Διατηρητέα κτίρια

Αρχική Σελίδα | Συνδέσεις | Επικοινωνία | Χάρτης πλοήγησης |

Αρχική Σελίδα

- Η Γενική Γραμματεία
- Πολιτική Ηγεσία
- Πρωτοβουλίες Ανάπτυξης
- Δράσεις Πολιτισμού
- Προγράμματα
- Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής - ...
- Κέντρο Πληροφόρησης
- Νησιά του Αιγαίου (Χώρος ευθύνης Γ.Γ. Αιγαίου & Ν.Π.)

Διατηρητέα κτίρια

ΛΕΣΒΟΥ
 ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
 ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
 ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
 ΜΥΤΙΛΗΝΗ

1 20 696

ΜΥΤΙΛΗΝΗ(ΟΙΚΙΣΜΟΣ) (ΝΗΣΙ :ΛΕΣΒΟΣ), ΣΚΡΑ 34-36-38-40 ,
 ΜΥΤΙΛΗΝΗ(ΟΙΚΙΣΜΟΣ) (ΝΗΣΙ :ΛΕΣΒΟΣ)
 ΣΚΡΑ 34-36-38-40 ,
 ΙΔΙΩΤΙΚΟ
 2
 Κατοικία
 1985-12-31
 ΠΔ 12-11/85
 731/Δ/1985

ΜΥΤΙΛΗΝΗ(ΟΙΚΙΣΜΟΣ) (ΝΗΣΙ :ΛΕΣΒΟΣ), ΣΚΡΑ 19 ,
 ΜΥΤΙΛΗΝΗ(ΟΙΚΙΣΜΟΣ) (ΝΗΣΙ :ΛΕΣΒΟΣ), ΑΛΚΑΙΟΥ 12 ,

Εικ. 10 : Ηλεκτρονική Βάση Διατηρητέων κτιρίων της Γεν. Γρ. Αιγαίου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
 (ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ-ΘΡΑΚΗΣ)**

Κεντρική Σελίδα | Υπουργός Υ.Μ.Α.Θ. | Όροι Χρήσης | Επικοινωνία
 Διατηρητέα Κτίρια & Παραδοσιακοί Οικισμοί

Βrowse home /

ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ

ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Είδος: Διατηρητέο Κτίριο
 Νομός: ΚΑΒΑΛΑΣ
 Δήμος: Δ. Καβάλας
 Δημ. Διαμέριση:

Διεύθυνση:
 Επωνυμία:
 Φ.Ε.Κ.:
 Ημ. Φ.Ε.Κ. Από:
 Έως:

Συνολικές Εγγραφές: 224

Επωνυμία	Είδος	Διεύθυνση	Δ. Διαμέριση	Δήμος	Ναυπηγείο	Έκδοση
Διατηρητέο Κτίριο	Αβραύρι και Κιστή Τριφυλά	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Μισούλη 1 και Ενάβης	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Γαλιμακί Διαμακαρίας 16	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Καραϊ 4 και Αντιπόλεως	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Ενάβης 27	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Παυλίδη 16 5α Γαλιμακί	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Φιλιππου 4	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Εθν. Μαρτύρου και Διαμαντά 17	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Εθν. Μαρτύρου καλέρας 2	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Καμνητών και Ρωμανού 24-24α	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Η. Αλεξάνδρου 19	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Αρατσαράκου 14	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Καμνητών 52 και 16ης Τεφερίας 1.	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Φιλιππου 38	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		
Διατηρητέο Κτίριο	Σταύ 4 και Καμνητών	Καβάλας	Δ. Καβάλας	ΚΑΒΑΛΑΣ		

Επιτεφελής ΥΜΑΘ
 Μαρία Κόλλα-Τσαρουχά, Υφυπουργός Εσωτερικών (Μακεδονίας-Θράκης)

Αναζήτηση
 Search ...

Το Υ.Μ.Α.Θ. στο Facebook
 Υπουργείο Εσωτερικών, Μακεδονίας-Θράκης

Υπουργείο Εσωτερικών (Μακεδονίας-Θράκης)
 Χάρτης: Δορυφόρος, Νεοπολή, Ανώβρα Παπα-Παυλάκη, ΚΡΥΟΛΕΡΙ, ΑΡΜΕΝΟΧΩΡΙ, ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ, ΒΑΡΝΑ, ΣΥΚΙΕΣ, ΔΕΝΔΡΟΦ

Εικ. 11 : Ηλεκτρονική Βάση Διατηρητέων κτιρίων του ΥΜΑΘ

 ΔΙΑΡΚΗΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΗΡΥΓΜΕΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ						
Νέα Αναζήτηση Συμβουλές Αναζήτησης Πληροφορίες www.culture.gr						
Εκτύπωση Κήρυξης Επιστροφή						
Αριθμός Υπουργικής Απόφασης - Αριθμός ΦΕΚ	YA 12186/7-12-1964 - ΦΕΚ 30/Β/16-1-1965					
Τίτλος ΦΕΚ	Περί κηρύξεως μνημείου εν Μυτιλήνη χρήζοντος ειδικής προστασίας Ν. 1469/1950.					
Κείμενο	<p>"Χαρακτηρίζομεν ως χρήζουσα της ειδικής προστασίας του Νόμου 1469/1950 την επί των οδών Εφταλιώτη και 8ης Νοεμβρίου, εις Πετρόσκαλαν παρά το Κιάσκι εν Μυτιλήνη, οικίαν των Κληρονόμων Βουρνάζου, ως αξιόλογον δείγμα αρχιτεκτονικής των τελευταίων χρόνων της Τουρκοκρατίας".</p> <p>ΚΝ 5351/1932, άρθρο 52. Ν 1469/1950, άρθρα 1, 5.</p>					
Χάρτες - Πατήστε πάνω στις μικρογραφίες, για να εμφανιστούν οι χάρτες						
Παρατηρήσεις						
Τελευταία Ενημέρωση	11-09-2007					
Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία που αντιστοιχούν στο ΦΕΚ						
Ονομασία	Περ Ενότητα	Δήμος	Δημ Ενότητα	Κοινότητα	Οικισμός	Είδος Μνημείου
Οικία Τουρκοκρατίας στην οδό Εφταλιώτη και 8ης Νοεμβρίου στην Πετρόσκαλα, παρά το Κιάσκι, ιδ. κληρονόμων Βουρνάζου	ΛΕΣΒΟΥ	ΛΕΣΒΟΥ	ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ	Μυτιλήνης	Μυτιλήνη	Αστικά Κτίρια

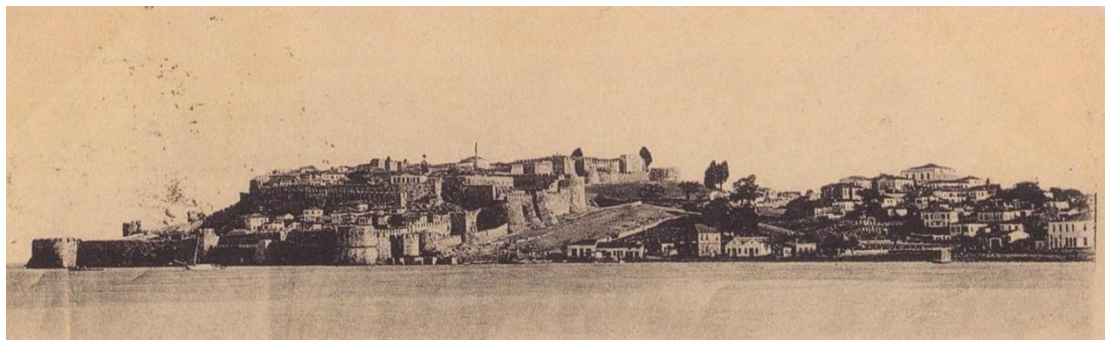
Εικ. 12 : Ηλεκτρονική Βάση κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Η Μυτιλήνη από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα.

3.1 Κοινωνικές και Οικονομικές συνθήκες

Εικ. 13 : Άποψη βόρειου λιμανιού και Κάστρου στα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, και συγκεκριμένα από το 1838, με την υπογραφή της εμπορικής συνθήκης μεταξύ Αγγλίας και Τουρκίας, προκειμένου οι τρεις μεγάλες Δυνάμεις - Ρωσία, Αγγλία, Γαλλία - να διεισδύσουν οικονομικά στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, να αυξήσουν την επιρροή τους σε αυτή και να αναπτύξουν εμπορικές σχέσεις με τα παράλια της Μικράς Ασίας, σηματοδοτείται η οικονομική ανάπτυξη της Λέσβου. Η ουσιαστική όμως ακμή της Λεσβιακής οικονομίας ταυτίζεται χρονικά με τις πρώτες διοικητικές, φορολογικές, στρατιωτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, γνωστές με το όνομα Τανζιμάτ, οι οποίες θεσμοθετήθηκαν από το 1839 έως το 1876 (Σωτηρίου-Δωροβίνη,1999). Η μεγάλη ανάπτυξη που παρουσιάστηκε μετά το 1880, στον τομέα της γεωργίας και της ναυτιλίας, σε συνδυασμό με την μετατροπή της Μυτιλήνης σε εμπορικό λιμάνι της Ανατολής, συντέλεσε στην απογείωση της λεσβιακής οικονομίας μεταξύ 1880 και 1900. Το 1912 η Λέσβος ενσωματώνεται στο ελληνικό κράτος και το 1923 ολοκληρώνεται η ανταλλαγή των χριστιανικών και μουσουλμανικών πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή.

Η περίοδος των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ, σύμφωνα με τον Αναγνώστου (1997), χωρίζεται σε τρεις φάσεις, με την πρώτη να αρχίζει με την εφαρμογή του διατάγματος Χάττ-ι Σερίφ του Γκιούλχανε το 1839, το οποίο αποτέλεσε τη βάση του νέου δημοσίου οθωμανικού δικαίου, σύμφωνα με το οποίο, καθιερώθηκε η ισονομία και ισοπολιτεία μεταξύ όλων των Οθωμανών υπηκόων, ανεξαρτήτως φύλλου ή θρησκειότητας, καθώς μέχρι τότε τηρούνταν «τα ένδοξα παραγγέλματα του Κορανίου και οι ιεροί νόμοι»

(Παροδότης, 1931, σελ. 29), τα οποία έδιναν μεγάλη εξουσία και δύναμη στον Καδή³⁴. Η δεύτερη περίοδος, σηματοδοτείται από την διακήρυξη του διατάγματος Χάττι-Χουμαγιούν, το 1856, που συνοδεύτηκε το 1858 από την «νομοθεσία περί γαιών», η οποία έδωσε την δυνατότητα στους Έλληνες να αγοράζουν γη χωρίς περιορισμούς από τους Οθωμανούς, οι οποίοι όπως αναφέρεται από τον Αριστείδη (1972, σελ. 159), λόγω της «οκνηρίας» τους, άρχισαν να πωλούν τα κτήματα τους προκειμένου να επιβιώσουν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, σε μικρό σχετικά διάστημα, το μεγαλύτερο μέρος της λεσβιακής γης να περάσει στα χέρια της χριστιανικής κοινότητας. Η τρίτη περίοδος, οριοθετείται από την διακήρυξη του πρώτου Οθωμανικού Συντάγματος το 1876, το οποίο και καταργήθηκε ένα χρόνο αργότερα.

Το 1864, θεσπίστηκε νέος νόμος σχετικά με την επαρχιακή διοίκηση³⁵, σύμφωνα με τον οποίο δημιουργήθηκαν αυτοδιοικούμενες διοικητικές περιφέρειες τα βιλαέτια. Όπως αναφέρει ο Καμπούρης (1962, σελ. 3), η Λέσβος υπάγονταν στο βιλαέτι (περιφέρεια) του Αρχιεπαρχαίου ή Νήσων Αιγαίου, μαζί με τα Μοσχονήσια, ενώ η έδρα του ήταν άλλοτε στη Ρόδο και άλλοτε στη Λέσβο³⁶. Κάθε βιλαέτι αποτελούνταν από σαντζάκια και κάθε σαντζάκι από καζάδες, οι διοικητές των οποίων ήταν ο Βάλης, ο μουτεσαρίφης και ο καϊμακάμης αντίστοιχα.

Σύμφωνα με τον Σαμαρά (1941), στη Μυτιλήνη υπήρχαν και ανώτερα συμβούλια τα οποία αποτελούνταν τόσο από Τούρκους όσο και από χριστιανούς πολίτες, κάτι το οποίο ενισχύεται και από τον Αναγνώστου (1997), ο οποίος αναφέρει ότι, στις έδρες των βιλαετίων, των σαντζακιών, των καζάδων και των ναχιέδων³⁷, ιδρύθηκαν Διοικητικά Συμβούλια (*Idare Meclisi*), τα οποία ήταν υπεύθυνα για την εφαρμογή των νόμων, την επίβλεψη των έργων οδοποιίας και εξωραϊσμού, αλλά και την επίλυση των προβλημάτων μεταξύ των Οθωμανών υπηκόων. Τα συμβούλια αυτά αποτελούνταν τόσο από χριστιανούς όσο και από μουσουλμάνους, γεγονός που συνετέλεσε στην προώθηση των χριστιανών σε διοικητικά αξιώματα.

Επίσης, για την διαχείριση των θεμάτων του καζά της Μυτιλήνης, υπήρχε μια δωδεκαμελής επιτροπή, τα μέλη της οποίας εκλέγονταν από τους αρχηγούς των

---

³⁴ Οθωμανός δικαστής που δίκαιε με βάση τον ισλαμικό νόμο.

³⁵ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την επαρχιακή διοίκηση της νήσου, βλ. (Αναγνώστου, 1997, σελ. 16-17).

³⁶ Σιφναίου, 1996, σελ. 86, σημ. 1.

³⁷ Πρόκειται για χωριά άνω των 500 κατοίκων.

συντεχνιών³⁸ αλλά και από τους πολίτες που πλήρωναν κτηματικό φόρο πάνω από 200³⁹ γρόσια. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων της επιτροπής, ήταν και η επίλυση των διαφορών μεταξύ των χριστιανών. Αργότερα, και ύστερα από διαμαρτυρία του Καδή, η επιτροπή περιορίζεται στην διοίκηση της Κοινότητας και επονομάζεται⁴⁰ Δημογεροντία (Σαμαράς, 1941, σελ. 174· Αριστείδης, 1972, σελ. 154).

Το 1845, η Δημογεροντία, μετονομάζεται σε Συμβούλιο της Χριστιανικής Κοινότητας, με τα καθήκοντά του να περιορίζονται στην επίλυση των θεμάτων που αφορούσαν την χριστιανική κοινότητα. Επρόκειτο για ένα θεσμό εξίσου σημαντικό με την Μητρόπολη, την οποία προσπαθούσε να περιορίσει στις θρησκευτικές της αρμοδιότητες, απαλλάσσοντάς την από τις αστικές υποθέσεις (γάμους, διαθήκες) των χριστιανών (Σιφναίου, 1996, σελ. 65-66).

Μετά τις εξαγγελίες του Τανζιμάτ, η Εκκλησία, συνέχισε να έχει καθοριστικό ρόλο στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χριστιανικής κοινότητας. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, έχει αποκτήσει από την Πύλη⁴¹ τα απαραίτητα προνόμια για την άσκηση της εξουσίας του, και οι κατά τόπους Μητροπολίτες, όντας μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων, αφενός είναι υπεύθυνοι για την συμπεριφορά του «ποιμνίου» τους, και αφετέρου έχουν την δυνατότητα να παρεμβαίνουν στις οθωμανικές αρχές, προκειμένου να υπερασπιστούν τα συμφέροντα της χριστιανικής κοινότητας, όταν αυτά θίγονταν (Αναγνώστου, 1997).

Σε ότι αφορά τον οικονομικό τομέα, η Λέσβος στηρίζονταν αποκλειστικά στην καλλιέργεια, παραγωγή και διακίνηση του ελαιόλαδου⁴² και του παράγωγου του, του σαπουνιού, τα οποία εξάγονταν στην Κωνσταντινούπολη, την Σμύρνη και την Αλεξάνδρεια, αγορές από τις οποίες εισάγονταν είδη καθημερινής ανάγκης όπως ζάχαρη, καφές και ρύζι. Μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, και την περίοδο των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ, το μονοπώλιο του εξαγωγικού εμπορίου του λαδιού, κατείχε ο Ναζίρης

---

³⁸ Συντεχνία ή ισνάφι ήταν το επαγγελματικό σωματείο το οποίο προασπιζόταν τα επαγγελματικά και κοινοτικά συμφέροντα. (Σαμαράς, 1941).

³⁹ Σιφναίου, 1996, σελ. 65.

⁴⁰ «Για τη διαχείριση της Κοινότητας ως τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, υπήρχε η Δημογεροντία, αρχή σχεδόν κληρονομική, που βρισκόταν στα χέρια των πλουσιότερων οικογενειών. Μα από το 1840 έγινε αρχή αιρετή και ονομαζόταν Επιτροπή... μα σε μερικά χρόνια...περιορίστηκε στη διοίκηση της Κοινότητας με το παλιό όνομα Δημογεροντία». (Σαμαράς, 1948, σελ.96).

⁴¹ Ονομασία της οθωμανικής κυβέρνησης, από την πύλη στην είσοδο του κτιριακού συμπλέγματος που στέγαζε τις κεντρικές διοικητικές υπηρεσίες της Αυτοκρατορίας, στην Κωνσταντινούπολη. Ανακτήθηκε από <http://www.ime.gr/projects/tanzimat/gr/main/143.html> [τελευταία επίσκεψη 03.01.2018].

⁴² Για περεταίρω πληροφορίες, σχετικά με την μονοκαλλιέργεια της ελιάς, βλ. (Σιφναίου, 1996, σελ. 237-238).

(διοικητής), ο οποίος εξαγόραζε το αξίωμα για δύο έτη και υποχρέωνε τους παραγωγούς του νησιού να του πουλούν το ελαιόλαδο, σε χαμηλή τιμή, το οποίο μεταπωλούσε αργότερα πολύ ακριβότερα (Σιφναίου, 1996). Έτσι στην Μυτιλήνη ο Ναζίρης Μουσταφά Αγά Κουλαξίζης, και οι απόγονοί του στην συνέχεια, ήταν οι μοναδικοί αγοραστές της ετήσιας σοδειάς του λαδιού, κερδίζοντας τεράστια χρηματικά ποσά⁴³ (Αναγνώστου, 1997 σελ. 29).

Η γεωγραφική κυρίως θέση της νήσου - ενδιάμεσος εμπορικός σταθμός μεταξύ της Κωνσταντινούπολης, της Σμύρνης και της Αλεξάνδρειας⁴⁴ , σε συνδυασμό με την κατάργηση του μονοπωλίου, αποκλειστικό προνόμιο μέχρι τότε του Τούρκου κυβερνήτη, οδήγησε στην ανάπτυξη της οικονομίας, μέσω των εμπορικών συναλλαγών με τα Μικρασιατικά παράλια, αλλά και της σύστασης εμπορικών επιχειρήσεων σε Κωνσταντινούπολη, Ρωσία, Αίγυπτο, Βουλγαρία και Ρουμανία. Στους τόπους αυτούς, μετανάστευσαν αρκετοί κάτοικοι του νησιού, ιδιαίτερα μετά το δριμύ παγετό του 1850, που έμεινε γνωστός σαν το «*κάψιμο των εληών*» (Καμπούρης, 1978, σελ. 5), και αν και επρόκειτο για ένα πολύ δυσάρεστο γεγονός η ιστορία έδειξε ότι έπαιξε σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη του νησιού. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από τον Τάξη (1909, σελ. 79-80), ο οποίος χαρακτηριστικά αναφέρει ότι «*Η προς το εμπόριον δε και την βιομηχανίαν σωτήριος και ευεργετική νέα αυτή τροπή ... έχει την αρχήν της κυρίως από της πανωλεθρίας των ελαιών της 11^{ης} Ιανουαρίου του 1850 ότε των κατοίκων πολλοί και ιδία της Μυτιλήνης και των άλλων της περιφερείας αυτής τόπων των προτέρων εκ του ελαιοκάρπου προσόδων αυτών εξαίφνης στερηθέντες, ηναγκάσθησαν εκόντες άκοντες ν' αποδημήσωσιν εις Αίγυπτον, Κων/πολιν, Ρουμανίαν και αλλαχού, και επιδοθώσιν αυτόσε δραστηρίως εις σπουδαίας εμπορικές και τραπεζιτικές επιχειρήσεις, κατορθώσαντες εν ολίγω σχετικώς χρονικώ διαστήματι δια της ιδιαζούσης προβλεπτικότητος και φιλεργείας αυτών, ικανόν να μετοχετεύσωσιν εκείθεν πλούτον εν Μυτιλήνη, δι ου κατορθούνται τα πάντα εν αυτή σήμερον*».

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, με το εμπόριο και την βιομηχανία⁴⁵ ασχολούνται κυρίως οι Έλληνες καθώς οι Τούρκοι περιγράφονται από τους περιηγητές

---

⁴³ Η τιμή αγοράς του λαδιού ήταν περίπου 2,5 με 3 γρόσια το λαγίνη και η τιμή μεταπώλησης του έφτανε πολλές φορές τα 35 με 40 γρόσια (Αναγνώστου, 1997, σελ.29).

⁴⁴ Για περεταίρω πληροφορίες, σχετικά με την εμπορική ανάπτυξη του νησιού, βλ. (Αναγνώστου, 1997, σελ. 30-31).

⁴⁵ Σε ότι αφορά τη βιομηχανική κίνηση της Λέσβου, ο Σαμαράς (1959, σελ. 5,8) αναφέρει ότι, πριν τις μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ «...οι Μυτιληνιοί χρησιμοποιούσαν για κινητήρια δύναμη τα ζώα, τον αέρα και το νερό. Τα περιβόλια τους τα πότιζαν με μαγγανοπήγαδα και τα γύρω υψώματα ήταν γεμάτα ανεμόμυλους και νερόμυλους που άλεθαν το σιτάρι και τις ελιές», ενώ, στα τέλη του αιώνα «...η βιομηχανία βρίσκεται σε ζηλευτή

που επισκέφτηκαν το νησί εκείνη την περίοδο ως «...αδρανείς, οκνηροί και ράθυμοι εκ φύσεως και εκ συστήματος...» (Αναγνώστου, 1997, σελ. 31) και ως εκ τούτου το 1872, μόνο 20 εξ αυτών ασχολούνται με το εμπόριο.

Παράλληλα, η βιομηχανοποίηση της παραγωγής του λαδιού και σαπουνιού, με την εισαγωγή της ατμοβιομηχανίας το 1880 (Σιφναίου, 1996, σελ. 225), σε συνδυασμό με την υπαγωγή του λιμανιού της Μυτιλήνης στα τακτικά δρομολόγια⁴⁶ των ξένων κρατών, είχε ως αποτέλεσμα την ώθηση της λεσβιακής οικονομίας, και την μετατροπή της νήσου σε διαμετακομιστικό εμπορικό κέντρο, καθώς λόγω της γεωγραφικής της θέσης αποτελούσε το δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ Δύσης και Ανατολής.

Το γεγονός αυτό, συνέβαλλε στην ίδρυση ταχυδρομικών γραφείων, πιστωτικών ιδρυμάτων και προξενείων. Σύμφωνα με τον Σταυράκη Αναγνώστη (1972, σελ. 120), το 1849 στην Μυτιλήνη εδρεύουν τα εξής υποπροξενεία και προξενικά πρακτορεία: Ρωσίας (Ι. Σβίλαριτς), Αγγλίας (Werry), Γαλλίας (Roboly), Ελλάδος (Σημηριώτης), Αυστροουγγαρίας (Raymond), Νεαπόλεως (Roboly) και Σαρδηνίας (Φραγκίσκος Ηπειρώτης), τα οποία αποσκοπούν κυρίως στην άσκηση πίεσης, μέσω των διορισμένων υπαλλήλων, στην Οθωμανική αυτοκρατορία και για το λόγο αυτό ιδρύονταν προξενεία ακόμη και σε απομακρυσμένες περιοχές της Οθωμανικής κυριαρχίας, στις οποίες, τα κράτη τα οποία εκπροσωπούσαν, δεν είχαν ομοεθνείς υπηκόους, αλλά ούτε επρόκειτο και για μεγάλους εμπορικούς σταθμούς.

Εικ. 14 : Μυτιλήνη. Μέρος της Προκυμαίας. Το Ελληνικό Προξενείο.

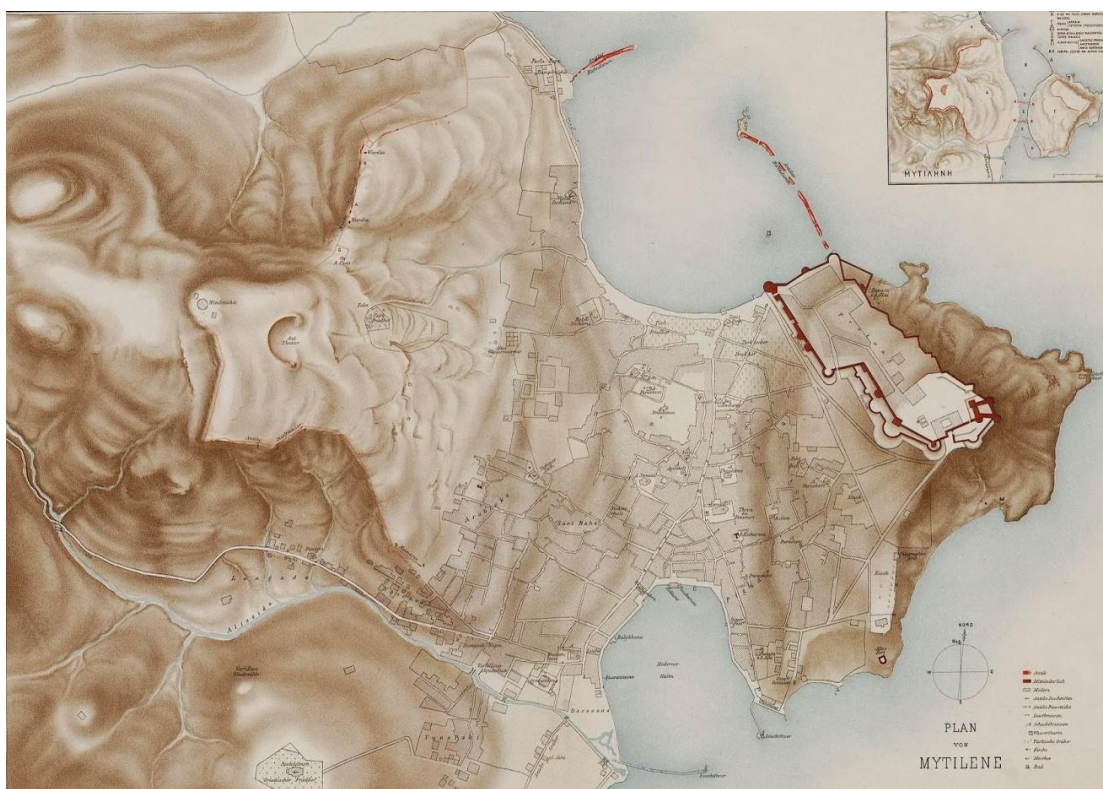

ανάπτυξη...αντικατέστησαν τα πιεστήρια τους μύλους κι οι ατμοκίνητοι αλευρόμυλοι τους ανεμόμυλους και νερόμυλους».

⁴⁶Αναγνώστου, 1997, σελ. 32-33 Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999, σελ. 14.

Τα προξενεία, στελεχώνονταν κατά προτίμηση από χριστιανούς διερμηνείς, οι οποίοι ήταν προστατευόμενοι του οθωμανικού κράτους, από το οποίο αμείβονταν και το οποίο υπηρετούσαν (Αναγνώστου, 2004, σελ. 413). Το προξενικό σώμα σύμφωνα με τον Καμπούρη (1962, σελ. 11), έπαιζε σημαντικό ρόλο στην ζωή του νησιού, καθώς είχε την δυνατότητα να επεμβαίνει στην Διοίκηση, προκειμένου να επιβάλλει την άποψη του. Ως εκ τούτου, το αξίωμα του υποπρόξενου ήταν ιδιαίτερα ελκυστικό στα μέλη της ανώτερης τάξης της Μυτιλήνης, τα οποία διεκδίκησαν, όπως υποστηρίζει η Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999), τις θέσεις των υποπροξενείων. Η αρχική εγκατάσταση ξένων υποπρόξενων δεν άργησε να αντικατασταθεί από μέλη της χριστιανικής άρχουσας τάξης, των γαιοκτημόνων και εμπόρων, στις ίδιες θέσεις.

Σε ότι αφορά τα ταχυδρομικά γραφεία, σύμφωνα με τον Μπίνο (1973, σελ. 108), κατά την περίοδο 1852 έως 1880, λειτουργούσαν στην Μυτιλήνη γαλλικό, ρωσικό και αιγυπτιακό ταχυδρομείο. Επίσης θα πρέπει να λειτουργούσε και αυστριακό, όπως τεκμαίρεται από την σήμανσή του, στον χάρτη της πόλης (Εικ. 15), του Γερμανού αρχαιολόγου Robert Koldewey, το 1886 (Koldewey, 1890, σελ. 96).

Εικ. 15 : Μυτιλήνη 1886 - Αστυγραφία

Προς το γύρισμα του 19^{ου} αιώνα, ιδρύθηκαν στην Μυτιλήνη οι πρώτες τραπεζικές επιχειρήσεις. Επρόκειτο για τα παραρτήματα της Οθωμανικής Αυτοκρατορικής Τράπεζας

και της Γεωργικής Τράπεζας⁴⁷, η έδρα των οποίων ήταν στην Κωνσταντινούπολη, και της Τράπεζας της Ανατολής, με το κεντρικό της κατάστημα να είναι στην Αθήνα. Το 1891 ο Π. Κουρτζής, ένας από τους μεγαλύτερους οικονομικούς παράγοντες της Λέσβου, αλλά και από τους σημαντικότερους του Οθωμανικού κράτους, ίδρυσε την Τράπεζα Μυτιλήνης και το 1909, άνοιξε υποκατάστημα στην Κωνσταντινούπολη, ενώ σύμφωνα με τον Καμπούρη (1962, σελ. 64), διέθετε δίκτυο υποκαταστημάτων και πρακτορείων σε ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία, και κυρίως στην Ανατολή. Παράλληλα λειτουργούσαν και οι ιδιωτικές τράπεζες των αδελφών Χατζηχριστόφα (Βλάχου, 1991, σελ. 92-94) και Ράλλη (Σιφναίου, 1996, σελ. 305).

Κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, και ειδικά μετά τις μεταρρυθμίσεις του Χάττ -ι Χουμαγιούν το 1856, με βάση το οποίο θεσπίστηκε η ελευθερία στην εκπαίδευση (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999), σημειώνεται στη Μυτιλήνη, αλλά και σε όλο το νησί, πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξη, με την λειτουργία σχολείων σε διάφορα κέντρα του νησιού και την ίδρυση συλλόγων και αδελφοτήτων⁴⁸.

Εικ. 16 : Το ελληνικό Γυμνάσιο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Δεξιά διακρίνεται, το κατεδαφισμένο σήμερα, ξύλινο κτίσμα του Γυμναστηρίου.

Στη Μυτιλήνη, σύμφωνα με τον Σαμαρά (1948, σελ. 68), λειτουργούσε το Γυμνάσιο (Ινταντιέ), το σχολαρχείο των αρρένων (ρουσδιέ), το αλληλοδιδασκτικό αρρένων και το αλληλοδιδασκτικό θηλέων, ενώ τα σχολεία της χριστιανικής κοινότητας ήταν, δύο προκαταρκτικά (νηπιαγωγεία), τρία δημοτικά, το Παρθεναγωγείο και το Γυμνάσιο

⁴⁷«Η γεωργική τράπεζα εύρηται ως αυτοτελές οικοδόμημα παραπλεύρως του δικαστηρίου, εκέκτητο δε κεφάλαια περί τας 9.000 λίρας κατά τα 1890 καν» (Αναγνώστου, 1993, σελ. 11).

⁴⁸ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους συλλόγους και τις αδελφότητες στη Λέσβο, βλ. (Αναγνώστου, 2004, σελ. 493-504).

Μυτιλήνης, το αρχικό κτίριο του οποίου, χτίστηκε το 1840, για να αντικατασταθεί το 1890, από το νέο κτίριο το οποίο συνεχίζει να στεγάζει τις εκπαιδευτικές ανάγκες της πόλης μέχρι σήμερα⁴⁹.

Η Αγγλίδα περιηγήτρια Walker (Παρασκευαΐδης, 1983, σελ. 167), η οποία επισκέφτηκε το νησί τις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, αναφέρει ότι *«Σ' όλα τα σχολεία του νησιού η εκπαίδευση είναι δωρεάν και συντηρείται αποκλειστικά από τους κατοίκους. Ο καθένας υποχρεούται σύμφωνα με την περιουσία του, αν όχι από το νόμο, πάντως από έθιμο που επικράτησε, να προσφέρει πολύ απλόχερα, και να αφήσει λεφτά με την διαθήκη του στα σχολεία και νοσοκομεία ... Η Μυτιλήνη μπορεί να θεωρηθεί ότι κατέχει μια υψηλή θέση στο θέμα της δημόσιας εκπαίδευσως. Το Γυμνάσιό της θεωρείται ότι είναι ανώτερο της Σμύρνης»*.

Εξέχουσες προσωπικότητες της πνευματικής ζωής της Λέσβου, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, αποτελούν οι αδελφοί Βερναρδάκη, στα χρόνια των οποίων, μεταξύ 1880 και 1898, *«...τα σχολεία της Μυτιλήνης έφτασαν στην πιο μεγάλη τους ακμή...»* (Σωτηρίου- Δωροβίνη, 1999, σελ. 26), ενώ οι Αργύρης Εφταλιώτης, Νίκος Καμπάς και Στρατής Μυριβήλης, στο χώρο των γραμμάτων, και οι ζωγράφοι Γεώργιος Ιακωβίδης και Πρωτόπατσης Αντώνης, συνέβαλαν με το έργο τους, μετά την απελευθέρωση της νήσου το 1912, στην δημιουργία μιας λεσβιακής πνευματικής κίνησης, γνωστής ως *«Λεσβιακή Άνοιξη»*⁵⁰, της οποίας οι εκπρόσωποι έτυχαν πανελλήνιας διάκρισης και αναγνώρισης στο χώρο των γραμμάτων και της Τέχνης.

Μετά το 1912, έτος απελευθέρωσης της νήσου από την οθωμανική κυριαρχία, και ενσωμάτωσής της στο ελληνικό κράτος, λαμβάνουν χώρα μεγάλης έκτασης μετακινήσεις πληθυσμού από την Μ. Ασία προς τη Λέσβο, οι οποίες εντείνονται μετά την Συνθήκη της Λοζάνης το 1923, ενώ οι οικονομικοί και πολιτιστικοί δεσμοί με τα ασιατικά παράλια, διακόπτονται οριστικά (Σιφναίου, 1996, σελ. 245).

---

⁴⁹ Στο κτίριο σήμερα λειτουργεί το 1^ο Πειραματικό & το 2^ο Λύκειο Μυτιλήνης.

⁵⁰ Για περεταίρω πληροφορίες, σχετικά με την Λεσβιακή Άνοιξη, βλ. (Καλάργαλης, 2014, σελ. 141-159).

3.2 Η Αρχιτεκτονική των δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων

«Μπορούμε να ζήσουμε χωρίς την αρχιτεκτονική, να λατρέψουμε χωρίς αυτή, αλλά δεν μπορούμε να θυμόμαστε χωρίς αυτή»

Ruskin, 1849

Εικ. 17 : Πανόραμα Προκυμαίας Μυτιλήνης, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα.

Η Μυτιλήνη του τέλους του 19^{ου} αιώνα, με τις μπαροκίζουσες απολήξεις του ναού του Αγ. Θεράποντα και του ξενοδοχείου «Μεγάλη Βρετανία», να κυριαρχούν στο πανόραμα της παραλιακής ζώνης (Εικ. 17), και τον διάχυτο εκλεκτικιστικό νεοκλασικισμό των μεγαλοπρεπών κατοικιών και των δημόσιων κτιρίων, σε τίποτα δεν θυμίζει την εικόνα της πόλης του 1852, όπως αποδίδεται, από τον Άγγλο αρχαιολόγο και περιηγητή Charles Newton, ο οποίος, στο βιβλίο του *“Travels and Discoveries in the Levant”*, αναφέρει ότι η Μυτιλήνη ήταν ένα «ταπεινό και βρώμικο χωριό και τα σπίτια της σαν της Κωνσταντινούπολης, κατασκευασμένα από ξύλο είτε εξ ολοκλήρου είτε και με πέτρα ως το πρώτο πάτημα....Οι στέγες είναι από κόκκινα κεραμίδια και αυτό δίνει στην πόλι μια φτωχή εμφάνισι...Τα καταστήματα είναι πάρα πολύ πτωχής περιγραφής» (Αναγνώστου, 1978, σελ. 48).

Η επαφή της Λέσβου με τον Δυτικό κόσμο, και οι επιρροές που δέχτηκε από την κουλτούρα και ιδεολογία του, δεν αποτυπώθηκαν μόνο στους τομείς της κοινωνικής και οικονομικής της ζωής, αλλά και στην αρχιτεκτονική των κτιρίων της, και κυρίως των κατοικιών της εύπορης τάξης του τέλους του 19^{ου} αιώνα. Η αρχική, αγροτικού τύπου

συγκρότηση της πόλης, στον βόρειο, «υγιεινότερο»⁵¹, τομέα⁵², μέχρι και τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, στην οποία υπερτερούσε το οθωμανικό στοιχείο, μεταλλάσσεται σταδιακά, μετά το δεύτερο μισό του αιώνα, σε εικόνα ελληνικής πόλης, η οποία αναπτύσσεται στον νότιο τομέα, σύμφωνα με τα σχεδιαστικά πρότυπα των αστικών μεγάρων της Κωνσταντινούπολης. Στο γύρισμα του αιώνα είναι εμφανής η υιοθέτηση αρχιτεκτονικών προτύπων από την Σμύρνη⁵³, τόπο καταγωγής αξιόλογων δημιουργών - αρχιτεκτόνων και ζωγράφων - άλλα και από τις ευρωπαϊκές πόλεις που επισκέπτονταν, για εργασία ή ψυχαγωγία, οι μεγαλοαστοί του νησιού (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999).

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και έως τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, είναι χαρακτηριστική η υιοθέτηση των ιστορικών στυλ της δυτικής (ευρωπαϊκής) αρχιτεκτονικής, που αντικατέστησαν, στα δημόσια κυρίως κτίρια και στις αστικές κατοικίες της άρχουσας τάξης, την αρχιτεκτονική της Ανατολής, με την μορφή ενός τοπικού ιδιώματος προσαρμοσμένου στον τόπο και στον τρόπο ζωής, ο οποίος διέφερε αρκετά από τον Αθηναϊκό νεοκλασικισμό εκείνης της περιόδου. Το τοπικό αυτό αρχιτεκτονικό ιδίωμα περιγράφεται από την Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999, σελ. 136), ως «Εκκλεκτικιστικός νεοκλασικισμός» και χαρακτηρίζει ένα κτίριο το οποίο, αν και συνδυάζει επιρροές από περισσότερα αρχιτεκτονικά στυλ, η συνολική υφολογική διατύπωσή του, παραπέμπει στις αρχές και στα στοιχεία του νεοκλασικού λεξιλογίου.

Από την άλλη, η Σιφναίου (1996, σελ. 311), θεωρεί ότι οι κατοικίες της ανώτερης τάξης της Μυτιληναίας κοινωνίας, αποτελούν «ένα κατ' εξοχή στυλ *emporium*, *δημιούργημα των εμπόρων της διασποράς*». Αυτοί οι «*homes d' affaire*», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, υιοθετούν, με άλλοθι την οικονομική τους ισχύ, στην ανέγερση των κατοικιών τους, τα «φλύαρα» αρχιτεκτονικά πρότυπα των τόπων που διαμένουν και δραστηριοποιούνται επαγγελματικά, δημιουργώντας ένα οικοδόμημα, συνονθύλευμα μοντέλων αναφοράς, που ακροβατεί μεταξύ του κιτς και του αριστουργήματος.

---

⁵¹Σαμαράς, 1941, σελ. 169.

⁵² Ο Τούρκικος τομέας, σαφώς διαχωρισμένος από τον ελληνικό, παρουσιάζεται εκείνη την περίοδο ως ο περισσότερο οργανωμένος και συγκροτημένος οικιστικός χώρος, με αξιόλογα μνημεία και μεγάλους κήπους, στους οποίους ήταν χτισμένες ξυλόδομες οικίες. Μεταξύ των οικιστικών τομέων των δύο κοινοτήτων, της οθωμανικής και της χριστιανικής, υπήρχε ζώνη πρασίνου, το μεγαλύτερο μέρος της οποίας ανήκε στην οικογένεια του Μουσταφά Αγά Κουλαξίζη, και η οποία φιλοξενούσε τα οθωμανικά τεμένη, τα λουτρά αλλά και τις κατοικίες των Τούρκων αρχόντων (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999, σελ. 34).

⁵³ Σύμφωνα με την Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999, σελ. 282,) «Ειδικά μετά το 1900 πληθαίνουν οι πληροφορίες για στενές σχέσεις των Μυτιληναίων με τη Σμύρνη, αποτέλεσμα προφανώς του πυκνού οδικού δικτύου θαλάσσιων συγκοινωνιών, που είχε αναπτυχθεί στο χώρο του ανατολικού Αιγαίου, αλλά και της ταυτόχρονης οικονομικής και πολιτισμικής ακμής της δεύτερης αυτής πόλης της Αυτοκρατορίας. Προίκες, έπιπλα, ταξίδια αναψυχής και αγορών, μαρμαρόγλυπτα τζάκια, Σμυρναίοι τεχνίτες οροφωγραφιών κλπ. αναφέρονται όλο και πιο συχνά στα ιστορικά στοιχεία των κατοικιών».

Ο Summerson (1988), υποστηρίζει ότι, ένα κτίριο θεωρείται κλασσικό όταν τα διακοσμητικά του στοιχεία προέρχονται άμεσα ή έμμεσα από το αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο του αρχαίου κόσμου, ενώ ο διεθνής χαρακτήρας του νεοκλασικισμού, κατά τη Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999, σελ. 135), οφείλεται στο γεγονός ότι δεν αποτελούσε το στιλιστικό κατασκεύασμα μιας συγκεκριμένης αρχιτεκτονικής σχολής, αλλά επρόκειτο περισσότερο για ένα ιδεολογικό ρεύμα, του οποίου οι αρχές ήταν εύκολα μεταδοτικές.

Στη Μυτιλήνη της εξεταζόμενης περιόδου, η γλώσσα του νεοκλασικισμού χρησιμοποιήθηκε περισσότερο για να εκφράσει δυο άλλα στιλ, το Second Empire και το Picturesque, έχοντας ως αποτέλεσμα την ανέγερση κατασκευών μνημειακού ύφους και τη χρήση ανώτερων συστημάτων σύνθεσης και μορφολογικών στοιχείων των διαφορετικών στιλ (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999).

Το στιλ Second Empire, της σχολής Beaux-Arts, θεωρούνταν ο διάδοχος του τελευταίου διεθνούς στιλ του Δυτικού κόσμου, του Ρομαντικού κλασικισμού αλλά και της περιόδου της High Renaissance και του Baroque, ενώ το στιλ Picturesque, το οποίο καθιερώνεται στην μυτιληναία αρχιτεκτονική κυρίως μετά το 1900, σύμφωνα με την Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999, σελ. 136), δεν εμφανίζεται μόνο κατά τα πρότυπα της βρετανικής και γαλλικής αρχιτεκτονικής του 19^{ου} αιώνα, τα οποία χαρακτηρίζονται από ασύμμετρη ογκοπλαστική συγκρότηση, πολύπτυχες στέγες και «εξωτικά» στοιχεία της γηγενούς αρχιτεκτονικής παράδοσης, αλλά και με την χρήση των αρχιτεκτονικών στοιχείων της ρουστίκ Ιταλικής βίλλας εξοχής, αυστηρά όμως προσαρμοσμένα στα πρότυπα του Ρομαντικού Κλασικισμού.

Η αρχιτεκτονική των κατοικιών, από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, έχει να επιδείξει διαφοροποιήσεις από το μέχρι τότε οικιστικό πρότυπο της οθωμανικής κατοικίας, και κατά κάποιον τρόπο αποτελεί μικρογραφία των όσων συνέβαιναν στα μητροπολιτικά κέντρα της οθωμανικής αυτοκρατορίας, όπως η Κωνσταντινούπολη⁵⁴ και η Σμύρνη, με την οποία η Μυτιλήνη, είχε εκείνη την περίοδο, ανεπτυγμένη επικοινωνία. Παράλληλα, σημαντική ήταν και η συμβολή των Μυτιληνίων και ξένων⁵⁵ αρχιτεκτόνων εκείνης της περιόδου, οι οποίοι εφάρμοσαν τα δικά τους

---

⁵⁴ Σύμφωνα με τη Δωροβίνη-Σωτηρίου (1999, σελ. 189) «η επίδραση της Δύσης ήταν ιδιαίτερα έντονη στην ευρωπαϊκή πλευρά της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, με πρώτο παράδειγμα την Κωνσταντινούπολη».

⁵⁵ Σε άρθρο της Εφημερίδας *Δημοκράτης* (16-12-1981), αναφέρεται ότι πολλά σπίτια χτίζονται σε σχέδια ξένων αρχιτεκτόνων μεταξύ των οποίων η οικία Αλεπουδέλη (θείου του Οδ. Ελύτη), η οποία χτίστηκε το 1910 σε σχέδιο Κωνσταντινοπολίτη αρχιτέκτονα και το σπίτι του Απόστολου Χατζηευστρατίου, στη Σουράδα, σημερινή κατοικία Χατζηγιάννη, το οποίο ανεγέρθηκε βάσει αρχιτεκτονικού σχεδίου και υλικών (τούβλα) από το Λονδίνο.

πρότυπα ως απόρροια των ακαδημαϊκών τους σπουδών και της βιωματικής τους εμπειρίας σε Δύση και Ανατολή. Επίσης, όπως ισχυρίζεται η Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999, σελ. 244), η αντιμετώπιση της κατοικίας ως έργου τέχνης και μέσου κοινωνικής προβολής του ιδιοκτήτη, σε συνδυασμό με την απόρριψη της επικρατούσας αντίληψης για απόκρυψή της πίσω από μαντρότοιχους με περίτεχνη αυλόθυρα, επηρέασε σημαντικά τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό της κατοικίας και την μορφολογική της εξέλιξη.

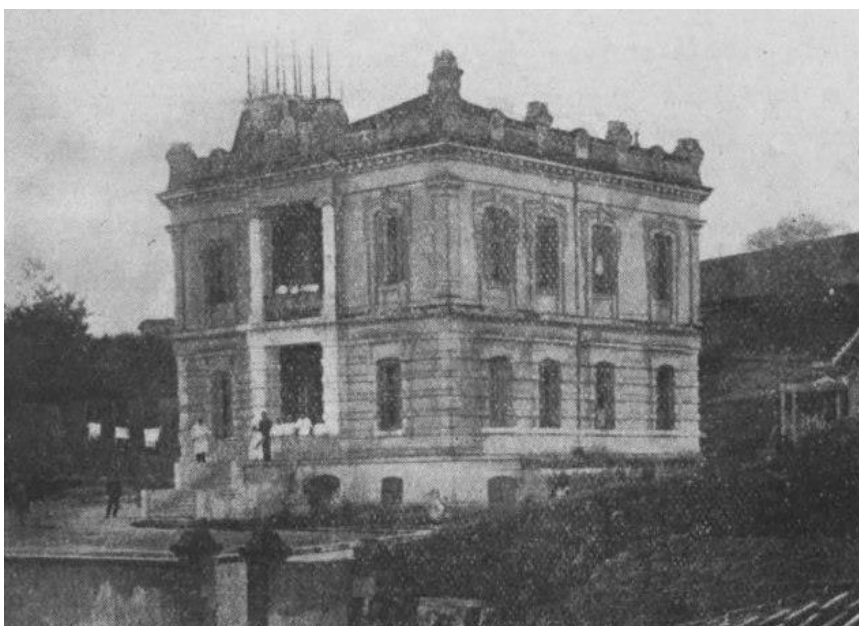
Τα νεοκλασικά οικοδομήματα που κοσμούν την πόλη της Μυτιλήνης και ιδιαίτερα τον νότιο τομέα της, αντιπροσωπεύουν σύμφωνα με τον Αργύρη (1995, σελ. 56-57), μέσα από τον προκλητικό αρχιτεκτονικό εκλεκτικισμό τους, την οικονομική δύναμη της μεγαλοαστικής τάξης, η οποία διαχειρίζεται μαζί με τους παλιούς γαιοκτήμονες τα κοινοτικά και εκπαιδευτικά πράγματα της Λέσβου. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι το μεγαλύτερο μέρος των κατοικιών της περιόδου 1840-1880, ανήκε σε οικογένειες της παλιάς τάξης των γαιοκτημόνων, ενώ οι ιδιοκτήτες των κατοικιών των δύο τελευταίων δεκαετιών του 19^{ου} αιώνα, είναι μεγαλέμποροι και επιχειρηματίες των παροικιών του εξωτερικού. Ο Κόντος (1959), στο διήγημά του για τη Μυτιλήνη, χαρακτηριστικά αναφέρει «*Ας είναι καλά η Αίγυπτο. Με δικές της λίρες είναι κτισμένες οι πιότερες βίλες. Λιγότερες με ρούσσικα ρούβλια και μια-δυο με ρουμάνικα*». Προς το τέλος του 19^{ου} αιώνα, φερόμενοι ιδιοκτήτες των αστικών μεγάρων είναι οι εκπρόσωποι του αστικού μετασχηματισμού, δηλαδή επιστήμονες, έμποροι και εισοδηματίες.

Οι κατοικίες της εύπορης τάξης, κυρίως λόγω της συσχέτισής τους με τα ιστορικά γεγονότα που επηρέασαν την αρχιτεκτονική διαδικασία, όπως οι μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ το 1839 και η σταδιακή παρακμή του ελληνισμού του ανατολικού Αιγαίου, λίγα χρόνια με την απελευθέρωση της νήσου το 1912, έχουν ταξινομηθεί από την Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999), σε τρεις φάσεις : την πρώιμη (1850-1880), την μεσαία (1880-1900) και την ώριμη (1900-1930). Ταυτόχρονα η εισαγωγή των νέων αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών προτύπων, που επηρέασαν το υφιστάμενο οικιστικό πρότυπο, αλλά και οι διαφορετικές ανάγκες στέγασης, ανέσεων και εξοπλισμού, ανάλογα με την χρονική περίοδο, έφεραν αλλαγές στην τυπολογική και μορφολογική οργάνωση της κατοικίας.

Κατά την πρώιμη φάση, η αρχιτεκτονική παρουσιάζει την απλούστερη σύνθεση, με σχεδόν ορθογωνικό περίγραμμα κάτοψης, με μικρές προεξοχές στην όψη, πλευρικά ή και στην πίσω όψη, και η επικάλυψη του κτιρίου γίνεται με απλή, τετράριχτη στέγη χωρίς σοφίτα. Μορφολογικά, οι κατοικίες διαμορφώνονται σύμφωνα με ένα «*πρωτόλειο*» κατά τη Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999), νεοκλασικό σύστημα, όπου κεντρική θέση κατέχει το

ανατολίτικο σαχνισί⁵⁶, προσαρμοσμένο όμως στη γλώσσα του νεοκλασικισμού, με την στήριξή του σε πρόπυλο και αετωματική απόληξη.

Κατά τη μεσαία φάση, η κάτοψη εξακολουθεί να διατηρεί το ορθογωνικό της περίγραμμα, παρατηρούνται όμως οι πρώτες απόπειρες διάσπασης του ενιαίου όγκου του κτιρίου, ενώ εσωτερικά, η οργάνωσή του γίνεται πιο πολύπλοκη, με περισσότερες υποδιαίρέσεις, και την ενσωμάτωση των υγρών χώρων (χαμάμ και πλυσταριό), μέσα στον όγκο του κτιρίου, αλλά και την δημιουργία σοφίτας, με την προσθήκη ενός επιπλέον ορόφου. Οι κατοικίες αυτής της περιόδου διακρίνονται για την άψογη κατασκευαστική απόδοση των μορφολογικών τους στοιχείων και γίνεται προσπάθεια διαμόρφωσης ενός περισσότερο καθαρού νεοκλασικού λεξιλογίου, το οποίο όμως παραποιείται, από τη χρήση διακοσμητικών στοιχείων, ανατολίτικου και ευρωπαϊκού χαρακτήρα. Το 1885, παρουσιάζεται μια πρώτη σειρά κατοικιών «εκλεκτικιστικού νεοκλασικισμού». Πρόκειται για κατασκευές υψηλής αρχιτεκτονικής ποιότητας, όπως για παράδειγμα το κτίριο Γεωργιάδη (Εικ. 18), στην Επάνω Σκάλα, με μανιερίστικες αποχρώσεις νεοκλασικισμού (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999), οι οποίες απέχουν κατά πολύ, από τη λιτή και απέριττη μεγαλοπρέπεια του Αθηναϊκού νεοκλασικισμού.

Εικ. 18 : Το Αρχοντικό Γεωργιάδη στην Επάνω Σκάλα, όταν λειτουργούσε ως Νοσοκομείο Υπουργείου Περιθάλψεως

⁵⁶ *σαχνισιά* ή *σαχνισί*, είναι ορολογία της αρχιτεκτονικής, η οποία αναφέρεται στις προσόψεις παραδοσιακών κτηρίων, και περιγράφει προεξοχές στηριγμένες σε ξύλινα δοκάρια, οι οποίες βρίσκονται πέρα από τα όρια της τοιχοποιίας του ισογείου. Αυτή η αρχιτεκτονική παρατηρείται σε παραδοσιακά κτήρια βαλκανικής, μικρασιατικής αλλά και της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής (στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική έχει επικρατήσει ο όρος έρκερ, *erker*).

Κατά την Τρίτη φάση, η κατοικία περιορίζεται σε μέγεθος, η τετράγωνη κάτοψη διασπάται σε ένα πιο σύνθετο σύστημα όγκων, και η κατασκευή επιτυγχάνει το μέγιστο των δυνατοτήτων της, ιδιαίτερα στο γύρισμα του αιώνα, με την υιοθέτηση, σε μορφολογικό επίπεδο, του στυλ Picturesque. Η ανέγερση μεγάλου αριθμού κατοικιών σε αυτή την φάση, υπογραμμίζει και την μετάβαση προς τον αστικό μετασχηματισμό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η οικία Ευστρατίου (σήμερα οικία Χατζηγιάννη) στην Σουράδα (Εικ. 19).

Εικ. 19 : Πύργος Ευστρατίου, στη Σουράδα.

Σε ότι αφορά την κατασκευή των κατοικιών, σύμφωνα με την Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999, σελ. 158-161), αυτή στηρίζεται στο μεικτό σύστημα λιθοδομίας και ξυλοκατασκευής, ενώ το μέταλλο και το σκυρόδεμα χρησιμοποιούνται επιλεκτικά, σε ορισμένα σημεία του κτιρίου, χωρίς να επηρεάζουν τη φέρουσα κατασκευή. Η θεσμοθέτηση πέτρινων άφλεκτων υλικών, των οποίων η χρήση επεκτάθηκε και σε προεξοχές του κτιρίου

(κλειστοί εξώστες), επέτρεπε τις καταστροφικές πυρκαγιές⁵⁷ που έπλητταν συχνά τις πόλεις της οθωμανικής αυτοκρατορίας.

Η λιθοδομή, λειτουργεί ως κατακόρυφο φέρον στοιχείο, και χρησιμοποιείται στη βάση του κτιρίου (το κατώτερο επίπεδο), για λόγους υγραμόνωσης και αντισεισμικότητας (λίθινοι τοίχοι, ως συνδετήριιο δοκοί), καθώς και στους περιμετρικούς εξωτερικούς τοίχους. Η ξυλοκατασκευή χρησιμοποιείται ως οριζόντιο (στέγες, πατώματα) φέρον στοιχείο, ενώ στο εσωτερικό των υπερκείμενων ορόφων (δυο κύριων ορόφων και σοφίτας), οι κατακόρυφες φορτίσεις παραλαμβάνονται από δρομικούς ξυλότοιχους.

Η τοιχοποιία είναι αργολιθοδομή, αποτελούμενη από μεσαίους και μεγάλους λίθους, τα κενά των οποίων συμπληρώνονται με μικρότερες πέτρες και τούβλα. Η χρήση συνδετικού κονιάματος περιορίζεται στο ελάχιστο, δημιουργώντας ένα ιδιαίτερα ανθεκτικό συμπαγές πέτρινο σώμα. Οι ξυλότοιχοι, «*τσατμάδες*» κατά τον Μουτσόπουλο (1988, σελ. 85), φέρουν τα γνωρίσματα του κατασκευαστικού συστήματος που εφαρμοζόταν ευρύτατα στην Ανατολή, δηλαδή ξύλινος σκελετός με κάθετους ορθοστάτες που δένονταν με οριζόντια και διαγώνια ξυλά, τα κενά διαστήματα των οποίων, γέμιζαν με πέτρες, κεραμιδάκια και κονίαμα από λάσπη.

Ευρύτατη είναι η χρήση της θολοδομίας στα τμήματα του κτιρίου που εκτίθενται στην υγρασία, όπως π.χ. στη στέγαση του χαμάμ, ή στη σύνδεση του ανοίγματος της εξωτερικής βεράντας υποδοχής.

Πηγή προέλευσης των υλικών που χρησιμοποιούνται, αποτελεί η ενδοχώρα της Μικράς Ασίας. Ο Newton (Αναγνώστου, 1978, σελ. 48), χαρακτηριστικά αναφέρει ότι την ξυλεία την εφοδιάζονταν από τις απέναντι ακτές της Μικράς Ασίας, ενώ *τη ροζ πέτρα Σαρμουσάκ*⁵⁸, «*που είχε ευρεία χρήση στη λεσβιακή οικοδομική, εξήγαγαν νταμαρτζήδες από την περιοχή Σαρμουσάκ και τη μετέφεραν απελέκητη στο Αίβαλί, όπου πελεκιόταν και καθοριζόταν η τιμή της ανάλογα με την ζήτηση*» (Σιφναίου, 2007, σελ. 252). Βέβαια πολλά υλικά κατασκευής αλλά και επίπλωσης⁵⁹, εισάγονταν από τους ίδιους τους ιδιοκτήτες

---

⁵⁷ Ο Σαμαράς (1959, σελ. 5), αναφέρει ότι το 1851, μια μεγάλη πυρκαγιά έκαψε όλη την αγορά της Μυτιλήνης και ένα μεγάλο μέρος της πόλης. Γρήγορα όμως η αγορά ξαναχτίζεται πέτρινη και ο δρόμος της και η προκουμιά πλακοστρώνονται. Τα περισσότερα σπίτια ξαναχτίζονται πέτρινα μέχρι το πρώτο πάτωμα.

⁵⁸ «*Ιδιαίτερα μετά το σεισμό του 1867, στις επισκευές ναών, τζαμιών και άλλων μεγάλης σημασίας μνημειωδών κτισμάτων προτιμήθηκε η ερυθρωπή πέτρα του Σαρμουσάκ για την ευκολία στη λάξευσή της, τη σχετικά γρήγορη μέσω θαλάσσης μεταφορά της στην πόλη της Μυτιλήνης, καθώς και για τη μεγάλη αντοχή της στις καιρικές συνθήκες μετά την τοποθέτηση στο κτίσμα*» (Χατζηλίας, 2009, σελ. 160).

⁵⁹ Η κα Βασιλείου Ειρήνη, εγγονή του Αχιλλέα Βουρνάζου, στη συνέντευξη που παραχώρησε στη Σιφναίου, το 1992, αναφέρει χαρακτηριστικά «*..Πιο μέσα βρίσκονταν άλλο σαλόνι πολύ μεγάλο. Ενώνονταν με το στρογγυλό με καρυδένιες πόρτες που έφεραν θαυμάσια μπρούτζινα χερούλια, αγορασμένα στη Ρωσία, όπου ο παππούς μου είχε*

στην Μυτιλήνη, από χώρες του εξωτερικού⁶⁰, όπου δραστηριοποιούνταν επιχειρηματικά, γεγονός που συνέβαλλε στην απουσία τυποποίησης της κατασκευής, ειδικά μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, καθώς αργότερα πολλά υλικά είναι πλέον διαθέσιμα στη αγορά του νησιού (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999, σελ. 166).

Η οικονομική άνθηση της Μυτιλήνης, αποτέλεσε πόλο έλξης πολλών αρχιτεκτόνων και ζωγράφων, ντόπιων αλλά και ξένων. Μυτιληνιοί αρχιτέκτονες στους οποίους αποδίδεται η ανέγερση μεγάλου μέρους των κτιρίων της περιόδου αυτής, είναι ο Αργύρης Αδαλής, και οι εμπειρικοί Ασημάκης Φούσκας και Δημήτρης Μειμάρης, ο οποίος, κατά τον Καμπούρη (1978, σελ. 72), ήταν ο πρώτος διορισμένος δημοτικός αρχιτέκτονας και λόγω της θέσης που κατείχε, συμμετείχε στην ανέγερση σημαντικών κοινοτικών κτιρίων, όπως του οθωμανικού Γυμνασίου. Σμυρνιοί αρχιτέκτονες, έργα των οποίων θεωρούνται αρκετά κτίρια της εξεταζόμενης περιόδου, ήταν ο Ξενοφών Λάτρης, γνωστός για τα δημόσια και θρησκευτικά κτίρια της Σμύρνης, και ο Ιγνάτιος Βαφειάδης, υιοθετημένος γιος ευκατάστατης Μυτιληναίας οικογένειας, στον οποίο αποδίδεται η ανέγερση της κατοικίας του Δ. Αλατζά, αντιπροσώπου της Οθωμανικής Τράπεζας Μυτιλήνης μέχρι το 1897 (Eldem, 2007, σελ. 287). Αξιόλογο ήταν και το έργο του Φαναριώτη Ιάκωβου Αριστάρχη, στο νησί της Λέσβου, ο οποίος, αν και φέρεται ως δημιουργός μίας μόνο κατοικίας, υπήρξε πρωτεργάτης για το ευφυές αλλά ανεκτέλεστο έργο της κατασκευής σιδηροδρομικού δικτύου στη νήσο Λέσβο (Καμπούρης, 1962, σελ. 155). Σε ότι αφορά τους ζωγράφους, ο Βασίλης Ιθακήσιος με καταγωγή από τη Μυτιλήνη, είναι γνωστός για τις οροφωγραφίες του σε αρκετές κατοικίες, όπως και ο Μυτιληνιός ζωγράφος και καθηγητής στο Γυμνάσιο της Μυτιλήνης, Μαρίνος Κωνσταντινίδης.

περιουσία. Όταν γεννήθηκα εγώ το σαλόνι ήταν επιπλωμένο με έπιπλα Λουδοβίκου 15^{ου} που τα΄χαν αγοράσει στο γάμο τους από το Παρίσι...» (Σιφναίου, 1996, σελ. 309).

⁶⁰ «Αργόλιθοι Σαρμουσακίου, τούβλα διάτρητα Μυριοφύτου, κάγκελα εκ πέτρας Μασσαλίας (pierred' Arles), στέγη εκ κεράμων Ευρώπης (tuilew mecapiques), μακάσια εκ ξυλείας Σουηδίας, πάτωμα και ταβάνια εκ ξύλου Μαύρης Θαλάσσης, τα πλακάκια της κουζίνας, κόκκινα Μασσαλίας, οι οροφαί πρώτου πατώματος εκ ξυλείας Τεργέστης (αγγλικού τύπου), παράθυρα γαλλικού συστήματος εκ ξυλείας Σουηδίας», απόσπασμα από το Συμβόλαιο τεχνικών προδιαγραφών της κατασκευής της οικίας του Ζάννου Σιφναίου, στην περιοχή Ακλειδιού, το 1884 (Σιφναίου, 1996, σελ. 312).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : Η Μουσειοποίηση του Αστικού χώρου

4.1 Η χωρική διάσταση του μουσείου

«Η μορφή πάνω απ' όλα καθορίζει το μουσείο, περισσότερο και από το περιεχόμενό του»

P. BASU 2007

Εικ. 20 : . Μπρούτζινο γλυπτό, η Σφαίρα μέσα στη Σφαίρα (*Sfera con sfera*), του Ιταλού γλύπτη Arnaldo Pomodoro, στον κήπο της Κουκουνάρας, των Μουσείων του Βατικανό.

Το 1909, ο θεμελιωτής του κινήματος του Φουτουρισμού, Φίλιππο Τομάζο Μαρινέτι, ανέφερε στην Ίδρυση και το Μανιφέστο του Φουτουρισμού, ότι τα μουσεία, δεν ήταν τίποτα άλλο από δημόσια υπνωτήρια, στα οποία γινόταν μια μείξη πολλών αντικειμένων άγνωστων μεταξύ τους, χωρίς διακρίσεις, και τα οποία, σε ένα κόσμο στον οποίο ένα γρήγορο αυτοκίνητο ήταν μεγαλύτερο θαύμα από την «Νίκη της Σαμοθράκης», δεν χρησίμευαν πλέον σε τίποτα (Lampugnani, 2006).

Το 2006, η Giebelhausen (2006α), υποστηρίζει ότι «η αρχιτεκτονική είναι το μουσείο», δηλαδή ότι η αρχιτεκτονική διαμόρφωση του κτιρίου, είναι αυτή που δίνει νόημα στο μουσείο, καθώς προσδιορίζει τις φυσικές αλλά και νοηματικές θεάσεις, και δεν πλαισιώνει απλά τα έργα τέχνης, αλλά διαμορφώνει και την εμπειρία του επισκέπτη.

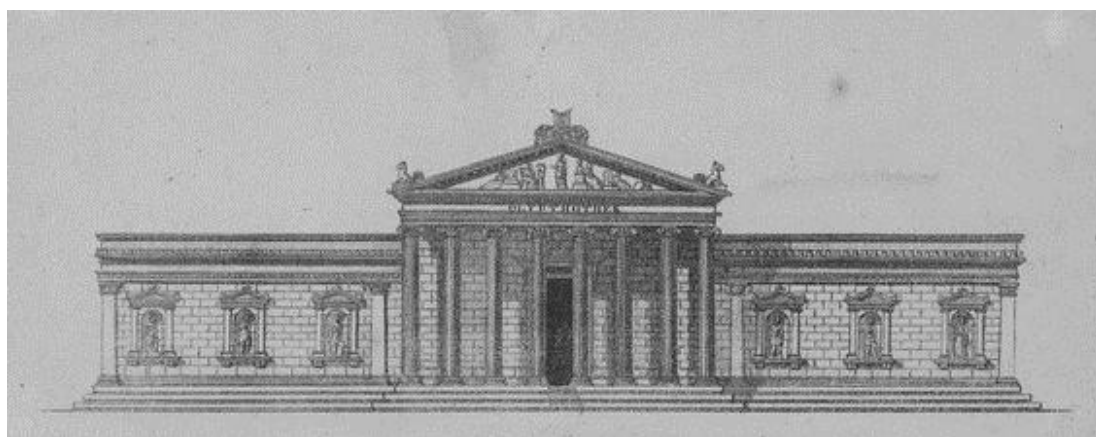
Οι Carol Dunkan & Alan Wallach (Οικονόμου, 2003), προσδιόρισαν το μουσείο ως χώρο για την ενεργοποίηση του πολιτισμικού τελετουργικού, ενώ στη φουκωική ερμηνεία του Tony Bennett, παρουσιάζεται ως μέσο πειθαρχίας των μαζών (Giebelhausen, 2006α).

Από την άλλη, κατά τον Charles Jencks, όπως αναφέρει η Giebelhausen (2006α), το μουσείο υποκρύπτει μεγάλες αντιθέσεις, και στην πραγματικότητα είναι ένα σχιζοφρενικό μνημείο του σύγχρονου πολιτισμού.

Παρόλες τις παραπάνω προσεγγίσεις, το μουσείο νοείται ως ένας κτιριακός τύπος, που είναι έτοιμος να αξιολογήσει, να καθορίσει και να προβάλλει την αξία του πολιτισμού, σύμφωνα πάντα με τις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας (Giebelhausen, 2012).

Στα μέσα του 18 αιώνα, ο Γάλλος αρχιτέκτονας Etienne Louis Boullée, πίστευε ότι η αρχιτεκτονική πρέπει να θεωρείται ισάξια της Τέχνης και για το λόγο αυτό στα σχέδιά του απέφευγε τον ρεαλισμό και την χρηστικότητα. Ίδρυσε μια νέα αρχιτεκτονική τυπολογία, η οποία δεν προοριζόταν μόνο για ένα πρόσωπο (π.χ. το βασιλιά), αλλά επρόκειτο για ένα δημόσιο χώρο που θα στέγαζε τις δημιουργίες του ανθρώπου και της φύσης, καθώς και μια βιβλιοθήκη και ένα εργαστήριο.

Αργότερα, ο Jean Nicolas Louis Durand (μαθητής του Boullée), χαρακτήρισε το μουσείο τόσο ως σπίτι των θησαυρών, όσο και αποθετηρίου γνώσης, το οποίο περιλάμβανε διαφορετικά είδη αντικειμένων και εξυπηρετούσε διαφορετικά είδη κοινού (Τζώρτζη, 2013). Χαρακτηριστικά μνημειακά κτίρια μουσείων τέχνης του 19^{ου} αιώνα, των οποίων ο αρχιτεκτονική τυπολογία βασίστηκε στη μελέτη του Durand για το ιδεώδες μουσείο⁶¹, και εναρμονιζόταν με τις συλλογές που φιλοξενούσε, δημιουργώντας έτσι μια στενή σχέση μεταξύ περιεχομένου και «δοχείου», ήταν η *Glyptothek* (Εικ. 21) και η *Alte Pinakothek* (Εικ. 22) στο Μόναχο και το *Altes Museum* (Εικ. 23) στο Βερολίνο.

Εικ. 21 : Η *Glyptothek* στο Μόναχο, αρχιτέκτων Leo von Klenze

⁶¹ Η διάσημη πραγματεία του Jean-Nikolas-Louis-Durand, με τίτλο *Precis des lecons* (1802-1805), αποτέλεσε πρότυπο για τους αρχιτέκτονες των αρχών του 19^{ου} αιώνα (Giebelhausen, 2012α).

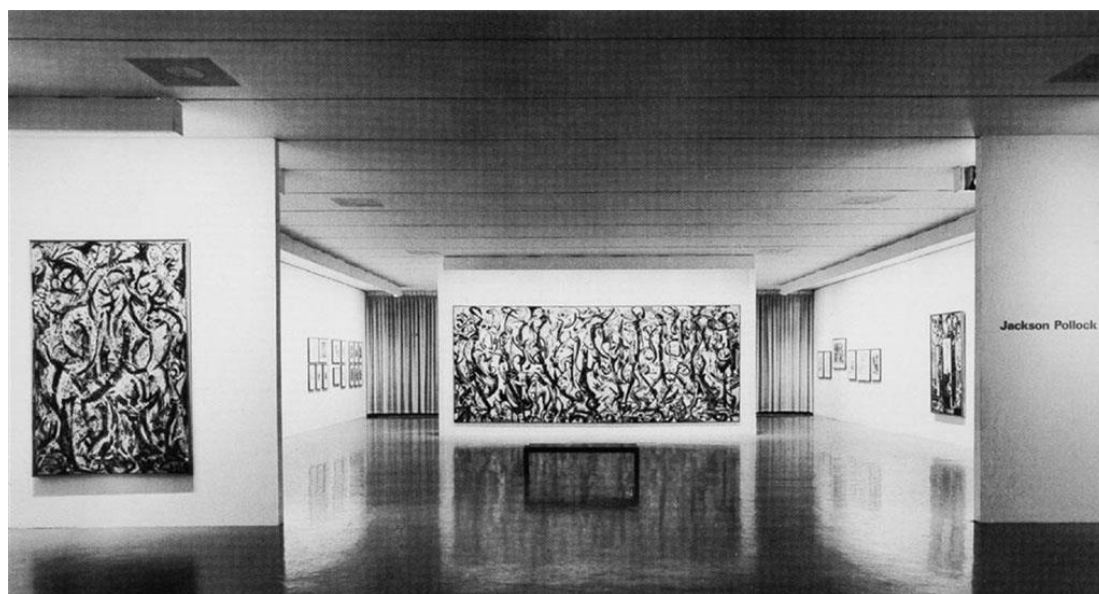
Εικ. 22: Η Alte Pinakothek στο Μόναχο, αρχιτέκτων Leo von Klenze

Εικ. 23: Το Altes Museum στο Βερολίνο, αρχιτέκτων Karl Friedrich Schinkel

Το 1851, η Μεγάλη Διεθνής Έκθεση που πραγματοποιείται στο Χάιντ Παρκ του Λονδίνου και το Crystal Palace - ένα προκατασκευασμένο κτίσμα από γυαλί και σίδηρο που χρησιμοποιήθηκε για τις ανάγκες της έκθεσης - προσθέτουν δυο νέα στοιχεία στην μουσειακή προσέγγιση: η μονιμότητα της αρχιτεκτονικής του 19^{ου} αιώνα είναι πια παρελθόν και η μη μονιμότητα και ευελιξία χαρακτηρίζουν πλέον τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό των μουσείων και σηματοδοτούν τον νέο τους ρόλο ως χώρου προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς και παράλληλα ως παράγοντα προόδου (Giebelhausen, 2012).

Την ίδια εποχή, ο Le Corbusier, θεωρώντας το μουσείο ως εργαλείο, το οποίο μπορεί να προσαρμόζεται ανάλογα με τις εκθεσιακές του ανάγκες αλλά και να μπορεί να παρέχει πληροφορίες για αντικείμενα που απέχουν χρονικά μεταξύ τους (Peressut, 2005), σχεδιάζει το Μουσείο της Απεριόριστης ανάπτυξης⁶², ενώ το 1939, ανοίγει τις πύλες του, το μόνιμο κτίριο του MOMA (Εικ. 24), στο κεντρικό Μανχάταν, και σηματοδοτεί την γέννηση της αισθητικής του «λευκού κύβου» (Giebelhausen, 2012), δηλαδή ουδέτερων και λιτών εσωτερικών χώρων, προκειμένου ο επισκέπτης να επικεντρώνεται, απερίσπαστος, στη θέαση του εκθέματος, ορίζοντας έτσι το νόημα της τέχνης.

Εικ. 24: MOMA, 1967, έκθεση «Jackson Pollock».

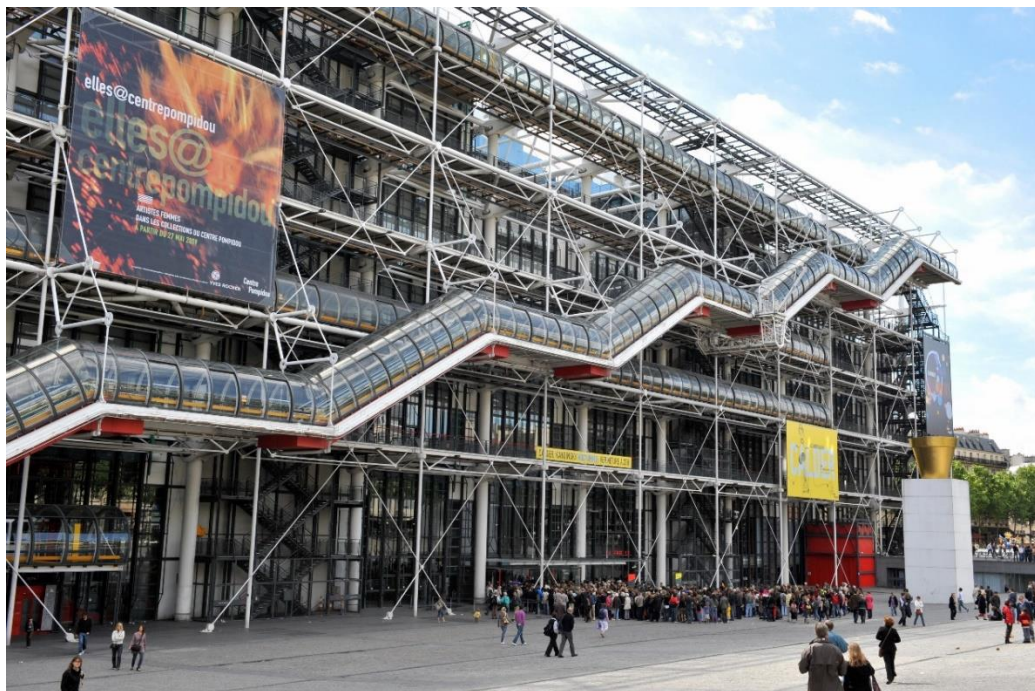
Το 1959, ο Frank Lloyd Wright, σχεδιάζει το Μουσείο S. Guggenheim (Εικ. 25), ένα κυκλικό συμπαγές κτίσμα από μπετόν, στην όψη του οποίου, διαγράφεται η κίνηση μιας ράμπας που διατρέχει και εσωτερικά το μουσείο, σε πλήρη όμως αντίθεση, με την τυπολογία των κτιρίων του Μανχάταν, εξαιτίας της μνημειώδους γλυπτικής του φόρμας. Η αρχιτεκτονική του εσωτερικού του χώρου δεν λειτουργεί μόνο ως πλαίσιο των εκθεμάτων, αλλά προσφέρει μια μοναδική χωρική εμπειρία στον επισκέπτη, και υπογραμμίζει την επιθυμία του αρχιτέκτονα να δημιουργήσει μια ισότιμη θέαση περιεχομένου και «δοχείου».

⁶² Το 1929, ο Le Corbusier, σχεδίασε το Μουσείο Απεριόριστης Ανάπτυξης, ή *Musee Mondial*, μια κατασκευή με μορφή βαθμιδωτής πυραμίδας διαστάσεων 180 μ. πλάτος και 100 μ. ύψος, η οποία προτάθηκε για το σχεδιασμό δύο μουσείων, ένα στη Γενεύη και ένα στο Παρίσι. Τα έργα αυτά δεν υλοποιήθηκαν, καθώς θεωρήθηκαν ουτοπικά (Τζώρτζη, 2013).

Εικ. 25 : S. Guggenheim, στη Νέα Υόρκη

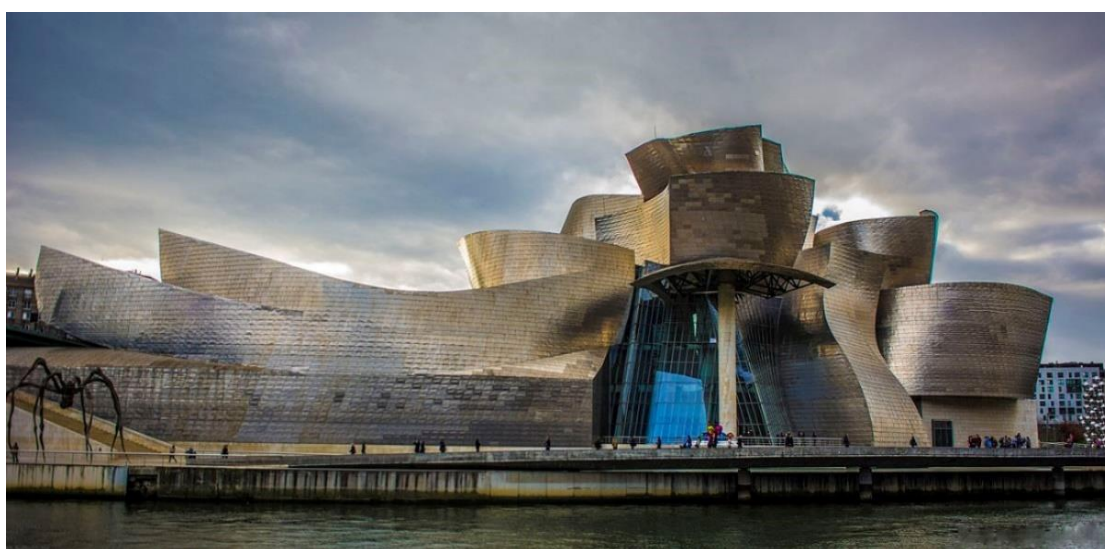
Μεταξύ του σχεδιασμού του Guggenheim από τον Wright και του Guggenheim στο Bilbao από τον Frank Gehry, το Centre Pompidou (1971-1977) (Εικ. 26) των Rogers και Piano, στην πλατεία Beaubourg στο Παρίσι, στο οποίο χρησιμοποιήθηκε μια τολμηρή αρχιτεκτονική αφήγηση, για την κατασκευή ενός δημόσιου «υπνωτηρίου», εξέφραζε την ομορφιά της ταχύτητας, και σηματοδοτούσε, σύμφωνα με τον Lamprugnani (2006), την πιο σημαντική εξέλιξη τόσο στον μουσειακό σχεδιασμό, όσο και στη διεύρυνση της έννοιας του μουσείου, προωθώντας παράλληλα τον εκδημοκρατισμό του πολιτισμού.

Εικ. 26 : Centre Pompidou, στο Παρίσι

Η αλαζονική αυτή στάση της αρχιτεκτονικής, απέναντι στην Τέχνη, οδήγησε, όπως υποστηρίζει ο Lamprugnani (2006), στη δημιουργία εναλλακτικών χώρων που είχαν ως στόχο να αποδείξουν ότι η Τέχνη μπορεί να υπάρξει και εκτός των μουσειακών ιδρυμάτων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η ανάπτυξη της Τέχνης της Γης (Land Art) από την Ποπ Αρτ, η μετατροπή μεμονωμένων κτιρίων από χυτοσίδηρο σε χώρους Τέχνης, στο Σόχο, από το Ίδρυμα για Τέχνες του Μανχάταν, αλλά και οι εγκαταστάσεις στην ύπαιθρο, διαφόρων καλλιτεχνών, όπως του Robert Smithson.

Το 1997, ο σχεδιασμός του Μουσείου Guggenheim στο Bilbao (Εικ. 27), από τον Frank Gehry, ανέβασε τον πήχη του μουσειακού σχεδιασμού πολύ ψηλά. Η μεγάλη δημοσιότητα του μουσείου οφείλεται στο εντυπωσιακό - εκκεντρικό θα έλεγε κάποιος - κέλυφος, στην μεγάλη διαφήμιση, και στο γεγονός ότι έφερε την υπογραφή ενός καταξιωμένου και διεθνούς φήμης αρχιτέκτονα. Αν και το χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι οι λαμπερές καμπύλες του κελύφους του, η εσωτερική διάταξη των μεγαλοπρεπών αιθουσών, οι οποίες φιλοξενούν τα έργα τέχνης ως πολύτιμα διακοσμητικά στοιχεία, είναι εξίσου επιβλητική. Μια από τις πιο πετυχημένες πτυχές του σχεδίου του Guggenheim στο Bilbao, είναι ότι οι κύριες αίθουσες συνδέονται μόνο μέσω του αιθρίου, έτσι ώστε κάποιος πρέπει να επιστρέψει στο αίθριο - με τη θέα στον εξωτερικό χώρο - προκειμένου να ανακαλύψει την επόμενη εμπειρία τέχνης. Αυτό έχει το πλεονέκτημα ότι ο επισκέπτης έχει λιγότερες πιθανότητες να κουραστεί, κάτι το οποίο παρατηρείται συχνά στα μουσεία με την παραδοσιακή γραμμική διάταξη των αιθουσών, όπου η μια αίθουσα οδηγεί στην επόμενη, σε μια φαινομενικά ατέλειωτη διαδοχή, για τον επισκέπτη (Shiner, 2007).

Εικ. 27 : Το Guggenheim στο Bilbao

Ένα φαινόμενο που καθιερώνεται από τη δεκαετία του 1990, και παραπέμπει στους πρώτους χώρους έκθεσης των συλλογών του 17^ο αιώνα, είναι η μετατροπή κτιρίων, με διαφορετική αρχική λειτουργία, σε μουσεία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Tate Modern στο Λονδίνο (Εικ. 28), η οποία εγκαινιάστηκε το Μάιο του 2000, και αποτελεί μετατροπή ενός εργοστασίου παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας των αρχών του 20^{ου} αιώνα. Στόχος της αρχιτεκτονικής μελέτης, που εκπονήθηκε από τους Jacques Herzog και Pierre de Meuron, ήταν σύμφωνα με την Τζώρτζη (2013), να τονιστεί ο βιομηχανικός του χαρακτήρας και να διατηρηθεί μόνο το κέλυφος, προκειμένου να σχεδιαστεί, ένα εύκολο στη χρήση, μουσείο.

Εικ. 28: Η Tate Modern, στο Λονδίνο

Στις μέρες μας, οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες γεννούν νέες ανάγκες, που σχετίζονται άμεσα με τη μορφολογία, το περιεχόμενο, την τοποθεσία και τους αποδέκτες ενός μουσείου. Στην ποικιλία των μουσειακών οικοδομημάτων θα πρέπει να προστεθεί και η κατηγορία αυτών, των οποίων το αρχιτεκτονικό τους κέλυφος αποτελεί μέσο έκφρασης του νοήματος του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Εβραϊκό Μουσείο (Εικ. 29) του Βερολίνου (2001), του Daniel Libeskind, το οποίο, μέσω της αρχιτεκτονικής του μορφής, αποσκοπεί στο να «επικοινωνήσει» τις μνήμες της εβραϊκής ιστορίας του Βερολίνου.

Εικ. 29: Το Εβραϊκό Μουσείο στο Βερολίνο

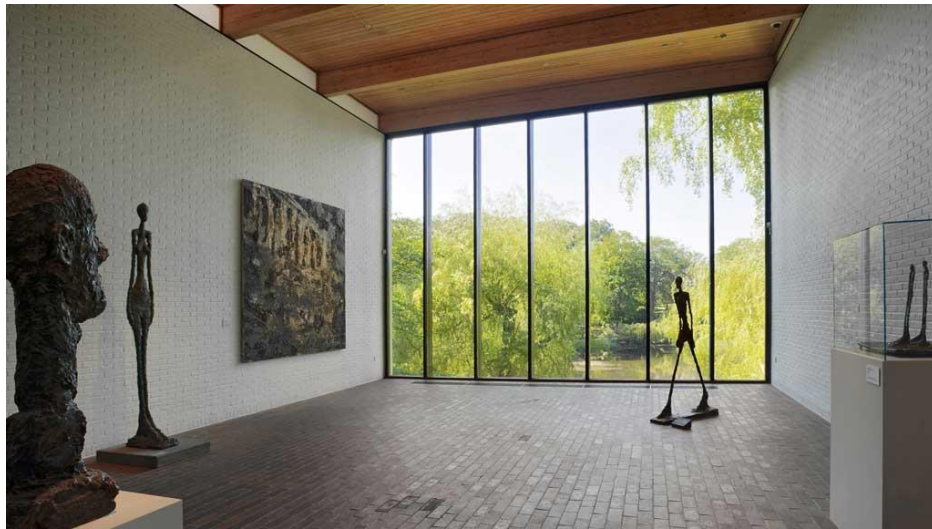
4.2 Ο αστικός χώρος ως πεδίο ανάπτυξης της συλλογικής μνήμης

Η μουσειακή αρχιτεκτονική είναι αλήθεια ότι έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές μέσα στο χρόνο. Ο Michael Ames, 20 χρόνια πριν, υποστήριξε ότι οι αρχιτεκτονικές γραμμές και φόρμες, που χαρακτήριζαν ανέκαθεν την ταυτότητα των μουσείων, υπόκεινται σε αλλαγές οι οποίες θα δημιουργήσουν ένα νέο είδος μουσείου, μέχρι το τέλος του 21^{ου} αιώνα, το οποίο θα μοιάζει ελάχιστα με την εικόνα που έχουμε γι' αυτά σήμερα (Μούλιου, 2016).

Έτσι στις μέρες μας, αν και το μουσείο συνεχίζει να αποτελεί χώρο φύλαξης και έκθεσης σημαντικών αντικειμένων της πολιτισμικής κληρονομιάς, το μουσειακό οικοδόμημα έχει αλλάξει μορφή και έχει πολλές φορές μετατραπεί σε αστικό γλυπτό και ο νέος δημόσιος χώρος της πόλης. Η αυστηρή μνημειακή αρχιτεκτονική του 18^{ου} αιώνα, αποτελεί πλέον παρελθόν, και τα νέα μουσεία – από το Guggenheim του Frank Gehry στο Bilbao, μέχρι την Tate Modern των Herzog & de Meuron στο Λονδίνο και το Centre Pompidou των Renzo Piano & Richard Rogers, στο Παρίσι – διακρίνονται από την μοναδικότητά τους και ανταποκρίνονται πλήρως στην μοντερνιστική αντίληψη ότι η αρχιτεκτονική είναι Τέχνη και μπορεί να προσδώσει ταυτότητα στη συλλογή, προκαλώντας έτσι τους αρχιτέκτονες, με ιδιαίτερο συλ, να δημιουργήσουν εικόνες που συγκρατούνται εύκολα στη μνήμη, δηλαδή εμβληματικά οικοδομήματα, τα οποία συχνά αποτελούν τοπόσημα.

Πέρα όμως από τα μουσεία που αναπτύσσονται μέσα στα αυστηρά όρια του κτιριακού τους κελύφους, υπάρχουν και περιπτώσεις κτιρίων που ενσωματώνουν τον περιβάλλοντα χώρο τους, ή ενσωματώνονται σε αυτόν (Χουρμουζιάδη, 2015). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Μουσείο Louisiana (1958-59) (Εικ. 30, 31), κοντά στην Κοπεγχάγη, του οποίου τα επιμέρους κτίσματα οργανώνονται γύρω από ένα πάρκο, σε ασύμμετρη διάταξη, σχηματίζοντας ένα κύκλο, και μέσω της χρήσης μεγάλων ανοιγμάτων και γυάλινων διαδρόμων, διευρύνεται ο εκθεσιακός χώρος, αναπτύσσεται μια εξωστρεφή σχέση με τη φύση, δίνοντας τη δυνατότητα ταυτόχρονης θέασης της τέχνης και του πάρκου. Αυτό το παιχνίδι της τέχνης και της φύσης, αποτελεί και το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του μουσείου (Τζώρτζη, 2013).

Εικ. 30: Μουσείο Louisiana (1958-59), Κοπεγχάγη, εσωτερικός μουσειακός χώρος

Εικ. 31: Μουσείο Louisiana (1958-59), Κοπεγχάγη. Γυάλινος διάδρομος διπλής θέασης.

Σ' αυτή την εξελικτική πορεία της μουσειακής αρχιτεκτονικής, συνέβαλλε και ο ρόλος του μουσείου ως παράγοντα αστικής ανάπτυξης και ανανέωσης της εικόνας της πόλης. Το 1983, στην Εθνική Πινακοθήκη (Staatsgallery) της Στουτγάρδης, ο ευρηματικός αστικός σχεδιασμός του κτιρίου, από τον James Stirling, με την διέλευση του δημόσιου πεζόδρομου μέσα από την καρδιά του μουσείου, επίδρασε ευεργετικά στην ευρύτερη περιοχή (Lampugnani, 2006).

Στην έννοια του διευρυμένου μουσειακού χώρου, και με την παραδοχή ότι ο χώρος ανάπτυξης μιας μουσειακής έκθεσης δεν περιορίζεται στα φυσικά όρια ενός κτίσματος, εντάσσονται και τα υπαίθρια μουσεία, τα θεματικά πάρκα αλλά και οι αρχαιολογικοί χώροι, η μουσειακή αφήγηση των οποίων, πλαισιώνεται σύμφωνα με την Χουρμουζιάδη (2015), από το φυσικό ή ανθρωπογενές περιβάλλον, το οποίο βρίσκεται σε άμεση επαφή και αλληλοεπιδρά με τα «εκθέματα» τα οποία δεν «προστατεύονται», όπως στην περίπτωση του κλειστού μουσείου, από μια προθήκη.

Ο Italo Calvino είχε πει, με τον δικό του ποιητικό τρόπο, ότι η πόλη είναι ένα σύμβολο, το οποίο εκφράζει την ένταση ανάμεσα στην γεωμετρική λογική και στην διαφορετικότητα των ποικίλων ανθρώπινων υπάρξεων (Μούλιου, 2016). Με άλλα λόγια, και κατ' αναλογία των μουσείων, οι πόλεις αποτελούν «δοχεία» συλλογής ιστοριών, αντικειμένων και ανθρώπων και «*φωλιά της συλλογικής μνήμης*» (Πορτάλιου, 2004, σελ. 74), η οποία κατά τον Λε Γκοφ (1998, σελ. 140), ορίζεται ως «*αυτό που μένει από το παρελθόν στο πλαίσιο του βιώματος των ομάδων*», καταστρώντας δυνατή την ερμηνεία του αστικού φαινομένου.

Η σύγχρονη πόλη, ταλαντευόμενη μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος, αποτελείται από το φυσικό και κτισμένο περιβάλλον, όπου συναντά κανείς τα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος, τις διαφορετικές ταυτότητες και τα ίχνη των πολιτισμών που την στιγματίσαν και συνιστούν την εθνική της πολιτιστική κληρονομιά. Ο βιωμένος χώρος της πόλης, συμπεριλαμβανομένων των δρόμων, των πλατειών, των δημόσιων κτιρίων αλλά και των ιδιωτικών ακόμη κατοικιών, ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής τυπολογίας και ιστορίας, σύμφωνα με τον Halbwachs (1950), «*διδαιωνίζει*» τη μνήμη των κατοίκων, αποτελεί πεδίο συνάντησης της μνήμης και της ιστορίας και τόπο διαμόρφωσης σχέσεων, μέσω της αλληλεπίδρασης ανθρώπων και υλικού περιβάλλοντος, οι οποίες προσθέτουν νέες αφηγήσεις, πάνω στο διαρκώς μετασχηματιζόμενο «*μνημείο της πόλης*» (Σταυρίδης, 2008).

Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, οι «τόποι» της συλλογικής μνήμης, αρχαία, μουσεία, μνημεία, σύλλογοι, εορτές, βιβλιοθήκες, νεκροταφεία, αυτοβιογραφίες, κ.α. (Λε Γκοφ, 1998, σελ. 140), επιχειρούν την αδιάκοπη διήγηση του παρελθόντος, η οποία εξυπηρετεί το παρόν και το μέλλον, μέσω των κοινωνικών σχέσεων που πραγματοποιούνται μεν σε παρόντα χρόνο, εδραιώνονται δε σε παρελθόντα, μέσω της ανάκλησης εμπειριών και αφηγήσεων.

Σήμερα, αρκετές πόλεις της δυτικής Ευρώπης, στα πλαίσια μιας στρατηγικής, τουριστικής προβολής και αύξησης της ανταγωνιστικότητας τους στον παγκόσμιο χάρτη, αυτοαποκαλούνται «ανοιχτά μουσεία» (Χουρμουζιάδη, 2017), με την έννοια ότι το ιστορικό τους κέντρο, του 18ου και 19ου αιώνα, τους προσδίδει μια λογική γενικευμένου μουσείου. Αυτό αφενός μεν σημαίνει ότι η αύρα της ζωής του παρελθόντος είναι διάχυτη στο χώρο, αλλά αφετέρου λόγω της «αντιθετικής δομής»⁶³ (Γοσποδίνη, Μπεριάτος & Ράσκου, 2007, σελ. 151), της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, η οποία αντιτίθεται στο εφήμερο του σύγχρονου αστικού τοπίου, δημιουργεί προβληματισμούς ως προς τη σχέση της πόλης με τη σύγχρονη ζωή και τη δυνατότητα της προσαρμογής της στις μεταβαλλόμενες απαιτήσεις του μέλλοντος.

Εδώ θα πρέπει βέβαια να επισημάνουμε ότι στα πλαίσια της εθνικής πολιτικής πολιτιστικής διατήρησης ενός τόπου, η επιλεκτική ανάδειξη και προβολή ορισμένων μνημείων ως τόπων μνήμης και απτών τεκμηρίων του πολιτιστικού παρελθόντος, σημαίνει αυτόματα την τοποθέτηση στη σφαίρα της λήθης ορισμένων άλλων που θεωρούνται «παραφωνίες» του παρελθόντος (Γκούφα & Σταρίδα, 2014, σελ. 15). Σύμφωνα με την Till (2003), οι ελίτ πολλών κοινωνιών έχουν κατασκευάσει μνημεία, μουσεία, μεγάλες λεωφόρους, δημόσιες πλατείες και περίτεχνα κτίρια τα οποία λειτουργούν ως «θέατρα αναμνήσεων» και εξυπηρετούν μια «επινοημένη» ιστορικότητα (Χουρμουζιάδη, 2017).

---

⁶³ Για περαιτέρω πληροφορίες βλ. (Γοσποδίνη Α., Μπεριάτος Η., & Ράσκου Ε., 2007).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: Η συλλογή

5.1 Το μουσείο και η έννοια του *συλλέγειν*

Εικ. 32: Αίθουσα Μουσείου *Belvedere* Βιέννη

Το *συλλέγειν*, - η συγκέντρωση, η συντήρηση και η έκθεση των αντικειμένων που αποτελούν μια συλλογή (Εικ. 32) - συχνά θεωρείται προϊόν βασικής παρόρμησης ή ενστίκτου, και θεμελιώδης ανθρώπινη δραστηριότητα⁶⁴, με αποτέλεσμα η ταύτιση της συλλογής με το μουσείο να οδηγεί αναπόφευκτα στην λανθασμένη εντύπωση ότι το μουσείο αποτελεί έκφραση της αυθόρμητης συσσώρευσης αντικειμένων, περιορίζοντας αυτόματα τις ποικίλες εκδηλώσεις του (Macdonald, 2012).

Η ταύτιση της συλλογής με το μουσείο δεν σημαίνει ότι πριν την ίδρυση των πρώτων μουσείων δεν υπήρχε συλλεκτική δραστηριότητα, καθώς σύμφωνα με τη Σαλή (2006), ο άνθρωπος δεν έπαψε ποτέ να είναι συλλέκτης, απλώς τα συλλεκτικά του ενδιαφέροντα μετατοπίστηκαν από τις βιοτικές του ανάγκες στις πνευματικές. Από τη στιγμή όμως που η συλλογή βρίσκεται στον πυρήνα της λειτουργίας του μουσείου, το μουσείο συνδέεται αναπόφευκτα με το *συλλέγειν*, ένα είδος γλώσσας μέσω της οποίας μπορεί να εκφραστεί ένα ευρύ φάσμα νοημάτων (Pearce, 1998).

Στην καθημερινή μας ζωή, ο όρος συλλογή, χρησιμοποιείται ελεύθερα προκειμένου να συμπεριλάβει ένα σύνολο από πρακτικές, όπως πχ. η συλλογή απορριμμάτων, και δεν ταυτίζεται με την έννοια της συνειδητής επιλογής πραγμάτων με στόχο την σύνδεσή τους και την δημιουργία μιας νοηματικής αφήγησης.

---

⁶⁴ Η Pearce (1998, σελ. 1), η οποία πραγματοποίησε μια μελέτη στην Μ. Βρετανία, στη δεκαετία του 1990, σε σχέση με την συλλεκτική δραστηριότητα, υποστηρίζει ότι πρόκειται για μια ευρέως διαδεδομένη ανθρώπινη δραστηριότητα, εφόσον το ένα τρίτο του ενήλικου πληθυσμού θεωρεί ότι την εξασκεί.

Επίσης το *συλλέγειν* δεν είναι μια ομοιογενής πρακτική. Η Macdonald (2006), αναφέρει ότι ο συλλέκτης, στα λογοτεχνικά κείμενα, είναι ένας αρνητικά φορτισμένος χαρακτήρας, υπό την έννοια ότι η συλλεκτική πρακτική «*απονεκρώνει*» το αντικείμενο, χαρακτηρισμός που συνδέεται συχνά με τον μουσειακό χώρο, ο οποίος πολλές φορές αποκαλείται *μουσείο*.

Η έννοια της συλλογής, από τα χρόνια της *in vitro*⁶⁵ παρουσίασης των ιδιωτικών συλλογών της Αναγέννησης και έως σήμερα, στην εποχή της *in vivo*⁶⁶ έκθεσης των έργων τέχνης, συνδέεται με τον χώρο του μουσείου, αν και δεν αποτελεί βασική δραστηριότητα για όλα τα σύγχρονα μουσεία, με τον τρόπο που και η έννοια του μουσείου ταυτίζεται, σύμφωνα με την Macdonald (2006), με συλλεκτικές πρακτικές που ξεπερνούν τα όρια του χώρου του.

Θα πρέπει εδώ να επισημάνουμε ότι η συλλογή είναι κάτι διαφορετικό από την άθροιση αντικειμένων αποσπασμένων από το φυσικό τους περιβάλλον, καθώς από την στιγμή που ένα αντικείμενο αποσπάται από το αρχικό του πλαίσιο και αυτόματα τοποθετείται σε νέο, εμπλουτίζεται αφενός η «*βιογραφία*» (Kopytoff 1986) του, και αφετέρου, απαιτείται ένας άξονας σύνδεσης με τα υπόλοιπα αντικείμενα, για την δημιουργία μιας συγκεκριμένης αφήγησης.

Στο χώρο του μουσείου, το εκτιθέμενο αντικείμενο, το οποίο μπορεί να προέρχεται από ανασκαφή, αγορά, ή δωρεά, από την στιγμή που εισέρχεται στο μουσείο «*χάνει την αρχική του χρήση και των συμφραζόμενων*» (Οικονόμου, 2003, σελ. 59), επαναπλασιώνεται, αποκτά νόημα μέσα από την διαδικασία της ερμηνείας, και συνδεόμενο με τα υπόλοιπα αντικείμενα της συλλογής, *δομεί* μια αφήγηση.

Η έκθεση, ανόμοιων πολλές φορές αντικειμένων, στο ίδιο χωρικό πλαίσιο, είναι εφικτή, με την προϋπόθεση ύπαρξης νοηματικής θεματικής σύνδεσης. Κατά τη περίοδο της Αναγέννησης, οι συλλογές των αντικειμένων που εκτίθενται στα *cabinets of curiosity*, αν και φαίνονταν πολλές φορές ασυνάρτητες, καθώς συμπεριλάμβαναν ετερόκλητα αντικείμενα, όπως για παράδειγμα βιβλία, νομίσματα, γλυπτά, στην πραγματικότητα, σύμφωνα με την Hooper- Greenhill (1992, σελ. 82), διέθεταν νοήματα τα οποία είχαν οριστεί κατά τη δημιουργία, και η συλλογή συνέβαλλε

---

⁶⁵ Η φύλαξη των αντικειμένων σε αυστηρές και πυκνά τοποθετημένες βιτρίνες ή ράφια (Σαλή, 2006, σελ. 27).

⁶⁶ Η ελεύθερη τοποθέτηση των αντικειμένων χωρίς την παρεμβολή διαχωριστικού γυαλιού ή προστατευτικού κελύφους (Σαλή, 2006 σελ. 28).

στην παρουσίαση της εικόνας του κόσμου, που εκείνη την εποχή ταυτίζονταν με τα επιτεύγματα του Δημιουργού.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι η συλλογή, η οργάνωση και η έκθεση αντικειμένων αποσπασμένων από διαφορετικά ζωτικά πλαίσια, αναδεικνύει το κοινό θεματικό νόημα που τα συνδέει, επηρεάζοντας την αντίληψη που διαμορφώνουμε γι' αυτά. Από την άλλη, η θέαση ενός αντικειμένου στον φυσικό του χώρο διευκολύνει την κατανόηση του, καθώς αφηγείται την ιστορία του ενταγμένο στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό περιβάλλον, με το οποίο αλληλοεπιδρά μέσα στο χρόνο, μετατρέποντάς το, σύμφωνα με τον Ames (1994, 99-100), σε «παλίμψηστο»⁶⁷.

Για παράδειγμα, όπως αναφέρει η Νάκου (2001), η προσέγγιση ενός μαρμάρινου εδωλίου (καθίσματος) στο χώρο του αρχαίου θεάτρου, διαφέρει από την θέαση του στο χώρο του μουσείου, για το λόγο ότι στο ζωτικό του περιβάλλον είναι άμεσα αντιληπτή η χρηστικότητα του, δια του νοηματικού πλαισίου, που ο ίδιος ο θεατρικός χώρος προσφέρει στον επισκέπτη. Παράλληλα, επειδή ο ευρύτερος περιβάλλον χώρος του θεάτρου μεταλλάσσεται, το εδώλιο συνδέεται τόσο με το αρχαίο παρελθόν του όσο και με το σύγχρονο παρόν του, παρουσιάζοντας την πορεία του μέσα στον χώρο και στον χρόνο. Αντίθετα, με την επαναπλαισίωσή του στο μουσειακό χώρο, η ιστορικότητα και η χρηστικότητά του, η «βιογραφία» του δηλαδή, θα πρέπει να αναδειχθεί, δια της ενσωμάτωσής του στο κατάλληλο συμφραστικό περιβάλλον.

Εικ.33,34: Αριστερά: Αναπαράσταση της ακρόπολης της Περγάμου με τον βωμό όπως ήταν κατά την αρχαιότητα, Ειρηναίος Θεΐριος, 1882, Δεξιά: Ο Βωμός του Δία όπως εκτίθεται σήμερα στο Μουσείο Περγάμου στο Βερολίνο.

Ανάλογο παράδειγμα αποτελεί και ο Βωμός του Δία από την Πέργαμο (Εικ. 33,34), τα υλικά κατάλοιπα του οποίου, αποσπάστηκαν από τον φυσικό τους χώρο,

⁶⁷ Με τον όρο *παλίμψηστο* περιγράφονται αρχαία κείμενα σε πάπυρους και περγαμηνές ή ζωγραφικοί πίνακες που επικαλύφθηκαν με άλλο κείμενο ή εικόνα σε μεταγενέστερη εποχή, για να χρησιμοποιηθούν ξανά ως βάση για τη δημιουργία νεότερων έργων. Η σύγχρονη τεχνολογία μας δίνει πλέον τη δυνατότητα, μέσω των ακτίνων Χ και της φωτογράφησης, σε διάφορα μήκη κύματος φωτός, να διαβάζουμε το αρχικό κείμενο που υπήρχε στον πάπυρο. Ανακτήθηκε από <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%BC%CF%88%CE%B7%CF%83%CF%84%CE%BF> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].

συναρμολογήθηκαν, συμπληρώθηκαν και εκτίθενται σήμερα στο Μουσείο Περγάμου του Βερολίνου. Η επαναπλασίωση του Βωμού, αν και προσφέρει στον επισκέπτη μια ολοκληρωμένη εικόνα του, του στερεί την λεγόμενη *αύρα* του μνημείου, καθώς ελλείπει του αρχικού του πλαισίου και εξαιτίας του μεγάλου όγκου του, μοιάζει εγκλωβισμένος και «ξένος» μέσα στα στενά όρια του κλειστού μουσειακού χώρου.

Ένα θέμα, που τίθεται αναπόφευκτα από το παραπάνω παράδειγμα, είναι η «αυθεντικότητα» των αντικειμένων μιας μουσειακής συλλογής. Σύμφωνα με την Χουρμουζιάδη (2017, σελ. 39), τα μουσεία, από την εποχή των πριγκιπικών ιδιωτικών συλλογών της Αναγέννησης, έως σήμερα, προβάλλουν ως το μεγαλύτερο πλεονέκτημά τους, σε σχέση με άλλους ανταγωνιστικούς πολιτισμικούς φορείς, την «αυθεντικότητα» των αντικειμένων των συλλογών τους.

Τι σημαίνει όμως αυθεντικό αντικείμενο; Ο Βωμός του Δία, που αφενός συμπληρώθηκε προκειμένου να προσφέρει στον επισκέπτη μια ολοκληρωμένη εικόνα, και αφετέρου στερήθηκε την *αύρα* του αρχικού του πλαισίου, θεωρείται αυθεντικός; Το πλοίο με το οποίο γύρισε ο Θησέας από την Κρήτη, το οποίο έως το τέλος του 4ου αι. π.Χ. για να το διατηρήσουν, αντικαθιστούσαν τα φθαρμένα ξύλα του με νέα, συνέχιζε να είναι το πλοίο του Θησέα;

Ο Muller (2002), υποστηρίζει ότι από την στιγμή που ένα αντικείμενο μπαίνει στο μουσείο, χάνει το ζωτικό του πλαίσιο και αυτό αρκεί για να θεωρηθεί ένα «εικονικό» αντικείμενο. Από την άλλη, η Χουρμουζιάδη (2017, σελ. 40), θεωρεί ότι αν η εξέταση της αυθεντικότητας των αντικειμένων, που εκθέτει ένα μουσείο, περιοριστεί στην «θετικιστική ανάλυση και χρονολόγηση της ύλης τους», εύκολα διακρίνεται ένα αυθεντικό από ένα πλαστό ή αντίγραφο, αν και σε αυτή ακόμη την περίπτωση η φθορά που αποτυπώνεται πάνω στο αντικείμενο, εμπλουτίζει την ιστορία του.

Η Νάκου (2001, σελ. 37), ορίζει τα αυθεντικά αντικείμενα ως «τετελεσμένα και μη ανανεούμενα όντα», υπό την έννοια ότι τα αντικείμενα μας «συγκινούν», όταν συνδέονται με συγκεκριμένες ιστορικές και πολιτισμικές αφηγήσεις, η συντήρηση, ή η αποκατάσταση των οποίων, πολλές φορές, έχει ως αποτέλεσμα την αλλοίωση της αυθεντικότητάς τους. Ένα παιδικό παιχνίδι, για παράδειγμα το οποίο φέρει πάνω του τα σημάδια χρήσης του παιδιού μας, έχει μεγαλύτερη συναισθηματική αξία από ένα όμοιό του αχρησιμοποίητο.

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, και με δεδομένο ότι τα μουσεία εξ ορισμού παρουσιάζουν τις συλλογές τους σε ένα δευτερογενές πλαίσιο, τα μουσειακά αντικείμενα,

αποσπασμένα από τον ζωτικό τους χώρο, και έχοντας χάσει την χρήση και την σημασία που είχαν όταν δημιουργήθηκαν, έχουν ανάγκη από μια ερμηνευτική παρουσίαση η οποία θα αναδείξει την ιστορικότητα και την ιδιαιτερότητά τους, και παράλληλα θα λειτουργήσει ως συνδεδετικός κρίκος με τα υπόλοιπα αντικείμενα της συλλογής.

Βέβαια το ιδανικό θα ήταν, η θέαση των αντικειμένων στον φυσικό τους χώρο, η *in situ* δηλαδή παρουσίαση των συλλογών, πρακτική η οποία εφαρμόζεται για την ανάδειξη του ανασκαφικού έργου και των στατικών εκθεμάτων αρχαιολογικών χώρων, όπως για παράδειγμα στο αρχαιολογικό πάρκο Δισπηλιού⁶⁸ (Εικ. 35), όπου ο επισκέπτης από απλός δέκτης των πολλαπλών μηνυμάτων που εκπέμπει το πολιτιστικό αγαθό μετατρέπεται σε δημιουργό της ερμηνευτικής παρουσίασης των αρχαιοτήτων (Χουρμουζιάδη, 2006).

Εικ.35 : Αρχαιολογικό πάρκο Δισπηλιού

---

⁶⁸ Ο νεολιθικός οικισμός στο Δισπηλιό Καστοριάς είναι ένας από τους αρχαιότερους λιμναίους οικισμούς της Ευρώπης. Στο αρχαιολογικό πάρκο έχει δημιουργηθεί μια αναπαράσταση τμήματος του προϊστορικού λιμένα με 8 φυσικού μεγέθους καλύβες πάνω σε πασσαλόπηκτες πλατφόρμες, πλάι στη λίμνη. Ο επισκέπτης βρίσκεται μπροστά σε ένα στιγμιότυπο της ζωής, κατά τη νεολιθική εποχή, σε πραγματικές διαστάσεις. Για περισσότερες πληροφορίες, σχετικά με το αρχαιολογικό πάρκο του Δισπηλιού, βλ. (Χουρμουζιάδη, 2006 · Χουρμουζιάδη, 2008).

5.2 Τα κτίρια της συλλογής

Σύμφωνα με τον ορισμό της Βρετανικής Ένωσης Μουσείων⁶⁹, το 1998 :

«Μια συλλογή είναι ένα οργανωμένο σύνολο επιλεγμένων υλικών αποδείξεων της ανθρώπινης δραστηριότητας ή του φυσικού περιβάλλοντος, που συνοδεύεται από σχετικό πληροφοριακό υλικό. Παράλληλα με τα αντικείμενα, τα επιστημονικά δείγματα και τα έργα τέχνης που φυλάσσονται σε ένα μουσείο, η συλλογή μπορεί να συμπεριλάβει κτήρια ή θέσεις».

Από τον παραπάνω ορισμό γίνεται αντιληπτό ότι, μια συλλογή, βασίζεται στην επιλογή, στην αντιπροσωπευτικότητα και στην ταξινόμηση των αντικειμένων της, τα οποία θα πρέπει να συνοδεύονται από πληροφοριακό υλικό, ενώ διευρύνεται η έννοια της, προκειμένου να συμπεριλάβει κτίρια και θέσεις.

Κατ' αναλογία με το «κλειστό» μουσείο, με την έννοια της παρουσίασης των συλλογών του εντός του κτιριακού του κελύφους, ο αστικός χώρος ως «δοχείο» συλλογής εμπειριών και αφηγήσεων και «συλλέκτης» μνημείων της πολιτισμικής κληρονομιάς, μπορεί να αποτελέσει πεδίο εφαρμογής εκθεσιακών πρακτικών. Εξάλλου τα μνημεία, όπως και τα αντικείμενα, έχουν ιστορική, κοινωνική, αισθητική αλλά και συμβολική σημασία, η οποία μετασχηματίζεται μέσα στο χρόνο σε συνάρτηση με το μεταβαλλόμενο ιστορικό-κοινωνικό πλαίσιο και σύμφωνα με την Μούλιου (2014), η «πολυσημία τους θα πρέπει να αποτελεί αντικείμενο μετάδοσης σε μουσειακές εκθέσεις και δράσεις».

Το εγχείρημα αυτής τη εργασίας είναι πώς επιλεγμένα διατηρητέα κτίρια της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της πόλης της Μυτιλήνης μπορούν να συγκροτήσουν μια μουσειακή συλλογή και να συνθέσουν μια έκθεση διάχυτη στην πόλη. Και ενώ στον «κλειστό» μουσειακό χώρο τα αντικείμενα εισέρχονται αποσπασμένα από το αρχικό τους περιβάλλον, το αστικό τοπίο προσφέρει το νοηματικό πλαίσιο, καθιστώντας τα περισσότερο προσιτά στο ευρύ κοινό, ενώ τα κτίρια αφενός δεν χάνουν την χρήση και την σημασία τους, και αφετέρου, μέσω της καθημερινής τους αλληλεπίδρασης με μεμονωμένα άτομα και κοινωνικές ομάδες, ενισχύουν την «βιογραφία» τους αλλά και την συλλογική μνήμη των πολιτών. Ακόμη και στην περίπτωση των αλλοιωμένων ή εκσυγχρονισμένων αρχικών τους πλαισίων, το ευρύτερο περιβάλλον των κτισμάτων μας

---

⁶⁹ Ορισμός της συλλογής από τη Βρετανική Ένωση Μουσείων το 1998 (Μπούνια, 2015, σελ. 21).

πληροφορεί για την χρήση, την λειτουργία τους αλλά και για τους λόγους που κατασκευάστηκαν.

Για την συγκρότηση της συλλογής επιλέχθηκε ο συμβατικός αριθμός των δέκα κτιρίων, μέσα από ένα αρκετά μεγάλο απόθεμα οικοδομημάτων, τα οποία αποτελούν υλικές μαρτυρίες των ανθρώπων και της πόλης, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και έως σήμερα, και είναι φορείς της αισθητικής, της τεχνολογίας, της νοοτροπίας και της ιστορίας της εποχής τους.

Η επιλογή των κτιρίων δεν ήταν τυχαία. Ο Kavanagh (2000, σελ. 98), υποστηρίζει ότι οι επιμελητές των μουσείων, με κριτήριο του τι θα αποτελέσει μέρος της μνήμης και τι θα ξεχαστεί, επιλέγουν ποια αντικείμενα της μουσειακής συλλογής θα εκθέσουν. Στη λογική αυτή, οι επιλογές που είχα ήταν πολλές. Ένα κριτήριο θα μπορούσε να είναι η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική τους, επιλέγοντας οικοδομήματα στα οποία αποτυπώνεται η εξελικτική πορεία της αρχιτεκτονικής τυπολογίας των αστικών μεγάρων, από τα πρώιμα νεοκλασικά κτίρια μέχρι τα όψιμα, σε στυλ Picturesque.

Ενδιαφέρον επίσης θα είχε η επιλογή των κτιρίων εκείνων των οποίων η αρχική χρήση διατηρείται έως σήμερα, ή εκείνων που παραμένουν κλειστά και τίποτα δεν παραπέμπει στην αίγλη του παρελθόντος, όπως για παράδειγμα το «Σάρλιτσα Παλλάς». Παράλληλα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα κτίσματα τα οποία έχουν συνδεθεί με τις ιστορικό-πολιτικές εξελίξεις εκείνης της περιόδου, ένα εκ των οποίων είναι και το κτίριο που στεγάζεται σήμερα η Γενική Γραμματεία Αιγαίου.

Ένα άλλο κριτήριο επιλογής θα μπορούσε να αποτελέσει η θεματολογία τους, δηλαδή να εκτεθούν κτίρια τα οποία ανήκουν σε μια συγκεκριμένη θεματική ενότητα, για παράδειγμα τα έργα του Αρχιτέκτονα Αδαλή στην Μυτιλήνη, ή τα κοινοτικά κτίρια της χριστιανικής ή μουσουλμανικής κοινότητας. Επίσης η επιλογή θα μπορούσε να αφορά όχι μόνο κτίρια αλλά και τόπους μνήμης, με την έννοια της επιλογής θέσεων ιστορικής σημασίας, ή θέσεων στις οποίες αξιόλογα κτίσματα εκείνης της περιόδου, έχουν σήμερα κατεδαφιστεί.

Μετά από αρκετή σκέψη, και λαμβάνοντας υπόψη το κοινωνικό - οικονομικό πλαίσιο της εξεταζόμενης περιόδου, η επιλογή έκλινε προς την παρουσίαση της κοινωνικής και οικονομικής ζωής της χριστιανικής και μουσουλμανικής κοινότητας και συγκεκριμένα των ανώτερων στρωμάτων αυτής, με «όχημα» τα αντιπροσωπευτικά κοινοτικά και

ιδιωτικά, διατηρητέα σήμερα, κτίσματα, σύμβολα της πνευματικής, θρησκευτικής, κοινωνικής και οικονομικής τους ζωής.

Παράλληλα, τα επιλεγμένα κτίρια - αντικείμενα της συλλογής, δεν αντιμετωπίζονται μόνο ως θραύσματα του παρελθόντος, αλλά και ως υλικές μαρτυρίες οι οποίες συμβάλλουν στην ανάκληση της συλλογικής μνήμης και «εξυπηρετούν» τον επιλεγμένο αφηγηματικό άξονα που θα τους δώσει συνοχή προκειμένου να διηγηθούν την ιστορία τους.

5.2.1 Κατοικία Χαλήμ Μπέη

Πρόκειται για την κατοικία του τελευταίου απόγονου της οικογένειας των Κουλαξίζηδων, του Χαλήμ Μπέη (Εικ. 36), που έζησε όλη του τη ζωή στη Μυτιλήνη, μέχρι και το θάνατό του το 1920⁷⁰. Ήταν γιός του Ισμαήλ πασά και εγγονός του Μουσταφά Αγά Κουλαξίζη, του πρώτου από την γνωστή οικογένεια των Κουλαξίζηδων ο οποίος διετέλεσε Ναζίρης⁷¹ της Μυτιλήνης το 1822 (Σαμαράς, 1946).

Εικ. 36: Το αρχοντικό του Χαλήμ Μπέη, πριν την αναπαλαίωση.

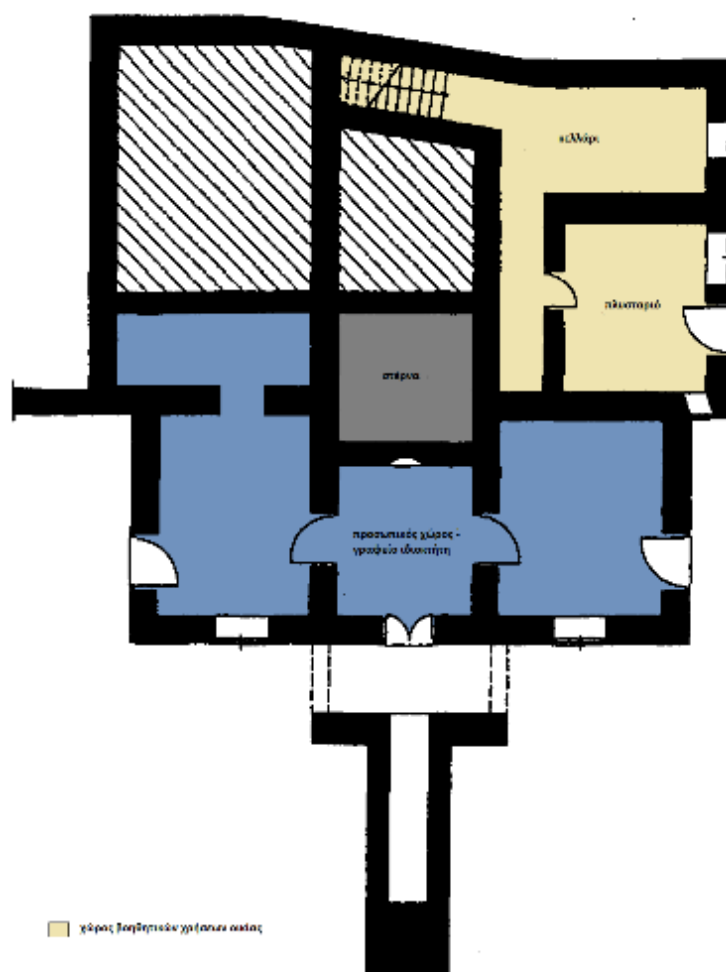
Ο Χαλήμ Μπέης, ήταν μέλος του Διοικητικού και Δημαρχιακού Συμβουλίου, μέλος του Πρωτοδικείου και διαχειριστής βακουφιών. Σύμφωνα με την Αναγνωστοπούλου (1998, σελ. 139-140), ήταν ένας από τους πιο δυνατούς και με μεγάλη κοινωνική προβολή Τούρκους προκρίτους, και η κατοικία του, που συναγωνιζόταν σε πλούτο και χλιδή τα παλάτια της Ανατολής, ήταν το πιο εντυπωσιακό και επιβλητικό κτίσμα στην βορειοδυτική πλευρά του κάστρου, με θέα προς το βόρειο λιμάνι, στη συμβολή των σημερινών οδών Αδραμυτίου και Μικράς Ασίας.

⁷⁰ Ο Σαμαράς (1946), αναφέρει ότι ο Χαλήμ Βέης ήταν ο πιο αγαπητός από την οικογένεια των Κουλαξίζηδων, και την ημέρα της κηδείας του στη Μυτιλήνη, έκλεισε η αγορά σε ένδειξη πένθους.

⁷¹ Ανώτερος διοικητικός και οικονομικός υπάλληλος του τόπου. Τοπάρχης (Σαμαράς, 1946). Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την απόκτηση του αξιώματος του Ναζίρη, βλ. (Σαμαράς, 1941, σελ. 173-174).

Η ανέγερση της οθωμανικής κατοικίας του Χαλήμ Μπέη, για την οποία δεν υπάρχουν πληροφορίες για τους δημιουργούς της, χρονολογείται μεταξύ 1850 και 1880, πρόκειται δηλαδή για κατοικία της πρώιμης φάσης⁷², με βάση την ταξινόμηση της Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999), η οποία δεν διαφοροποιείται τυπολογικά από τις αντίστοιχες χριστιανικές κατοικίες της ανώτερης τάξης της ίδιας περιόδου.

Η κατοικία οργανώνεται σε τρία επίπεδα, ημιυπόγειο, μεσαίος όροφος και ανώτερος όροφος και το αυστηρά τετραγωνικό της περίγραμμα διακόπτεται μόνο από μια τετραγωνική προεξοχή τύπου σαχνισιού, στο κεντρικό τμήμα του ανώτερου ορόφου της πρόσοψης, το οποίο στηρίζεται σε πρόπυλο⁷³, στον μεσαίο όροφο της κατοικίας.

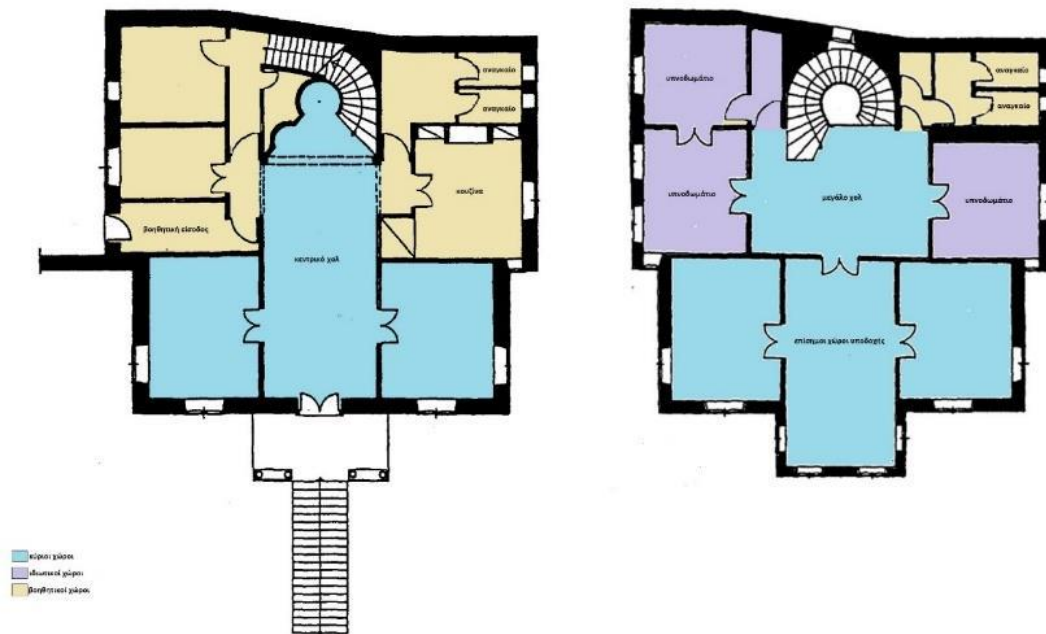

Εικ. 37: Αρχοντικό Χαλήμ Μπέη. Κάτοψη ημιυπογείου

⁷² Οι κατοικίες έχουν ταξινομηθεί σε τρεις χρονικές περιόδους, την πρώιμη (1850-1880), τη μεσαία (1880-1900) και την ώριμη (1900-1930). Η αρχιτεκτονική των κατοικιών της Μυτιλήνης κατά την πρώιμη φάση παρουσιάζει την απλούστερη οργάνωση με σχεδόν τετράγωνα σχήματα με μικρές προεξοχές. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999).

⁷³ Μνημειακή αρχιτεκτονική διαμόρφωση στην είσοδο ενός ιερού ή ενός οικοδομικού συγκροτήματος.

Το κατώτερο επίπεδο, ημιυπόγειο (Εικ. 37), μεγάλο μέρος του οποίου είναι επιχωμένο, χωρίζεται σε δύο διαμερίσματα και την στέρνα. Το διαμέρισμα στο βάθος της κατοικίας επικοινωνεί με τους ανώτερους ορόφους μέσω εσωτερικού κλιμακοστασίου και εξυπηρετεί τις βοηθητικές χρήσεις της κατοικίας (πιθανόν εδώ να ήταν το κελάρι και το πλυσταριό). Το διαμέρισμα στην πρόσοψη του κατώτερου ορόφου, αποτελούσε το προσωπικό χώρο-γραφείο του ιδιοκτήτη, το *selamlık*, όπως πιθανολογεί η Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999, σελ. 3), ενώ η πρόσβαση σ' αυτό βρισκόταν κάτω από το εξωτερικό κεντρικό κλιμακοστάσιο. Ο χώρος διαμονής του υπηρετικού προσωπικού οργανώνεται στα βοηθητικά κτίσματα του κήπου, όπου βρίσκεται και το κτίσμα του χαμάμ, το οποίο σώζεται μέχρι σήμερα σε όμορη ιδιοκτησία.

Εικ. 38 : Αρχοντικό Χαλήμ Μπέη. Κάτοψη μεσαίου και ανώτερου ορόφου

Η πρόσβαση στους κύριους χώρους του κτιρίου (Εικ. 38), όπου αναπτύσσονται οι επίσημοι χώροι υποδοχής, οι χώροι καθημερινής διαβίωσης αλλά και οι ιδιωτικοί χώροι της οικογένειας, γίνεται μέσω εξωτερικού ευθύγραμμου κλιμακοστασίου, το οποίο οδηγεί στο μεσαίο επίπεδο της οικίας, μέσω μιας βεράντας με πρόπυλο, ενώ στις πλαϊνές όψεις του κτιρίου υπάρχουν δευτερεύουσες προσβάσεις προς το υπόγειο και τον μεσαίο όροφο. Από το επίπεδο του μεσαίου ορόφου, μέσω εσωτερικού κλιμακοστασίου (συνέχεια του κλιμακοστασίου από το υπόγειο προς το μεσαίο επίπεδο), επιτυγχάνεται η πρόσβαση στον ανώτερο όροφο της κατοικίας.

Σε ότι αφορά την εσωτερική οργάνωση των κύριων χώρων της οικίας (μεσαίος και ανώτερος όροφος), δεν υπάρχει σαφής διαχωρισμός των χρήσεων των δύο ορόφων σε επίσημους χώρους υποδοχής και ιδιωτικούς χώρους των μελών της οικογένειας. Επίσης δεν τεκμηριώνεται επαρκώς αν ο τρόπος διαβίωσης της οικογένειας ακολουθούσε τα δυτικοευρωπαϊκά πρότυπα, όπως και η μόρφωση και το ντύσιμό της, ή τα οθωμανικά πρότυπα, σύμφωνα με τα οποία υπήρχαν διαμερίσματα για τα θηλυκά μέλη, το λεγόμενο *haremlik* και ξεχωριστά διαμερίσματα για τα αρσενικά μέλη, το λεγόμενο *selamlık* (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999, τόμος II, σελ. 2). Σύμφωνα όμως με την μελέτη του εξευρωπαϊσμένου τύπου της ανατολίτικης οικίας του 19^{ου} αιώνα, η Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999), υποστηρίζει ότι στον μεσαίο όροφο της κατοικίας του Χαλήμ Μπέη οργανώνονταν οι επίσημοι και καθημερινοί χώροι των αρσενικών μελών της οικογένειας, ενώ στον ανώτερο όροφο, συνδυάζονταν οι επίσημοι χώροι υποδοχής με τους χώρους διαμονής των θηλυκών μελών.

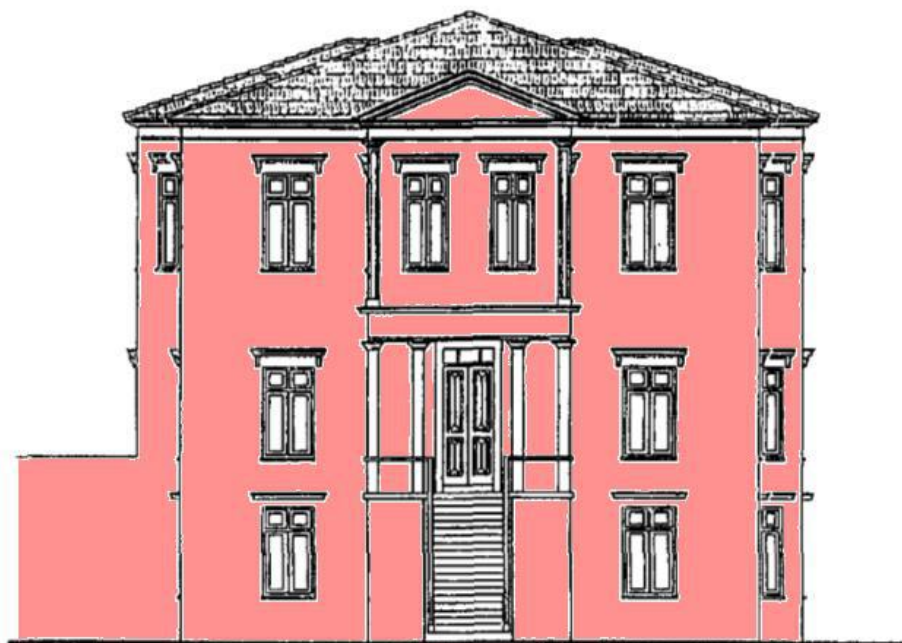
Παρατηρώντας την οργάνωση των κατόψεων του μεσαίου και ανώτερου ορόφου της κατοικίας, διαπιστώνουμε ότι εσωτερικά παρουσιάζει τριμερή διάρθρωση με άξονα το κεντρικό επίμηκες χολ, εκατέρωθεν του οποίου διατάσσονται τα δωμάτια, τα οποία μπορούν να θεωρηθούν ως δύο χωρικές ενότητες με υποδιαίρεσεις σε περισσότερα δωμάτια.

Στο μεσαίο όροφο αναπτύσσονται, δύο μεγάλα δωμάτια στην πρόσοψη, δύο μικρότερα δωμάτια στην πίσω πλευρά, ξεχωριστά αναγκαία για άνδρες και γυναίκες, η κουζίνα, η βοηθητική πλευρική είσοδος και απέναντι από την κεντρική είσοδο, στο βάθος του χολ, το εσωτερικό κυκλικό κλιμακοστάσιο, που οδηγεί στον ανώτερο όροφο. Στο επόμενο επίπεδο, το κεντρικό χολ διευρύνεται δικαιολογώντας με τον τρόπο αυτό την χρήση του ως επίσημου χώρου υποδοχής. Στην μπροστινή πλευρά του ορόφου οργανώνονται τρία δωμάτια, με το κεντρικό να διαθέτει το σαχνισίни, τα οποία επικοινωνούν μεταξύ τους με δίφυλλες πόρτες, οι οποίες επιτρέπουν την δημιουργία ενός ενιαίου χώρου υποδοχής. Στον όροφο αυτό συναντάμε και πάλι ξεχωριστά αναγκαία για άνδρες και γυναίκες (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999).

Σε ότι αφορά τα μορφολογικά στοιχεία της κατοικίας, δίνεται έμφαση στην διαμόρφωση της κεντρικής ενότητας του κτιρίου (Εικ.39), με το πρόπυλο και την υπερκείμενη διαμόρφωση του σαχνισιού, καθώς και με την αετωματική απόληξη, χαρακτηριστική των κτιρίων της περιόδου 1850-1880. Η εφαρμογή των στοιχειωδών κανόνων του νεοκλασικισμού δικαιολογεί την τριμερή διάρθρωση της πρόσοψης, σε συνδυασμό με

την απουσία διαφοροποίησης της διακόσμησης των όψεων, ανά επίπεδο, των οποίων ο γαιώδης χρωματισμός αντιστάθμιζε το ατελές μορφολογικό σύστημα (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999, τόμος Ι, σελ. 140).

Εικ. 39 : Αρχοντικό Χαλήμ Μπέη. Κύρια όψη κατοικίας.

Η κατοικία του Χαλήμ Μπέη, μετά την εγκατάλειψή της από την οικογένεια με την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923, χρησιμοποιήθηκε για τη στέγαση προσφύγων της Μικράς Ασίας επί χρόνια, ενώ στην αυλή της κατασκευάστηκαν παράγκες με μαγαζιά για τις ανάγκες της γειτονιάς (Αναγνωστοπούλου, 2008).

Η κατοικία χαρακτηρίστηκε το 1983 (ΦΕΚ 179/Β/11-04-1983) από το ΥΠΠΟ και συγκεκριμένα από την Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Βορείου Αιγαίου, «ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία... επειδή διασώζονται αξιόλογα αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία του τέλους του 19^{ου} αιώνα... Το κτίριο είναι επίσης στενά συνδεδεμένο με την ιστορία της πόλης της Μυτιλήνης»⁷⁴

Με το ΠΔ' 1985 (ΦΕΚ 731/Δ/31-12-1985), «Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή

⁷⁴ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου από το ΥΠΠΟ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών»⁷⁵, η κατοικία χαρακτηρίστηκε διατηρητέα και από το ΥΠΕΧΩΔΕ (σήμερα ΥΠΕΝ) (Εικ. 40).

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΑΝΑΣΤΗΞΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΙΜΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών & Διατηρητέων Κτιρίων

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΑΡΧΕΙΟ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ Αρχική Σελίδα Τρίτη, 14.11.2017 14:48

Κωδ. Αρχείου: 8354

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

Επωνυμία:	
Είδος :	Κτίριο
Διεύθυνση & ΤΚ:	8ΗΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ & ΑΔΡΑΜΥΤΤΙΟΥ (13/83)
Περιοχή:	ΚΟΥΛΜΠΑΡΑ
Οικ.Τετρ. / Κτημ/γιο:	/
Ο.Τ.Α. Καποδίστρια:	ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ (Δ.) Νομός: Λέσβου
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	1880-
Σημερινή Χρήση:	

ΣΧΕΤΙΚΑ Φ.Ε.Κ.

ΦΕΚ & Φορέας	Απόφαση	Τίτλος ΦΕΚ
Δ-731 α/ 31.12.1985 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. Κήρυξη/Μεταβολή >>ΦΕΚ<<	ΠΔ α/ 12.11.1985	Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλης της Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.

ημ. ληφθ. 19/11/2017
η Δοκουμεντριστ. Ε.

Εικ. 40: Καρτέλα κτιρίου από το ηλεκτρονικό Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, και έχοντας πλέον περάσει στην ιδιοκτησία του Δήμου Μυτιλήνης, ξεκίνησε η προσπάθεια ανακαίνισης του κτιρίου, το οποίο βρισκόταν σε ερειπιώδη κατάσταση, η οποία και ολοκληρώθηκε το 1999. Έκτοτε στεγάζει την Δημοτική Πινακοθήκη (Εικ. 41), η οποία φιλοξενεί την συλλογή έργων ζωγραφικής⁷⁶ που δωρίσθηκε από τον τεχνοκριτικό Γεώργιο Σίμο-Πετρή και την αδελφή του Έλλη Σίμου, αλλά και έργα Ελλήνων και ξένων ζωγράφων, όπως του Τσαρούχη, του Πρωτοπάτη, του Μόραλη αλλά και του Ματίς. Διαθέτει επίσης μια αξιόλογη συλλογή από έργα Λέσβιων ζωγράφων.

⁷⁵ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου από το ΥΠΕΧΩΔΕ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

⁷⁶ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την συλλογή της Δημοτικής Πινακοθήκης Μυτιλήνης βλ. <http://gkoutlis.wix.com/mytilenegallery> [τελευταία επίσκεψη 10.01.2018].

Εικ. 41 : Η κατοικία του Χαλήμ Μπέη σήμερα.

Το καλοκαίρι του 2017, στα πλαίσια της συνεργασίας της Δημοτικής Πινακοθήκης Μυτιλήνης με το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Ελγκίζ⁷⁷ της Κωνσταντινούπολης, το «Εργαστήριο Μουσειολογίας» του Τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, μετέτρεψε μια από τις αίθουσες της Πινακοθήκης, σε μια μικρή μόνιμη έκθεση (Εικ. 42), αφιερωμένη στην ιστορία της οικογένειας των Κουλαξίζηδων, στην οποία σύμφωνα με την επίκουρη καθηγήτρια μουσειολογίας Νάσια Χουρμουζιάδη «δεν εκτίθενται "θησαυροί" καθώς τα λίγα αντικείμενα που περιλαμβάνει έχουν αξία μόνο γι' αυτούς που τα διαφύλαξαν με τρυφερότητα»⁷⁸.

---

⁷⁷ Το Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Ελγκίζ (The Elgiz Museum of Contemporary Art), ιδρύθηκε το 2001 στην Κωνσταντινούπολη από την Σεβντά και τον Τζαν Ελγκίζ, δισέγγονο του Χαλήμ Μπέη προκειμένου αφενός να φιλοξενήσει την πλούσια συλλογή της οικογένειας και αφετέρου να υποστηρίξει την διεθνή προβολή της Σύγχρονης Τέχνης της Τουρκίας. Ανακτήθηκε από http://elgizmuseum.org/en/?page_id=174 [τελευταία επίσκεψη 05.01.2018].

⁷⁸ Για περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με την έκθεση με τίτλο *Πού είναι η ωραία μου Μυτιλήνη;* βλ. <http://museologylab.ct.aegean.gr/> [τελευταία επίσκεψη 10.01.2018] & <http://www.cnn.gr/style/politismos/story/100250/poy-einai-i-omorf-i-moy-mytlini-h-istoria-toy-xalim-mppei-stin-pinakothiki-mytlinis> [τελευταία επίσκεψη 10.01.2018].

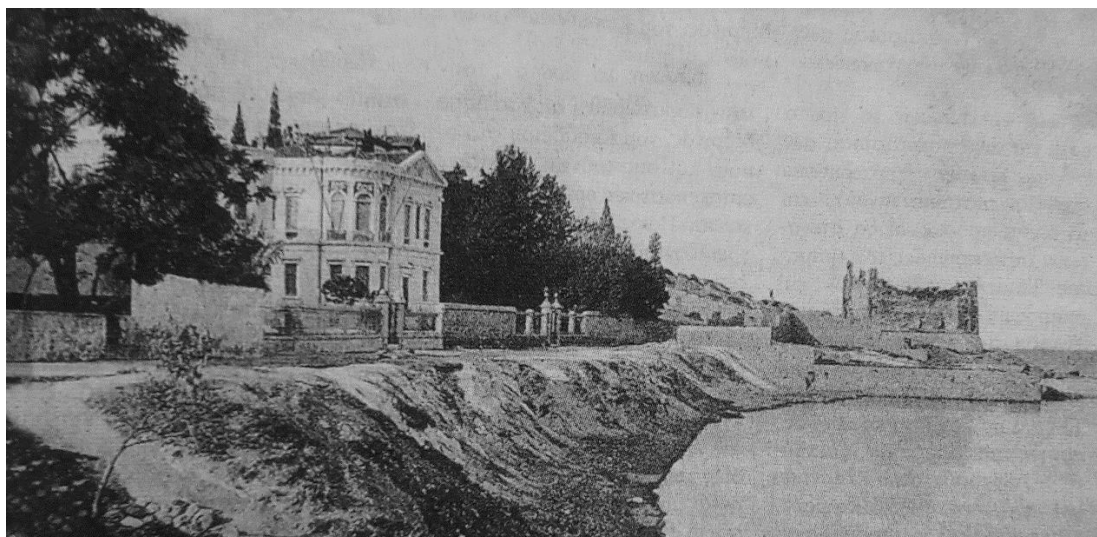

Εικ. 42: Μόνιμη έκθεση αφιερωμένη στην οικογένεια του Χαλήμ Μπέη, στην Δημοτική Πινακοθήκη Μυτιλήνης.

5.2.2 Κατοικία Αχ. Βουρνάζου (στο Κιόσκι)

Ο Αχιλλέας Βουρνάζος ήταν απόγονος παλαιάς οικογένειας προεστών, γαιοκτημόνων, δωρητών και εμπόρων της διασποράς, από την Οδησό. Ο πατέρας του Κοντής Βουρνάζος, έμπορος λαδιού με εμπορικές συναλλαγές σε Ευρώπη και Ανατολή, είχε διατελέσει δημογέροντας το 1845 αλλά και αργότερα μεταξύ 1864 και 1881.

Όπως αναφέρει η Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999, τόμος II, σελ. 41), ο Αχιλλέας Βουρνάζος, μετά την επιστροφή του από την Οδησό της Ρωσίας, όπου είχε μεταναστεύσει σε μικρή ηλικία, και έχοντας αποκτήσει μεγάλη ακίνητη και κινητή περιουσία, ασχολούμενος με το εμπόριο και τις οικοδομικές επιχειρήσεις, έχτισε την μόνιμη πλέον κατοικία του (Εικ. 43, 44) στους πρόποδες του Κάστρου, στη περιοχή Κιόσκι⁷⁹, επί της σημερινής οδού Αργ. Εφταλιώτη⁸⁰.

Εικ. 43: Η Κατοικία του Αχ. Βουρνάζου, στο Κιόσκι. Δεξιά διακρίνεται το Καστρέλι⁸¹.

⁷⁹ Το όνομα της περιοχής σύμφωνα με τους Καραγιάννη & Μολίνο (1984), προέρχεται από ένα ξύλινο κιόσκι-περίπτερο που έχτισε στα τέλη του 18^{ου} αιώνα ο αρχιναύαρχος Χασάν Πασά Τζετζάερλη, στο πλάτωμα του λόφου και όπως αναφέρεται στο Περ. «Σαπφώ» (1881, σελ. 80), «...Εις το ειρημένον νησίδιον του φρουρίου υπάρχει και η λεγόμενη «Σκιάς» (Κιόσκιον), οικοδομή κομψή και θέσις αρκετά υψηλή και μαγευτικότητι, σκιαζομένη υπό πλατάνων και περιέχουσα μαρμάρινην δεξαμενήν με αναβρυτήριον (συντριβάνι) εν τω μέσα. Εντεύθεν ευαρέστως κατοπτεύεται η περίχωρος άπασα δηλ. κυανόχρους θάλασσα, η πόλις μετά των πέριξ εξοχών, το φρούριον, ο λιμήν και το απέναντι μέρος της Μικρασίας...». Στην ίδια θέση γύρω στο 1900, ο τότε Δήμαρχος Καβέτσος, ανέγειρε, με εισφορές Μυτιληνίων, ένα μέγαρο, παραθεριστική κατοικία, για τον φιλέλληνα Τουρκαλβανό Νομάρχη Αμπεντίν Πασά -Ντίνο. Μετά την απελευθέρωση στο κτίριο αυτό εγκαταστάθηκε η ελληνική Νομαρχία. Αργότερα κατεδαφίστηκε και στη θέση του σήμερα υφίσταται το κτίριο της Λέσχης των Αξιωματικών (Καραγιάννης & Μολίνος, 1984).

⁸⁰ Αρχικά ονομαζόταν Λεωφόρος 8^{ης} Νοεμβρίου (ημέρα Απελευθέρωσης του νησιού από την τουρκική κυριαρχία), αργότερα μετονομάστηκε σε οδό Παύλου Μελά και σήμερα ονομάζεται οδός Αργύρη Εφταλιώτη (Νικορέτζος, 2013).

⁸¹ Στον τυπωμένο χάρτη του 15^{ου} αιώνα, που περιλαμβάνεται στο *Isolario του Bartolomeo Zamberti* σημειώνεται ως «Μελανούδι». Στον 19^ο αιώνα ήταν γνωστό ως «Μπούρτζι», ή «Προάστειο» και αργότερα «Καστρέλι(ι)» (Καραγιάννης & Μολίνος, 1984).

Εικ. 44: Η Κατοικία του Αχ. Βουρνάζου στο Κιόσκι, στην εορτή των Θεοφανίων. Φωτογραφία του Fritz

Σύμφωνα με τον Σαμαρά (1959), η περιοχή στην οποία κτίστηκε η κατοικία αποτελούσε κατά τον 18^ο αιώνα τους Κήπους του Χασάν Πασά Τζετζάερλη⁸², ενώ ο Charles Newton⁸³, υποπρόξενος της Αγγλίας κατά τον 19^ο αιώνα, την περιγράφει ως φράγκικη συνοικία.

Η ανέγερση της κατοικίας χρονολογείται γύρω στο 1888, πρόκειται δηλαδή για κατοικία της μεσαίας φάσης, με βάση την μελέτη των «αστικών μεγάρων» από τη Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999), και είναι έργο του Μυτιληνιού αρχιτέκτονα Αργύρη Αδαλή, ενώ ως επιβλέπων της κατασκευής αναφέρεται ο Μυτιληνιός εμπειρικός αρχιτέκτονας Ασημάκης Φούσκας.

Η κατοικία οργανώνεται σε τέσσερα επίπεδα, ημιυπόγειο, επίσημος όροφος, όροφος υπνοδωματίων και σοφίτα, ενώ το αυστηρά τετραγωνικό της περίγραμμα διασπάται από την κυλινδρική διαμόρφωση της αριστερής γωνίας στην πρόσοψη του κτιρίου.

Η πρόσβαση στον πρώτο κύριο όροφο της κατοικίας, επιτυγχάνεται είτε μέσω του εξωτερικού καμπύλου μαρμάρινου κλιμακостаσίου με αμφίπλευρους βραχίονες ανάβασης, στην πρόσοψη του κτιρίου, το οποίο οδηγεί στο κεντρικό χολ της οικίας, μέσω

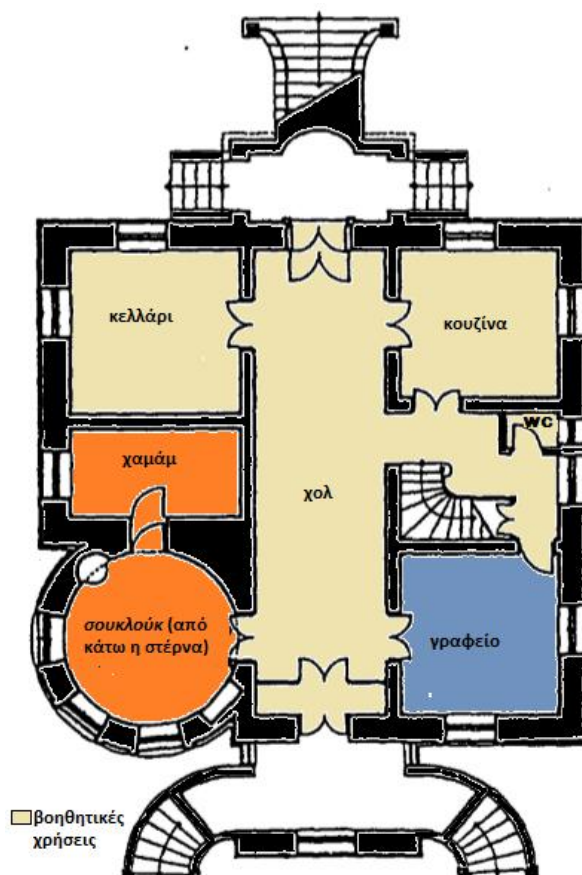
⁸² Ο Σαμαράς (1947, σελ. 9), αναφέρει ότι το όνομα του Χασάν Πασά Τζετζάερλη, συνδέεται με την ιστορία της Λέσβου του 18^{ου} αιώνα, για την ύδρευση της Μυτιλήνης, με νερά που έφερε από τις πηγές του Ακρωτηρίου και για τις βρύσες «τσεσμέδες του Τζάερλη» που χάρισε στην Μυτιλήνη.

⁸³ Ο Charles Newton διετέλεσε υποπρόξενος της Αγγλίας στη Μυτιλήνη από το 1852 έως το 1855. Το 1865 εξέδωσε στο Λονδίνο ένα βιβλίο με τίτλο «Ταξίδια και ανακαλύψεις στην Ανατολή» αποσπάσματα του οποίου περιλαμβάνονται στο βιβλίο του Π. Παρασκευαΐδη, *Οι περιηγητές για τη Λέσβο*, Αθήνα 1983.

μιας ορθογώνιας βεράντας, είτε μέσω ενός δεύτερου επίσημου κλιμακοστασίου, ελλειπτικού σχήματος, στην πίσω όψη που οδηγεί απευθείας στο χώρο της τραπεζαρίας.

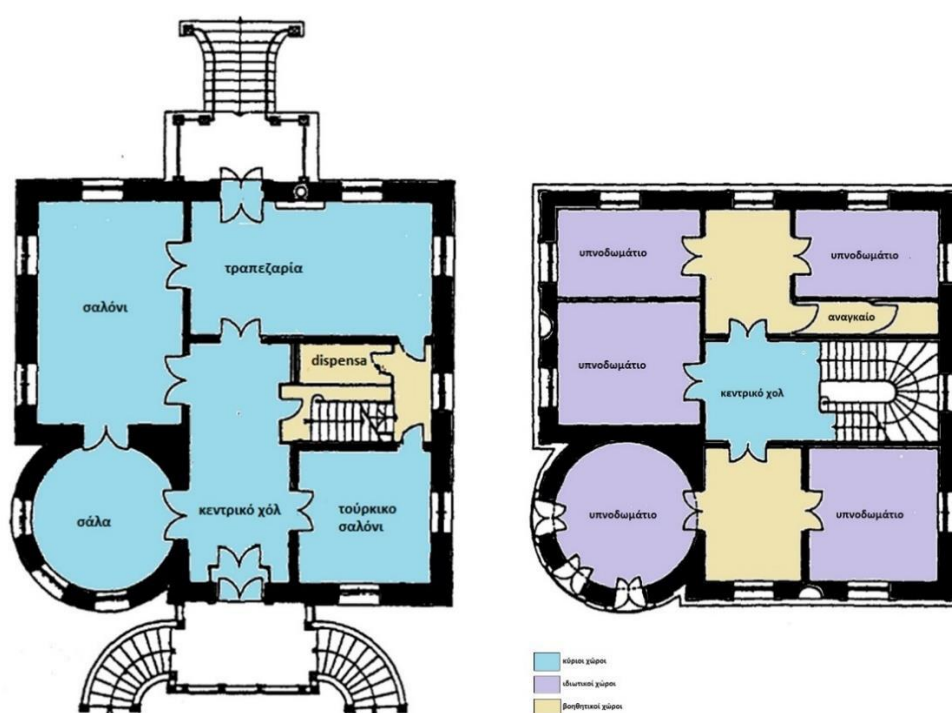
Η πρόσβαση στους βοηθητικούς χώρους της οικίας που οργανώνονται στο ημιυπόγειο, είναι δυνατή είτε εξωτερικά με απευθείας είσοδο κάτω από το εξωτερικό κλιμακοστάσιο της πίσω όψης, είτε μέσω του έκκεντρου εσωτερικού κλιμακοστασίου, στην μία πλευρά του κεντρικού χολ. Η κυκλική διάταξη του εσωτερικού κλιμακοστασίου με ξυλόγλυπτα διαχωριστικά πετάσματα, για την απομόνωση των ιδιωτικών από τους επίσημους χώρους, επιτρέπει την πρόσβαση από τον επίσημο όροφο της οικίας, στο επίπεδο των ιδιωτικών διαμερισμάτων της οικογένειας αλλά και στο χώρο της σοφίτας (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999).

Από την μελέτη των κατόψεων της κατοικίας, προκύπτει ότι παρουσιάζει τριμερή διάρθρωση με άξονα το κεντρικό χολ, το οποίο στο επίπεδο του ημιυπόγειου είναι διαμπερές, στο επίπεδο του κυρίως ορόφου οδηγεί στο χώρο της τραπεζαρίας, στο επίπεδο του ορόφου των υπνοδωματίων μειώνεται σημαντικά το εύρος του, ενώ στο τελευταίο επίπεδο του κτιρίου αποτελεί το χώρο της σοφίτας.

Εικ. 45: Κατοικία Αχ. Βουρνάζου, στο Κιόσκι. Κάτοψη ημιυπογείου.

Σε ότι αφορά την εσωτερική οργάνωση των χρήσεων της οικίας, παρατηρείται σαφής διαχωρισμός των λειτουργιών, οι οποίες κατανέμονται σε καθορισμένα επίπεδα. Έτσι στο ημιυπόγειο (Εικ. 45), αναπτύσσονται οι βοηθητικές χρήσεις, του κελαριού και της κουζίνας, το δωμάτιο διαμονής υπηρετικού προσωπικού, η αποθήκη για τα ξύλα κάτω από την χώρο της βεράντας εισόδου, ο προσωπικός χώρος-γραφείο του ιδιοκτήτη, το βοηθητικό αναγκαίο και το χαμάμ το οποίο ενσωματώνεται πλέον στον όγκο του κτιρίου, σε σχέση με την πρώιμη περίοδο, και διαθέτει και ένα μεγάλο κυκλικό δωμάτιο⁸⁴, για την παραμονή μετά το λουτρό, προκειμένου το σώμα να επανέλθει στην κανονική του θερμοκρασία. Κάτω από το χαμάμ, βρίσκεται η στέρνα νερού (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999).

Εικ. 46,47: Κατοικία Αχ. Βουρνάζου, στο Κιόσκι. Αριστερά: κάτοψη κυρίως ορόφου και δεξιά: κάτοψη ορόφου υπνοδωματίων.

Στο πρώτο, κύριο επίπεδο, της κατοικίας (Εικ. 46), οργανώνονται οι χώροι υποδοχής καθώς και ένα σαλόνι ειδικά για τους Τούρκους⁸⁵ επίσημους φιλοξενούμενους της οικογένειας, οι οποίοι χώροι επικοινωνούν μεταξύ τους, αλλά και με το κεντρικό χολ, το

⁸⁴ Η κα Ειρήνη Βασιλείου, εγγονή του Αχιλλέα Βουρνάζου περιγράφει το σπίτι του παππού της στο Κιόσκι αναφέροντας ότι «Το σπίτι του παππού μου ήταν στο Κιόσκι. Το έκτισε ο Αχιλλέας Βουρνάζος και σ' αυτό έμενε με τη γιαγιά μου Πηνελόπη και τα πέντε παιδιά τους...Στο σπίτι του παππού μου κατέβαινες 4-5 σκαλάκια και ήταν τα υπόγειο. Μια μεγάλη κουζίνα, ...ένας λουτρός τουρκικός (χαμάμ) και ένα πελώριο στρογγυλό δωμάτιο με οντά, όπου καθόσουν όταν έβγαίνες από το χαμάμ...» (Σιφναίου, 1996, σελ. 308-309).

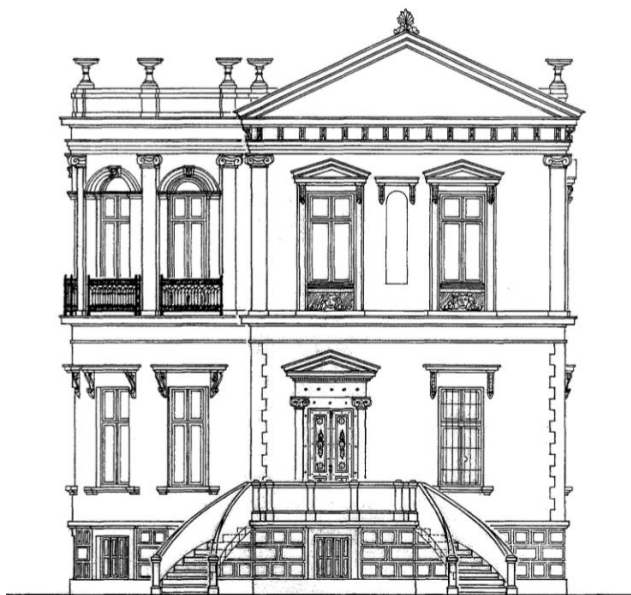
⁸⁵ «Στο πρώτο πάτωμα συναντούσες ένα χολ με ταβάνι από καρυδιά, σε καρό τετράγωνο, με μπουαζερί στο κέντρο. Δεξιά του χολ ήταν ένα σαλονάκι τούρκικο, όλο ζωγραφισμένο, τοίχοι, ταβάνι, με ρητά του Κορανίου, χοτζάδες, κλπ. Ήταν ωραία επιπλωμένο με χαμηλά ντιβάνια, από κόκκινο βελούδο, με μαγκάλια, τραπεζάκια χαμηλά με ναργιλέδες επάνω, όπου ο παππούς μου δέχονταν τους Τούρκους». Απόσπασμα από τη συνέντευξη που έδωσε η κα Βασιλείου Ειρήνη, εγγονή του Αχιλλέα Βουρνάζου, στη Σιφναίου το 1992 (Σιφναίου, 1996).

οποίο χρησιμοποιείται ως προθάλαμος των επίσημων δωματίων, με δίφυλλες πόρτες. Στο ίδιο επίπεδο, βρίσκεται ο χώρος της τραπεζαρίας ο οποίος αποτελεί συνένωση ενός γωνιακού δωματίου με τμήμα του κεντρικού χολ, απέναντι από την κύρια είσοδο και η *dispensa*⁸⁶, η οποία ενσωματώνεται στο πλευρικό κλιμακοστάσιο (κάτω από τον βραχίονα ανάβασης).

Στον όροφο των υπνοδωματίων (Εικ. 47), από το κεντρικό χολ, επιτυγχάνεται, μέσω προθαλάμων, η πρόσβαση στους ιδιωτικούς χώρους των μελών της οικογένειας και στο αναγκαίο, ενώ ο υπερκείμενος όροφος της σοφίτας, σύμφωνα με την Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999), προορίζεται για την διαμονή του υπηρετικού προσωπικού⁸⁷.

Εξωτερικά, η ακριβής εφαρμογή των κανόνων του νεοκλασικισμού, η χρήση μορφολογικών στοιχείων υψηλής αισθητικής και το επιβλητικό μέγεθος, προσδίδουν μνημειακό χαρακτήρα στην κατοικία, ενώ η κυκλική διαμόρφωση της γωνίας στην πρόσοψη του κτιρίου (Εικ. 48), η οποία φέρει στοιχεία Second Empire (Σιφναίου, 1996, σελ. 309), όπως και οι εσοχές μεταξύ των νεοκλασικών του ανοιγμάτων, σε συνδυασμό με την καμπυλότητα του επίσημου κλιμακοστασίου, δίνουν την αίσθηση της κίνησης και της πλαστικότητας στο κτίριο.

Εικ. 48: Κατοικία Αχ. Βουρνάζου, στο Κιόσκι. Πρόσοψη.

⁸⁶ Έτσι ονομαζόταν η σκευοθήκη, η οποία στην πραγματικότητα ήταν ένας φαρδύς διάδρομος με εντοιχισμένα ντουλάπια, όπου φυλάσσονταν τα χρηστικά και πολύτιμα αντικείμενα της τραπεζαρίας και για το λόγο αυτό βρισκόταν σε άμεση επαφή με αυτή (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999, τόμος Ι, σελ. 92 & τόμος ΙΙ, σελ. 219).

⁸⁷ Για περισσότερες πληροφορίες, σχετικά με το υπηρετικό προσωπικό των «αρχόντων» της πόλης, βλ. (Σιφναίου, 1996, σελ. 316-317).

Παράλληλα, το έκκεντρο, ως προς το συμμετρικό άξονα της εισόδου, αέτωμα, με τον γλυπτικό διάκοσμο του τυμπάνου (Εικ. 49), οι πήλινες διακοσμητικές γλάστρες στην κορυφή του κτιρίου, και η προοδευτική διαβάθμιση στην διακόσμηση των όψεων αποτελούν σημεία αναφοράς για την εξωτερική μορφολογία του, και όπως υποστηρίζει η Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999), καθιστούν το κτίριο αντιπροσωπευτικό τύπο αστικής κατοικίας της άρχουσας τάξης της μεσαίας περιόδου (1880-1900).

Εικ. 49: Αέτωμα στέγης και πήλινες διακοσμητικές γλάστρες.

ΑΡΧΕΙΟ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ

Τρίτη, 14.11.2017 15:05
Κωδ. Αρχείου: 8131

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

Επωνυμία: Κτίριο
 Έδος: ΑΡΓΥΡΗ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ 9 (12/4)
 Διεύθυνση & Τ.Κ.: ΚΙΟΣΚΙ
 Περιοχή:
 Οικ.Τετ. / Κτημ./γιο:
 Ο.Τ.Α. Καρδιάστρα: ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ (Δ.) Νομός: Μάριου
 Χρονολογία - Αρχική Χρήση: 1885- ΚΑΤΟΙΚΙΑ
 Συμβατική Χρήση: ΚΑΤΟΙΚΙΑ

ΣΧΕΤΙΚΑ Φ.Ε.Κ.

ΦΕΚ & Φορέας	Απόφαση	Τίτλος ΦΕΚ
Δ-731 κ/λ 31.12.1985 Υ.Π.Ε.Μ.Δ.Δ.Ε. Κήρυξη/Μεταβολή ΦΕΚ	ΠΔ 01.12.11.1985	Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακό κτίσμα της πόλεως Μυτιλήνης (παλαιά κτίρια), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επίβολη ειδικών όρων και περιορισμών όσον αφορά αυτών.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Πρώτος ιδιοκτήτης Αχλλέας Βουρνάζος κτηματίας, το έκτησε το 1895 με αρχιτέκτονα τον Αδαλή. Πρόκειται για ένα λαμπρό εκλεκτικιστικό κτίριο, κόσμημα για την πόλη της Μυτιλήνης. Η κεντρική είσοδος, το ημικυκλικό δωμάτιο αριστερά της και το μεγάλο αέτωμα, έκκεντρο ως προς το συμμετρικό άξονα της εισόδου είναι τα σημεία αναφοράς για την εξωτερική μορφολογία του. Ομοίως στο ημικύκλιο υπήρχε η μορφή μιας γυναίκας που έχει σήμερα ξεβρωθεί. Στο εσωτερικό οι εκκληκτικές τοιχογραφίες στον ορόφους του Ιθακήσιου, εντυπωσιάζουν. Η εσωτερική σκάλα είναι έκκεντρη με μια από τις ωραιότερες ναυγογραφίες που υπάρχουν σήμερα. Ξύλινα κουφώματα με ροζέτες.

* Το αναγραφόμενο στοιχεία δεν αποτελεί κείμενο για οποιαδήποτε χρήση

Εικ. 50 : Καρτέλα κτιρίου από το ηλεκτρονικό Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ

Με το ΠΔ' 1985 (ΦΕΚ 731/Δ/31-12-1985), «Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών»⁸⁸, η κατοικία χαρακτηρίστηκε διατηρητέα από το ΥΠΕΧΩΔΕ, με την καρτέλα του κτιρίου (Εικ. 50) να αναφέρει ότι «πρόκειται για ένα λαμπρό εκλεκτικιστικό κτίριο, κόσμημα για την πόλη της Μυτιλήνης...οι εκπληκτικές τοιχογραφίες στους ορόφους του Ιθακήσιου, εντυπωσιάζουν...».

Σήμερα, το αρχοντικό του Αχ. Βουρνάζου, το οποίο διατηρείται σχεδόν στην αρχική του μορφή (Εικ. 51), συμπεριλαμβανομένης και της αρχικής του επίπλωσης, αν και παραμένει σε απογόνους της οικογένειας (Σιφναίου, 1996), δεν φαίνεται να χρησιμοποιείται – συντηρείται, παραμένοντας σιωπηλός «θεατής» των όσων διαδραματίζονται στο λιμάνι της Μυτιλήνης. Άραγε για πόσο διάστημα ακόμη;

Εικ. 51 : Άποψη Αρχοντικού Αχ. Βουρνάζου, από το λιμάνι, το 2015.

⁸⁸ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου, από το ΥΠΕΧΩΔΕ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

5.2.3 Ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρεταννία»

Πρόκειται για ένα εντυπωσιακό και μεγαλόπρεπο τετραώροφο κτίριο, το οποίο προβάλλεται στον ογκώδη Ναό του Αγ. Θεράποντα, με αρχική χρήση ξενοδοχείου (Εικ. 52). Εξαιτίας της κεντρικής του θέσης, στην προκουμαία Μυτιλήνης, και συγκεκριμένα επί των οδών Π. Κουντουριώτη, Αλκαίου και Ερμού, απεικονίζεται σχεδόν σε όλες τις φωτογραφίες της εξεταζόμενης περιόδου, καθιστώντας το «πρωταγωνιστή», όλων των κοινωνικοπολιτικών και ιστορικών εξελίξεων.

Μπροστά στο ξενοδοχείο, πάνω σε ξύλινους στύλους στην αποβάθρα, λειτουργούσε Τούρκικος σταθμός, το γνωστό «Κουμερκάκι», ένα ξύλινο αριστούργημα με οξύληκτα τόξα και με μικρή αποβάθρα, για την αποβίβαση των επιβατών. Εδώ βγήκαν οι πρώτοι Έλληνες στρατιώτες το 1912, στην απελευθέρωση (Αξιώτης, 1992, σελ. 38).

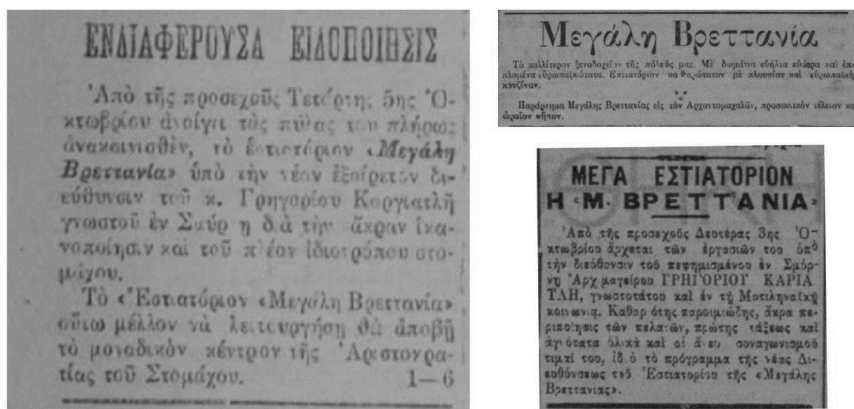
Εικ. 52: Άποψη προκουμαίας. Διακρίνεται το ξενοδοχείο και μπροστά του το «Κουμερκάκι».

Η χρονολογία ανέγερσης του κτιρίου, προσδιορίζεται από τον Αναγνώστου (2004), γύρω στο 1895, και σύμφωνα με δημοσίευμα στην Εφημερίδα Δημοκράτης (17-12-1981), στη θέση του υπήρχε πριν φούρνος ιδιοκτησίας Μάνδρα-Καβέτσου.

Το ξενοδοχείο, έργο του αρχιτέκτονα Αργύρη Αδαλή, ανεγέρθηκε από τον Βασίλειο Πάνου – Μάντρα (Χιωτέλλη, 2016), με την επωνυμία «Μεγάλη Βρεταννία». Αργότερα, και κατά την λειτουργία του υπό την διεύθυνση των Αδελφών Μαλακού, μετονομάστηκε σε «Μέγα Ξενοδοχείο και Εστιατόριον Μαλακού», γεγονός που επιβεβαιώνεται τόσο από καρτ ποστάλ της εποχής (Εικ. 53,) όσο και από την αναφορά του Ευστράτιου Δράκου (Αναγνώστου, 1993, σελ. 4), σε αυτό, ως «Ξενών περικαλλέστος είναι ο των αδελφών Ε. Μαλακού».

Εικ. 53: Καρτ ποστάλ εποχής, όταν το ξενοδοχείο ονομαζόταν «Μέγα Ξενοδοχείο Μαλακού».

Εικ. 54: Διαφημιστικές καταχωρήσεις του ξενοδοχείου και εστιατορίου «Μεγάλη Βρετανία» στον τοπικό τύπο της εποχής.

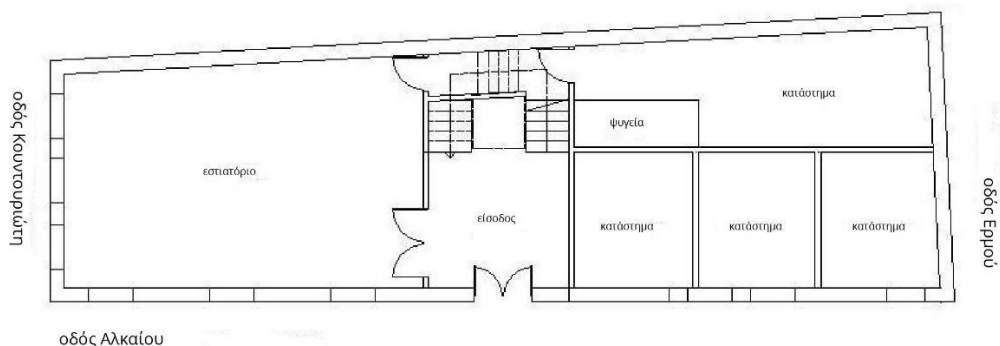
Σύμφωνα με μαρτυρία του κ. Τρουμπούνη Ιωάννη, απογόνου των διαχειριστών του ξενοδοχείου κατά την περίοδο 1953-1990, στις αρχές της δεκαετίας του '60, την διεύθυνση του ξενοδοχείου αναλαμβάνουν οι Ευστρατιάδης & Τρουμπούνης διατηρώντας την επωνυμία του με μια μικρή παύση, γύρω στο 1955, κατά την περίοδο των διαδηλώσεων για το Κυπριακό, όταν διαδηλωτές κατέβασαν την ταμπέλα της «Μεγάλης Βρετανίας» και ανάρτησαν επιγραφή με την επωνυμία «Κύπρος».

Την περίοδο της Χούντας, το ξενοδοχείο ονομάζεται ξανά «Μεγάλη Βρετανία», όνομα το οποίο διατηρεί μέχρι το οριστικό του κλείσιμο το 1990, ενώ το εστιατόριο είχε ήδη κλείσει μία δεκαετία νωρίτερα. Θα πρέπει εδώ να αναφέρουμε ότι στην περίοδο της

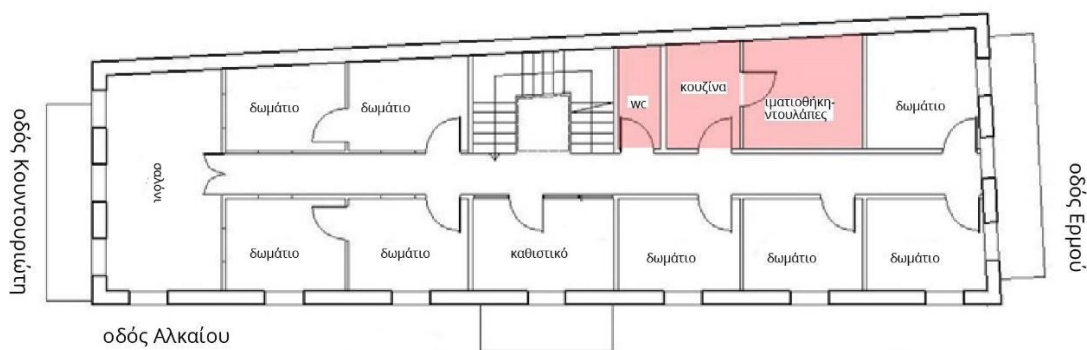
Κατοχής, οι Γερμανοί επέταξαν το μισό ξενοδοχείο, το υπόλοιπο του οποίου λειτουργούσε κανονικά, γεγονός που επαναλήφθηκε και αργότερα, όταν κατελήφθη από την ΕΑΜ.

Σε ότι αφορά τους πελάτες του ξενοδοχείου, πέρα από τους επισκέπτες της Λέσβου, αποτελούσε επιλογή των εύπορων οικογενειών της εποχής, από τα χωριά, όταν έρχονταν στη Μυτιλήνη, αλλά και χώρος διαμονής των τέκνων της αριστοκρατίας που κατέβαιναν από τα χωριά για να φοιτήσουν στο Γυμνάσιο Μυτιλήνης.

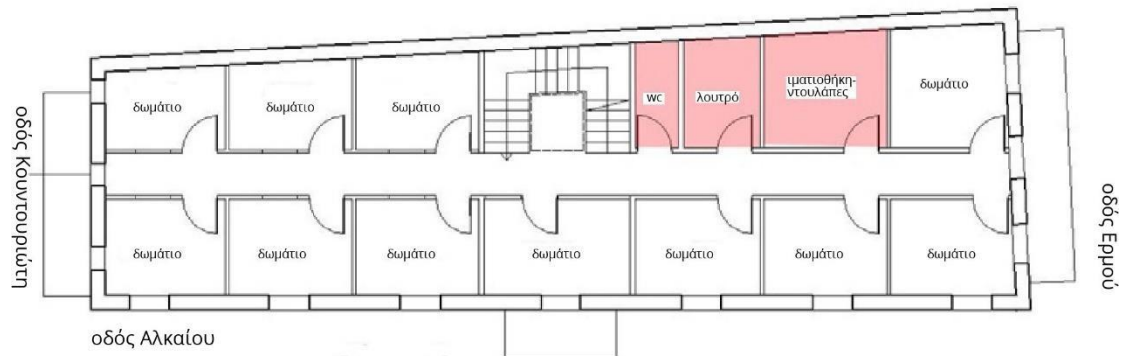
Από την μελέτη των σχεδίων του κτιρίου (Εικ. 55, 56, 57, 58), προκύπτει ότι αυτό οργανώνεται σε τέσσερα επίπεδα και είναι ορθογωνικής κάτοψης με το κεντρικό κλιμακοστάσιο και το χολ εισόδου να την χωρίζει, στο επίπεδο του ισογείου, σε δύο τμήματα, στο μπροστινό επί της οδού Κουντουριώτη και στο πίσω επί της οδού Ερμού. Ένας κεντρικός διάδρομος, παράλληλος με την όψη του κτιρίου επί της οδού Αλκαίου, χωρίζει τους υπόλοιπους τρεις ορόφους σε δύο ζώνες. Η κεντρική είσοδος του ξενοδοχείου και του εστιατορίου βρίσκεται στην πλευρική του όψη, ενώ το εστιατόριο διέθετε άλλη μία είσοδο επί της οδού Κουντουριώτη. Η πρόσβαση στα εμπορικά καταστήματα του ισογείου ήταν εφικτή μέσω εισόδων επί των οδών Αλκαίου και Ερμού.

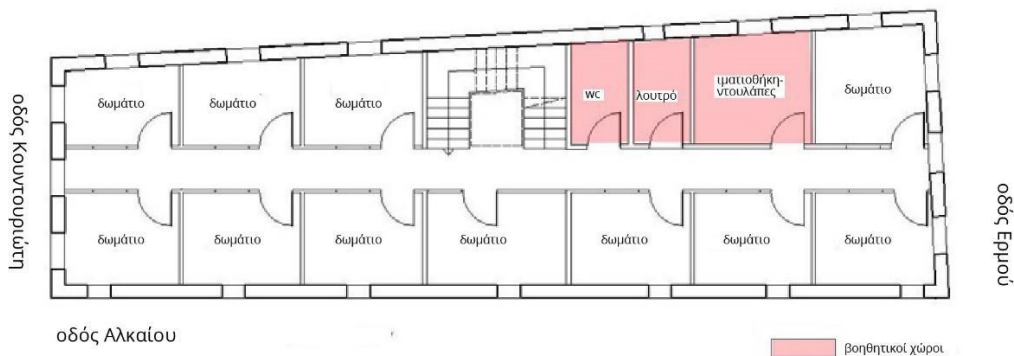
Εικ. 55: Κάτοψη ισογείου

Εικ. 56: Κάτοψη 1^ο ορόφου

Εικ. 57: Κάτοψη β' ορόφου

Εικ. 58: Κάτοψη γ' ορόφου

Σε ότι αφορά την οργάνωση των ορόφων, στο ισόγειο επί της οδού Κουντουριώτη λειτουργεί το εστιατόριο, το οποίο επικοινωνεί με την κουζίνα που αναπτύσσεται στην πίσω πλευρά του κτιρίου, επί της οδού Ερμού, μέσω διαδρόμου, χωροθετημένου κάτω από το κεντρικό κλιμακοστάσιο. Επίσης υπάρχουν εμπορικά καταστήματα, με ανεξάρτητες εισόδους, επί των οδών Ερμού και Αλκαίου.

Στον πρώτο όροφο, τα δωμάτια οργανώνονται εκατέρωθεν του κεντρικού άξονα κίνησης, ο χώρος του σαλονιού, αναπτύσσεται στην νότια πλευρά, επί της οδού Κουντουριώτη, με πρόσβαση σε εξώστη που καταλαμβάνει όλη την πρόσοψη του κτιρίου, ενώ ένα μικρό σαλόνι χωροθετείται απέναντι από το κεντρικό κλιμακοστάσιο, με πρόσβαση σε μικρό εξώστη, επί της οδού Αλκαίου. Στον ίδιο όροφο αναπτύσσονται και οι βοηθητικές χρήσεις των χώρων υγιεινής, της κουζίνας και της ιματισθήκης ενώ ο κεντρικός διάδρομος καταλήγει σε εξώστη στην βόρεια πλευρά του κτιρίου.

Παρόμοια διάταξη ακολουθούν και οι επόμενοι δύο όροφοι με τον δεύτερο όροφο να διαφοροποιείται ως προς την ανάπτυξη δωματίων με εξώστη, στη θέση των χώρων υποδοχής (σαλόνι και καθιστικό) και τη λειτουργία wc στην θέση της κουζίνας. Στον τρίτο όροφο η διάταξη είναι σχεδόν όμοια με αυτή του δευτέρου, με τη διαφορά ότι το

κεντρικό κλιμακοστάσιο συνεχίζεται και οδηγεί στη σοφίτα, δεν υπάρχουν εξώστες σε καμία όψη του κτιρίου, ενώ από την πλευρά του όμορου κτίσματος, το ξενοδοχείο αποκτά πλέον ανοίγματα. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι σύμφωνα με τη Χιωτέλλη (2016, σελ. 87), τα πλευρικά δωμάτια του ξενοδοχείου επί της νοτιοδυτικής όψης του κτιρίου, στους ορόφους α' και β', φωτιζόνταν μέχρι τότε από ανοίγματα προς τον κεντρικό διάδρομο.

Εικ. 59: Τρισδιάστατη απεικόνιση του κτιρίου. Σχέδιο Αργύρη Αδαλή.

Εξωτερικά (Εικ. 59), παρατηρείται συνδυασμός νεοκλασικών και Second-Empire μορφολογικών χαρακτηριστικών, όπως πλούσιος γλυπτικός διάκοσμος, οξυκόρυφες στέγες, τοξωτοί φεγγίτες στη σοφίτα, κόγχες που φέρουν αγάλματα στην πλευρά επί της οδού Αλκαίου (Εικ. 60, 61), υψίκορμα παράθυρα με αετωματική επίστεψη, και ιωνικού ρυθμού επίκρανα που κοσμούν τις παραστάδες σε όλο το ύψος των ορόφων α' και β'. Παράλληλα ο κατακόρυφος άξονας συμμετρίας των όψεων, επί των οδών Κουντουριώτη και Αλκαίου, η τριμερής οριζόντια διάρθρωση σε βάση, κορμό και στέψη και οι πυργίσκοι με φεγγίτες, ως απολήξεις της σοφίτας στα άκρα της πρόσοψης και κεντρικά στην πλάγια όψη, προσδίδουν μνημειακό και επιβλητικό χαρακτήρα στο κτίριο.

Εικ. 60,61: Οι πυργίσκοι με τους φεγγίτες, επί της οδού Κουντουριώτη και κόγχη με άγαλμα επί της οδού Αλκαίου.

Το 1979, το Υπουργείο Πολιτισμού, με την αριθ. ΥΠΠΕ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2180/1986/06-10-1979 (ΦΕΚ 1011/Β'/05-11-1979) Υπουργική Απόφαση, «Περί χαρακτηρισμού του κτιρίου του Ξενοδοχείου της Μεγάλης Βρετανίας στη Μυτιλήνη Λέσβου, ιδιοκτησίας Λ. Τρουμπούνη ως έργο τέχνης»⁸⁹ χαρακτήρισε το κτίριο του Ξενοδοχείου ως έργο τέχνης που «...χρειάζεται ειδική προστασία...» διότι είναι «...ένα αξιόλογο εκλεκτικιστικό κτίριο με νεοκλασικά στοιχεία στον ά και β' όροφο ..., ενώ ο γ' όροφος, πλούσια διακοσμημένος λειτουργεί σαν στέψη του κτιρίου με τους πυραμοειδείς πυργίσκους επηρεασμένους από δυτικά πρότυπα.»

Με το ΠΔ' 1985 (ΦΕΚ 731/Δ/31-12-1985), «Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών»⁹⁰ το κτίριο χαρακτηρίστηκε διατηρητέο και από το ΥΠΕΧΩΔΕ με την καρτέλα του κτιρίου (Εικ. 62), να αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «...στο ισόγειο έχουν γίνει μορφολογικές αλλοιώσεις.»

Την περίοδο αυτή, όπως τεκμαίρεται και από την φωτογραφία της καρτέλας, στο ισόγειο του κτιρίου λειτουργούσε υποκατάστημα της Ιονικής Τράπεζας. Πιθανόν λοιπόν η παρατήρηση να αναφέρεται στις «απαραίτητες» για την Ιονική Τράπεζα, επεμβάσεις, που αλλοίωσαν την όψη του.

⁸⁹ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού και καρτέλα Κήρυξης του κτιρίου ως έργου τέχνης, από το ηλεκτρονικό αρχείο του Υπουργείου Πολιτισμού, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

⁹⁰ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου από το ΥΠΕΧΩΔΕ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΑΡΑΘΕΣΜΩΝ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΤΗΤΑΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
& ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Αρχείο
Παραδοσιακών
Οικισμών
& Διατηρητέων Κτιρίων

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
Αρχική Σελίδα
Δευτέρα, 05.02.2018 23:54

ΑΡΧΕΙΟ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ
Κωδ. Αρχείου: 8062

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

Επωνυμία:	
Είδος :	Κτίριο
Διεύθυνση & ΤΚ:	ΠΡΟΚΥΜΑΙΑ ΠΑΥΛΗ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ 15 (10/14)
Περιοχή:	ΛΙΜΑΝΙ
Οικ.Τετρ . / Κτημ/γιο:	/
Ο.Τ.Α. Καποδίστρια:	ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ (Δ.) Νομός: Λέσβου
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	1880-
Σημερινή Χρήση:	ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ

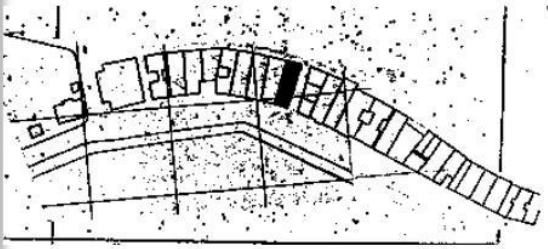
ΣΧΕΤΙΚΑ Φ.Ε.Κ.

ΦΕΚ & Φορέας	Απόφαση	Τίτλος ΦΕΚ
Δ-731 α/ 31.12.1985 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. Κήρυξη/Μεταβολή »ΦΕΚ«	ΠΔ α/ 12.11.1985	Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Πρόκειται για εντυπωσιακό τετραόροφο κτίριο με νεογοτθικά στοιχεία, και οξυκόρυφες στέγες, που χρησιμοποιείται σήμερα σαν ξενοδοχείο. Διαθέτει ωραιότατα στοιχεία, απολήξεις κιονοκράνων, ρόδακες, αγάλματα στην πρόσοψη, και φεγγίτες στην σοφίτα. Στο ισόγειο έχουν γίνει μορφολογικές αλλοιώσεις.

* Τα αναφερόμενα στοιχεία δεν αποτελούν τεκμήριο για οποιαδήποτε χρήση

Εικ. 62: Καρτέλα κτιρίου από το ηλεκτρονικό Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ.

Από το 1990, διεκόπη η λειτουργία του ως ξενοδοχείου, καθώς αφενός δεν πληρούσε πλέον τις προδιαγραφές χρήσης του ΕΟΤ, και αφετέρου το μεγάλο κόστος εκσυγχρονισμού, σε συνδυασμό με τους περιορισμούς που έθετε η κήρυξή τους ως διατηρητέο έργο τέχνης, λειτούργησε ως αποτρεπτικός παράγοντας επισκευής του. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αλλαγή της χρήσης του και τον κατακερματισμό του κτιρίου σε χώρους γραφείων και καταστημάτων, γεγονός που συντέλεσε στην παραμόρφωσή του, εξαιτίας των επεμβάσεων και των αυθαίρετων προσθηκών διαφημιστικών επιγραφών, οι οποίες το μετέτρεψαν με τον τρόπο αυτό και πάλι σε «πρωταγωνιστή» του πανοράματος, της σημερινής Μυτιλήνης (Εικ. 63).

Με άλλα λόγια, οι περιορισμοί προστασίας που επιβάλλουν οι κηρύξεις διατήρησης, αφενός λειτουργούν συνήθως ανασταλτικά στον εκσυγχρονισμό του χαρακτηρισμένου

κτιρίου και αφετέρου, ελλείψει ελέγχου, της εφαρμογής των μέτρων προστασίας, από την πολιτεία, οδηγούν, τις περισσότερες φορές, σε αντίθετα αποτελέσματα.

Εικ. 63: Η παραμόρφωση του «πρωταγωνιστή».

5.2.4 Καφενείο «Πανελλήνιον»

Πρόκειται για ένα ιστορικό, διαμπερές, ισόγειο καφενείο, στην προκουμαία της Μυτιλήνης (Εικ.64), με εισόδους επί των οδών Κουντουριώτη και Ερμού, το οποίο πρωτολειτούργησε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, όταν η πόλη άρχισε να αναπτύσσεται στη συνοικία του Αρχοντομαχαλά, όπου και ο επιβλητικός ναός του Αγ. Θεράποντα και το σχολικό συγκρότημα του Γυμνασίου.

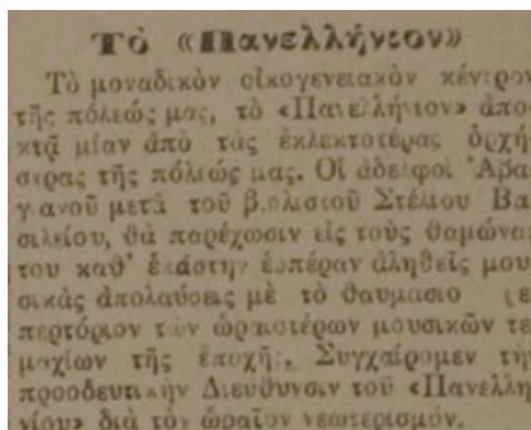
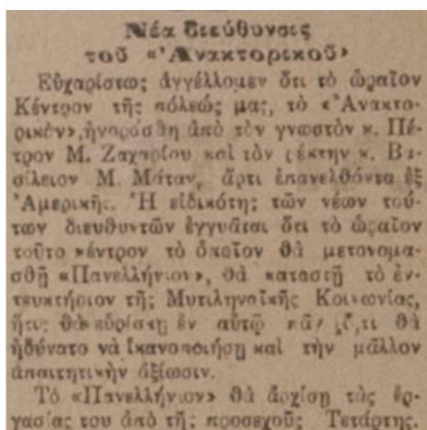
Εικ. 64 : Άποψη της προκουμαίας στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Δεξιά διακρίνεται το Πανελλήνιον

Το κτίριο, το οποίο χτίστηκε επί τουρκοκρατίας πολύ κοντά στο ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρεταννία» και το θέατρο «Καψιμάλη», ονομαζόταν αρχικά, σύμφωνα με καταχώρηση σε εφημερίδα της εποχής⁹¹ (Εικ. 65), «Ανακτορικόν». Το 1921, όταν την λειτουργία του καφενείου, ανέλαβαν ο Πέτρος Ζαχαρίου, σημαίνων πρόσωπο στον επιχειρηματικό κόσμο της εποχής, και ο Βασίλης Μάτας, μετονομάστηκε σε «Πανελλήνιον» (Εικ.66), ονομασία που διατηρεί έως σήμερα.

Το «Πανελλήνιον» συνδέεται με την ανάπτυξη της αστικής τάξης της πόλης της Μυτιλήνης, και την αποδυνάμωση της οθωμανικής κυριαρχίας, και αποτελούσε χώρο συνάθροισης

⁹¹ Ελ. Λόγος, 11-04-1921.

και ψυχαγωγίας της αριστοκρατίας, των πολιτικών⁹² της εποχής, αλλά και των «ιερών τεράτων» της Λεσβιακής Άνοιξης. Σύμφωνα με καταχώρηση σε εφημερίδα της εποχής⁹³, ήταν ένα από τα ακριβότερα μαγαζιά του Αιγαίου και είχε για καιρό τη μορφή καζίνο, στα τραπέζια του οποίου χάθηκαν περιουσίες, ενώ παράλληλα δίνονταν σ' αυτό παραστάσεις και συναυλίες.

Εικ 65, 66. : Αριστερά: Απόκομμα εφημερίδας Ελ. Λόγος 11-04-1921, Δεξιά : Απόκομμα εφημερίδας Ελ. Λόγος 12-12-1922

Το νότιο τμήμα του χώρου του καφενείου, αποτελούσε κατά το ένα τρίτο, ιδιαίτερο χώρο που στεγαζόταν για χρόνια το καφενείο «Κρυστάλ» (Εικ. 67), το οποίο ήταν το εντευκτήριο των οικοδόμων και των εργολάβων. Σύμφωνα με την Χατζηδημητρίου (1999), όταν άρχισαν να χτίζονται οι πολυκατοικίες στη Μυτιλήνη και οι εργάτες απέκτησαν πολλά χρήματα, εγκατέλειψαν μια νύχτα το καφενείο και μπήκαν στο «Πανελλήνιον», στο οποίο δεν σύχναζαν πλέον αριστοκράτες.

Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από την μαρτυρία⁹⁴ της κόρης και του εγγονού του Πέτρου Ζαχαρία, σύμφωνα με τους οποίους «αρχικά σύχναζαν μόνο οι αριστοκράτες της πόλης, ενώ αργότερα το μαγαζί χωρίστηκε σε δύο τμήματα, από τη μία ήταν η αριστοκρατία και από την άλλη η εργατική τάξη».

⁹² «Το Πανελλήνιο αποτελούσε το κέντρο της Μυτιλήνης. Από εδώ πέρασαν οι μεγάλοι πολιτικοί της εποχής, όπως ο Γεώργιος Παπανδρέου και ο Ελευθέριος Βενιζέλος». Ανακτήθηκε από <http://www.emprosnet.gr/emprosnet-archive/e5a9272e-ae5-4dae-9245-b9b0f84a8edb>, [τελευταία επίσκεψη 26.10.2017].

⁹³ Σάλπιγξ 21-05-1922

⁹⁴ Ανακτήθηκε από <http://www.emprosnet.gr/emprosnet-archive/e5a9272e-ae5-4dae-9245-b9b0f84a8edb>, [τελευταία επίσκεψη 28.10.2017].

Εικ 67 : Εσωτερική άποψη του «Κρυστάλ».

Επίσης η Σαντή (2002, σελ. 185), αναφέρει ότι «υπήρχε διαχωριστική γραμμή, που χώριζε το μαγαζί σε πάνω και κάτω μέρος. Το δεύτερο ανήκε στους γιατρούς, δικηγόρους, καθηγητές, ενώ το πάνω μέρος, από την πλευρά της αγοράς, στους εργάτες».

Εικ. 68 : Εσωτερική άποψη του «Πανελληνίου»

Από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά στοιχεία του εσωτερικού του διάκοσμου, ήταν τα κάδρα με διαφημίσεις της εποχής, οι δερμάτινοι καναπέδες του, οι καπελιέρες και οι πολυτελείς καθρέπτες του. Το καφενείο (Εικ. 68), διέθετε από το 1916 δύο γαλλικά μπιλιάρδα, ενώ μέχρι το 1950 υπήρχαν σε αυτό, ναργιλέδες (Σαντή, 2002).

Γύρω στο 1945, σύμφωνα με την Χατζηδημητρίου (1999), πέθανε στην Αλεξάνδρεια ο ιδιοκτήτης της οικοδομής, Ζερμπίνης, ο οποίος με τη διαθήκη του άφηνε το κτίριο στο ΚΚΕ. Η διαθήκη, μετά από προσφυγή των συγγενών του Ζερμπίνη, κηρύχθηκε άκυρη, διότι το ΚΚΕ είχε τεθεί εκτός νόμου και δεν είχε πλέον την ιδιότητα του νομικού προσώπου ώστε να αναγνωρίζεται από το κράτος.

Μέσα στη δεκαετία του '80 η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδας (ΑΤΕ), αγόρασε τα κτίρια που στεγάζονταν τα καφενεία «Πανελλήνιον» και «Κρυστάλ», προκειμένου τα αξιοποιήσει ως υποκαταστήματά της.

Με το ΠΔ' 1985 (ΦΕΚ 731/Δ/31-12-1985), «Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών»⁹⁵, το «Πανελλήνιο» μαζί και το «Κρύσταλ» χαρακτηρίζονται διατηρητέα κτίσματα από το ΥΠΕΧΩΔΕ με την καρτέλα του «Πανελληνίου» να αναφέρει ότι «Πρόκειται για ισόγειο κτίσμα που στεγάζονται σήμερα δύο καφενεία...τα έπιπλα των δύο καφενείων στο εσωτερικό διακρίνονται για την γραμμή τους (εποχής μεσοπολέμου)» (Εικ. 69).

Το 1986, η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος, κατέθεσε στην ΕΠΑΕ⁹⁶, μελέτη ριζικής ανακαίνισης των καφενείων «Πανελλήνιο» και «Κρυστάλ» προκειμένου να καταστούν λειτουργικά για την στέγαση των υπηρεσιών της. Η ΕΠΑΕ θεωρώντας τον περιορισμό της χρήσης των ισογείων κτιρίων ως καφενείων, θέμα μείζονος σημασίας, παρόλο που με το ΠΔ του 1985 δεν είχε τεθεί νομοθετικός περιορισμός ως προς την αλλαγή της χρήσης των, παρέπεμψε τη μελέτη στη δευτεροβάθμια ελεγκτική επιτροπή με την αιτιολογική έκθεση να αναφέρει ότι «σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να αλλάξει χρήση το Πανελλήνιο, το οποίο έχει κατοχυρωθεί στη συνείδηση του Λεσβιακού λαού αλλά και Πανελλήνια ως καφενείο. Η αλλαγή θα είχε δυσμενείς συνέπειες και στη ζώνη αγοράς-προκουμαίας...»⁹⁷. Στη συνέχεια η δευτεροβάθμια επιτροπή απέρριψε την μελέτη μετατροπής των καφενείων σε τραπεζικό κατάστημα «για τη σημασία τους στην πρόσφατη κοινωνική ιστορία της πόλης της Μυτιλήνης» αλλά και για το ότι «η απουσία των καφενείων αυτών από το συγκεκριμένο χώρο (σε άμεση σχέση με το παραδοσιακό-εμπορικό-ιστορικό κέντρο της Μυτιλήνης και την παραλία - λιμάνι), θα δημιουργούσε σημαντική αλλοίωση της καθημερινής ζωής της πόλης». Παράλληλα θεωρώντας ότι ο χώρος του Πανελληνίου είναι «...φορτισμένος από ιστορικές, πνευματικές και καλλιτεχνικές μνήμες..» προτείνει την έκδοση Υπουργικής Απόφασης για τον χαρακτηρισμό ως διατηρητέου και του εσωτερικού χώρου του Πανελληνίου⁹⁸, «με την επίπλωσή του και τον διάκοσμό του καθώς και η χρήση του ως καφενείου, επειδή αποτελεί

---

⁹⁵ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου, από το ΥΠΕΧΩΔΕ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

⁹⁶ Επιτροπή Ενασκήσεως Αρχιτεκτονικού Ελέγχου, σήμερα Σ.Α.

⁹⁷ Αιτιολογική έκθεση της ΕΠΑΕ από το Αρχείο ΣΧΟΠ της Γενικής Γραμματείας Αιγαίου.

⁹⁸ Η δευτεροβάθμια επιτροπή πρότεινε τον χαρακτηρισμό του εσωτερικού χώρου μόνου του Πανελληνίου καθώς στο «Κρυστάλ» είχαν πραγματοποιηθεί επεμβάσεις οι οποίες είχαν αλλοιώσει την παραδοσιακή του μορφή (Αρχείο ΣΧΟΠ, Γεν. Γραμματείας Αιγαίου).

πολύτιμη ζωντανή μνήμη της ιστορίας της παλιάς Μυτιλήνης και παραδοσιακό χώρο ψυχαγωγίας των κατοίκων»⁹⁹

Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών & Διατηρητέων Κτιρίων

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΑΡΧΕΙΟ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ Αρχική Σελίδα Πέμπτη, 16.11.2017 12:56

Κωδ. Αρχείου: 8056

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

Επωνυμία:	ΚΑΦΕΝΕΙΟ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩΝ
Είδος :	Κτήριο
Διεύθυνση & ΤΚ:	ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΟΥ & ΕΡΜΟΥ (1018)
Περιοχή:	ΛΙΒΑΔΙ
Οικ.Τετρ. - / Κτημ./γιο:	/
Ο.Τ.Α. Καποδιστριας:	ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ (Δ.) Νομός: Λέσβου
Χρονο/ση - Αρχική Χρήση:	1890- ΚΑΤΜΑ
Συμμερική Χρήση:	ΚΑΤΜΑ

ΣΧΕΤΙΚΑ Φ.Ε.Κ.

ΦΕΚ & Φορέας	Απόφαση	Τίτλος ΦΕΚ
Δ-731 α/ 31.12.1985 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. Κήρυξη/Μεταβολή »ΦΕΚ«	ΠΔ α/ 12.11.1985	Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακό τμήμα της πόλης Μυτιλήνης (Σταγυρικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών. Χαρακτηρισμός ως διατηρητέων και του εσωτερικού χώρου των καφενείων ΚΡΥΣΤΑΛ και ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩΝ καθώς και της χρήσης των ως καφενείου, ευρισκομένων επί των οδών Κωνσταντίνου και Ερμού (Διαμπερή) στην Μυτιλήνη, φερόμενων ως ιδιοκτησία ΑΤΕ και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης.
Δ-625 α/ 08.11.1990 Υπ.ΑΙΓΑΙΟΥ Κήρυξη/Μεταβολή	2274 α/ 18.10.1987	Κωνσταντίνου και Ερμού (Διαμπερή) στην Μυτιλήνη, φερόμενων ως ιδιοκτησία ΑΤΕ και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Πρόκειται για ισόγειο κατάστημα που στεγάζονται σήμερα δύο καφενεία 8056, 8057. Το κτίριο στην πρόσοψη έχει τρεις κομάρες μεγάλες με κεφαλόκλιδα στα τόξα των αψίδων. Τα έπιπλα των δύο καφενείων στο εσωτερικό διακρίνονται για την γραμμή τους (επισχής μεσοπολέμου).

* Τα αναρτημένα στοιχεία δεν αποτελούν περίληψη για οποιαδήποτε χρήση

Εικ. 69: Καρτέλα κτιρίου από το ηλεκτρονικό Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ

Κατόπιν των παραπάνω, το ΥΠΕΧΩΔΕ με την αριθ. 2274/18-10-1990 (ΦΕΚ 625/Δ/08-11-1990) Υπουργική Απόφαση «Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου και του εσωτερικού χώρου των καφενείων ΚΡΥΣΤΑΛ και ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ καθώς και της χρήσης των ως καφενείου, ευρισκομένων επί των οδών Κουντουριώτου και Ερμού (διαμπερή) στη Μυτιλήνη, φερόμενων ως ιδιοκτησία ΑΤΕ και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης»¹⁰⁰, χαρακτήρισε και τα δυο καφενεία διατηρητέα και ως προς την χρήση των.

Κατόπιν των παραπάνω, το ΥΠΕΧΩΔΕ με την αριθ. ΔΠΕ/8768/11-10-2005 (ΦΕΚ 1152/Δ/25-10-2005) Απόφαση «Τροποποίηση-συμπλήρωση της υπ' αριθ. 2274/18.10.1990 αποφάσεως Υπουργού Αιγαίου (ΦΕΚ 625/Δ/8.11.1990)¹⁰¹, επέκτεινε τις χρήσεις του

⁹⁹ Αιτιολογική έκθεση της ΕΠΑΕ από το Αρχείο ΣΧΟΠ της Γενικής Γραμματείας Αιγαίου.

¹⁰⁰ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου, από το ΥΠΕΧΩΔΕ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

¹⁰¹ Βλ. ΦΕΚ Τροποποίησης - συμπλήρωσης της υπ' αριθ. 2274/18.10.1990 Απόφασης, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

Κρυστάλ ώστε να «...επιτρέπονται οι προβλεπόμενες από το π.δ. της 2.9.1988 (ΦΕΚ 869/Δ/5.12.1988) χρήσεις στην περιοχή όπου αυτό ευρίσκεται, με εξαίρεση τις ακόλουθες: α) κατοικίες, β) επαγγελματικά εργαστήρια, γ) εστιατόρια, δ) κέντρα διασκέδασης, ε) ταβέρνες, στ) ξενοδοχεία, ζ) λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις, η) χώροι συνάθροισης κοινού, θ) χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων...».

Σύμφωνα με την παραπάνω Απόφαση η χρήση του «Πανελλήνιου» παρέμεινε διατηρητέα «προκειμένου μετά την αναγκαία επισκευή και συντήρηση και την εντεύθεν λειτουργία του, να συντελέσει στην διατήρηση ζωντανής της μνήμης, της ιστορίας και γραφικότητας της παλιάς Μυτιλήνης και του παραδοσιακού χώρου ψυχαγωγίας των κατοίκων».

Σήμερα το «Κρυστάλ» παραμένει κλειστό, ενώ το «Πανελλήνιον» (Εικ.70,71,72), λειτουργεί, αλλά δεν υπάρχει τίποτα από τον εσωτερικό διάκοσμο του καφενείου που είχε χαρακτηριστεί διατηρητέος. Αναζητά την χαμένη του αίγλη στις μεγεθύνσεις των φωτογραφιών της παλιάς Μυτιλήνης που διακοσμούν ειρωνικά τους τοίχους του και με κάνει να σκέφτομαι την φράση του Αξιώτη (1992, σελ. 37), «"Πανελλήνιον", μόλις γλίτωσε την τραπεζοποίηση, κρίθηκε διατηρητέο και γλίτωσε», και να αναρωτιέμαι : γλίτωσε;

Εικ. 70 : Άποψη του «Πανελλήνιου» από την πλευρά της προκουμιάς.

Εικ. 71 : Άποψη του «Πανελληνίου» από την πλευρά της αγοράς.

Εικ. 72 : Εσωτερική άποψη του «Πανελληνίου»

5.2.5 Γυμνάσιο Μυτιλήνης

Το Γυμνάσιο Μυτιλήνης, «εξαιρετον και λαμπρόν, εις ωραίαν τινά τοποθεσίαν έξω της πόλεως, ολίγον απέχουσαν της θαλάσσης...», όπως περιγράφεται από τον Σταυράκη Αναγνώστη (1972, σελ. 116), βρισκόταν στα όρια της τότε πόλης, επί των σημερινών οδών Ερμού και Βουρνάζου, στην πίσω πλευρά του Δημαρχιακού Μεγάρου και απέναντι από τον Δημοτικό κήπο. Το οικόπεδο στο οποίο είναι κτισμένο, αποτελούσε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα τμήμα του «Μεγάλου Περιβολιού»¹⁰², έκτασης η οποία εκτεινόταν βόρεια μέχρι την εκκλησία του Αγ. Θεράποντα, νότια μέχρι τον δρόμο της Αλυσίδας, που τότε ήταν ποταμός (Εικ. 73), και ανατολικά μέχρι τη θάλασσα (Σαμαράς, 1948).

Εικ. 73: Άποψη του δρόμου της Αλυσίδας. Δεξιά διακρίνεται ο αυλότοπος του Γυμνασίου.

Το πρώτο γυμνάσιο (Εικ. 74), «πέτρινο με πρόσοψιν προς βορράν» (Παρασκευαΐδης, 1992, σελ. 145), ανοικοδομήθηκε στην Μυτιλήνη το 1840, με δωρεές της Μυτιληναίας κυρίως κοινωνίας¹⁰³, στην ίδια θέση με το σημερινό, και σε έκταση που αποτελούσε ιδιοκτησία του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος του Νοσοκομείου, γνωστού σήμερα με το όνομα Φιλανθρωπικά Καταστήματα, κατόπιν δωρεάς του Μητροπολίτη Μυτιλήνης Άνθιμου Βερτούμη. Όμως τα δυο πρώτα χρόνια δεν λειτουργεί λόγω έλλειψης εκπαιδευτικού

¹⁰² Στο νότιο άκρο του ελληνικού τομέα, ήταν το Μεγάλο Περιβόλι που εκτεινόταν παράλληλα με τον ποταμό της Αλυσίδας, μέχρι την θάλασσα. Το Μεγάλο Περιβόλι, υπήρξε αντικείμενο αντιπαραθέσεων ανάμεσα στην ισχυρή οικογένεια των Κουλαξίζηδων και την ελληνική κοινότητα, στην οποία περιήλθε ως Σουλτανικός Κήπος, σημερινός Δημοτικός κήπος, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Η οικογένεια των Κουλαξίζηδων όμως είχε προλάβει να ανεγείρει αυθαίρετα, στο βόρειο άκρο (αρχή της οδού Ερμού), αποθήκες, ατμοκίνητο ελαιοτριβείο, φούρνο και καφενείο (Λαμπρινού, 2007).

¹⁰³ Για περαιτέρω πληροφορίες, σχετικά με τους δωρητές, βλ. (Σαμαράς, 1948, σελ. 20).

προσωπικού. Αυτό συνέβη, σύμφωνα με την Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρη (2010), αφενός γιατί ο αριθμός των δασκάλων στα μέσα του 19^{ου} αιώνα ήταν μικρός και αφετέρου διότι οι υποδουλωμένες περιοχές δεν προσέλκυαν τον ενδιαφέρον των εκπαιδευτικών, οι οποίοι έδειχναν την προτίμηση τους στην ελεύθερη Ελλάδα, ακόμη και αν οι αποδοχές τους ήταν χαμηλότερες¹⁰⁴.

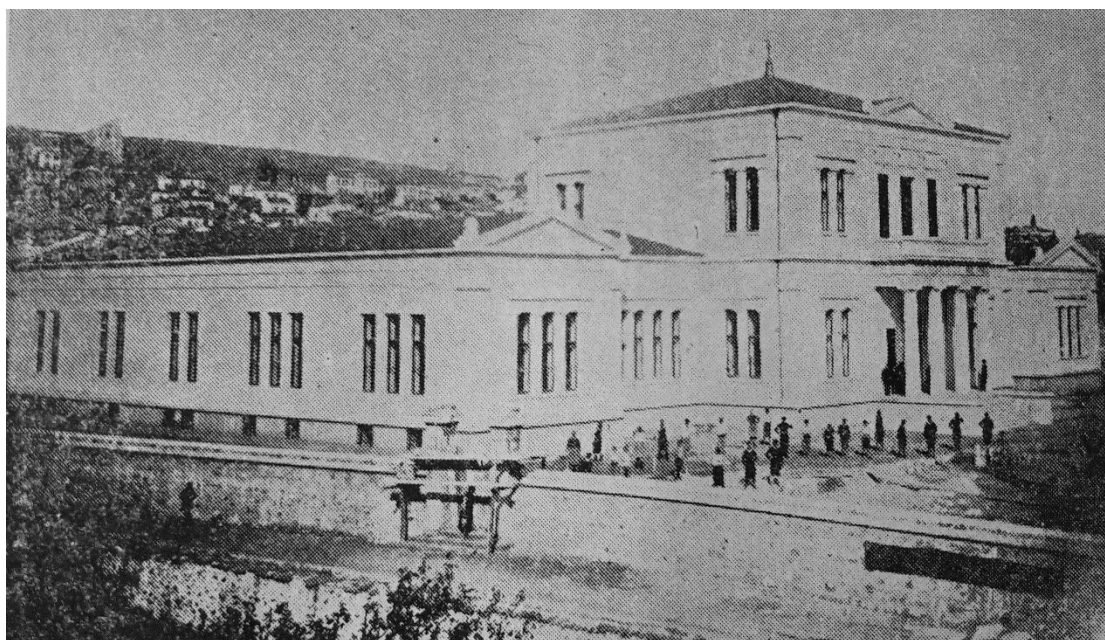
Εικ. 74: Άποψη της εισόδου του πρώτου κτιρίου του Γυμνασίου Μυτιλήνης το οποίο κατεδαφίστηκε το 1886. Αριστερά του ιερέα διακρίνεται, ο τότε γυμνασιάρχης, Γρ. Βερναρδάκης¹⁰⁵.

Τον Ιούνιο του 1844, και προκειμένου να στηριχθούν οικονομικά τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, συνενώνονται με το Νοσοκομείο και δημιουργείται η Εφορεία των Φιλανθρωπικών και Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων η οποία συναποφασίζει για τα εκπαιδευτικά και όχι μόνο προβλήματα, των σχολείων, με την Δημογεροντία (Παπαδέλλης, 2002).

¹⁰⁴ Στην εφημερίδα *Ταχυδρόμος* (Μυτιλήνης) τον Οκτώβριο του 1935 διαβάζουμε σχετικά «Σε λέγω δε, φίλε, ότι ανά και εν Ελλάδι οι διδασκαλικοί μισθοί είναι μικροί, καλός δάσκαλος προτιμά τον μικρόν μισθόν, τον οποίο λαμβάνει ενταύθα, του διπλασίου και τριπλασίου, ον δύναται να λάβη εις την Τουρκίαν, δια λόγους γνωστούς και εις εσέ» (Βαλέτας, 1935).

¹⁰⁵ Ο Γρ. Βερναρδάκης διετέλεσε Γυμνασιάρχης στο πρώτο κτίριο του Γυμνασίου αλλά και στο νέο κτίριο, μέχρι το 1894 (Παρασκευαΐδης, 1992, σελ. 145).

Το 1875, το Γυμνάσιο, με τη συμβολή του Χρ. Λαίλιου¹⁰⁶ και του Πατριάρχη Αλεξάνδρειας, αναγνωρίστηκε από το Πανεπιστήμιο της Αθήνας ως ισότιμο των λοιπών γυμνασίων της Ελλάδας (Τάξης, 1909, σελ. 5), ενώ το 1886 ο Δημήτρης Βερναρδάκης (αδελφός του τότε Γυμνασιάρχη Γρ. Βερναρδάκη), πρώην καθηγητής του Πανεπιστημίου, ορίζεται από την Δημογεροντία επίτιμος πρόεδρος της Εφορείας των Φιλανθρωπικών και Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρη, 2010).

Εικ. 75: Άποψη Γυμνασίου Μυτιλήνης από τον δρόμο (ποταμός τότε) της Αλυσίδας.

Το 1887, με δαπάνη των Φιλανθρωπικών Καταστημάτων αλλά και δωρεών του Ν. Μητρέλια¹⁰⁷ καθώς και των αδελφών Σοφοκλή και Ζαφείρη Βουρνάζου, ξεκίνησε η ανέγερση του νέου κτιρίου του Γυμνασίου (Εικ. 75), έργο του αρχιτέκτονα Αργύρη Αδαλή, το οποίο και εγκαινιάζεται από τον τότε Μητροπολίτη Μυτιλήνης, Κωνσταντίνο Βαλιάδη, στις 18 Σεπτεμβρίου 1891 (Τσιτιμάκη, 2006). Από το 1896, την αυλή του εκπαιδευτηρίου κοσμήι ο επιβλητικός ανδριάντας του ευεργέτη Σοφοκλή Βουρνάζου¹⁰⁸ (Εικ. 76).

¹⁰⁶ Ο Χριστόφορος Λαίλιος, με καταγωγή από την Ιταλία (ο πατέρας του ήταν Ιταλός γιατρός και η μητέρα του από την Μυτιλήνη), γεννήθηκε στη Μυτιλήνη το 1814, και μετά το πέρας των σπουδών του σε Αθήνα και Γερμανία, επιστρέφει το 1848 στη Μυτιλήνη και ορίζεται Γυμνασιάρχης σε ηλικία μόλις 34 ετών. Στόχος του ήταν η πνευματική ανάδειξη του Γυμνασίου Μυτιλήνης αλλά και η κατάργηση των διδάκτρων, η οποία συντελέστηκε το 1873, με αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των μαθητών αλλά και την αναγνώριση του εκπαιδευτηρίου από το Πανεπιστήμιο Αθηνών το 1875. Για περαιτέρω πληροφορίες, σχετικά με το έργο του Χρ. Λαίλιου, βλ. (Πατίλας, 1993· Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρη, 2010).

¹⁰⁷ Το βασικό ποσό για την ανέγερση του Γυμνασίου δόθηκε από τον Ν. Μητρέλια και για το λόγο αυτό, και προκειμένου η πόλη να τιμήσει τον μεγάλο ευεργέτη, «εχάραξε στο υπέρθυρο της κεντρικής εισόδου "Νικόλαος Μητρέλιας" εχορήγει» (Παρασκευαΐδης, 1992, σελ. 144).

¹⁰⁸ Το βασικό ποσό για την αποπεράτωση του Γυμνασίου δωρίστηκε από τον «μεγάπλουτο» Σοφοκλή Βουρνάζο, δια των Φιλανθρωπικών Καταστημάτων και για το λόγο αυτό, ως φόρος τιμής, ανεγέρθηκε στην αυλή του κτιρίου το 1896, ο ανδριάντας του (Παρασκευαΐδης, 1992, σελ. 144).

Εικ. 76: Τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα του ευεργέτη του Γυμνασίου, Σοφοκλή Βουρνάζου, το 1896

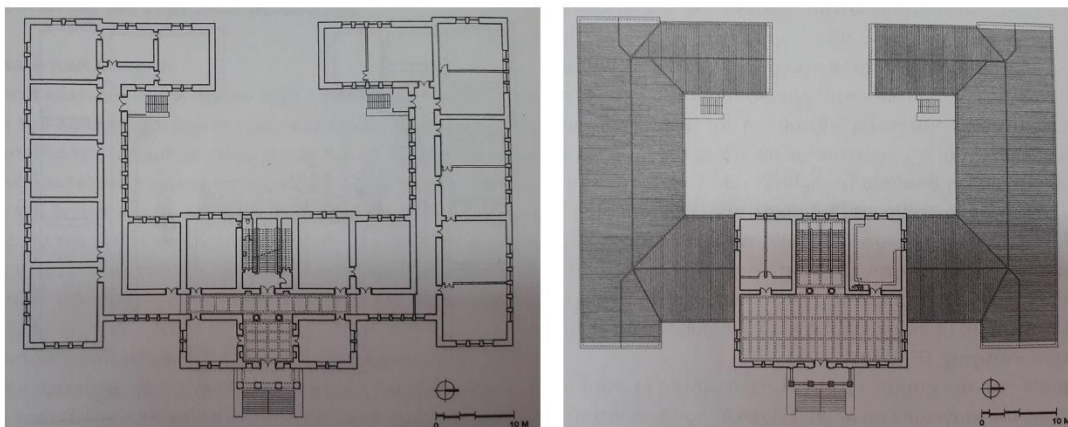
Σε ότι αφορά την αρχιτεκτονική τυπολογία του Γυμνασίου, το κτίριο (Εικ. 77,78) αποτελείται από ένα κεντρικό δώροφο τμήμα, η πρόσοψη του οποίου, όπου και η είσοδος στο εκπαιδευτήριο, παρουσιάζει τριμερή διάρθρωση, ενώ εκατέρωθεν του και σε υποχώρηση αναπτύσσονται συμμετρικά δυο ισόγειες πτέρυγες, κάθετες στον άξονα της κύριας όψης του κτιρίου. Το κεντρικό τμήμα φέρει επικάλυψη με τετράριχτη κεραμοσκεπή, ενώ οι πλευρικές πτέρυγες στεγάζονται με κεραμοσκεπείς δίριχτες στέγες. Στον πρώτο όροφο του γυμνασίου, λειτουργούν τα γραφεία της Εφορείας των Φιλανθρωπικών και Εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, οι αίθουσες διδασκαλίας, το εργαστήριο Φυσικής καθώς και το γραφείο του Διευθυντή, ενώ στον δεύτερο όροφο, το αρχαιολογικό μουσείο¹⁰⁹, η βιβλιοθήκη¹¹⁰ και οι αίθουσες τελετών¹¹¹ (Αρχοντόπουλος, 1894).

---

¹⁰⁹ Αναγνώστου, 2004, σελ. 482

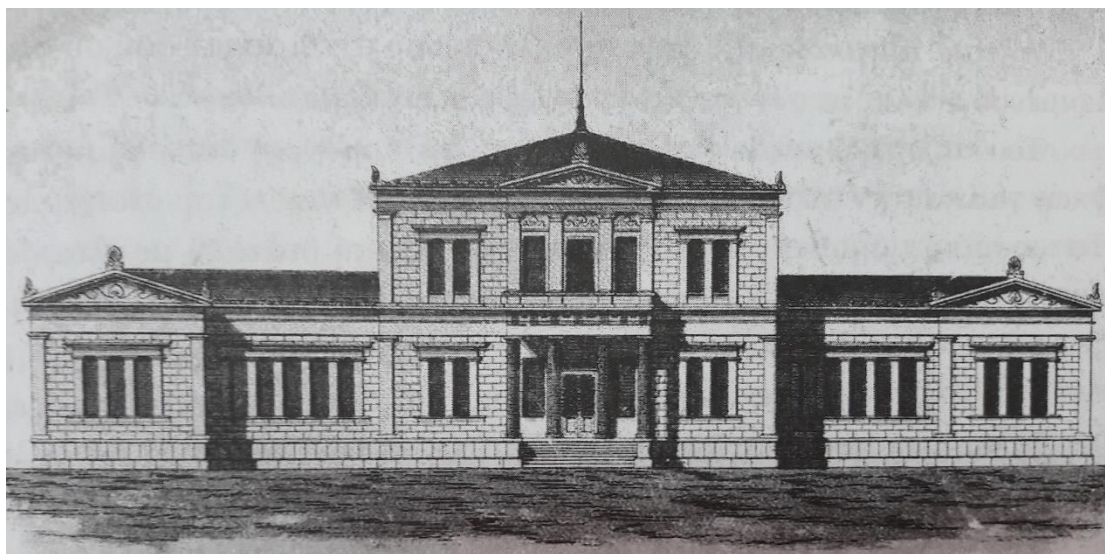
¹¹⁰ Η βιβλιοθήκη του Γυμνασίου αποτελεί χώρο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος διότι αφενός σύμφωνα με τον Τζανεττή (1999, σελ. 191), «η αξία της βιβλιοθήκης αυτής βρίσκεται στο ότι είναι πλήρης συλλογή αρχαίων και λατινίων συγγραφέων γερμανικών και γαλλικών εκδόσεων, στερεοτύπων και σχολιασμένων» και αφετέρου κατά την Τσιτιμάκη (2006, σελ. 293), διαθέτει ενδιαφέρουσα επίπλωση.

¹¹¹ Το 1895, την αίθουσα τελετών του Γυμνασίου πραγματοποιήθηκε η τελετή εορτασμού της 2^{ης} επετείου λειτουργίας του συλλόγου της Φιλόπτωχου Αδελφότητας των Κυριών, κάνοντας γνωστούς στην μυτιληναία κοινωνία τους στόχους και τις δράσεις της Αδελφότητας, η οποία προβάλλει την συμμετοχή των γυναικών και το κοινωφελές τους έργο, το οποίο παρουσιάζεται ως χριστιανική πράξη και παράδειγμα προς μίμηση (Αναγνωστοπούλου, 1998, σελ. 213).

Εικ. 77, 78: Κάτοψη ισογείου και κάτοψη ορόφου (σχέδια Μ. Τσιτιμάκη)

Μορφολογικά, η ακριβής εφαρμογή των κανόνων του νεοκλασικισμού, σε συνδυασμό με τα δωρικού και ιωνικού ρυθμού μορφολογικά στοιχεία των όψεων του, όπως η δωρική του είσοδος με πρόπυλο και αετωματική απόληξη στο κεντρικό διώροφο τμήμα του, προσδίδουν στο κτίριο, απέριττο και ταυτόχρονα μνημειακό χαρακτήρα (Εικ. 79).

Εικ. 79: Η κύρια όψη του κτιρίου όπως απεικονίζεται στο εξώφυλλο μαθητικού τετραδίου εποχής¹¹².

Το 1940, σύμφωνα με τον Παρασκευαΐδη (1992), και μετά την κατάργηση του συστεγαζόμενου Λυκείου στο οποίο φοιτούσαν και μαθήτριες, το Γυμνάσιο διαιρέθηκε διοικητικά σε Α΄ & Β΄ Γυμνάσιο Αρρένων, ενώ κατά την περίοδο 1943-44, επιτάχθηκε από

¹¹² Εξώφυλλο (οπισθόφυλλο) τετραδίου της προτελευταίας δεκαετίας του 19^{ου} αιώνα, έκδοση του βιβλιοπωλείου Ιωάννη Χατζηδανιήλ, για χρήση από τους μαθητές των σχολείων της Μυτιλήνης, από τον εκδοτικό οίκο Ι. Δ. Νερατζή (Δελτίο Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών, 1985).

τους Γερμανούς¹¹³ με αποτέλεσμα η λειτουργία των δύο Γυμνασίων να μεταφερθεί στο Δημοτικό σχολείο του Υφαντηρίου Μυτιλήνης.

Το κεντρικό Γυμνάσιο δόθηκε στο ελληνικό κράτος μετά την απελευθέρωση, και το 1975 τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών για τα 100 χρόνια από την αναγνώρισή του από το Ελληνικό κράτος (Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρα, 2010).

Η ανέγερση της «*καλλιμάρμαρου κιβωτού της Παιδείας*» (Παρασκευαΐδης, 1992, σελ. 144), σε μια εποχή που οι Έλληνες ήταν πολιτικά και εθνικά υπόδουλοι των Τούρκων, επιβεβαίωνε την πίστη των χριστιανών στην απελευθερωτική δύναμη της Παιδείας, η οποία ώθησε πλούσιους και φτωχούς να συνεισφέρουν οικονομικά στην πολυδάπανη ανέγερσή του. Η λειτουργία του εκπαιδευτηρίου υπήρξε πολύ σημαντική για την Λεσβιακή κοινωνία καθότι από το σχολείο αυτό αποφοίτησαν τα μέλη της πνευματικής ηγεσίας του τόπου, που αφενός συνέβαλαν στην οικονομική του ανάπτυξη και αφετέρου έγιναν προπομποί της λογοτεχνικής και καλλιτεχνικής του Άνοιξης (Αιολικά Φύλλα 1992, τεύχος 25^ο, σελ. 59).

Με το ΠΔ' 1985 (ΦΕΚ 731/Δ/31-12-1985), «*Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών*»¹¹⁴, το κτίριο χαρακτηρίστηκε διατηρητέο από το ΥΠΕΧΩΔΕ, με την καρτέλα του κτιρίου (Εικ. 80) να είναι απολύτως «δωρική» σε ότι αφορά τις πληροφορίες σχετικά με την αρχιτεκτονική και την ιστορία του μνημείου.

Το 1996, το Υπουργείο Πολιτισμού, με την αριθ. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/864/14572 (ΦΕΚ 225/Β'/05-04-1996) Απόφαση, «*Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και έργου τέχνης του Α' Γυμνασίου Μυτιλήνης, ιδ. του Δήμου Μυτιλήνης*», χαρακτήρισε το κτίριο του Γυμνασίου νεότερο ιστορικό διατηρητέο μνημείο καθώς αποτελεί «*αξιόλογο δείγμα νεοκλασικής αρχιτεκτονικής, με πλούσια αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά στοιχεία, και συνδέεται με την πνευματική και πολιτιστική ιστορία του νησιού και είναι σημαντικό για την μελέτη της Αρχιτεκτονικής*»¹¹⁵.

---

¹¹³ «Οι Γερμανοί το χρησιμοποίησαν ως στρατιωτικό Αρχηγείο...έκαναν βιβλιοθήκη γερμανικών βιβλίων και στον επάνω όροφο (αίθουσα τελετών) είχαν ένα τραπέζι μεγάλο κούλο (σαν μπιλιάρδο) με άμμο και πόλεις, δρόμους, νοσοκομεία καμωμένα από ξύλο, πισσόχαρτο κ.λπ. καλότεχνα για μάθημα πολεμικής» (Παρασκευαΐδης, 1992, σελ. 146).

¹¹⁴ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου, από το ΥΠΕΧΩΔΕ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

¹¹⁵ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού και καρτέλα Κήρυξης του κτιρίου ως νεότερου διατηρητέου ιστορικού μνημείου, από το ηλεκτρονικό αρχείο του Υπουργείου Πολιτισμού, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗΣ
ΑΝΑΣΥΡΡΟΤΗΣΗΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
& ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Αρχείο
Παραδοσιακών
Οικισμών
& Διατηρητέων Κτιρίων

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΑΡΧΕΙΟ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ Αρχική Σελίδα Δευτέρα, 05.02.2018 14:00

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

Επωνυμία:

Είδος : **Κτίριο**

Διεύθυνση & ΤΚ: **(8/1)**

Περιοχή: **ΤΡΙΑ ΚΥΠΑΡΙΣΙΑ ΝΙΟΧΩΡΙ**

Οικ.Τετρ. / Κτημ/γιο: **/**

Ο.Τ.Α. Καποδίστρια: **ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ (Δ.) Νομός: Λέσβου**

Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση: **-**

Σημερινή Χρήση:

ΣΧΕΤΙΚΑ Φ.Ε.Κ.

ΦΕΚ & Φορέας	Απόφαση	Τίτλος ΦΕΚ
Δ-731 α/ 31.12.1985 Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. Κήρυξη/Μεταβολή »ΦΕΚ«	ΠΔ α/ 12.11.1985	Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.

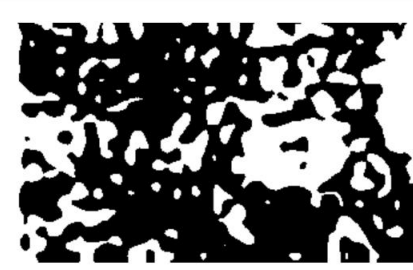
ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Κτίριο του τέλους του 19ου αιώνα. Αρχιτέκτων ο Αδαλής. Χρησιμοποιήθηκε σαν γυμνάσιο.

* Τα αναφερόμενα στοιχεία δεν αποτελούν τεκμήριο για οποιαδήποτε χρήση

Κωδ. Αρχείου: 7876

Δεν υπάρχει διαθέσιμη βασική εικόνα!

Εικ. 80: Καρτέλα κτιρίου από το ηλεκτρονικό Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ

Το κτίριο σήμερα διατηρείται σε αρκετή καλή κατάσταση (Εικ. 81) και συνεχίζει να στεγάζει τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες της πόλης, γεγονός που ενισχύει την άποψη της συγγραφέως ότι όταν ένα κτίριο χρησιμοποιείται και λειτουργεί με την ίδια ή συμβατή με την αρχική του χρήση, διατηρείται μέσα στο χρόνο και το παρελθόν αλληλοεπιδρά με το παρόν, δημιουργώντας νέες αφηγήσεις και συσχετίσεις με τον ευρύτερο περιβάλλον, ενισχύοντας την μνημονική συγκρότηση της πόλης.

Εικ. 81: Το κτίριο του Γυμνασίου, σήμερα.

5.2.6 Ιερός Ναός Αγ. Θεράποντα

Ο Ιερός Ναός του Αγ. Θεράποντα, το επιβλητικότερο κτίσμα του πανοράματος της προκουμαίας Μυτιλήνης (Εικ. 82), βρίσκεται επί της σημερινής οδού Καραντώνη 2, στο νότιο τμήμα της πόλης. Ανεγέρθηκε στη θέση παλαιότερου ομώνυμου ναΐσκου, ο οποίος εξυπηρετούσε τις θρησκευτικές ανάγκες των ασθενών και των υπαλλήλων του νοσοκομείου, γνωστού ως «ξενοδοχείου»¹¹⁶, το οποίο βρισκόταν στη θέση του σημερινού Εκκλησιαστικού Βυζαντινού Μουσείου απέναντι από το ναό, καθώς και του μεταγενέστερου κτίσματος του Νοσοκομείου (Εικ. 83), που έχτισε ο Παν. Βουρναζέλλης το 1858 (Αρχοντόπουλος, 1894). Αποτελεί ιδιοκτησία, κατά πλήρη κυριότητα, των Φιλανθρωπικών Καταστημάτων Μυτιλήνης, τα οποία διαδέχτηκαν το μοναδικό φιλανθρωπικό ίδρυμα της εποχής εκείνης, γνωστό με το όνομα «ξενοδοχείο».

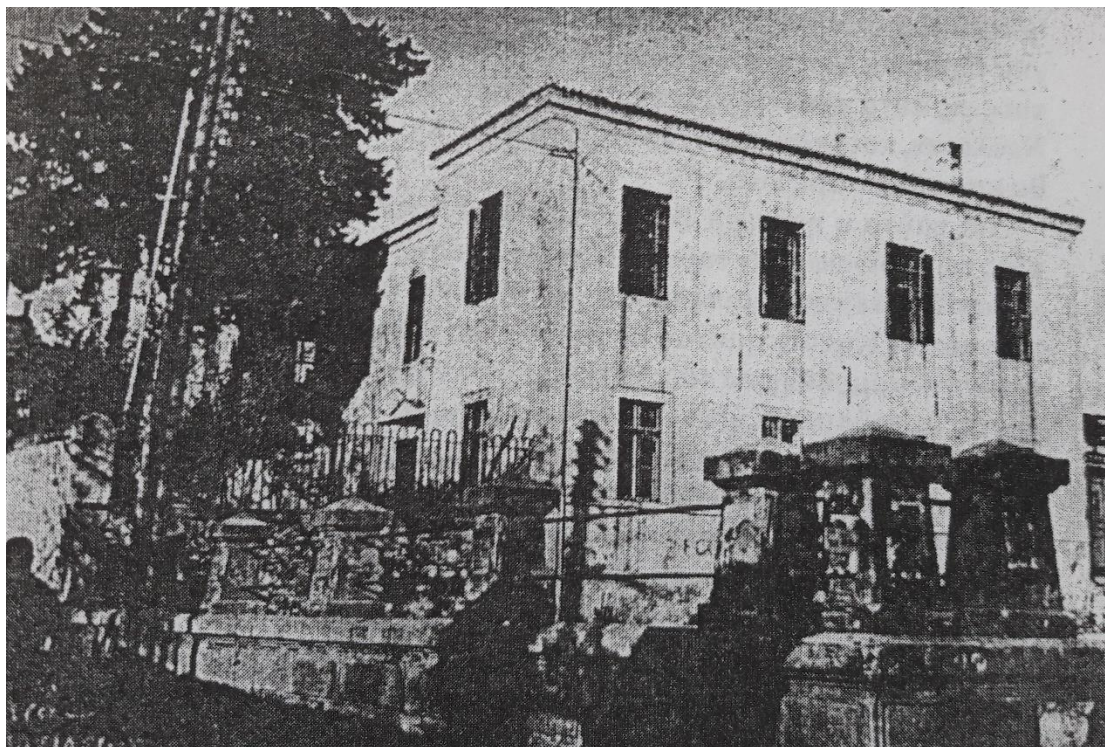
Εικ. 82: *Καρτ ποστάλ του 1910. Διακρίνεται στα αριστερά ο Ναός του Αγ. Θεράποντα.*

Σύμφωνα με ιστορικές μαρτυρίες, το προγενέστερο του σημερινού ναού χριστιανικό παρεκκλήσι, το οποίο χρονολογείται γύρω στα τέλη του 17^{ου} αιώνα, είχε κτισθεί στη θέση ενός μεγαλύτερου προϋπάρχοντος ναού, ενδεχομένως του ναού του Απόλλωνα ή της σχολής της ποιήτριας Σαπούς (Koldewey, 1890). Στην κατασκευή του, είχαν ενσωματωθεί αρχιτεκτονικά μέλη του αρχικού κτιρίου, όπως προκύπτει από την περιγραφή του παρεκκλησιού από τον Γερμανό αρχαιολόγο Conze, σύμφωνα με την

---

¹¹⁶ Το «ξενοδοχείο» ήταν το μοναδικό φιλανθρωπικό ίδρυμα της παλιάς Μυτιλήνης (τέλη του 17^{ου} αιώνα), στο οποίο νοσηλεύονταν οι ασθενείς, και φιλοξενούνταν οι ηλικιωμένοι, τα ορφανά αλλά και οι ταξιδιώτες (Κλεομβρότος, 1970).

οποία «...το κτίριον της εκκλησίας φαίνεται πολύ παλιόν, βλέπει δε τις ότι εις αυτό έχουν εντειχισθή πολλά λείψανα αρχαίου κτιρίου» (Γιουσμάς, 1991, σελ. 28-29).

Εικ. 83: Το παλαιό κτίριο του Νοσοκομείου, απέναντι από το οποίο αργότερα ανεγέρθηκε ο Ναός του Αγ. Θεράποντα.

Την ανέγερση του σημερινού επιβλητικού ναού του Αγ. Θεράποντα, που θεμελιώθηκε, κατά τον Σαμαρά (1950, σελ. 144), γύρω στο 1880¹¹⁷, αν και ο Ευστράτιος Δράκος (Αναγνώστου, 1993, σελ. 12), αναφέρει ότι τα θεμέλια του ναού τέθηκαν το 1864, οραματίστηκε ο μητροπολίτης Μυτιλήνης Καλλίνικος, μετέπειτα Πατριάρχης Αλεξανδρείας, με πρωτοβουλία του οποίου συστήθηκε επιτροπή διενέργειας εράνου για την ανοικοδόμηση του ναού¹¹⁸. Μέχρι την αποπεράτωσή του, η οποία σύμφωνα με τον Σαμαρά (1950, σελ. 144), προσδιορίζεται γύρω στο 1935¹¹⁹, ενώ ο Ευστράτιος Δράκος (Αναγνώστου, 1993, σελ. 12) υποστηρίζει ότι οι εργασίες τελείωσαν το 1898 (Εικ. 84), κατασκευάστηκε εντός του χώρου του υπό ανέγερση ναού, μια πρόχειρη ξύλινη

¹¹⁷ Η άποψη αυτή ταυτίζεται και με την αναφορά της χρονολογίας της θεμελίωσης, στην καρτέλα κήρυξης του Ναού, από το Υπουργείου Πολιτισμού, ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου. Βλ. Καρτέλα κήρυξης του Ναού στο Παράρτημα στο τέλος της εργασίας. Ανακτήθηκε από http://listedmonuments.culture.gr/search_declarations.php [τελευταία επίσκεψη 15.01.2018].

¹¹⁸ Η ανέγερση του ναού έγινε με δαπάνη του Νοσοκομείου αλλά και δωρεών των επιφανών πολιτών της Μυτιληναίας κοινωνίας (Τάξης, 1909, σελ. 84) Ένας από τους τελευταίους ευεργέτες του ναού ήταν ο Γρηγόριος Ρουσέλλης, με δαπάνη του οποίου, έγινε η μαρμάρινη επίστρωση του δαπέδου (Κλεομβρότος, 1970).

¹¹⁹ Ο Σαμαράς (1950, σελ. 144), αναφέρει ότι ο ναός ολοκληρώθηκε το 1935, αν και λειτουργούσε ημιτελής από το 1900.

εκκλησία¹²⁰ για την εξυπηρέτηση τόσο των ασθενών του νοσοκομείου όσο και της πολυπληθούς πλέον ενορίας του Αγ. Θεράποντος, εκκλησία στην οποία «...ηυχαριστείτο ο γέρων Πατριάρχης να προσέρχεται είτε δια να εκκλησιασθή είτε δια να ιερουργήση ή χοροστατήση.» (Κλεομβρότος, 1970, σελ. 12).

Εικ. 84: Το λιμάνι της Μυτιλήνης κι ένα μέρος της προκουμαίας γύρω στο 1895. Στα αριστερά διακρίνεται το ξενοδοχείο Μ. Βρετανία αλλά ο Αγ. Θεράποντας δεν υφίσταται καθώς αποπερατώθηκε γύρω στο 1897.

Ο Ναός του Αγ. Θεράποντα αποτελεί έργο του έμπειρου¹²¹ Λέσβιου αρχιτέκτονα Αργύρη Αδαλή, ενώ τον ζωγραφικό και γλυπτικό του διάκοσμο επιμελήθηκαν ο Λέσβιος ζωγράφος και γλύπτης Νικόλαος Κεσανλής και ο εκ των Κυδωνιών μαρμαρογλύπτης Δημήτριος Ζέρβας (Σαμαράς, 1950). Σε ότι αφορά τον επιβλητικό τρούλο του και το ξυλόγλυπτο τέμπλο του, είναι έργα του Μυτιληνιού τεχνίτη Δημήτρη Κόβαλα¹²², ο οποίος επίσης φιλοτέχνησε τον αρχιερατικό θρόνο, τον άμβωνα και τα δύο μεγάλα προσκυνητάρια.

Ο αρχιτεκτονικός ρυθμός του ναού (Εικ. 85, 86), είναι βυζαντινός, σε συνδυασμό με σύγχρονες αρχιτεκτονικές τάσεις που επικράτησαν στη Δυτική Ευρώπη εκείνη την εποχή. Ο βασικός βυζαντινός εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο, ρυθμός του ναού, παραλλάσσεται σε γοθικό εξαιτίας των μορφολογικών χαρακτηριστικών που υιοθετήθηκαν από τον αρχιτέκτονα και είναι απόρροια της επίδρασης που δέχτηκε από τους δασκάλους του. Ο ανάμικτος αυτός αρχιτεκτονικός ρυθμός του ναού, σε συνδυασμό με τις διαστάσεις του (35μ. μήκος, 25μ. πλάτος και 40μ ύψος, συμπεριλαμβανομένου του σταυρού), τον καθιστούν ίσως το εντυπωσιακότερο χριστιανικό μνημείο της Λέσβου το οποίο εκπλήρωνε την προσδοκία των σκλαβωμένων Μυτιληνίων να δημιουργήσουν ένα

¹²⁰ Στο περιοδικό *Σαπφώ* (1891, σελ. 81), διαβάζουμε «και ετέθησαν ήδη τα θεμέλια του ιερού ναού, έφ'ων ωκοδομήθη ξύλινος μέχρις ου αποπερατώθη ο νυν εγειρόμενος».

¹²¹ Ο Αργύρης Αδαλής υπήρξε βοηθός των δύο μεγαλύτερων αρχιτεκτόνων εκείνης της περιόδου, του Δανού Θεόφιλου Χάνσεν και του Γερμανού Ερνέστου Τσίλλερ, κοντά στους οποίους απέκτησε μεγάλη πείρα, συμμετέχοντας στην ανέγερση των κτιρίων της Ακαδημίας Αθηνών και του Ζαπείου (Κλεομβρότος, 1970).

¹²² Όπως προκύπτει από επιγραφή στο τέμπλο του ναού και επιβεβαιώνεται και από τον Σαμαρά (1950, σελ. 145), ο οποίος αναφέρει ότι «Το τέμπλο ο άμβωνας, τα στασίδια και τα κουφώματα κατασκευάστηκαν από τον καλλίτερον κείνη την εποχή αρχιτεχνίτη ξυλουργόν Δ. Κόβαλαν».

ναό που να ανταγωνίζεται σε λαμπρότητα και πολυτέλεια το Γενί Τζαμί των Τούρκων κατακτητών (Γιουσμάς, 1991).

Εικ. 85,86: Άποψη του ναού πριν και μετά την ολοκλήρωση των εργασιών.

Ο ναός είναι χτισμένος με λαξευτούς λίθους, μεγάλο μέρος των οποίων (γωνιόλιθοι, γείσα αετωμάτων και λίθοι για παραστάδες) μεταφέρθηκαν από το λατομείο «Σαρμοσάκ» της Μ. Ασίας, και την πρόσοψή του κοσμούν κίονες και παραστάδες, με κιονόκρανα ιωνικού και κορινθιακού ρυθμού.

Εικ. 87: Λεπτομέρεια τυμπάνου αετώματος σήμερα

Η επίστεψη του ναού γίνεται με πέντε τρούλους, με τον κεντρικό να φέρει επένδυση από ψευδάργυρο, προσδίδοντας στο οικοδόμημα την αίσθηση της μεγαλοπρέπειας. Κάθε τρούλος στηρίζεται σε αετώματα, τα τύμπανα των οποίων έχουν διακοσμηθεί με ζωγραφιές (διακρίνονται ελάχιστα σήμερα λόγω της φθοράς του χρόνου) και πολύ αξιόλογα γλυπτά (Εικ. 87).

Το εσωτερικό του ναού, το οποίο αποτελείται από το Νάρθηκα, τον Κυρίως ναό και το Ιερό Βήμα, είναι εξίσου εντυπωσιακό, διαιρείται σε τρία κλίτη, με το κεντρικό να είναι διπλάσιο των άλλων. Χαρακτηριστικό του εσωτερικού διακόσμου αποτελούν οι αναγεννησιακής τεχνοτροπίας αγιογραφίες, μεγάλο μέρος των οποίων κατά τον Γιουσμά (1991, σελ. 49), φιλοτέχνησε ο Β. Δαδάκης από την Ανδριανούπολη, ενώ οι εικόνες του τέμπλου είναι έργο της αδελφότητας Ιωασαφαίων Αγίου Όρους. Στον κυρίως ναό βρίσκεται μαρμάρινη σαρκοφάγος που φιλοξενεί το λείψανο του Λέσβιου Μητροπολίτη Ουγγαροβλαχίας Ιγνατίου, ο οποίος υπήρξε ένας από τους πρωταγωνιστές της Επανάστασης του 1821 και «*καύχημα του Ελληνικού γένους*» κατά τον Κοραή (Γιουσμάς, 1991, σελ. 57), ενώ το σημαντικότερο κειμήλιο του ναού θεωρείται η εικόνα του Αγ. Θεράποντα, η οποία χρονολογείται στο έτος 1651.

The screenshot shows a web interface for the 'Archives of Traditional Buildings and Monuments' (Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών & Διατηρητέων Κτιρίων). The main content area displays the following information:

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

Επωνυμία: **ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΑΓΙΟΥ ΘΕΡΑΠΟΝΤΟΣ**
Είδος: **Κτίριο**
Διεύθυνση & ΤΚ: **(8/14)**
Περιοχή: **ΤΡΙΑ ΚΥΠΑΡΙΣΙΑ, ΝΙΟΧΩΡΙ**
Οικ. Τετρ. / Κτημ./γιο: **/**
Ο.Τ.Α. Καποδιστρια: **ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ (Δ.) Νομός: Λέσβου**
Χρονολ./ση - Αρχική Χρήση: **1880-**
Σημερινή Χρήση:

ΣΧΕΤΙΚΑ Φ.Ε.Κ.

ΦΕΚ & Φορέας	Απόφαση	Τίτλος ΦΕΚ
Δ-731 α/ 31.12.1985 Υ.Π.Ε.ΧΩ.Δ.Ε.	ΠΔ α/ 12.11.1985	Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Αρχιτέκτων Αδαλής. Η μεγαλύτερη εκκλησία της Μυτιλήνης κτισμένη με τον χαρακτηριστική κόκκινη πέτρα, εντυπωσιάζει με τον όγκο του. Η αρχιτεκτονική του μορφολογία ακολουθεί τα αναγεννησιακά πρότυπα, στο μεσαίο δε αέτωμα υπάρχουν ωραϊότατα γλυπτά στοιχεία με ζωγραφιές που έχουν σήμερα φθαρεί. Το κτίριο αλλοιώνεται εξωτερικά με την τζαμαρία από αλουμίνιο που πρέπει οπωσδήποτε να αντικατασταθεί.

* Τα αναφερόμενα στοιχεία δεν αποτελούν τεκμήρια για οποιαδήποτε χρήση

Εικ. 88: Καρτέλα κτιρίου από το ηλεκτρονικό Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ

Ο ναός φέρει διπλό χαρακτηρισμό. Με το ΠΔ' 1985 (ΦΕΚ 731/Δ/31-12-1985), «Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών»¹²³, ο Ναός του Αγ. Θεράποντα χαρακτηρίστηκε διατηρητέος από το ΥΠΕΧΩΔΕ (σήμερα ΥΠΕΝ). Από τις πληροφορίες που παρέχει η καρτέλα του αρχείου διατηρητέων κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ (Εικ. 88), ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναφορά στην «τζαμαρία από αλουμίνιο» στην είσοδο του ναού, η οποία αλλοιώνει το κτίριο και «πρέπει οπωσδήποτε να αντικατασταθεί» κάτι το οποίο δεν έχει συμβεί μέχρι σήμερα (Εικ. 89).

Εικ. 89: Η είσοδος στο Ναό σήμερα.

Το 1988, το Υπουργείο Πολιτισμού, με την αριθ. ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ427/142/9/12-02-1988 (ΦΕΚ 159/Β'/22-03-1988) Υπουργική Απόφαση, «Χαρακτηρισμός Ι. Ναού Αγ. Θεράποντα ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου», χαρακτήρισε τον Ιερό Ναό του Αγ. Θεράποντα ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, καθώς αποτελεί «...χαρακτηριστικό δείγμα της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής του 19^{ου} αιώνα, εποχή ακμής του ελληνικού στοιχείου στη Μυτιλήνη...»¹²⁴.

¹²³ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του Ναού από το ΥΠΕΧΩΔΕ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

¹²⁴ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού και καρτέλα Κήρυξης του Ναού ως διατηρητέο ιστορικό μνημείο, από το ηλεκτρονικό αρχείο του Υπουργείου, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

Σήμερα, η διαβάθμιση της κλίμακας και η αρμονία της αρχιτεκτονικής ανάμεσα στο Ναό και τις γειτονικές κατοικίες έχει αλλοιωθεί ανεπανόρθωτα, καθώς περιστοιχίζεται από πολυώροφα νέα κτίρια, ένα από τα οποία κτίσθηκε στο προαύλιο αυτού από τα ίδια τα ΦΚΜ (Εικ. 90).

Εικ. 90: Το κτίριο, ιδιοκτησίας Φ.Κ.Μ., στο οποίο στεγάζεται σήμερα το εκκλησιαστικό Βυζαντινό Μουσείο.

5.2.7 Γενί Τζαμί (Νέο Τέμενος)

Πρόκειται για το «μεγαλύτερο και λαμπρότερο»¹²⁵ τζαμί¹²⁶ της Μυτιλήνης, το οποίο βρίσκεται σήμερα ερειπωμένο, επί των οδών Αδραμυτίου και Ερμού, στο τέλος του κεντρικού εμπορικού άξονα της πόλης (Εικ. 91), στην περιοχή της Επάνω Σκάλας. Στη συνοικία αυτή δραστηριοποιήθηκαν εμπορικά οι Τούρκοι κάτοικοι της πόλης και αργότερα, μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923, οι πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή ανέπτυξαν το εμπορικό και ψυχαγωγικό τους κέντρο (Αναγνωστοπούλου, 2008).

Εικ. 91: Το Γενί Τζαμί και ο μιναρές του στο τέλος του εμπορικού δρόμου της σημερινής Ερμού, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Σύμφωνα με τον Σταυράκη Αναγνώστη (1972, σελ. 121), το Γενί Τζαμί, χτίστηκε από τον Ναζίρη Μουσταφά Αγά Κουλαξίζη για την μουσουλμανική κοινότητα της Μυτιλήνης, «κατά τους χρόνους της ελληνικής επανάστασης» κάτι το οποίο επιβεβαιώνεται και από τον Ευστράτιο Δράκο¹²⁷ (Αναγνώστου, 1993, σελ. 14), που αναφέρει ως έτος ανέγερσής του το 1825 και μάλιστα στη θέση αρχαίου σταδίου, ενώ δεν υπάρχουν πληροφορίες για τον δημιουργό του.

¹²⁵ Όπως χαρακτηρίζεται από το Σαμαρά (1979, σελ. 12).

¹²⁶ Σύμφωνα με τον Κωνσταντινίδη, ο όρος «τζαμί», χρησιμοποιείται για κάθε μουσουλμανικό τέμενος, ανεξαρτήτως μεγέθους, αλλά αρχιτεκτονικά κατάλληλο να στεγάσει τις θρησκευτικές ανάγκες των μωαμεθανών (Εγγλέζου, 2012, σελ. 27).

¹²⁷ Ο Ευστράτιος Δράκος ήταν ιερέας από τα Μοσχονήσια και έγραψε 14 βιβλία μεταξύ των οποίων σημαντικότερα θεωρούνται όσα αναφέρονται στην τοπογραφία της πατρίδας, αλλά και της εκκλησιαστικής ιστορίας της Λέσβου (Αναγνώστου, 1993).

Το κτιριακό συγκρότημα του Γενιού Τζαμιού περιλάμβανε την οικία του Μουφτή¹²⁸, τον μεντρεσέ¹²⁹, ένα καφενείο, δημόσιες κρήνες και άλλα κτίσματα, μεταξύ των οποίων και το Λουτρό της Αγοράς (Εικ. 92), σε μικρή απόσταση από αυτό (Κατσαργύρη-Μαρκεζίνη, 2014). Η έκταση του χώρου στον οποίο κατασκευάστηκε το Νέο Ισλαμικό Τέμενος, ήταν όπως αναφέρει ο Σαμαράς (1979, σελ. 13), 1552 τ.μ. από τα οποία τα 271τ.μ. καταλάμβανε ο ελεύθερος λιθόστρωτος αύλιος χώρος, με δύο εισόδους : την κύρια δυτική σιδερένια μεγαλοπρεπή είσοδο, από την πλευρά της αγοράς, και την δευτερεύουσα πρόσβαση, για τις γυναίκες, στη νότια πλευρά, επί της σημερινής οδού Αδραμυτίου.

Εικ. 92: Τμήμα της οδού Ερμού στην Επάνω Σκάλα Μυτιλήνης, από δημοσίευτο σχέδιο των Αρχείων του Δήμου Μυτιλήνης που ανάγεται στην δεκαετία του '20. Στο κέντρο διακρίνονται το Γενί Τζαμί και το Λουτρό της Αγοράς.

Η κύρια είσοδος στηριζόταν σε παραστάδες από λαξευτές πέτρες από το λατομείο «Σαρμοσάκ» της Μ. Ασίας, ενώ πλάι στην μικρότερη είσοδο, εξωτερικά αλλά και μέσα στην αυλή, υπήρχαν βρύσες για τον αγνισμό¹³⁰ των πιστών.

Από αρχιτεκτονική άποψη¹³¹, το Γενί Τζαμί, ύψους περίπου 12μ χωρίς την στέγη και τον τρούλο, συνδυάζει στοιχεία βυζαντινά και οθωμανικά. Πρόκειται για ένα λιθόδημητο

¹²⁸ Ήταν ο επίσημος ερμηνευτής των νόμων.

¹²⁹ Ιεροδιδασκαλείο (Μυλωνάς, 2009, σελ. 287).

¹³⁰ Ο Ξηνταρόπουλος (2008, σελ. 1), αναφέρει ότι τα τζαμιά συνήθως χτίζονταν κοντά σε νερό γιατί οι πιστοί πριν προσευχηθούν θα έπρεπε να κάνουν εξαγνισμούς με νερό.

¹³¹ Για περισσότερες πληροφορίες, σχετικά με την αρχιτεκτονική του τεμένους, βλ. (Μυλωνάς, 2009, σελ. 287-309).

κτίσμα, ορθογωνικής κάτοψης (πλάτος 16,70μ και μήκος 17,30μ) «τουρκοβυζαντινού» κατά τον Σαμαρά (1979, σελ. 12), ρυθμού, με τετράριχτη κεραμοσκεπή στέγη και κεντρικό τρούλο με επικάλυψη από πλάκες μόλυβδου, ο οποίος, κατεδαφίστηκε «αβασάνιστα και ανυπολόγιστα» (Αναγνωστοπούλου, 1995, σελ. 9), το 1951. Ιδιαίτερα εντυπωσιακός θα πρέπει να ήταν ο μιναρές του, στη ΒΔ γωνία του τεμένους, από λαξευτές πέτρες Σαρμοσάκ, που έφτανε τα 30μ και από τον οποίο σήμερα σώζεται μόνο η βάση του, ύψους περίπου 12μ. (Εικ. 93).

Εικ. 93 : Το Γενί Τζαμί και η βάση του μιναρέ του, σήμερα.

Στην πρόσοψη του Τζαμιού, σώζεται σήμερα η «μινιατούρα» του κτιρίου (Εικ. 94), πάνω από το κεντρικό κλιμακοστάσιο εισόδου (Αξιώτης, 1992 σελ. 51), για την οποία ο Μυλωνάς (2009), αναφέρει ότι αν και ήταν διαδεδομένη η τακτική της κατασκευής από τους αρχιτέκτονες, προπλασμάτων των υπό ανέγερση έργων προς έγκρισή τους από τους χορηγούς, η ενσωμάτωσή τους στο κατασκευασμένο τελικό οικοδόμημα δεν αποτελούσε συνήθη πρακτική.

Εικ. 94: Το πρόπλασμα του κτιρίου, στην κύρια όψη του τεμένους.

Σε ότι αφορά την τυπολογία του τεμένους, σύμφωνα με τον Μυλωνά (2009, σελ. 280), ανήκει στην κατά Χ. Μπούρα «επαρχιακή σχολή», χαρακτηριστικό της οποίας ήταν η υιοθέτηση της τυπολογίας και της μορφολογίας που ακολουθούνταν στα αντίστοιχα μνημεία της Κωνσταντινούπολης, αλλά σε απλοποιημένη μορφή.

Αξιόλογα μορφολογικά στοιχεία του κτιρίου αποτελούν η υπερυψωμένη ανοιχτή στοά, σε όλο το εύρος της πρόσοψης, οι μαρμαρίνοι κίονες, τα περίτεχνα κιονόκρανα, τα τοξωτά ανοίγματα με τα μαρμαρίνα πλαίσια, οι αψίδες, καθώς και το πλούσια διακοσμημένο *μιχράμπ*¹³² (Εικ. 95), το αντίστοιχο δηλαδή χριστιανικό ιερό, το οποίο ήταν προσανατολισμένο να «βλέπει» προς το κέντρο της μουσουλμανικής πίστης, τη Μέκκα (Μυλωνάς, 2009).

Εικ. 95: Εσωτερικό του τεμένους σήμερα. Αριστερά διακρίνεται το μιχράμπ.

Στη βόρεια πλευρά του προαυλίου βρισκόταν η διώροφη κατοικία του Μουφτή, με κρήνες εξαγνισμών στο ισόγειο (Εικ. 96), ενώ δίπλα της μια τοξωτή πύλη, η οποία έφερε καλλιγραφική οθωμανική επιγραφή πάνω από το υπέρθυρο (Εικ. 97), οδηγούσε στο ιεροδιδασκαλείο.

---

¹³² Έτσι ονομάζεται η εσοχή με έγχρωμη διακόσμηση στον τοίχο. Δεξιά του μιχράμπ βρίσκεται ο άμβωνας (μπέρ) όπου μέσω σκάλας ο ιερούργος οδηγείται στον εξώστη για να διδάξει την προσευχή των πιστών στις μεγάλες γιορτές. Απέναντι από το μιχράμπ υπάρχει το *Kursito* αναλόγιο όπου τοποθετούνται τα ιερά βιβλία (Εγγλέζου, 2012).

Εικ. 96,97: Αριστερά : Η διώροφη κατοικία του Μουφθί με τις κρήνες των εξαγνισμών στο ισόγειο. Δεξιά: η καλλιγραφική οθωμανική επιγραφή πάνω από την πύλη που οδηγούσε στο ιεροδιδασκαλείο.

Σύμφωνα με την Αναγνωστοπούλου (2008), ο εξωτερικός τοίχος της ανατολικής πλευράς του τεμένους, πριν την συντήρησή του, έφερε ίχνη από τη στέγη παλαιότερης οικοδομής, η οποία εικάζεται, σύμφωνα με προφορικές αφηγήσεις κατοίκων της περιοχής, ότι αποτελούσε το χώρο προετοιμασίας των νεκρών πριν την ταφή. Στη ΒΑ πλευρά της αυλής, μία πέτρινη σκάλα οδηγούσε στον γυναικωνίτη, ο οποίος επικοινωνούσε με τον μιναρέ.

Το 1956, το Υπουργείο Πολιτισμού, με την αριθ. 140680/6156/07-12-1956 (ΦΕΚ 281/Β'/29-12-1956) Υπουργική Απόφαση, «Περί κηρύξεως ιστορικού Μνημείου»¹³³, χαρακτήρισε το Γενί Τζαμί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, για να το αποχαρακτηρίσει το 1962, με την αριθ. 4601/10-08-1962 (ΦΕΚ 296/Β'/23-08-1962) Υπουργική Απόφαση, «Περί αποχαρακτηρισμού ιστορικού διατηρητέου μνημείου "Γενί Τζαμί" Μυτιλήνης», εξαιτίας «...της μικράς σημασίας του ως μνημείου και της καταστάσεως αυτού»¹³⁴.

Το 1984, το Υπουργείο Πολιτισμού και κατόπιν ενεργειών της Εφορίας Νεωτέρων Μνημείων Ελλάδος¹³⁵, επανέρχεται και με την αριθ. ΥΠΠΕ/Β1/Φ28/41726/892/02-10-1984 (ΦΕΚ 44/Β'/29-01-1985) Υπουργική Απόφαση, «Επαναχαρακτηρισμός Μουσουλμανικού Τεμένους "Γενί τζαμί" Μυτιλήνης ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου» το επαναχαρακτηρίζει καθώς διαπιστώνει ότι είναι «α)το μεγαλύτερο και λαμπρότερο Ισλαμικό Τέμενος της πόλης και ένα από τα χαρακτηριστικότερα στον ελλαδικό χώρο και β)από αρχιτεκτονική και αισθητική άποψη είναι ένα από τα πιο ενδιαφέροντα κτίσματα της Μυτιλήνης, αντιπροσωπευτικό της

¹³³ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου, από Υπουργείο Πολιτισμού, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

¹³⁴ Βλ. ΦΕΚ αποχαρακτηρισμού του κτιρίου, από Υπουργείο Πολιτισμού, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

¹³⁵ Ο Μυλωνάς (2009, σελ. 290), αναφέρει ότι το 1972 η τότε Έφορος των Νεωτέρων Μνημείων Ελλάδος, Κάντω Φατούρου-Ησυχάκη, με έγγραφό της προς το Δήμο Λέσβου, επισήμανε την σημαντικότητα του τεμένους, ιδιαίτερα για τους Έλληνες, καθώς τα αρχιτεκτονικά μορφολογικά στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν στο κτίριο μαρτυρούσαν την υπεροχή του ελληνικού ιδεώδους επί των κατακτητών, σε μια προσπάθεια της να αφυπνίσει τις αρχές του τόπου, ισχυροί παράγοντες του οποίου, ήταν αντίθετοι με την διατήρηση και ανάδειξη των οθωμανικών μνημείων.

εποχής του (3^η δεκαετία του 19^{ου} αιώνα) και της ενδιαφέρουσας Ισλαμικής Τέχνης που αναπτύχθηκε σε ελληνικό έδαφος και φτιάχτηκε από ελληνικά χέρια που άφησαν εμφανή τα σημάδια τους σ' αυτή τη δημιουργία»¹³⁶.

Με το ΠΔ' 1985 (ΦΕΚ 731/Δ/31-12-1985), «Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών»¹³⁷, το Γενί Τζαμί χαρακτηρίστηκε διατηρητέο από το ΥΠΕΧΩΔΕ (σήμερα ΥΠΕΝ). Από τις πληροφορίες που παρέχει η καρτέλα του αρχείου διατηρητέων κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ (Εικ. 98), ενδιαφέρον παρουσιάζει η επισήμανση ότι «είναι εγκαταλελειμμένο χωρίς στέγη (που έχει αφαιρεθεί για να πάρουν το μολύβι)¹³⁸» καθώς επίσης και η αναφορά στην ύπαρξη «προμελέτης αναπαλαίωσης από τον καθ. Μυλωνά».

ΑΡΧΕΙΟ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ

Κωδ. Αρχείου: 8098

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

Επωνυμία: ΓΕΝΙ ΤΖΑΜΙ
 Είδος: Κτίριο
 Διεύθυνση & ΤΚ: (1113)
 Περιοχή: ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΜΟΥ
 Οικ. Τετρ. / Κτημ./γιο: /
 Ο.Τ.Α. Καποδίστρια: ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ (Δ.) Νομός:
 Λέσβου
 Χρονο/ση - Αρχική Χρήση: ΤΖΑΜΙ
 Σημερινή Χρήση:

ΣΧΕΤΙΚΑ Φ.Ε.Κ.

ΦΕΚ & Φορέας	Απόφαση	Τίτλος ΦΕΚ
Δ-731 α/ 31.12.1985 Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε.	ΠΔ α/	Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.
Κήρυξη/Μεταβολή >ΦΕΚ<	12.11.1985	

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Λαμπρό δείγμα της οθωμανικής επικυριαρχίας στην Μυτιλήνη, το Γενί Τζαμί αποτελεί κόσμημα στο βόρειο μέρος της οδού Ερμού. Είναι το μεγαλύτερο τζαμί της Μυτιλήνης, και σήμερα είναι εγκαταλελειμμένο, χωρίς στέγη (που έχει αφαιρεθεί για να πάρουν το μολύβι). Η ραϊνόντητα της εξωτερικής κιονοστοιχίας εντυπωσιάζει. Υπάρχει προμελέτη αναπαλαίωσης από τον καθ. Μυλωνά.

* Τα αναφερόμενα στοιχεία δεν αποτελούν τεκμήρια για οποιαδήποτε χρήση

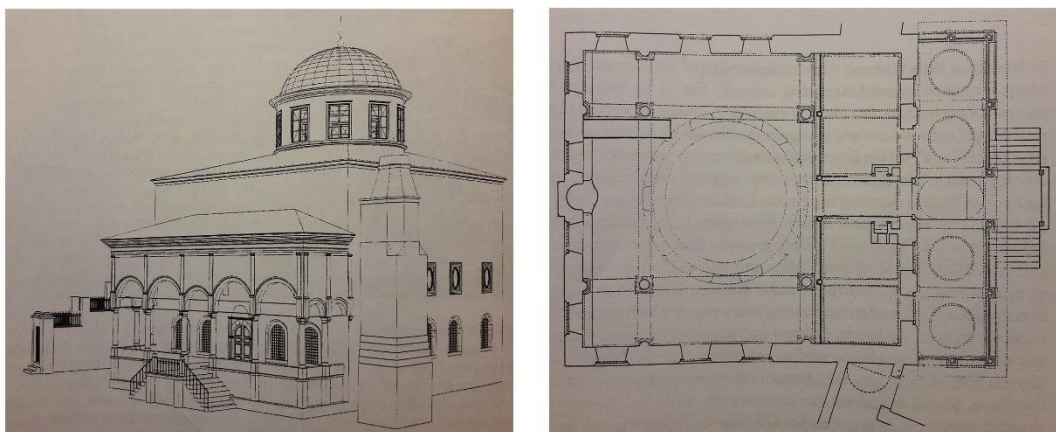
Εικ. 98: Καρτέλα κτιρίου από το ηλεκτρονικό Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ

¹³⁶ Βλ. ΦΕΚ επαναχαρακτηρισμού του κτιρίου από Υπουργείο Πολιτισμού, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

¹³⁷ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου από το ΥΠΕΧΩΔΕ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

¹³⁸ Η Αναγνωστοπούλου (2008, σελ. 108-109), αναφέρει ότι η φθορά που έχει υποστεί το Τζαμί οφείλεται κατά κύριο λόγο στην βίαιη αφαίρεση του τρούλου του, προκειμένου να αρθεί η επικινδυνότητα που προκλήθηκε εξαιτίας της αποκόλλησης ενός μικρού τμήματος της μολυβένιας επένδυσής του στη Νότια πλευρά. Στην πραγματικότητα όμως, όπως χαρακτηριστικά περιγράφει, «Η απόφαση της κατεδάφισης έγινε πράξη το 1951 από τους εργολάβους Ι. Ασμάνη και Γ. Ξενάκη, όπως αναφέρει ο Σαμαράς και όπως θυμούνται οι γείτονες...τα μολυβένια φύλλα που κάλυπταν τον τρούλο ξηλώθηκαν, το βάρος τους ξεπερνούσε τις 1700 οκάδες και τη μεγαλύτερη ποσότητα την αγόρασε ο έμπορος Τ. Ζερμπίνης, έλεγαν τότε...τα ξύλα του σκελετού πριονίζονταν για να βγουν, μα αντιστέκονταν...αγώνας να ξεριζωθεί ο τεράστιος όγκος...αναγκάστηκαν να φέρουν βίντσι από τον Ταρσανά...σαν πέσαν τα δοκάρια...γέμισε ο τόπος μέσα και έξω από το Τζαμί. Όλα πουλήθηκαν, τα υλικά αυτά είχαν μεγάλη ζήτηση τότε.»

Το γεγονός της ύπαρξης προμελέτης, επιβεβαιώνεται και από τον Μυλωνά (2009), ο οποίος αναφέρει ότι το 1979, ανατέθηκε στο γραφείο του η αποτύπωση του μνημείου και η σύνταξη μελέτης αποκατάστασης, αξιοποίησης και προσαρμογής του μνημείου σε νέα χρήση (Εικ. 99, 100), η οποία όμως δεν προχώρησε σε επίπεδο μελέτης, ελλείψει κονδυλίων αλλά και «διάχυτης εχθρότητας προς το μνημείο» (Μυλωνάς, 2009, σελ. 290), με αποτέλεσμα την μη διενέργεια εργασιών.

Εικ. 99,100: Αριστερά : Προοπτική αναπαράσταση του Γενί Τζαμί με αποκατεστημένο τον κεντρικό τρούλο και τις περιμετρικές στέγες του βασικού όγκου του κτιρίου. Δεξιά: κάτοψη υπάρχουσας κατάστασης του Γενί Τζαμί το 1979, με αποκατεστημένη την προβολή του ξύλινου τρούλου επί τυμπάνου. Σχέδια του καθηγητή Κων. Μυλωνά

Το 1998, στα πλαίσια του έργου «Ανάπλαση του Ιστορικού Κέντρου της Μυτιλήνης», ο κος Μυλωνάς με την ιδιότητα του Τεχνικού Συμβούλου του Δήμου, συνέταξε μελέτη η οποία περιλάμβανε τις απολύτως αναγκαίες εργασίες στερέωσης και προστασίας του μνημείου καθώς και την προσωρινή του στέγαση. Το 2001 εκτελέστηκαν προκαταρκτικές εργασίες ενίσχυσης και περιορισμένης έκτασης επισκευές αλλά όχι η στέγαση του τεμένους.

Το 1998, το Υπουργείο Αιγαίου, με την αριθ. ΔΠΑ/4886/21-07-1998 (ΦΕΚ 611/Δ' /19-08-1998) «Καθορισμός ειδικών χρήσεων των διατηρητέων κτιρίων "Γενί Τζαμί", "Βαλί Τζαμί", "Γιαλί Τζαμί", που βρίσκονται στην πόλη της Μυτιλήνης»¹³⁹, καθορίζει ειδικές χρήσεις για το Γενί Τζαμί και οι οποίες είναι «εκθεσιακός χώρος, αίθουσα συναυλιών, πολιτιστικό κτίριο, βιβλιοθήκη...», χρήσεις οι οποίες συμβάλλουν στην ανάδειξη και διατήρηση του αλλά και ταυτόχρονα σέβονται την αρχική του χρήση.

Δυστυχώς σήμερα, το Γενί Τζαμί, αντιπροσωπευτικό δείγμα της «σεμνής απλότητας της οθωμανικής αρχιτεκτονικής» (Μυλωνάς, 2009), περιμένει, εγκαταλελειμμένο και με

¹³⁹ Βλ. ΦΕΚ καθορισμού χρήσεων του κτιρίου, από το Υπουργείο Αιγαίου, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

κλειδωμένες τις θύρες του, κυριευμένο από πυκνή βλάστηση (Εικ. 101), αλλά «προστατευμένο» και «σεβόμενο» την αρχική του χρήση, τις ενέργειες της πολιτείας προκειμένου να αναγεννηθεί ή να κατεδαφιστεί, φέρνοντας αναπόφευκτα στο νου το ρομαντικό κίνημα της Ευρώπης των αρχών του 19^{ου} αιώνα, περί του «*θαυμασμού των ερειπίων*» ως αντικειμένων διανοητικής και οπτικής απόλαυσης αλλά και διέγερσης της φαντασίας.

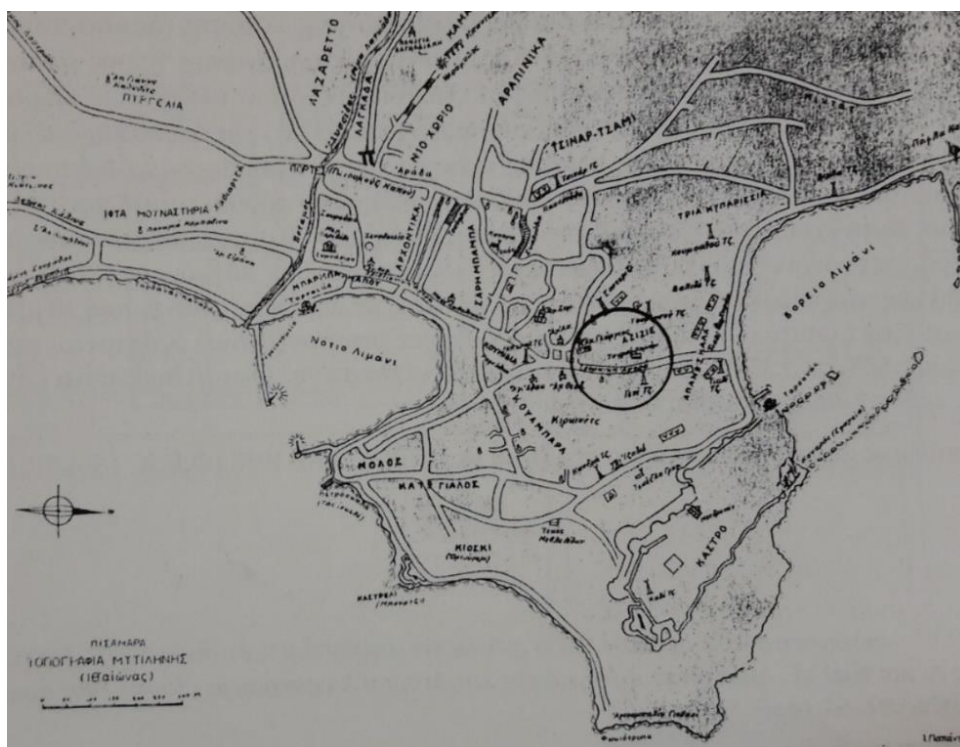
Εικ. 101: Εσωτερικό του τεμένους σήμερα.

5.2.8 Ταρσί Χαμάμ¹⁴⁰

Το πιο εντυπωσιακό χαμάμ της πόλης της Μυτιλήνης, το μεγάλο τούρκικο λουτρό της Αγοράς (Ταρσί Χαμάμ), βρίσκεται επί των σημερινών οδών Λ. Μαβίλη, Απ. Σημαντήρη & Αγ. Σοφίας, στο βόρειο τμήμα της πόλης, κοντά στο Πάρκο του Αγ. Ευδόκιμου, το οποίο παλιά αποτελούσε το μεγάλο περιβόλι¹⁴¹ της συνοικίας Αζιζιέ (Αξιώτης, 1992) (Εικ. 102), κατοικούνταν μόνο από Τούρκους και για το λόγο αυτό η περιοχή ονομαζόταν από τους χριστιανούς «τα Τούρκικα» (Αναγνωστοπούλου, 2008, σελ. 15-19).

Σύμφωνα με τον Ευστράτιο Δράκο (Αναγνώστου, 1993), ο οποίος περιέγραψε τα κτίσματα της Μυτιλήνης του 1907, το Ταρσί Χαμάμ χτίστηκε από τον Ναζίρη Μουσταφά Αγά Κουλαξίζη στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και συγκεκριμένα γύρω στο 1800-1825, σύμφωνα με την Κανετάκη (2004, σελ. 126).

Εικ. 102: Τοπογραφικό της πόλης της Μυτιλήνης, τον 19ο αιώνα. Σε κύκλο, η συνοικία Αζιζιέ με το Ταρσί Χαμάμ και πολύ κοντά το Γενί Τζαμί.

Η θέση του κοντά στο Γενί Τζαμί, δικαιολογείται από το γεγονός ότι αφενός αποτελούσε τμήμα του κτριακού συγκροτήματος του μεγαλύτερου ισλαμικού τεμένους της πόλης, και αφετέρου διότι η καθαριότητα του σώματος αποτελούσε προϋπόθεση της

¹⁴⁰ Η λέξη *hamam* σημαίνει ζεστός χώρος και η προέλευσή της είναι αραβική (Κανετάκη, 2004 σελ. 48).

¹⁴¹ Την εποχή εκείνη, σύμφωνα με τον Σαμαρά (1947, σελ. 37-38) «δεν υπήρχε πλέον οικία χωρίς τον αυλόκηπόν της, και συνοικία χωρίς τον λαχανόκηπόν της», «ο κήπος του Αγ. Γεωργίου ιδιοκτησία του Αχμέτ αγά όπου σήμερα οικία και ο λουτρός της αγοράς».

προσευχής¹⁴² στη μουσουλμανική κοινότητα και για το λόγο αυτό κοντά σε κάθε τζαμί υπήρχε συνήθως ένα δημόσιο λουτρό (Κατσαργύρη-Μαρκεζίνη, 2014).

Το λουτρό, ενσωματωμένο στον πολεοδομικό και κοινωνικό ιστό της πόλης, αποτελούσε σύμφωνα με την Λούπου (2009), αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής ζωής των Οθωμανών, χώρο υποδοχής των ξένων στην πόλη, αλλά και τόπο συνύπαρξης του ελληνικού με το οθωμανικό στοιχείο.

Εικ. 103: Το Ταρσί Χαμάμ πριν την αναπαλαίωσή του.

Το Ταρσί χαμάμ ή αλλιώς Λουτρό της Αγοράς (Εικ. 103), εξαιτίας της θέσης του σε μικρή απόσταση από τον κεντρικό εμπορικό άξονα της πόλης, τη σημερινή οδό Ερμού, λόγω της αρχιτεκτονικής του τυπολογίας σε συνδυασμό με την διακόσμηση¹⁴³ και την χρονολογία κατασκευής του, κατατάσσεται, σύμφωνα με τους Καρύδη & Kiel (2000), στα «νέο-οθωμανικά» κτίρια, ενώ λόγω των διαστάσεων της κάτοψής του, ανήκει στην κατηγορία των μεγάλων μονών λουτρών του ελλαδικού χώρου (Κανετάκη, 2004).

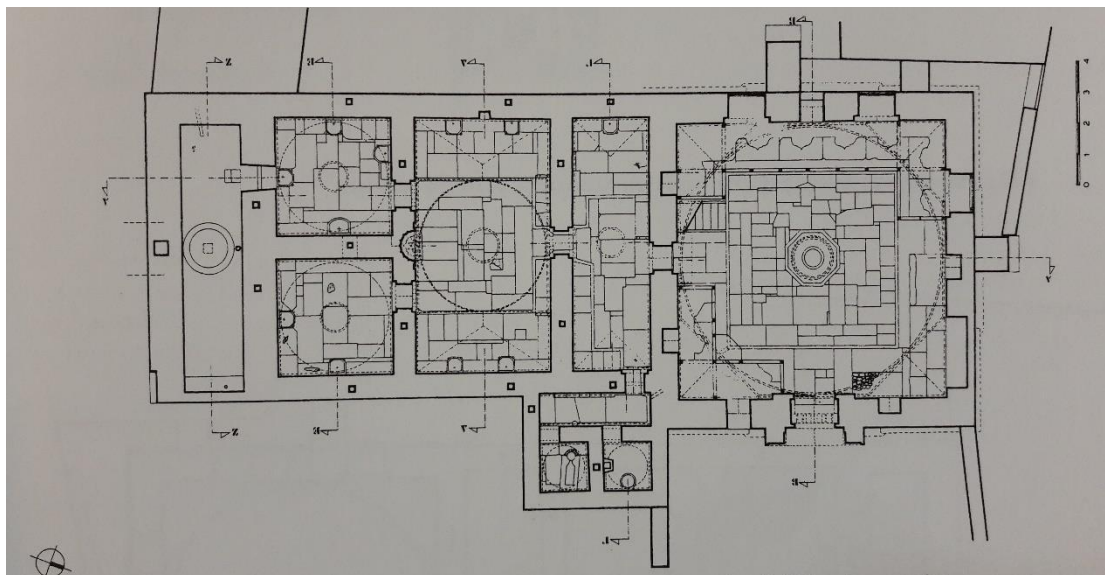
Σε ότι αφορά την οργάνωση των λειτουργιών του λουτρού, από την μελέτη της ορθογωνικής του κάτοψης (Εικ. 104), παρατηρούμε ότι αποτελείται από κύριους και βοηθητικούς χώρους. Ο τετράγωνος χώρος υποδοχής, αναμονής και προετοιμασίας, ο λεγόμενος «ψυχρός» χώρος, ο ορθογωνικός «χλιαρός» χώρος, ο «θερμός» χώρος και τα δύο ατομικά «θερμά» δωμάτια, συνιστούν τους κύριους χώρους του χαμάμ, ενώ ως

---

¹⁴² Σύμφωνα με το Κοράνι, μόνο το τρεχούμενο νερό (όχι το στάσιμο) είχε τις ιδιότητες της κάθαρσης και η γενική καθαριότητα του σώματος έπρεπε να γίνεται τουλάχιστον δύο φορές την εβδομάδα. Οι υδρατμοί από το καυτό νερό των χαμάμ, προετοίμαζαν τους μουσουλμάνους να ηρεμήσουν και να προετοιμαστούν για την προσευχή. Το χαμάμ δεν διέθετε μεγάλα παράθυρα, προκειμένου να μην διαφεύγει η ζέστη και ο ατμός, ενώ ο φωτισμός του χώρου κατά τη διάρκεια της μέρας επιτυγχανόταν μέσω οπών στους θόλους, ενώ την νύχτα χρησιμοποιούνταν καντήλια με λάδι τα οποία δημιουργούσαν μια κατανοητική ατμόσφαιρα. Για περεταίρω πληροφορίες, σχετικά με τα οθωμανικά λουτρά, βλ. (Κανετάκη, 2004).

¹⁴³ Για φωτογραφίες, σχετικά με τον εσωτερικό διάκοσμο του χαμάμ πριν την αναπαλαίωσή του, βλ. (Χατζηδημητρίου, 1996).

βοηθητικοί θεωρούνται οι χώροι του αποχωρητηρίου, της αποτρίχωσης-κουρείου, καθώς και οι χώροι της εστίας και της δεξαμενής.

Εικ. 104: *Ταρσί Χαμάμ – κάτοψη ισογείου*. Σχέδια αποτύπωσης: Αδαμόπουλος Κ., Πιτσινός Ν.

Εικ. 105: *Ταρσί Χαμάμ – βορειοανατολική όψη*. Σχέδια αποτύπωσης: Αδαμόπουλος Κ., Πιτσινός Ν.

Η πρόσβαση στο λουτρό (Εικ. 105), γίνεται από την ανατολή σύμφωνα με την τυπική δομή κατασκευής και λειτουργίας των οθωμανικών χαμάμ, μέσω ενός προαύλιου χώρου, τμήμα του οποίου ήταν στεγασμένο με μεταγενέστερη κατασκευή και σύμφωνα με την Κατσαργύρη-Μαρκεζίνη (2014), λειτουργούσε φούρνος και παράλληλα αποτελούσε χώρο στάσης των επισκεπτών, πριν την είσοδό τους στον κύριο χώρο αναμονής του λουτρού.

Στο κέντρο του «ψυχρού» χώρου υποδοχής, υπήρχε οκταγωνικό σιντριβάνι, ενώ ο ημισφαιρικός, θόλος που «σκέπαζε» το δωμάτιο και εξωτερικά καλυπτόταν με κεραμίδια, έφερε φωτιστική οπή, αφήνοντας με τον τρόπο αυτό το φως της ημέρας να διαχέεται στο χώρο, δημιουργώντας εντυπωσιακή ατμόσφαιρα.

Με μικρότερους ημισφαιρικούς ή σκαφοειδείς (στην περίπτωση του «χλιαρού» χώρου) διάτρητους, με κυκλικούς ή αστεροειδείς φεγγίτες, θόλους, και κεντρικό επίσης διάτρητο φανό, επιτυγχάνονταν η στέγαση των υπολοίπων κύριων δωματίων (Εικ. 106). Οι βοηθητικοί χώροι του αποχωρητηρίου και του χώρου αποτρίχωσης-κουρείου, οι οποίοι επικοινωνούσαν με τον «χλιαρό» χώρο (Εικ. 107), καλύπτονταν από μικρούς ημισφαιρικούς θολίσκους ενώ ο χώρος της δεξαμενής και της εστίας, προς τους οποίους υπήρχε και αυτόνομη πρόσβαση από τον δρόμο, καλύπτονταν από μονόριχτη κεραμοσκεπή στέγη.

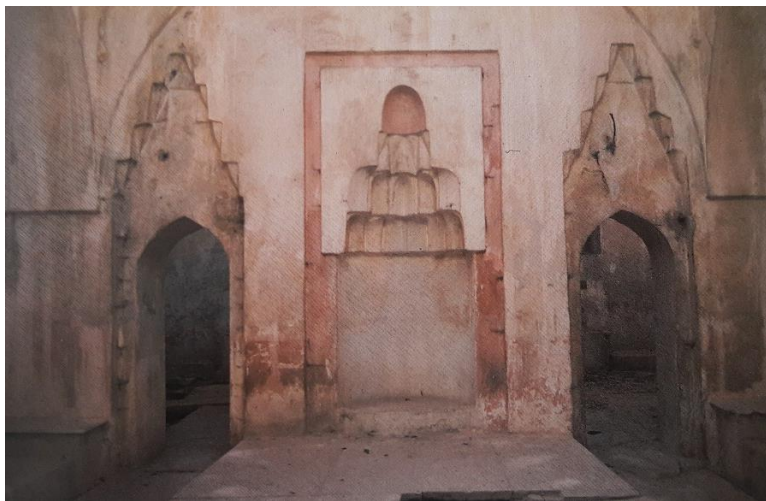

Εικ. 106, 107: Αριστερά: αστεροειδείς φεγγίτες και διάτρητος φανός, Δεξιά: άποψη του χλιαρού χώρου.

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι η εμπειρία του χαμάμ, η οποία προσέφερε εξαγνισμό, εξυγίανση και απόλαυση, ξεκινούσε από τον ψυχρό χώρο υποδοχής όπου χωροθετούνται τα αποδυτήρια (Εικ. 108), συνεχιζόταν προς την αίθουσα μεσαίας θερμοκρασίας, προκειμένου το σώμα να εξοικειωθεί στην υψηλή θερμοκρασία, να χαλαρώσει ο επισκέπτης και να απολαύσει δραστηριότητες περιποίησης προσώπου και σώματος, για να μεταβεί στη συνέχεια στον θερμό χώρο του χαμάμ (Εικ. 109), χώρο συνάθροισης και ηρεμίας στο κέντρο του οποίου υπήρχε η «ομφαλική πέτρα» μια υπερυψωμένη πέτρινη βάση που χρησιμοποιούνταν ως πάγκος μασάζ. Στη συνέχεια ο επισκέπτης ακολουθούσε την αντίθετη διαδικασία μέχρι την ψυχρή ξανά αίθουσα, προκειμένου να ντυθεί και να αφήσει τον χώρο (Κανετάκη, 2004, σελ. 48-51).

Εικ. 108: Ο «ψυχρός» χώρος των αποδυτηρίων.

Εικ. 109: Η ιερή κόγχη του λουτρού στην είσοδο των ζεστών ιδιωτικών χώρων.

Σε ότι αφορά την τεχνολογία λειτουργίας του, αυτή βασιζόταν στη θέρμανση του νερού με φωτιά και στην κυκλοφορία του, μέσω ενός συστήματος υπόγειας θέρμανσης (τα υπόκαυστα), με το οποίο θερμαίνονταν τα δάπεδα, ενώ ο ίδιος ζεστός αέρας κυκλοφορούσε στο εσωτερικό των τοίχων δια μέσου αεραγωγών, οι οποία κατέληγαν εξωτερικά σε ένα στόμιο για την διαφυγή του αέρα (Χατζηλίας, 2009, σελ. 164· Κανετάκη 2004, σελ. 56).

Ως αρχικός ιδιοκτήτης του λουτρού της αγοράς, φέρεται ο Κεμάλ Βέης, ενώ μετά την ανταλλαγή πληθυσμών το 1923, και μέχρι το 1925, οπότε και την διαχείριση και λειτουργία του ξανά ως δημόσιο χαμιάμ αναλαμβάνει ο χριστιανός πρόσφυγας Παν. Πασχαλίδης (Κατσαργύρη-Μαρκεζίνη, 2014, σελ. 189), αποτέλεσε κατάλυμα των προσφύγων. Μέχρι την γερμανική κατοχή συνέχισε να λειτουργεί ως χώρος σωματικής και ψυχικής κάθαρσης, τόσο για τους μουσουλμάνους όσο και για τους χριστιανούς, ανεξαρτήτως φύλλου και οικονομικής κατάστασης.

Το 1938, το λουτρό κηρύχθηκε ιστορικό διατηρητέο μνημείο, σύμφωνα με το Β.Δ. 13-01-1938 (ΦΕΚ 18/Α/20-01-1938) «Περί κηρύξεως ιστορικών διατηρητέων μνημείων»¹⁴⁴.

Από το 1965 αποτελεί ιδιοκτησία του Δημοσίου (Αρχαιολογική Υπηρεσία), ενώ το 1998 ξεκίνησε η αποκατάσταση του κτιρίου, η οποία περατώθηκε το 2001, και η οποία στόχευε στην επαναλειτουργία του μνημείου με την αρχική του χρήση, καθώς δεν υπήρχε άλλο λουτρό στην πόλη, ή την λειτουργία του ως Μουσείο ιστορίας του θερμαλισμού στη Λέσβο.

Έκτοτε τίποτα από τα παραπάνω δεν συνέβη και σήμερα το λουτρό λειτουργεί περιστασιακά κατά τους καλοκαιρινούς μήνες ως εκθεσιακός χώρος ενώ όπως φαίνεται και από πρόσφατη φωτογραφία (Εικ. 110), τα σημάδια της εγκατάλειψης είναι εμφανή.

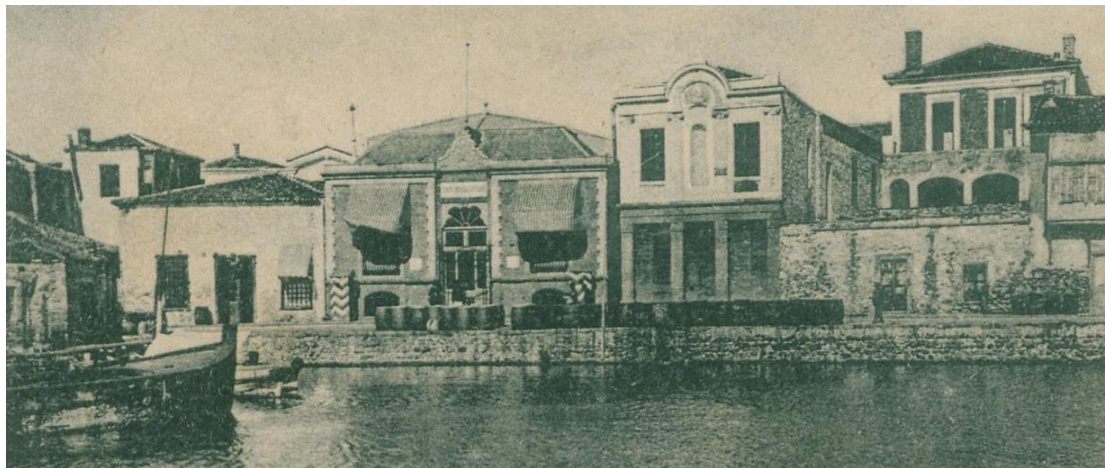
Εικ. 110: Εξωτερική άποψη του Ταρσί Χαμάμ σήμερα

---

¹⁴⁴ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου, από το ΥΠΟ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

5.2.9 Η Οθωμανική Τράπεζα - «Banque Imperiale Ottomane»

Το κτίριο της Οθωμανικής Τράπεζας (Εικ. 111), βρίσκεται επί της οδού Π. Κουντουριώτη 59, στην προκουμαία της Μυτιλήνης, και περιγράφεται από τον Αξιώτη (1992, σελ. 46), ως ένα «ωραίο χαμηλό κτίριο από σκουρόχρωμη πέτρα, ανάγλυφα υπέρθυρα, πόρτα με εσωτερικό διάδρομο, οθωμανικό αέτωμα, απομεινάρια του 19^{ου} αιώνα».

Εικ. 111: Το υποκατάστημα της «Αυτοκρατορικής Οθωμανικής Τράπεζας» στη Μυτιλήνη. Καρτ ποστάλ των αρχών του 20ου αιώνα.

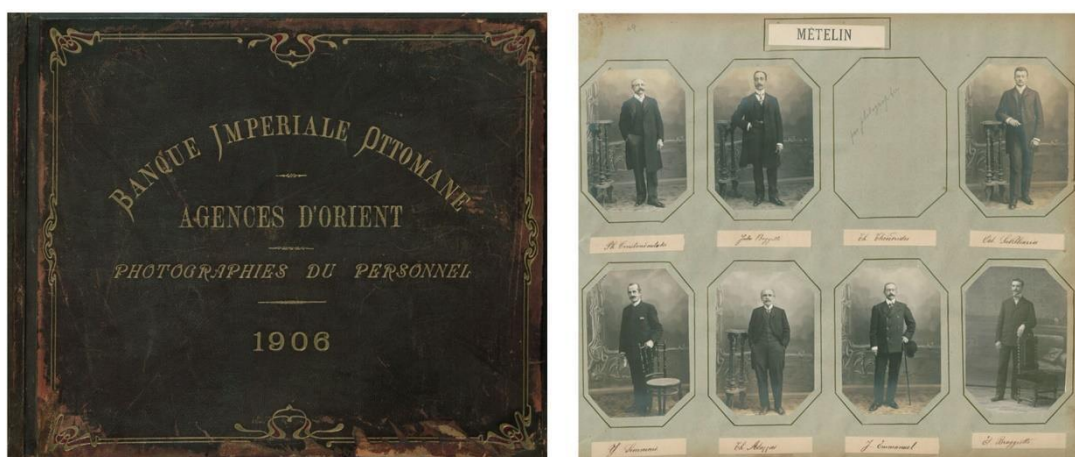
Σύμφωνα με τον Eldem (2007, σελ. 287), μέχρι το 1897, τα συμφέροντα της Οθωμανικής Τράπεζας¹⁴⁵, εξυπηρετούνταν από τον ελληνικής υπηκοότητας, Δ. Αλατζά. Το 1898¹⁴⁶, και καθώς το νησί θεωρούνταν «ελκυστικό» για τα συμφέροντα της τράπεζας, εξαιτίας της οικονομικής του άνθησης από το εμπόριο του λαδιού και του σαπουνιού, και παρόλο που από το 1891 λειτουργούσε ήδη στην πόλη η Τράπεζα της Μυτιλήνης, αποφασίστηκε η ίδρυση υποκαταστήματος στη Μυτιλήνη, με διευθυντή των L. Baldassare¹⁴⁷, και ταμία τον

¹⁴⁵ «Η Οθωμανική τράπεζα (Ottoman Bank) δημιουργήθηκε το 1856 ως προϊόν συνεργασίας γαλλικών και αγγλικών κεφαλαίων και το 1863 ανέλαβε τις λειτουργίες των σύγχρονων κεντρικών τραπεζικών εργασιών αφού έγινε κρατική με το όνομα της «αυτοκρατορική οθωμανική τράπεζα» (Imperial Ottoman Bank). Το κεφάλαιο της τράπεζας αποτελέστηκε από 135.000 μετοχές στο σύνολο, του οποίου 80.000 ανήκαν στην αγγλική πλευρά, 50.000 στη γαλλική πλευρά, και οι υπόλοιπες 5.000 μετοχές διατέθηκαν σε Οθωμανούς. Με έδρα το Λονδίνο και υποκαταστήματα στην Κωνσταντινούπολη, τη Σμύρνη, τη Βηρυτό και τη Θεσ/νικη, η οθωμανική τράπεζα διαδραμάτισε βεβαίως έναν σημαντικό ρόλο ως εμπορικό όργανο και ως μέσο σταθεροποίησης της οθωμανικής οικονομίας» (Χαλδαίος, 2009, σελ. 1).

¹⁴⁶ «24-7/5-8-1898, αρ. 6527. Σύμφωνα με ανταπόκριση από τη Μυτιλήνη της 20-7, με την ευκαιρία της εορτής του σουλτάνου, πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια του αρτισύστατου υποκαταστήματος της Αυτοκρατορικής Οθωμανικής Τράπεζας στη Μυτιλήνη. Η τελετή ξεκίνησε στις 9 και τέλειωσε τα μεσάνυχτα. Προσκλήθηκαν 400 έγκριτοι πολίτες, ενώ στις 10 προσήλθε ο διοικητής Λέσβου Χιφζή πασάς, ο οποίος στο λόγο του είπε ότι η ίδρυση του υποκαταστήματος θα ωφελήσει το εμπόριο και τη βιομηχανία του τόπου. Απαντώντας ο διευθυντής του υποκαταστήματος Baltasare ευχαρίστησε την κυβέρνηση και υποσχέθηκε ότι η λειτουργία του υποκαταστήματος θα είναι προς όφελος του εμπορίου και της βιομηχανίας του τόπου. Στη συνέχεια ακούστηκαν ζητοκραυγές, παίχτηκε μουσική, έγιναν προπόσεις, εκτοξεύτηκαν βεγγαλικά, πραγματοποιήθηκε χορός και φωταψία, ενώ ο χώρος ήταν πλούσια διακοσμημένος.» (Αναγνώστου, 2004α, σελ. 38).

¹⁴⁷ Ο Baldassare, ήταν διευθυντής του υποκαταστήματος της Οθωμανικής Τράπεζας, στο Ναζλί (Nazilli) της Μικράς Ασίας. Όταν αποφασίστηκε η διακοπή της λειτουργίας του, με την ίδρυση υποκαταστήματος στην Μυτιλήνη, ο Baldassare ανέλαβε τη διεύθυνση της Τράπεζας στη Μυτιλήνη (Eldem, 2007, σελ. 261).

Δ. Αλατζά, όπως προκύπτει και από φωτογραφικό άλμπουμ του προσωπικού της Τράπεζας, το 1906 (Εικ.112, 113).

Εικ. 112,113: αριστερά: το εξώφυλλο του άλμπουμ των φωτογραφιών του προσωπικού των υποκαταστημάτων της «Αυτοκρατορικής Οθωμανικής Τράπεζας» και δεξιά: φωτογραφίες των υπαλλήλων του υποκαταστήματος της Μυτιλήνης, μεταξύ των οποίων είναι και ο Αλατζάς.

Μία από τις πρώτες σημαντικές συναλλαγές του νεοϊδρυθέντος υποκαταστήματος της Οθωμανικής Τράπεζας, η οποία ήταν αγγλογαλλικών συμφερόντων, ήταν η πίστωση που δόθηκε στον Αχιλλέα Βουρνάζο, ο οποίος θεωρούνταν «ο σημαντικότερος έμπορος και γαιοκτήμονας του τόπου» (Eldem, 2007, σελ. 268), εκείνη την περίοδο. Ακολούθησαν αργότερα, και μετά την απόκτηση εμπιστοσύνης προς την αρχοντοαστική τάξη της πόλης, πιστώσεις στους Ι. Γεωργιάδη, Ζαφείρη Βουρνάζο και στους Υιούς Βασιλείου, οι οποίοι εκτός από πελάτες λειτουργούσαν και ως εγγυητές για ποσά που δίνονταν σε διάφορους δανειολήπτες (Αναγνώστου, 2004, σελ. 408). Από τα πρακτικά του αρχείου της Τράπεζας προκύπτει ότι τα ισχυρά μέλη του εμπορικού σώματος της Μυτιλήνης, υιοθετούσαν χρηματοπιστωτικές πρακτικές που συνηθίζονταν από την μπουρζουαζία των μεγάλων οθωμανικών πόλεων και ιδιαίτερα της Κωνσταντινούπολης, όπως μετοχές και ομόλογα για την εγγύηση των δανείων τους (Eldem, 2007, σελ. 270).

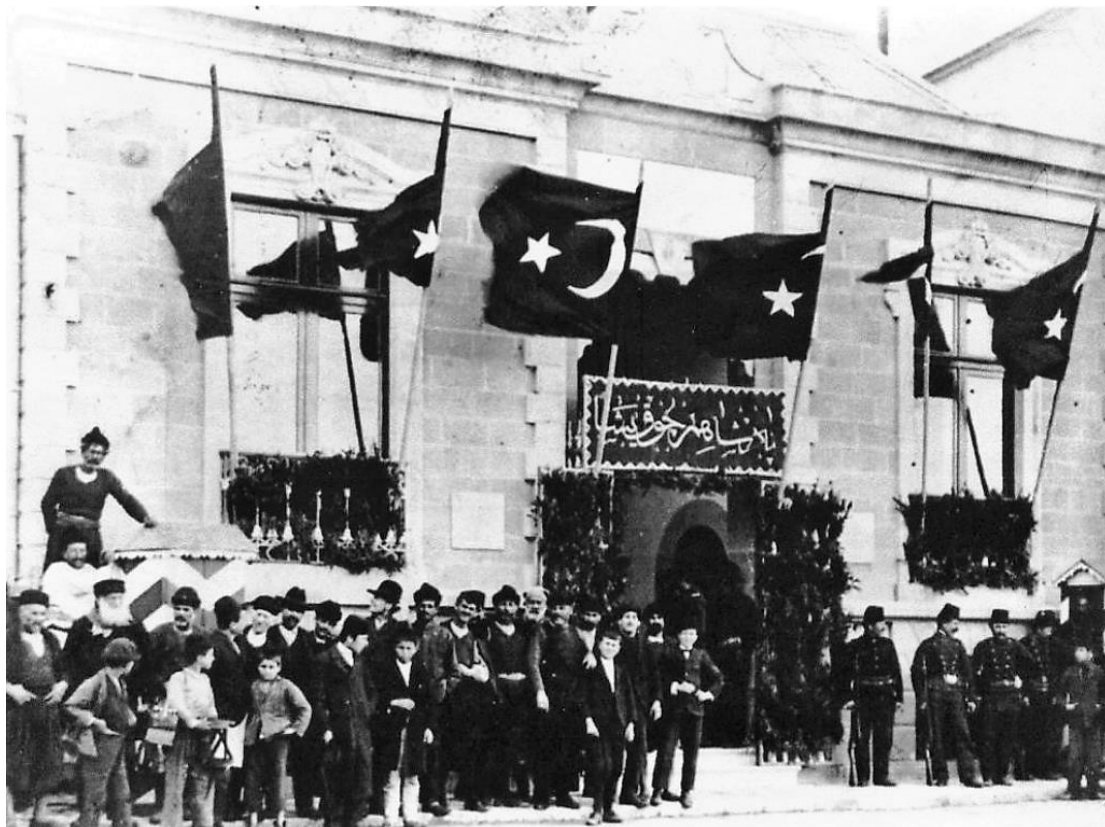
Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, διάφορες προτάσεις εξετάστηκαν για την ανέγερση κτιρίου γραφείων της Τράπεζας, γεγονός που συνιστά πρόσθετη απόδειξη της σχετικής σημασίας που δόθηκε στη χρήση ενός κτιρίου προσαρμοσμένου και ανάλογου με την ταχεία ανάπτυξη του υποκαταστήματος. Σύμφωνα με τον Eldem (2007, σελ. 265-266), το 1900 ο Δ. Αλατζάς, πρώην αντιπρόσωπος και μετέπειτα, ταμίας της οθωμανικής τράπεζας στη Μυτιλήνη, πρότεινε την ανέγερση ενός κτιρίου στην προκουμαία, και την ενοικίαση του για πέντε έτη στην Τράπεζα προς £75 το χρόνο. Η Τράπεζα αν και αρχικά αποδέχτηκε την πρόταση, στη συνέχεια εξέτασε το ενδεχόμενο αγοράς ενός ακινήτου από τον Αχιλλέα

Βουρνάζο προς £Τ2000, στο κέντρο της πόλης, για την στέγαση των γραφείων της, πρόταση η οποία τελικά απορρίφθηκε καθώς το ακίνητο δεν βρισκόταν στην προκουμαία Μυτιλήνης, προτιμητέου χώρου από την Τράπεζα.

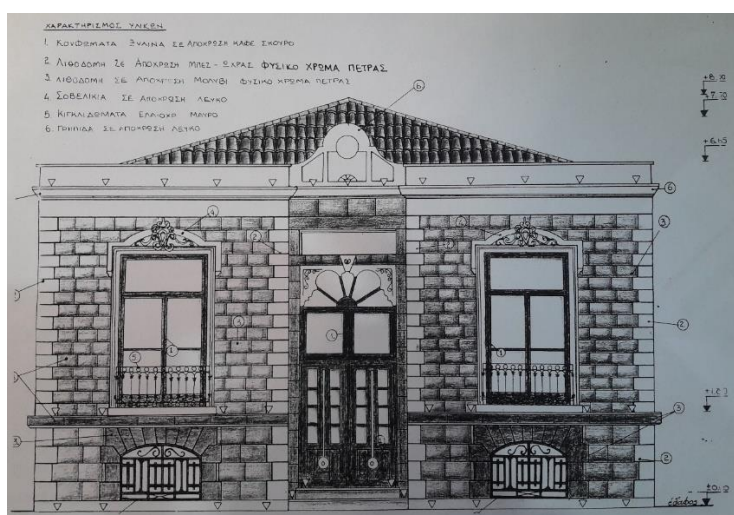
Μεταξύ 1903-1904, ο Δ. Αλατζάς επανέρχεται με μία νέα πρόταση, σύμφωνα με την οποία, θα έχτιζε ένα κτίριο στην προκουμαία της πόλης, πλησίον των διοικητικών υπηρεσιών της, και το οποίο θα ενοικίαζε στην τράπεζα προς £Τ105 το χρόνο, για περίοδο 10 ετών, έχοντας πρωτίτερα λάβει δάνειο £Τ800 από την Τράπεζα. Η προσφορά έγινε αποδεκτή, με κάποιες διαφοροποιήσεις από την πλευρά της Τράπεζας σχετικά με το ποσό του δανείου, το ύψος του ενοικίου και την περίοδο μίσθωσης, και τελικά το 1906, εγκαινιάζεται το υποκατάστημα της Οθωμανικής Τράπεζας στην προκουμαία της πόλης (Εικ. 114), με διευθυντή τον Κωνσταντουλάκη και τον Αλατζά να διατελεί χρέη αντιπροσώπου της Τράπεζας σε όλο το Αιγαίο.

Το κτίριο της Οθωμανικής Τράπεζας, είναι αγνώστου δημιουργού, και αναπτύσσεται σε δύο επίπεδα, το ημιυπόγειο, το οποίο ενδεχομένως χρησιμοποιούνταν για τις βοηθητικές λειτουργίες του καταστήματος, και τον κύριο όροφο (υπερυψωμένο ισόγειο), ο οποίος αποτελούσε τον κύριο χώρο των δραστηριοτήτων του τραπεζικού ιδρύματος.

Εικ. 114: 1906, εγκαινία του Υποκαταστήματος της Οθωμανικής Τράπεζας, στη Μυτιλήνη.

Εξωτερικά, κεντρική θέση κατέχει η κύρια είσοδος, η οποία οδηγεί σε πλατύσκαλο και από εκεί μέσω ευθύγραμμου κλιμακοστασίου είναι δυνατή η πρόσβαση στο κύριο επίπεδο, ενώ η πρόσβαση στο ημιυπόγειο γίνεται μέσω δύο πλευρικών κλιμάκων. Στην πρόσοψη του κτιρίου (Εικ. 115), και συμμετρικά ως προς τον κεντρικό άξονα, υπάρχουν δύο μεγάλα, υψίκορμα, ανοίγματα στον όροφο και δύο μικρότερου ύψους στο ημιυπόγειο, για τον φωτισμό του χώρου. Τα ανοίγματα του ορόφου φέρουν προστατευτικά κιγκλιδώματα και υπέρθυρα ιδιαίτερου γλυπτικού διακόσμου. Τα ανοίγματα του ημιυπογείου, φέρουν σιδεριές, ιδιαίτερου σχεδίου, προς αποφυγή της πρόσβασης. Η όψη είναι εξ ολοκλήρου από πέτρα χρώματος γκρι, ενώ τα σοβελίκια και οι διακοσμητικές λεπτομέρειες είναι χρωματισμένες σε λευκό. Πάνω από την κεντρική είσοδο σώζεται επιγραφή που φέρει την ονομασία του κτιρίου (Εικ. 116).

Εικ. 115: Κύρια όψη Κτιρίου. Σχέδιο αποτύπωσης-πρότασης¹⁴⁸, Μωραΐτης Ρ.

Εικ. 116: Επιγραφή πάνω από την κεντρική είσοδο

¹⁴⁸ Το 2002, εκδόθηκε άδεια νομιμοποίησης αυθαίρετων εργασιών και αποκατάστασης της όψης του κτιρίου (Αρχείο μηχανικού Μωραΐτη Ραφαήλ).

Μετά την απελευθέρωση της νήσου, και συγκεκριμένα το 1914, το υποκατάστημα της Τράπεζας έκλεισε, ενώ η επαναλειτουργία του το 1917, διήρκεσε για μικρό χρονικό διάστημα. Από τότε στο κτίριο στεγάστηκαν διάφορες εμπορικές επιχειρήσεις, οι οποίες αλλοίωσαν την όψη του αλλά και το εσωτερικό του (Μπαλάσκα, 2002).

Με το ΠΔ' 1985 (ΦΕΚ 731/Δ/31-12-1985), «Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών»¹⁴⁹ το κτίριο χαρακτηρίστηκε διατηρητέο από το ΥΠΕΧΩΔΕ με την καρτέλα του να μην αναφέρει απολύτως καμία πληροφορία σχετικά με την ιστορία και την αρχική χρήση του διατηρητέου (Εικ. 117).

Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών & Διατηρητέων Κτιρίων

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΑΡΧΕΙΟ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ Αρχική Σελίδα Δευτέρα, 05.02.2018 14:10

Κωδ. Αρχείου: 8088

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

Επωνυμία: **Κτίριο**
 Είδος : **Κτίριο**
 Διεύθυνση & ΤΚ: **ΠΑΥΛΟΥ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ 59 (10/40)**
 Περιοχή: **ΛΙΜΑΝΙ**
 Οικ.Τετρ. / Κτημ/γιο: **/**
 Ο.Τ.Α. Καποδιστρια: **ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ (Δ.) Νομός: Λέσβου**
 Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση: **1880-**
 Σημερινή Χρήση:

ΣΧΕΤΙΚΑ Φ.Ε.Κ.

ΦΕΚ & Φορέας	Απόφαση	Τίτλος ΦΕΚ
Δ-731 α/ 31.12.1985 Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. Κήρυξη/Μεταβολή »ΦΕΚ«	ΠΔ α/ 12.11.1985	Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

* Τα αναφερόμενα στοιχεία δεν αποτελούν τεκμήριο για οποιαδήποτε χρήση

Εικ. 117: Καρτέλα κτιρίου από το ηλεκτρονικό Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ

Σήμερα, η λειτουργία σε αυτό καταστήματος εστίασης και η κατασκευή στεγασμένων χώρων από γυαλί στην όψη του, έθεσαν το κτίριο κυριολεκτικά σε προθήκη (Εικ. 118).

¹⁴⁹ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου, από το ΥΠΕΧΩΔΕ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

Εικ. 118: Κύρια όψη καταστήματος, σήμερα.

5.2.10 Το Οθωμανικό Γυμνάσιο

Το Οθωμανικό Γυμνάσιο (Εικ. 119), γνωστό ως «*Ινταντιέ*»¹⁵⁰, ή «*Ιδαδιέ*» (Τάξης, 1909, σελ. 5), αλλά και «*Ιτατιέ*» (Αρχοντόπουλος, 1894, σελ. 23), στο οποίο σήμερα στεγάζεται το Δικαστικό Μέγαρο Μυτιλήνης, χτίστηκε στην ανατολική πλευρά της Τούρκικης αγοράς, και σε μικρή απόσταση από την κατοικία του Χαλήμ Μπέη, επί της σημερινής οδού Μ. Ασίας. Ανεγέρθηκε με πρωτοβουλία του τότε μουτσαρίφη¹⁵¹ Μεχμέτ Φαχρή μπέη, και είναι έργο σύμφωνα με τον Αναγνώστου (1993), του εμπειρικού αρχιτέκτονα Δημήτρη Μειμάρη. Η Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999), από την άλλη, υποστηρίζει ότι η επιβλητική αρχιτεκτονική του, βάσει ενός ανατολίτικου ιδιώματος του στυλ Second Empire, θα πρέπει να αναζητηθεί σε παρόμοια πρότυπα που χρησιμοποιούσαν οι Οθωμανοί για τα δημόσια κτίρια στα μεγάλα αστικά κέντρα, καθώς δύσκολα μπορεί να αποτελεί έργο ενός εμπειρικού αρχιτέκτονα.

Εικ. 119: Άποψη της Μυτιλήνης σε καρτ-ποστάλ του 1910. Ψηλά στο λόφο και αριστερά του κάστρου δεσπόζει το Οθωμανικό Γυμνάσιο.

Το «*Αυτοκρατορικό Γυμνάσιον*», όπως χαρακτηρίζεται από τον Αρχοντόπουλο (1894, σελ. 30), το μοναδικό τούρκικο γυμνάσιο στην πόλη της Μυτιλήνης, άρχισε να κατασκευάζεται το 1891 (Εικ. 120), έτος που συμπίπτει με την χρονολογία έναρξης λειτουργίας του ελληνικού Γυμνασίου της πόλης. Εγκαινιάστηκε, το 1896, σύμφωνα με τον Ευστράτιο

¹⁵⁰ Έτσι ονομαζόταν το Γυμνάσιο δυτικού τύπου, και το πρώτο Ινταντιέ, λειτούργησε στην Κωνσταντινούπολη το 1875. Το μεγαλύτερο μέρος της διδακτέας ύλης αφορούσε την ισλαμική γνώση, ενώ οι δυτικές προέλευσης διδασκαλία μαθημάτων όπως γαλλικά, γεωγραφία, λατινικά, ήταν πολύ περιορισμένη (Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρη, 2010).

¹⁵¹ Ο μουτσαρίφης ήταν ο διοικητής του σαντζακίου. Για περεταίρω πληροφορίες, σχετικά με τους επαρχιακούς διοικητές, βλ. (Αναγνώστου 2004, σελ. 288-295).

Δράκο (Αναγνώστου, 1993, σελ. 16), ο οποίος αναφέρει ότι «στο αέτωμα υπήρχε ανάγλυφη επιγραφή με την ιδιότητα του ιδρύματος και το έτος 1313E (1896)».

Εικ. 120: Το Οθωμανικό Γυμνάσιο, κατά τη διάρκεια κατασκευής του.

Το 1897, φοιτούσαν σε αυτό 130 μαθητές, από τους οποίους οι 28 ήταν εσωτερικοί οικότροφοι. Ανάμεσα στους μαθητές του γυμνασίου υπάρχουν μόνο 4 Έλληνες, γεγονός που αποδεικνύει αφενός ότι η μουσουλμανική εκπαίδευση δεν ήταν ιδιαίτερα ελκυστική, όπως συνέβαινε για παράδειγμα με την εκπαίδευση που παρείχαν τα σχολεία των Γάλλων ιεραποστόλων¹⁵², και αφετέρου την άρνηση, από τους υπευθύνους του εκπαιδευτηρίου, εγγραφής χριστιανών μαθητών στο οθωμανικό γυμνάσιο (Λυκιαρδοπούλου - Κοντάρα, 2010).

Ο Ευστράτιος Δράκος (Αναγνώστου 1993), αναφέρει ότι το 1907 στο γυμνάσιο λειτουργούσαν τρεις τάξεις σχολαρχείου¹⁵³ και πέντε τάξεις γυμνασίου, ενώ στο πρόγραμμα σπουδών του περιλαμβάνονταν η διδασκαλία της Τουρκικής, της Αραβικής, της Περσικής, της Γαλλικής - η οποία ήταν υποχρεωτική - αλλά και της Ελληνικής γλώσσας. Σε ότι αφορά την ανώτερη εκπαίδευση των μαθητών που επιθυμούσαν να

---

¹⁵² Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα σχολεία των Γάλλων ιεραποστόλων, βλ. (Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρα, 2010, σελ. 497-503).

¹⁵³ Το σχολαρχείο ήταν παλαιότερος τύπος σχολείου ο οποίος κάλυπτε τις δύο τελευταίες τάξεις του σημερινού δημοτικού και την πρώτη τάξη του σημερινού γυμνασίου.

συνεχίσουν τις σπουδές τους, η διδασκαλία πραγματοποιούνταν στα ιεροδιδασκαλεία - μεντρεσέδες¹⁵⁴ - της Μυτιλήνης.

Το κτίριο του Οθωμανικού Γυμνασίου ήταν διώροφο με υπόγειο, και η κάτοψή του ορθογωνική. Στο υπόγειο αναπτύσσονταν οι λειτουργίες του εστιατορίου και του εργαστηρίου φυσικής. Το ισόγειο φιλοξενούσε τις επτά αίθουσες διδασκαλίας, το γραφείο των καθηγητών και του διευθυντή, το «ιερόν» και την αίθουσα τελετών. Στον όροφο του, βρίσκονταν οι κοιτώνες των εσωτερικών μαθητών (Αναγνώστου, 1993).

Σε ότι αφορά τον αρχιτεκτονικό του ρυθμό, είναι νεοκλασικός ανατολίτικος, ρυθμός ο οποίος χρησιμοποιούνταν ευρέως από την οθωμανική αυτοκρατορία για την ανέγερση των δημόσιων επαρχιακών κτιρίων. Η μνημειακή του νεοκλασική είσοδος και τα μεγάλα τοξωτά ανοίγματα το καθιστούν ένα από τα ωραιότερα κτίρια της πόλης. Μέρος των δομικών υλικών που χρησιμοποιήθηκαν για την ανέγερσή του προέρχονται, σύμφωνα με τον Ευστράτιο Δράκο (Αναγνώστου, 1993), από αρχαίο οικοδόμημα, που βρισκόταν απέναντί του, στη θέση του σημερινού γηπέδου, και πρώην αθλητικού χώρου του Ορφανοτροφείου, που στεγαζόταν στο σημερινό κτίριο της Γενικής Γραμματείας Αιγαίου (Εικ.121). Επιγραφές και ενεπίγραφα βάθρα αγαλμάτων που ανακαλύφθηκαν στην περιοχή ενισχύουν την άποψη ότι πιθανόν εκεί να ήταν το Ιερό της Αιθιοπίας Αρτέμιδος (Αξιώτης, 1992).

Εικ. 121: Το Οθωμανικό Γυμνάσιο Ινταντιέ σε καρτ ποστάλ των αρχών του 20ου αιώνα. Αριστερά διακρίνεται το Τουρκικό Διοικητήριο (σημερινή Γεν. Γραμματεία Αιγαίου).

Από το 1912, έτος απελευθέρωσης της νήσου από την οθωμανική κυριαρχία, στο κτίριο στεγάζεται το Δικαστικό Μέγαρο Μυτιλήνης.

¹⁵⁴ «Οι μεντρεσέδες (ιερατικές μουσουλμανικές σχολές) ακολουθούσαν την οθωμανική αρχιτεκτονική παράδοση και έμοιαζαν ως κτίσματα και ως λειτουργικοί χώροι με τα χριστιανικά μοναστήρια» (Χατζηλιάς, 2009, σελ. 139) · «Ο μεντρεσές της Μυτιλήνης είναι το μοναδικό ανώτερης βαθμίδας εκπαιδευτήριο που καταγράφεται το 1858...» (Αναγνώστου, 2004, σελ. 487).

Με το ΠΔ' 1985 (ΦΕΚ 731/Δ/31-12-1985), «Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών»¹⁵⁵ το κτίριο χαρακτηρίστηκε διατηρητέο από το ΥΠΕΧΩΔΕ, με την καρτέλα του να παρέχει αρκετές πληροφορίες σχετικά με το κτίριο, για το οποίο διατίθεται φωτογραφία και τοπογραφικό απόσπασμα, επισημαίνοντας μεταξύ άλλων ότι «..το κτίριο βρίσκεται σε καλή δομική κατάσταση, εσωτερικά χρειάζεται όμως αναπαλαίωση» (Εικ. 122).

Το 1997, το Υπουργείο Πολιτισμού, με την αριθ. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1230/24145/02-04-1997 (ΦΕΚ 461/Β' /06-06-1997) «Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και έργου τέχνης του κτιρίου του Δικαστικού Μεγάρου Μυτιλήνης στην οδό 8ης Νοεμβρίου στη Λέσβο»¹⁵⁶ χαρακτήρισε το κτίριο μαζί με το περιβάλλοντα χώρο (Εικ. 123) του, ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο καθώς «πρόκειται για αξιόλογο κτίριο των αρχών του αιώνα με εκλεκτικιστικά στοιχεία, σημαντικό για την μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής».

Αρχείο Παραδοσιακών Οικισμών & Διατηρητέων Κτιρίων

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΑΡΧΕΙΟ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ Αρχική Σελίδα Δευτέρα, 05.02.2018 16:20

Κωδ. Αρχείου: 8351

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΚΤΙΡΙΟΥ

Επωνυμία: ΜΕΓΑΡΟΝ ΘΕΜΙΔΟΣ
 Είδος: Κτίριο
 Διεύθυνση & ΤΚ: (13/80)
 Περιοχή: ΚΟΥΛΜΠΑΡΑ
 Οικ.Τετρ. / Κτημ/νιο: /
 Ο.Τ.Α. Καποδιστρια: ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ (Δ.) Νομός: Λέσβου
 Χροναλ/ση - Αρχική Χρήση: 1880- ΓΥΜΝΑΣΙΟ
 Σημερινή Χρήση: ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

ΣΧΕΤΙΚΑ Φ.Ε.Κ.

ΦΕΚ & Φορέας	Απόφαση	Τίτλος ΦΕΚ
Δ-731 α/ 31.12.1985 Υ.Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. <b>Κήρυξη/Μεταβολή <b>»ΦΕΚ<<	ΠΔ α/ 12.11.1985	Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Διώροφο μεγάλο κτίριο που παλιά χρησιμοποιείτο σαν Γυμνάσιο Τούρκικο και σήμερα σαν κτίριο Δικαστηρίων, επονομαζόμενον ΜΕΓΑΡΟΝ ΘΕΜΙΔΟΣ. Η αρχιτεκτονική μορφολογία του εκλεκτικιστική, συνδυάζει τους δωρικούς κίονες στο ισόγειο και τους κορινθιακούς στον όροφο, στον χώρο της κυρίας εισόδου, ενώ στα υπόλοιπα μέρη είναι πιο απλή. Το κτίριο βρίσκεται σε καλή δομική κατάσταση, εσωτερικά χρειάζεται όμως αναπαλαίωση.

* Τα αναφερόμενα στοιχεία δεν αποτελούν τεκμήριο για οποιαδήποτε χρήση

Εικ. 122: Καρτέλα κτιρίου από το ηλεκτρονικό Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ

¹⁵⁵ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου, από το ΥΠΕΧΩΔΕ στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

¹⁵⁶ Βλ. ΦΕΚ χαρακτηρισμού του κτιρίου, από το ΥΠΠΟ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

Εικ. 123: Δικαστικό Μέγαρο, σήμερα.

Το 2001, με την αριθμ. οικ. 48565/30-05-2001 Απόφαση του ΥΠΕΧΩΔΕ (ΦΕΚ 463/Δ' /18-06-2001) «*Εκσυγχρονισμός του Δικαστικού Μεγάρου Μυτιλήνης που βρίσκεται στο Ο.Τ. Γ. 352, επί των οδών Μ. Ασίας και ανωνύμων του ρυμοτομικού σχεδίου Μυτιλήνης Ν. Λέσβου*»¹⁵⁷, και κατόπιν εγκεκριμένης μελέτης από την 8η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού, το Δικαστικό Μέγαρο επισκευάστηκε και εκσυγχρονίστηκε, χωρίς όμως την υλοποίηση του αρχικά αιτούμενου χώρου στάθμευσης εντός του αύλειου χώρου του κτιρίου διότι όπως αναφέρεται στην παραπάνω Απόφαση «*η δημιουργία του θα αλλοιώσει τον άμεσο περιβάλλοντα χώρο του προστατευόμενου μνημείου*».

Εδώ θα πρέπει να επισημανθεί ότι επειδή τα μνημεία είναι εκείνα που δημιουργούν την συμβολική γεωγραφία των πόλεων, και σύμφωνα με τον Nora (1997), η συλλογική μνήμη πηγάζει από ένα χωρικό πλαίσιο, οποιαδήποτε αλλοίωση του «τόπου» αυτόματα αλλάζει την ροή των αφηγήσεων για τους επιγενόμενους και ως εκ τούτου η απόρριψη της δημιουργίας χώρου στάθμευσης εντός του αύλειου χώρου του Ινταντιέ, με βρίσκει απολύτως σύμφωνη.

---

¹⁵⁷ Βλ. ΦΕΚ Εκσυγχρονισμού του κτιρίου, από το ΥΠΕΧΩΔΕ, στο Παράρτημα, στο τέλος της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : Τα θέματα

Εισαγωγή

Εικ. 124: Πανοραμική Άποψη της πόλης στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

«Ταξιδεύοντας» πίσω στο χρόνο, και συγκεκριμένα στα μέσα του 19^{ου} αιώνα και μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, σε μια προσπάθεια κατανόησης του ιστορικού αλλά και οικονομικό-κοινωνικού πλαισίου που συντέλεσε στην διαμόρφωση της πολιτισμικής κληρονομιάς της πόλης της Μυτιλήνης (Εικ. 124), και συγκεκριμένα της αρχιτεκτονικής της κληρονομιάς, επισκέφτηκα αναπόφευκτα τους «τόπους» μνήμης, με την ευρύτερη έννοια που αποδίδονται από τον Nora (1997).

Μέσα από τα ιστορικά αρχεία, την πλούσια βιβλιογραφία, τα ντοκουμέντα, τις προφορικές μαρτυρίες αλλά και το σπάνιο φωτογραφικό υλικό, ανακάλυψα την παλιά Μυτιλήνη, η οποία ομολογώ ότι πολλές φορές με εξέπληξε, με προβλημάτισε και με έκανε να αναρωτηθώ τι είναι τελικά αυτό που εγώ θέλω να πω για την πόλη μου, μέσα από τα οπτικά τεκμήρια του παρελθόντος, και συγκεκριμένα τα επιλεγμένα διατηρητέα κτίσματα της συλλογής μου, φορέων της συλλογικής μνήμης της πόλης του χτες, αλλά και ενεργών «συντελεστών» (Rossi 1991), της σύγχρονης πόλης.

Η επιλογή υπήρξε δύσκολη, καθώς η «βιογραφία» των κτισμάτων ήταν ιδιαίτερα πλούσια, και για το λόγο αυτό καθοριστικός παράγοντας στην ερμηνεία τους, και στην προτεινόμενη ανάγνωση, υπήρξε η επιθυμία μου να μοιραστώ στιγμιότυπα μέσα από την καθημερινότητά τους και την αλληλεπίδραση τους με άτομα και κοινωνικές ομάδες, άγνωστα στο ευρύ κοινό, και πέρα από τις μέχρι τώρα τετριμμένες αισθητικές προσεγγίσεις της αρχιτεκτονικής τους κυρίως μορφής.

Τα κτίρια της προκείμενης συλλογής, κατασκευάστηκαν στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, προκειμένου να εξυπηρετήσουν συγκεκριμένες ανάγκες. Ως αντικείμενα του μουσειοποιημένου αστικού χώρου, και μη αποσπασμένα από το ζωτικό τους πλαίσιο, νοηματοδοτούν, είτε μεμονωμένα, είτε στο σύνολό τους, την ψυχαγωγία, τον πολιτισμό, την ανέλιξη της αρχοντοαστικής τάξης, την άνθηση του εμπορίου, τις επιγαμίες, αλλά και την θρησκευτικότητα, την εκπαίδευση, την προσφυγιά και την Αρχιτεκτονική Ανατολής και Δύσης. Μα πάνω απ' όλα αντανακλούν τον ανταγωνισμό, αλλά και την συνύπαρξη της χριστιανικής και της μουσουλμανικής κοινότητας της εξεταζόμενης περιόδου.

6.1 Η ανέλιξη της αστικής τάξης μέσω του εμπορίου και των παροικιών

Μία από τις ευεργετικές συνέπειες των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ του 1839, ήταν η κατάργηση του μονοπωλιακού καθεστώτος, που μέχρι τότε ασκούσαν από την οικογένεια των Κουλαξίζηδων¹⁵⁸. Η διάλυση των μονοπωλίων σε συνδυασμό με την εγγύτητα της Λέσβου με την Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη, αλλά και την ύπαρξη μικρού αριθμού μουσουλμάνων στο νησί, έδωσε σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη του εμπορίου και της οικονομίας κατ' επέκταση, που έφτασε στο απόγειό της κατά την περίοδο 1880-1900. Το 1843, ο Γυμνασιάρχης Μυτιλήνης Νικόλαος Αργυριάδης, αναφέρει σχετικά ότι «...μετά την επιφάνειαν του ευεργετικού Χάτ Σεριφίου, δια της διαλύσεως των μονοπωλείων, το μικρόν εμπόριον της πατρίδος ελευθερωθέν εξετάνθη και έγεινεν επικερδέστερον, η τιμή του ελαίου ηύξησε και ενεθάρρυνε την καλλιέργειαν των ελαιώνων, οίτινες έγειναν πλουσιώτεροι, καθώς της κυβερνήσεως αι ωφέλειαι ανώτεροι...» (Αναγνώστου, 2004, σελ. 350).

---

¹⁵⁸ Από τις σημαντικότερες και πιο πλούσιες Τούρκικες οικογένειες, της οποίας η κοινωνική και πολιτική ζωή σηματοδότησε τον 19^ο αιώνα αλλά και τις αρχές του 20^{ου}, είναι αυτή των Κουλαξίζηδων, η οποία είναι στενά συνδεδεμένη με την νεώτερη ιστορία της Μυτιλήνης και για την οποία ο Ολύμπιος, όπως αναφέρει ο Σαμαράς (1946), γράφει χαρακτηριστικά «*Η πόλις της Μυτιλήνης διηυθύνετο ανέκαθεν υπό μιας συνετής ολιγαρχίας Μυτιληναίων προκρίτων ή κοτσαμπάσηδων, επιβαλλομένης και εις την παροικίαν των Τούρκων εν η μεγίστη επιρροήν εξήσκει η πράγματι αριστοκρατορική οικογένεια του Κουλακσίτζ-Ζααδέ*». Ο πρώτος της οικογένειας των Κουλαξίζηδων ήταν ο Μουσταφά Αγά Κουλαξίζ –Ζαδέ ή Κουλαξίζης, γιός μπαρμπέρη και αργότερα Ζαμπίτη (χωροφύλακα της εποχής), της Καλλονής, ο οποίος αν και αγράμματος, εξαιτίας της εξυπνάδας και της καλοσύνης του, διετέλεσε Ναζίρης της Λέσβου από το 1822 έως το 1833. Τον διαδέχθηκε ο γιός του Ισμαήλ, ο οποίος διοίκησε μέχρι το 1839 (Αναγνώστου, 1993, σελ. 8). Εκείνη την εποχή, και μέχρι τις μεταρρυθμίσεις του Τανζιμάτ, ο Μουσταφά Αγά Κουλαξίζης, πολιτικός διοικητής του νησιού και οικονομικός διευθυντής, είχε το μονοπώλιο του εξαγωγικού εμπορίου του νησιού, από το οποίο αποκόμισε πολλά κέρδη τα οποία επένδυσε στην αγορά πολλών ακινήτων στην πόλη της Μυτιλήνης, μεταξύ των οποίων και τμήματος του «Μεγάλου Περιβολιού», στο οποίο ανέγειρε μεγάλες αποθήκες, παρά τις αντιρρήσεις της Εφορίας των Φιλανθρωπικών και Εκπαιδευτικών Καταστημάτων (Σαμαράς, 1946).

Η επιδημία της πανώλης το 1832, «*το κάψιμο των ελμών*» από τον παγετό του 1850, αλλά κι ο μεγάλος σεισμός το 1867¹⁵⁹, συνέβαλλαν στην δημιουργία ισχυρού μεταναστευτικού ρεύματος προς την Μικρά Ασία αλλά και άλλες χώρες όπου υπήρχαν ελληνικές παροικίες. Ειδικά η «*μεγάλη καμάδα*», όπως έμεινε γνωστή, υποχρέωσε πολλούς Λέσβιους, εξαιτίας της φτώχειας από την απώλεια των εισοδηματικών πόρων τους, να μεταναστεύσουν σε μακρινές χώρες όπου συνειδητοποίησαν ότι εκτός από την καλλιέργεια της ελιάς και την κτηνοτροφία υπήρχαν και άλλοι βιοποριστικοί τρόποι, προκειμένου να επιβιώσουν και να καλύψουν τις καθημερινές τους ανάγκες (Καμπούρης, 1978).

Η εποχιακή μετανάστευση¹⁶⁰ αφορούσε κυρίως το αγροτικό δυναμικό που απασχολούνταν σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις και τους εξειδικευμένους τεχνίτες¹⁶¹ (χτίστες, πετράδες, ξυλουργούς, ραφτάδες κ.ά.), που μετέφεραν «τεχνογνωσία» από και προς τη Λέσβο (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999· Χατζηλίας, 2009).

Η μετανάστευση των εμπόρων είχε πιο μόνιμο χαρακτήρα και βασική αγορά ανάπτυξης των εμπορικών συναλλαγών και σύστασης λεσβιακών παροικιών, αποτελούν η Κωνσταντινούπολη και η Σμύρνη, ενώ μετά το 1885 οι επιχειρηματικές δραστηριότητες επεκτείνονται και σε άλλες χώρες μετανάστευσης, όπως στη Βάρνα και στη Βραίλα της Ρουμανίας, στο Ταϊγάνι της Ρωσίας, στη Μασσαλία, αλλά και στην Αίγυπτο, όπως προκύπτει και από Έκθεση του Γαλλικού Υποπροξενείου του 1898, στην οποία αναφέρεται ότι «*Πάνω από 55 οίκοι Μυτιληναίων εμπόρων, βρίσκονται σήμερα σ' αυτή τη χώρα*» (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999, σελ. 16). Αρχικά οι εμπορικές επιχειρήσεις είναι συνεταιριστικές, εξαιτίας του μικτού κεφαλαίου διάθεσης, αλλά μετά το 1885 ιδρύονται πλέον οικογενειακοί «οίκοι» εμπορικών επιχειρήσεων, μικτών δραστηριοτήτων (Σιφναίου, 1996).

Ο Τάξης (1909), αναφέρει ότι η μετανάστευση των εμπόρων δεν ήταν πάντα μόνιμη και οριστική, αλλά συνήθως οι μετανάστες, μετά την πάροδο κάποιων δεκαετιών και την σύσταση εύρωστων εμπορικών επιχειρήσεων, επέστρεφαν στην πατρίδα τους. Αυτό

---

¹⁵⁹ Για περισσότερες πληροφορίες, σχετικά με τις θεομηνίες που έπληξαν την Λέσβο κατά τον 19^ο αιώνα, βλ. (Καμπούρης, 1978).

¹⁶⁰ Ο Βακαλόπουλος (1980, σελ. 303), αναφέρει ότι «*περίπου 4000 εργάτες, από τους οποίους οι μισοί ήταν εποχιακοί, αποδημούσαν κάθε χρόνο στην Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη*». Ανακτήθηκε από <http://www.ems.gr/analytikos-katalogos-ekdoseon/ellinika/ellinika-32-2.html> [Πρόσβαση 20.11.2017].

¹⁶¹ «*...η μαζική μετανάστευση Λεσβίων προς τα παράλια της Μ. Ασίας ανάμεσα στα 1840-1880 και ειδικότερα μετά το σεισμό του 1867, όπως και οι προξενικές αναφορές του 1854 και του 1888 για την ύπαρξη αξιόλογου αριθμού οικοδόμων (εργατών, πετράδων, ξυλουργών, κτιστάδων κ.ά.), που μετανάστευε εποχιακά στα Ανατολικά παράλια (κυρίως στη Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη) τους μήνες που δεν υπάρχει ελαιοκαλλιέργεια, υπονοούν την έλλειψη ουσιαστικής απασχόλησης στον τομέα της οικοδομής*» (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999, σελ. 226).

επιβεβαιώνεται και από την Σιφναίου (1996), η οποία υποστηρίζει ότι η ανάπτυξη της μυτιληναίας κοινωνίας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και στην επιστροφή των Μυτιληνίων εμπόρων από την Αίγυπτο και τη Ρουμανία, οι οποίοι εισάγουν τα κεφάλαια που απέκτησαν στο εξωτερικό και συνάπτουν γάμους με πλούσιες Μυτιληνιές, χτίζουν εντυπωσιακές επαύλεις και συμβάλλουν με δωρεές στην ανέγερση δημόσιων κτιρίων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ευεργέτη, γόνου εμπόρων της διασποράς, αποτελεί ο Σοφοκλής Βουρνάζος, ο οποίος δώρισε, σύμφωνα με τον Ευστράτιο Δράκο (Αναγνώστου, 1993, σελ. 14), το πόσο των 20.000 τούρκικων λιρών, στα Φιλανθρωπικά και Εκπαιδευτικά Καταστήματα Μυτιλήνης, για την ανέγερση του Γυμνασίου, στον αύλειο χώρο του οποίου στήθηκε το 1896 ο ανδριάντας του, το πρώτο άγαλμα Έλληνα που στήθηκε επί οθωμανικής κυριαρχίας.

Σύμφωνα με την Σιφναίου (1996, σελ. 256), ο πάροικος της εξεταζόμενης περιόδου, στην πραγματικότητα αντιπροσωπεύει τον τραπεζίτη, τον γαιοκτήμονα, τον τοκογλύφο και τον βιομήχανο και ως εκ τούτου η διείσδυσή του στους χώρους άσκησης εξουσίας¹⁶², δηλαδή την Δημογεροντία - Συμβούλιο Χριστιανικής Κοινότητας, τις προξενικές αρχές¹⁶³ και τα πιστωτικά ιδρύματα, αποτελούσε φυσικό επακόλουθο. Έτσι οι δημογέροντες εκλέγονται από την τάξη της αριστοκρατίας, και τα προξενεία στελεχώνονται από μέλη της ίδιας τάξης με τον περιορισμό σύμφωνα με τον Αναγνώστου (1997), της απαγόρευσης συμμετοχής των υπαλλήλων των προξενείων ή των ατόμων που σχετίζονται με αυτά, στις τοπικές εκλογές δημογερόντων και μουχτάρηδων εξαιτίας της δύναμης που ασκούσαν οι πρόξενοι, καθώς ήταν στην διακριτική τους ευχέρεια να προσφέρουν προστασία σε κατοίκους του νησιού που είχαν ανάγκη¹⁶⁴.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Π. Κουρτζή (Εικ. 125), ενός εκ των μεγαλύτερων οικονομικών παραγόντων της Λέσβου, αλλά και από τους σημαντικότερους του Οθωμανικού κράτους, ο οποίος διετέλεσε υποπρόξενος της Γερμανίας από το 1896¹⁶⁵. Η

---

¹⁶² Ο Χατζηγιάς (2009), αναφέρει ότι η ισχυροποίηση της τάξης των εμποροκτηματιών σχετίζεται άμεσα με τις εμπορικές (παρα)τραπεζικές και βιομηχανικές τους δραστηριότητες. Συμμετείχαν ως δημογέροντες στην πολιτική εκπροσώπηση της χριστιανικής κοινότητας και προωθούσαν την αστικοποίηση της κοινωνίας του νησιού, ιδρύοντας εμπορικούς οίκους, ναυτοπλοϊκές εταιρείες, τράπεζες, αλλά και βιοτεχνίες και βιομηχανίες, με παρουσία σε πολλές πόλεις της ανατολικής Μεσογείου και τη Μαύρης Θάλασσας.

¹⁶³ Σύμφωνα με τον Αναγνώστου (2004), τα διοριστήρια των διερμηνέων ήταν περιζήτητα και πωλούνταν έναντι αδρής αμοιβής από τις προξενικές αρχές και τις πρεσβείες. Ήταν ισόβια και κληρονομικά. Ο Παροδίτης (1954, σελ. 2), αναφέρει σχετικά ότι ο υποπρόξενος της Ολλανδίας και προξενικός πράκτορας της Αυστροουγγαρίας, Natale Bargigli, «κληρονόμησε» το αξίωμα από τον πατέρα του, μετά το θάνατό του, το 1885.

¹⁶⁴ Για περεταίρω πληροφορίες, βλ. (Αναγνώστου, 1997, σελ. 46-51).

¹⁶⁵ Εφημερίδα Αμάθεια, 22-06-1896 (Αναγνώστου, 2004α, σελ. 11).

φιλία του με τον μεγαλοτραπεζίτη του Γαλατά και εθνικό ευεργέτη Γεώργιο Ζαρίφη¹⁶⁶, του απέφερε σημαντικά χρηματικά ποσά καθώς λέγεται ότι ήταν ο βασικός προμηθευτής σαπουνιών του οθωμανικού στρατού.

Εικ. 125,126,127: αριστερά : ο Πάνος Κουρτζής σε νεαρή ηλικία στην Κωνσταντινούπολη, κεντρικά : έντυπο της Ατμοπλοίας Αιγαίου, με τα δρομολόγια της εταιρείας, δεξιά : ο Γεώργιος Ζαρίφης

Η «Ατμοπλοία Αιγαίου», Π.Μ. Κουρτζής και Σία (Εικ. 126), ιδρύθηκε το 1883 από τον Πάνο Μ. Κουρτζή και τη συμμετοχή του Γιώργου Ζαρίφη (Εικ. 127), με ποσοστό 30%, στην Κωνσταντινούπολη. Συνέδεε τα νησιά του Αιγαίου με την Κωνσταντινούπολη και την Κωνσταντινούπολη με την Κρήτη, την Τεργέστη, τον Βόλο, την Τραπεζούντα και το Γαλατσι της Ρουμανίας. Παράλληλα εξυπηρετούσε την οθωμανική ταχυδρομική υπηρεσία, ενώ συμβάσεις για την μεταφορά της αλληλογραφίας συνάφθηκαν τόσο με την ελληνική, όσο και με τη ρουμανική κυβέρνηση (Χαλδαίος, 2007).

Το 1891, ο Πάνος Κουρτζής ίδρυσε την Τράπεζα Μυτιλήνης, σημαντικό πιστωτικό ίδρυμα με υποκαταστήματα στις κυριότερες πόλεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στην Ελλάδα και την Αίγυπτο (Αναγνώστου, 2004, σελ. 403-407), στην οποία σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας *Αμάθεια* της Σμύρνης (Αναγνώστου, 2004α, σελ. 8), (Εικ. 128), το 1896 ο Χαλήμ Μπέης διατελούσε χρέη ελεγκτή, ενώ ως μέλη του Διοικητικού

¹⁶⁶ Κατά τον 19^ο αιώνα, στην οικονομική σκηνή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, κάνει την εμφάνιση της μια ισχυρή ομάδα ελληνορθόδοξων τραπεζιτών, οι οποίοι είναι γνωστοί ως η ομάδα των Τραπεζιτών του Γαλατά, προεξέχοντα μέλη της οποίας ήταν ο Νικόλαος και ο Γεώργιος Ζαρίφης. Η ομάδα αυτή μαζί με τραπεζίτες από άλλες κοινότητες της αυτοκρατορίας, όπως Αρμένιους και Εβραίους αλλά και με επιχειρηματίες πρώτης γραμμής από άλλα ευρωπαϊκά κράτη, που εγκαταστάθηκαν στην Κωνσταντινούπολη κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, διαμόρφωσαν μια ευδιάκριτη εξειδικευμένη επιχειρηματική ομάδα, στον τραπεζικό τομέα. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τους Έλληνες Τραπεζίτες στην Οθωμανική Τουρκία και την ζωή και το έργο του Γεωργίου Ζαρίφη, βλ. http://historicalreport.blogspot.gr/2014/07/blog-post_7004.html [τελευταία επίσκεψη 18.12.2017] & http://www.pronews.gr/istoria/658045_georgios-zarifis-o-trapezitis-toy-galata-poy-midenise-dimosio-hreos-tis-othomanikis [τελευταία επίσκεψη 18.12.2017].

Συμβουλίου επανεκλέχθηκαν εκπρόσωποι των ισχυρότερων οικογενειών της μεγαλοαστικής τάξης της εξεταζόμενης περιόδου.

Σημαντικό επίσης εκπρόσωπο μεγάλης μυτιληναίας οικογένειας γαιοκτημόνων, ο οποίος αναδείχθηκε σε μεγαλέμπορο και επιχειρηματία της διασποράς αποτελούσε ο Αχ. Βουρνάζος, ο οποίος μετανάστευσε σε μικρή ηλικία στην Οδησό της Ρωσίας, όπου και απέκτησε μεγάλη περιουσία. Μετά την οριστική του επιστροφή στο νησί, σύναψε γάμο με την Πηνελόπη Βασιλείου, γόνο της μεγάλης οικογένειας των Βασιλείου και αδερφή της Μυρσινιώς Βασιλείου, συζύγου του Πάνου Μ. Κουρτζή (Σιφναίου, 1996). Ο Αχ. Βουρνάζος, διετέλεσε μέλος της Εφορείας των Εκπαιδευτικών και Φιλανθρωπικών Καταστημάτων (Αναγνώστου, 2004α, σελ. 11), (Εικ. 129) και φέρεται ως ιδιοκτήτης τριών επιβλητικών κατοικιών. Μία στη Βαρειά, την οποία χρησιμοποιούσε ως παραθεριστική οικία και την οποία φαίνεται να κατασκεύασε όσο ήταν στην Ρωσία, μια κατοικία με έτος ανέγερσης το 1888, στο Κιόσκι, ως τη μόνιμη κατοικία του, και μια κατοικία σε όμορο οικόπεδο, όπου σήμερα στεγάζεται το παλιό Αρχαιολογικό Μουσείο Μυτιλήνης. Η τελευταία αυτή κατοικία, κατασκευάστηκε το 1891¹⁶⁷ για να αποτελέσει την μόνιμη κατοικία της συζύγου του Πηνελόπης, μετά το θάνατό του, καθώς η πρώτη κατοικία τους, στο Κιόσκι, δόθηκε ως προίκα στην κόρη τους Αικατερίνη (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999, σελ. 38).

20-4/1-5-1896, αρ. 5981.

Στις 17/29-4 πραγματοποιήθηκε στη Μυτιλήνη η γενική συνέλευση των μετόχων της Τράπεζας Μυτιλήνης.¹³ Παραβρέθηκαν το Διοικητικό Συμβούλιο της Τράπεζας, οι αρχικοί μέτοχοι που αντιπροσώπευαν 14.482 μετοχές, επιτετραμμένος από το υπουργείο Εμπορίου και ο μοντεσαρίφης Χιφζή πασάς¹⁴ Αναγνώστηκε έκθεση του Διοικητικού Συμβουλίου και αποφασίστηκε να δοθεί τόκος 5% στους μετόχους. Επανεξελέγησαν οι Π. Μ. Κουρτζής, Μιχ. Α. Κούμπας, Φ. Σιμωνίδης, Θ. Μ. Κουρτζής και οι ελεγκτές Η. Μαλλιάκας και Χαλίμ μπέης Κουλαζίζαδέ. Στο τέλος εκτέλεθηκαν ευχαριστίες από τον μοντεσαρίφη Χιφζή πασά και ευχές από τον Πάνο Κουρτζή.

7/19-6-1896, αρ. 5994. [Η αριθμηση αυτή επαναλαμβάνεται από την εφημερίδα]

Στις εκλογές της 9/21-6- για την ανάδειξη νέων μελών του διοικητικού συμβουλίου της Εφορείας των Σχολών και του Νοσοκομείου Μυτιλήνης, εξελέγησαν, υπό την προεδρία του μητροπολίτη Μυτιλήνης Μεθοδίου, οι Φώτιος Σιμωνίδης, Εμμανουήλ Λουκάς, Κωνσταντίνος Καβέτσος (επανεκλογή) καθώς και οι Αγγεύς Βουρνάζος, Ζαφείριος Βουρνάζος, Φώτιος Καμπούρης, Βασίλειος Μάνορας, Θεμιστοκλής Μαρινού, Ασημάκης Μουζάλας, Αλέξανδρος Βασιλείου, Απόστολος Βαμβούρης και Μιχαήλ Βαμβούρης. Όλοι διακρίνονται για τη φιλομουσία, τη φιλογένεια, τη δραστηριότητα και τη δικαιοσύνη τους.

Εικ. 128,129: Περιλήψεις δημοσιευμάτων¹⁶⁸ της Εφ. Αμάθεια. Αριστερά, δημοσίευμα σχετικό με γενική Συνέλευση που πραγματοποιήσε το Διοικητικό Συμβούλιο της Τράπεζας Μυτιλήνης, και δεξιά δημοσίευμα σχετικό με την ανάδειξη νέων μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Εφορείας των Σχολών και του Νοσοκομείου Μυτιλήνης.

¹⁶⁷ Όπως αναφέρεται στο ιστορικό του παλιού Αρχαιολογικού Μουσείου Μυτιλήνης, στην ηλεκτρονική σελίδα http://odysseus.culture.gr/h/1/gh152.jsp?obj_id=3484 [τελευταία επίσκεψη 20.11.2017].

¹⁶⁸ Η αποδελιτίωσή έγινε από τον Σ. Αναγνώστου, ο οποίος διατήρησε αυτούσια τη διπλή ημερομηνία που χρησιμοποιούσε η εφημερίδα.

6.2 Ο θεσμός της προίκας και οι επιγαμίες

Η συνήθεια να προικίζεται η πρωτότοκη κόρη με όλη την περιουσία των γονέων, αποτελούσε λεσβιακό έθιμο ήδη από τον 16^ο αιώνα και αποδίδεται σύμφωνα με τον ταξιδιώτη Guys (1756-1814), σε παράδοση που είχε τις ρίζες της στην Αρχαία Ελλάδα. Αυτό το γεγονός επιβεβαιώνεται και από τον περιηγητή Morrit (1744-1843), ο οποίος περιγράφει χαρακτηριστικά *«Υπάρχει στη Λέσβο μια συνήθεια πολύ παλιά, που ξεκινάει από τους Έλληνες προγόνους τους, και συνηγορεί υπέρ της ανεξαρτησίας των γυναικών. Όταν κάποιος πεθαίνει, η περιουσία του μεταβιβάζεται στην πρωτότοκη κόρη του»* (Σιφναίου, 1996, σελ. 152,188).

Το προικοσύμφωνο, αποτελούσε συμβόλαιο το οποίο συναπτόταν μεταξύ του μέλλοντα συζύγου και της οικογένειας της νύφης, και το οποίο επικυρωνόταν από το Συμβούλιο της Χριστιανικής κοινότητας. Επρόκειτο για συμβόλαιο γραπτό ή προφορικό, του οποίου οι όροι υλοποιούνταν, μετά την τέλεση του μυστηρίου. Σύμφωνα με την Σιφναίου (1996), ο θεσμός του γάμου αποτελούσε μια ουσιαστικά οικονομική συμφωνία, μεταξύ των κηδεμόνων της νύφης και του μέλλοντα γαμπρού, και για το λόγο αυτό μοναδική σοβαρή αιτία διάλυσης του γάμου ήταν η βλάβη των συμφερόντων αυτών.

Χρονικογράφος της εποχής¹⁶⁹, χαρακτηριστικά αναφέρει ότι ο γάμος αποτελούσε την καλύτερη *«καριέρα»* για τους άντρες ενώ η προίκα θεωρούνταν η θεμέλιος λίθος του, καθώς *«Ο έρωσ τοξεύει όχι γυναικείας καρδιάς αλλά μια παρασακούλα. Μόνον εις την σινδόνην του κινηματογράφου κατήνησε να φαίνεται με την πραγματικήν του αποστολήν»*, άποψη που επιβεβαιώνει και ο κος Εμμανουήλ Ν. ο οποίος ερωτώμενος το 1994 από την Σιφναίου εάν υπήρχαν περιπτώσεις που παντρεύονταν από έρωτα, έδωσε την αποστομωτική απάντηση : *«Δεν γνωρίζω καμίας περίπτωση. Φαίνεται πως δεν ήτο απαραίτητος»* (Σιφναίου, 1996, σελ. 316).

Το 1854, και μετά την παρέμβαση της Εκκλησίας, η οποία προσπάθησε να διορθώσει την υπερβολική εύνοια υπέρ της πρωτότοκης κόρης, ορίζεται ότι μόνο το ένα τρίτο της γονικής περιουσίας θα προορίζεται για την πρωτότοκη, ενώ οι υπόλοιπες θα κληρονομούν κάθε φορά ένα τρίτο του υπολοίπου. Το σύστημα της *τριμοιρίας*, όπως ονομαζόταν, τηρούνταν αυστηρά, και σε περίπτωση που η προίκα που δίδονταν στον μέλλοντα σύζυγο υπερέβαινε σε αξία, το ένα τρίτο της πατρομητρικής περιουσίας, ο γαμπρός υποχρεούνταν να επιστρέψει το πλεόνασμα σε χρηματικό ποσό. Στην

---

¹⁶⁹ Εφημερίδα *Σάλπιγξ*, 28-02-1912.

περίπτωση που τα προικοδοτούμενα αγαθά υπολείπονταν σε αξία, το ένα τρίτο, οι γονείς της νύφης ήταν υποχρεωμένοι να συμπληρώσουν το πόσο με χρήματα (Σιφναίου, 1996, σελ. 152).

Θα πρέπει εδώ να αναφερθεί ότι, η ενίσχυση της οικονομικής συναλλαγής που πραγματοποιούνταν με το προικοσύμφωνο, επιτυγχανόταν με το *τράχωμα*, το οποίο συνίστατο στη δωρεά χρημάτων από τον πεθερό στον γαμπρό, για να ανταπεξέλθει στα έξοδα του γάμου και είχε την έννοια του «*καπαρώματος*» του γαμπρού. Για το λόγο αυτό σε περίπτωση διάλυσης των αρραβώνων το ποσό έπρεπε να επιστραφεί (Σιφναίου, 1996, σελ. 153).

Σε ότι αφορά στο περιεχόμενο και στην διαχείριση της προίκας, από την έρευνα στα προικοσύμφωνα της εποχής, που διενέργησε η Σιφναίου (1996), προκύπτει ότι ήταν απαραίτητη η προικοδοσία μιας κατοικίας, συμβόλου της οικογενειακής εστίας και μέλημα των γονιών της νύφης, κατά την προετοιμασία της προίκας της. Αποτελούσε μητρική περιουσία και μεταβιβάζονταν από την μάνα στην κόρη. Την διαχείριση των προικίων περιουσιακών στοιχείων είχε ο σύζυγός, ο οποίος αποφάσιζε και τον τρόπο εκμετάλλευσης της προικίας περιουσίας, προκειμένου να είναι προσοδοφόρα.

Κατά την διάρκεια του 19^{ου} αιώνα, ο θεσμός της προίκας διαφοροποιείται, και μετά το 1870 καταργείται η τριμοιρία, και η γονική περιουσία μοιράζεται μέσω της προίκας και της κληρονομιάς, εξίσου στους απογόνους, ανεξαρτήτως φύλλου. Η ελίτ της κυρίαρχης τάξης της Μυτιλήνης, προκειμένου να διαφυλάξει αλλά και να επεκτείνει τα κοινωνικά και οικονομικά της συμφέροντα, καταφεύγει σε «*γαμήλιες στρατηγικές*», και οδηγείται σε επιγαμίες¹⁷⁰ οι οποίες εμποδίζουν την κοινωνική κινητικότητα (Σιφναίου, 1996).

Το 1873, όπως αναφέρεται από τη Σιφναίου (1996, σελ. 161), ο υποπρόξενος της Αυστροουγγαρίας Μπαρζίλι, σε επιστολή του προς τον ομόλογό του στη Σμύρνη, σχολιάζει ότι «*ο γάμος με δεδομένη τη συνήθεια της προίκας, δεν είναι η επισφράγιση της αγάπης, αλλά έμμεσος τρόπος τοκογλυφίας και πλουτισμού*». Εξάλλου η διαδικασία του σελέμ (selem), δηλαδή της τοκογλυφίας, μέσω της οποίας γινόταν η απόκτηση από τους χριστιανούς των τούρκικων κτημάτων, ήταν πρακτική απαγορευμένη στα μέλη της μουσουλμανικής κοινότητας, με αποτέλεσμα την συγκέντρωση του πλούτου, μέσω του χρηματικού εμπορίου, στους χριστιανούς.

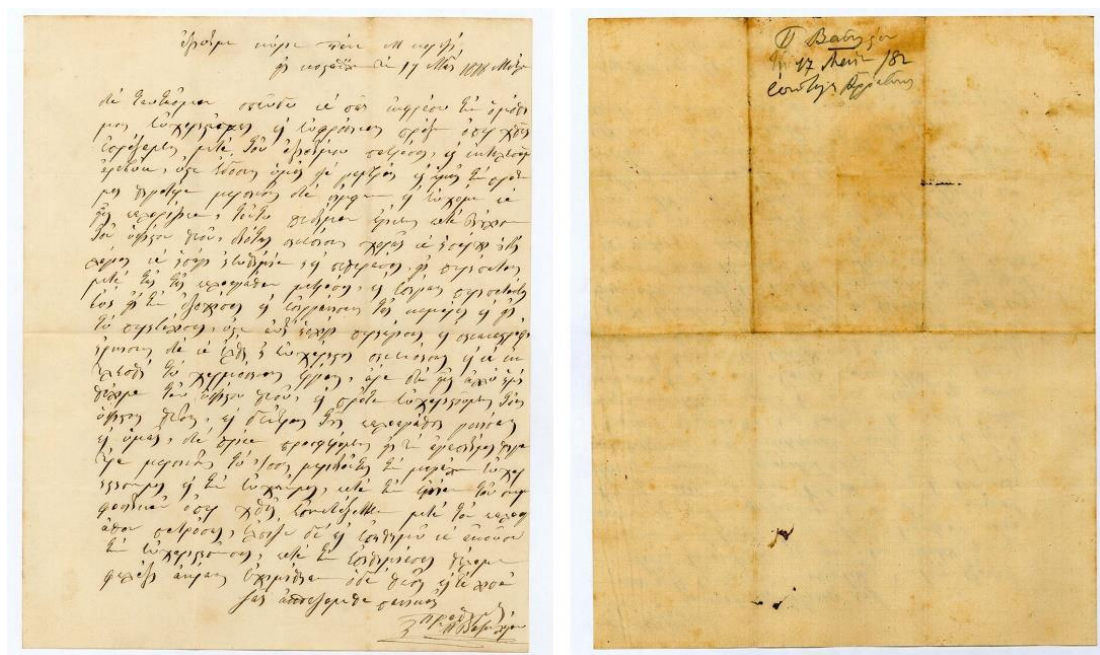
---

¹⁷⁰ Σχετικά με τις επιγαμίες μεταξύ των μελών της εύπορης τάξης της Μυτιλήνης κατά την περίοδο 1840-1880, βλ. (Σιφναίου, 1996, σελ. 169).

Παράδειγμα μεγαλογαιοκτημόνα, μέλους του Συμβουλίου της Χριστιανικής Κοινότητας και υποπρόξενου της Ισπανίας, με επιχειρήσεις στην Κωνσταντινούπολη και τη Σμύρνη, που εξασκούσε το σελέμ ήταν ο Π. Βασιλείου¹⁷¹, ο οποίος είχε αποκτήσει με τη μέθοδο αυτή γύρω στα 3000 μόδια κτηματικής ιδιοκτησίας (Σιφναίου 1996, σελ. 98-99-197).

Το 1881, ο Π. Βασιλείου προικοδοτεί (Εικ. 130), την κόρη του Μυρσινιώ, η οποία παντρεύεται τον ιδρυτή της Τράπεζας Μυτιλήνης, Π. Μ. Κουρτζή, με το χρηματικό ποσό των 5000 οθωμανικών λιρών (Σιφναίου, 1996, σελ. 297).

Λίγες δεκαετίες αργότερα, και συγκεκριμένα το 1929, ο Δ. Αλατζάς, ταμίας της Οθωμανικής Τράπεζας Μυτιλήνης το 1906, και ιδιοκτήτης του κτιρίου του υποκαταστήματος της Τράπεζας, δίνει ως προίκα στην κόρη του, προκειμένου παντρευτεί τον Δ. Παπαδόπουλο, έμπορο στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, τρία ακίνητα, μεταξύ των οποίων και το κτίριο που στεγαζόταν η Οθωμανική Τράπεζα¹⁷².

Εικ. 130: Χειρόγραφη επιστολή, με ημερομηνία 17-05-1878, του Π. Βασιλείου από τη Μυτιλήνη, προς τον Πάνο Κουρτζή που βρίσκεται στην Κωνσταντινούπολη. Στην επιστολή παρουσιάζονται προσωπικά θέματα και τονίζεται το θέμα της προίκας για τον επικείμενο γάμο του Πάνου Κουρτζή με τη Μυρσινιώ Βασιλείου.

¹⁷¹ Ο Π. Βασιλείου είχε αποκτήσει, με την πρακτική της τοκογλυφίας, μεγάλη κτηματική περιουσία τόσο από Έλληνες όσο και από Τούρκους. Χαρακτηριστική είναι η μαρτυρία του Λ. Κατσάνη, στη Ρ. Σιφναίου, τον Οκτώβριο του 1986, βλ. (Σιφναίου, 1996, σελ. 335).

¹⁷² Από την μελέτη του προικοσυμφώνου του Δ. Αλατζά (Αρχείο απογόνου Δ. Αλατζά).

6.3 Η Αρχαιολογική αίθουσα του Γυμνασίου

Το 1854, στο αρχικό κτίριο του Γυμνασίου Μυτιλήνης, όπως αναφέρουν οι Καλάργαλης και Αναγνώστου (Καλάργαλης 2014 σελ. 41 · Αναγνώστου 2004, σελ. 482), λειτουργεί αρχαιολογική αίθουσα, σε εφαρμογή του τότε κανονισμού σύστασης του Γυμνασίου «*δια της συναγωγής των απανταχού ταύτης ευρισκόμενων πολύτιμων λειψάνων της αρχαίας λαμπρότητός της*».

Η ίδρυση του μουσείου, οφείλεται σε πρωτοβουλία του Γ. Αριστείδη η οποία υποστηρίχθηκε από τον Γενικό πρόξενο της Αγγλίας στην Κωνσταντινούπολη, Grenville Murray, «*ανδρός διακεκριμένου επί πολιτική συνέσει και θερμού φιλελληνισμό και φίλου πιστού των αρχαίων κειμηλίων*» (Βαλέτας, 1935, σελ. 45) και από τον συνεργάτη του Charles Newton, αρχαιολόγο και υποπρόξενο της Αγγλίας στη Μυτιλήνη, εκείνη την περίοδο.

Σε πρακτικό της τότε Εφορίας Μυτιλήνης, που δημοσιεύτηκε σε φύλλο του Ποιμένα¹⁷³ το 1935, αναφέρεται ότι η Εφορεία αποφασίζει «*το μάζεμα των λεσβιακών αρχαιοτήτων και τη προσωρινή στέγασή τους σε μία αίθουσα ξεχωριστή του Γυμνασίου*», ενώ σε άρθρο της εφημερίδας «Αμάλθεια», της Σμύρνης (Βαλέτας, 1935, σελ. 45), αναφέρεται ότι ο Grenville Murray «*...προέτρεψε τους κατοίκους να συστήσωσι μικράν τίνα συλλογήν των λεσβιακών αρχαιοτήτων και επί τω σκοπώ τούτο προέτεινε γενναίαν συνδρομήν.*»

Αργότερα, στο νέο κτίριο του Γυμνασίου, που εγκαινιάζεται το 1891, η αρχαιολογική συλλογή στεγάζεται στον δεύτερο όροφο αυτού και σύμφωνα με τον Ευστράτιο Δράκο (Αναγνώστου, 1993, σελ. 14), διαθέτει κυρίως ρωμαϊκές επιγραφές.

Η συνύπαρξη αυτή σχολείου και μουσείου δεν ήταν ένα τυχαίο γεγονός αλλά ήταν ενδεικτική της ανάγκης διεύρυνσης της λειτουργίας του εκπαιδευτηρίου, το οποίο, όπως υποστηρίζει η Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρα (2010), δεν περιοριζόταν στην μόρφωση των χριστιανών, αλλά αποτελούσε και κέντρο εθνικού προσανατολισμού, ανασύστασης του μεγαλείου της Ελλάδας και διάδοσης του πολιτισμού του νησιού και της σχέσης του με την αρχαία Ελλάδα.

Με το πέρασμα των χρόνων και σύμφωνα με τον Βαλέτα (1935, σελ. 46), «*τα μαζέματα σε λίγο σταματήσανε και τα μαζεμένα αρχίσανε σιγά-σιγά να σκορπίζουνε. Ώσπου μπήκε πάλι στη*

---

¹⁷³ Ποιμήν 1935, έτος Γ', σελ. 44.

μέση το πολιτισμένο κι ανοιχτό χέρι των ξένων και βρίκανε στέγη οι άστεγες κι αλήτισσες λεσβιακές αρχαιότητες».

6.4 Το τρίπτυχο Εκκλησία-Φιλανθρωπία-Δημογεροντία

Μέχρι την εξαγγελία των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ, η παρουσία του κλήρου ήταν ιδιαίτερα αισθητή στις μικρές κυρίως κοινότητες. Ο κληρικός αποτελούσε τον εκπρόσωπο της πίστης αλλά και των χριστιανών έναντι της οθωμανικής εξουσίας. Η Εκκλησία, πέρα από χώρο θρησκευτικής λατρείας, λειτουργούσε και ως κέντρο ανάπτυξης κοινωνικών συναθροίσεων και επίλυσης των προβλημάτων της κοινότητας, ενώ οι οικονομικοί της πόροι προέρχονταν κατά κύριο λόγο από τις δωρεές των χριστιανών στα εκκλησιαστικά ιδρύματα (Βακαλόπουλος, 1980).

Κατά την περίοδο του Τανζιμάτ και την θέσπιση της ισοπολιτείας, επέρχεται και η αποδυνάμωση του εκκλησιαστικού σώματος, καθώς ανακινήθηκε το προνομιακό ζήτημα¹⁷⁴, με στόχο την αφαίρεση των προνομίων που είχαν παραχωρηθεί στο Πατριαρχείο από τον σουλτάνο Μωάμεθ Β' και τα οποία η Εκκλησία θεωρούσε δεδομένα. Το γεγονός αυτό συνάγεται και από την μετάβαση που παρατηρήθηκε εκείνη την περίοδο από την εκκλησιαστική στην κοσμική παιδεία, καθώς και τη συμμετοχή του λαϊκού στοιχείου στη διοίκηση της εκκλησίας, σύμφωνα με διάταξη του Χάττ - ι Χουμαγιούν το 1856 (Αναγνώστου, 2004).

Όμως η Εκκλησία, παρά την απώλεια σημαντικού μέρους της αυτονομίας της, κατάφερε με την συμμετοχή της, για παράδειγμα, στην εκλογή των δημογερόντων, η οποία κατά τον Αριστεΐδη (1972, σελ. 155), λάμβανε χώρα εντός των ναών, υπογραμμίζοντας την ιερότητα του χώρου και προσδίδοντας επίσημο χαρακτήρα και κύρος στην ψηφοφορία, να έχει ρυθμιστικές αρμοδιότητες, μέχρι το τέλος της Οθωμανικής κυριαρχίας.

Η χριστιανική κοινότητα αναπτύχθηκε κυρίως στο νότιο τμήμα της πόλης, και σύμφωνα με τον Αξιώτη (1992, σελ. 44), γύρω από τις πέντε εκκλησίες του Αγ. Αθανασίου (Μητρόπολη), των Αγ. Θεοδώρων, του Αγ. Συμεών, του Αγ. Γεωργίου και των Αγ. Αποστόλων, που δεν απείχαν πολύ ή μια από την άλλη και ήταν όλες χτισμένες στην ίδια περιοχή για μεγαλύτερη ασφάλεια. Η εύπορη χριστιανική τάξη, συγκεντρώθηκε κυρίως

---

¹⁷⁴ Για εμβάθυνση στο προνομιακό ζήτημα, βλ. (Παπαδόπουλος, 1920).

στη συνοικία του «*Αρχοντομαχαλά*»¹⁷⁵, όπου ανεγέρθηκε αργότερα ο Ναός της Παιδείας (Γυμνάσιο) και ο Ναός της Πίστης (Αγ. Θεράποντας), κτίρια σύμβολα της χριστιανικής κοινότητας εκείνη την περίοδο.

Τα κοινοτικά αυτά ιδρύματα, χτισμένα κατά την γνώμη μου, όχι τυχαία, γύρω από την συνοικία του «*Αρχοντομαχαλά*», αποτελούσαν αφενός ορόσημα της πνευματικής, οικονομικής και καλλιτεχνικής υπεροχής της χριστιανικής κοινότητας, έναντι της μουσουλμανικής, και αφετέρου αντιπροσώπευαν την απάντηση των χριστιανών στην ανέγερση του Οθωμανικού Γυμνασίου Ινταντιέ, αλλά και του Νέου Τεμένους των Τούρκων, το ύψος και την έκταση του οποίου κατάφερε να ξεπεράσει ο Ναός του Αγ. Θεράποντα, παρά τις νομοθετικές απαγορεύσεις εκείνης της περιόδου (Αιολικά Φύλλα, 1992, τ. 25, σελ. 59).

Την αρμοδιότητα και ευθύνη ανέγερσης και διαχείρισης των μεγαλόπρεπων και πολυδάπανων δημόσιων κτιρίων της χριστιανικής κοινότητας, είχαν εκείνη την εποχή τα Φιλανθρωπικά Καταστήματα Μυτιλήνης, βασιζόμενα σε σημαντικές δωρεές και εράνου¹⁷⁶. Το πρώτο ίδρυμα, υπό την διοίκηση τους, είναι το Νοσοκομείο ή «Ξενοδοχείο», σύμφωνα με μια επιστολή του Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικου Β΄ το 1692 προς τους κληρικούς και άρχοντες της Μυτιλήνης, η οποία αποτελεί και την πρώτη μαρτυρία ύπαρξης στη Λέσβο Νοσοκομείου ή «Ξενοδοχείου»¹⁷⁷, το οποίο λειτουργούσε «*υπό την εξουσίαν και προστασίαν και κυβέρνησιν του Μητροπολίτου Μυτιλήνης Δανιήλ, αυτού μόνον έχοντος άδεια διακυβερνάν αυτά και καθιστάν εν αυτοίς επιτρόπους*» (Κλεομβρότος, 1984, σελ. 113).

Σύμφωνα με τον Κλεομβρότο (1984, σελ. 116), το «Ξενοδοχείο», απέναντι από το οποίο χτίστηκε αργότερα ο Ναός του Αγ. Θεράποντα, αποτελούσε τον βασικό παράγοντα φιλανθρωπίας, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια των επιδημιών που έπληξαν τη Λέσβο αλλά και σε κάθε εξέγερση του υπόδουλου ελληνισμού, και η συνεισφορά του δεν περιοριζόνταν μόνο στην περίθαλψη των ασθενών, αδιακρίτως εθνικότητας και θρησκευματος, αλλά και στην στέγαση των άπορων, των ηλικιωμένων, των ορφανών αλλά

---

¹⁷⁵ Ο Ευστράτιος Δράκος (Αναγνώστου, 1993, σελ. 3), αναφέρει ότι «*Αρχοντομαχαλάς δε καλείται η προς τα ζεφύρια του ναού του Θεράποντος συνοικία*».

¹⁷⁶ Σύμφωνα με τον Σαμαρά (1950, σελ. 143-145), ο ναός του Αγ. Θεράποντα, χτίστηκε με χορηγίες του Νοσοκομείου Μυτιλήνης.

¹⁷⁷ Εκείνη την εποχή το Νοσοκομείο, εκτός από ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, πρόσφερε και στέγη και για το λόγο αυτό αποκαλούνταν και «*ξενοδοχείο*» (Κλεομβρότος, 1984).

και των ταξιδιωτών, και αργότερα στην υποστήριξη των προσφύγων που έφτασαν στο νησί από τα απέναντι παράλια μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922.

Το παλαιό Νοσοκομείο λειτουργούσε με την υποστήριξη της Δημογεροντίας και της Εκκλησίας, δια του εκάστοτε Μητροπολίτη, αλλά και την συνεισφορά της Μυτιληναίας κοινωνίας, ανεξαρτήτως οικονομικής κατάστασης, η οποία θεωρούσε χρέος να δωρίσει κάποιο περιουσιακό της στοιχείο, είτε εν ζωή είτε μετά θάνατον, για την ενίσχυση και λειτουργία των ευαγών ιδρυμάτων της πόλης, αντιλαμβανόμενη ενδεχομένως τη σημαντικότητα της υγείας και της παιδείας στην ανάπτυξη και ευημερία του τόπου. Εξάλλου ο Μητροπολίτης Άνθιμος Βερτούμης ήταν ο πρώτος ευεργέτης του «Ξενοδοχείου», όταν το 1752, σύμφωνα με τον Κλεομβρότο (1935), δώρισε¹⁷⁸, ενώ ήταν ακόμη εν ζωή, την έκταση του «Μεγάλου Περιβολιού»¹⁷⁹ θέτοντας το θεμέλιο λίθο της φιλανθρωπίας στη Λέσβο και εμπνέοντας τους μετέπειτα ευεργέτες¹⁸⁰ και δωρητές. Έτσι με τις δωρεές των αδελφών Βοστάνη¹⁸¹, το 1935, ιδρύεται το Βοστάνειο Νοσοκομείο σε νέο κτίριο, εκτός του κέντρου της πόλης, και συντηρείται από τα Φιλανθρωπικά Καταστήματα Μυτιλήνης μέχρι το 1962, οπότε και δίδεται στο κράτος.

Με την σύσταση της Εφορίας Φιλανθρωπικών & Εκπαιδευτικών Καταστημάτων, το 1844, η Εκκλησία έχει ενεργό ρόλο και στο χώρο της Εκπαίδευσης, μέσω του εκάστοτε Μητροπολίτη ο οποίος διατελεί χρέη Πρόεδρου της Εφορίας (Τάξης, 1909, σελ. 85). Τα σχολεία, τα οποία μέχρι τότε βρίσκονταν υπό τον έλεγχο της Δημογεροντίας και υπολειτουρούσαν, λόγω αδυναμίας κάλυψης των εξόδων τους, ενισχύονται οικονομικά, γεγονός που συντελεί στη μετέπειτα λαμπρή πορεία της Παιδείας στη Μυτιλήνη.

Το 1860 ιδρύεται από την Εφορία Ορφανοτροφείο για τα νόθα παιδιά, γεγονός που αυξάνει τα έξοδα της Εκκλησίας, η οποία προκειμένου να λειτουργούν σωστά τα κοινωφελή ιδρύματα, αποφασίζει να καταφύγει στην είσπραξη εισφορών και την απόκτηση, μέσω παραχώρησης, ακίνητης περιουσίας από τους χριστιανούς κατοίκους

---

¹⁷⁸ Το δωρητήριο έγγραφο υπάρχει δημοσιευμένο στο περιοδικό *Ποιμήν*, 1935 σελ. 343.

¹⁷⁹ Επρόκειτο για έναν κήπο μεγάλης έκτασης, ο μεγαλύτερος κήπος της Λέσβου σύμφωνα με πρακτικά της Εφορίας, και στον οποίο αργότερα χτίστηκε το Γυμνάσιο Μυτιλήνης. Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. (Κλεομβρότος, 1935, σελ. 344.)

¹⁸⁰ Σύμφωνα με τον Ευστράτιο Δράκο (Αναγνώστου, 1993, σελ. 14), μεταξύ των ευεργετών θα έπρεπε να συμπεριληφθεί και ο Αδαλής καθώς εικάζεται ότι για την μελέτη του Γυμνασίου έλαβε το ευτελές ποσό των 100 λιρών, όπως αναφέρεται σε επιστολή του προς τα Φιλανθρωπικά Καταστήματα Μυτιλήνης, ενώ το κόστος ανέγερσης του Γυμνασίου έφτασε τις 12.000 τούρκικες λίρες.

¹⁸¹ Ο Ευστράτιος Δράκος (Αναγνώστου, 1993, σελ. 5), αναφέρει ότι «Μεγαλέμποροι επί ελαιών εισίν ο Απόστολος Γρημάνης, οι αδελφοί Π. Βασιλείου, οι αδελφοί Βοστάνη και ο Βασίλιος Τσιτμής, ο Περικλής Ζερμπίνης, ο Βασίλειος Ρουσέλης».

του νησιού. Αυτό τεκμαίρεται και από Πρακτικό της Εφορίας του 1860, σύμφωνα με το οποίο *«επειδή τα Εκπαιδευτικά και Φιλανθρωπικά Καταστήματα της πόλεως ταύτης υπόκεινται εις υπέρογκα έξοδα ως γνωστόν, ευμενώς δε υποδέχονται δωρεάν πάντας τους εις αυτά προσερχομένους, εκπαιδεύοντα και φωτίζοντα την Νεολαίαν, και νοσηλεύοντα τους ασθενείς, και περιθάλλοντα Νόθα και φυλακισμένους...όπως συστήνεται αρμοδίως εις τους ευλογημένους Χριστιανούς, προτρέποντες αυτούς μετά ζήλου, δια να συντρέχωσιν υπέρ αυτών, αφιερώντες εις αυτά χρήματα, κτήματα, ή ότι άλλο προαιρούνται θεαρέστως εν ταις Διαθήκαις, και άλλως...»* (Παπαδέλλης, 2001, σελ. 46).

Την ίδια χρονιά, ο Μητροπολίτης Μυτιλήνης Μελέτιος, ζητά με επιστολή του προς τους Προκρίτους και Επιτρόπους των Εκκλησιών της Επαρχίας του, να περιφέρεται δίσκος τις Κυριακές και τις επίσημες εορτές για την υποστήριξη του φιλανθρωπικού έργου του Νοσοκομείου (Παπαδέλλης, 2001, σελ. 45-48).

Σε ότι αφορά στον ορισμό των μελών της Εφορίας των Φιλανθρωπικών & Εκπαιδευτικών Καταστημάτων, πέρα από τον Μητροπολίτη, είχε λόγο και η Δημογεροντία. Σε Διοριστήριο έγγραφο του Μητροπολίτη Μυτιλήνης Μεθοδίου το 1872, που αφορούσε στην ανανέωση των μελών της Εφορίας, αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι η Εφορία είχε την εξουσιοδότηση να ενεργεί αυτοβούλως σε θέματα σχετικά με την λειτουργία των Σχολείων και του Νοσοκομείου, όμως κατά τη λήψη σημαντικών αποφάσεων, όπως για παράδειγμα για την πρόσληψη ιατρικού ή εκπαιδευτικού προσωπικού, για την αγοραπωλησία ακινήτων ή την ανέγερση κτιρίων, η Δημογεροντία είχε τον τελευταίο λόγο (Παπαδέλλης, 2001, σελ. 62-63).

Σύμφωνα με την Σιφναίου (1996), τα μέλη της Δημογεροντίας προέρχονταν συνήθως από τους κόλπους της άρχουσας τάξης, επρόκειτο δηλαδή για εμπόρους, εισοδηματίες, ή γαιοκτήμονες, των οποίων τα συμφέροντα πολλές φορές ταυτίζονταν με αυτά της οθωμανικής διοίκησης. Η εκλογή τους γινόταν από τους υψηλά φορολογούμενους Οθωμανούς υπηκόους και όπως υποστηρίζει ο Αναγνώστου (1997), δεν ήταν αδιάβλητη, καθώς για να ισχύσει το εκλογικό αποτέλεσμα ήταν απαραίτητη η επικύρωσή του από την οθωμανική αρχή, η οποία πολλές φορές δωροδοκούσαν.

Οι Δημογέροντες ήταν υπεύθυνοι, μεταξύ άλλων, για την καταβολή των φόρων από τα μέλη της κοινότητας, ενώ η επιρροή τους στα οθωμανικά δικαστήρια και στην οθωμανική διοίκηση ήταν τόσο μεγάλη, σε βαθμό που, όπως υποστηρίζει ο Αναγνώστου (1997), ανησυχούσε πολλές φορές και τους ίδιους τους Οθωμανούς. Από την άλλη, οι

Δημογέροντες, διευκόλυναν την εμπορική δραστηριότητα ξεπερνώντας τα εμπόδια που τυχόν πρόβαλλε η Πύλη, καθώς τα συμφέροντα τους συχνά ταυτίζονταν με αυτά της ελληνικής κοινότητας του νησιού.

6.5 Η Ψυχαγωγία

Αυτό που χαρακτηρίζει τους αστούς στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, πέρα από τον τρόπο ζωής τους, είναι και τρόπος ψυχαγωγίας τους. Αγαπημένες ασχολίες αποτελούν το κυνήγι, το θέατρο αλλά και οι λέσχες και τα καφενεία, όπου διαβάζουν τον ξένο τύπο¹⁸², συζητούν για το χρηματιστήριο, και επιδίδονται στο «χαρτοπαίγνιον, απαραίτητο όρο, του *savoir vivre*, το οποίο κατήντησεν τίτλος αριστοκρατικός, βασιλικός, είναι το σύμβολο της ευγενούς καταγωγής»¹⁸³.

Εικ. 131: Περίπτερο δημαρχιακού κήπου, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Τα καφενεία ή «εθνικές εκκλησιές»¹⁸⁴, αποτελούσαν χώρο πολιτικών συζητήσεων των αστών, των Λεσβίων παροίκων αλλά και των αντιπροσώπων του νησιού στην Τουρκική Βουλή, όπως προκύπτει από άρθρο σε εφημερίδα της εποχής¹⁸⁵, σύμφωνα με το οποίο «Ο Μποστάνης (βουλευτής της Λέσβου στην Τουρκική Βουλή) όλο στα καφενεία ήταν και

¹⁸² Η Σιφναίου (1996, σελ. 321), αναφέρει ότι ορισμένα καφενεία της εποχής διέθεταν την εφημερίδα *Bourse Egyptienne*, του Καΐρου, από την οποία ενημερώνονταν, όσοι είχαν συναλλαγές με την Αίγυπτο, για την κίνηση του βάμβακος στο χρηματιστήριο.

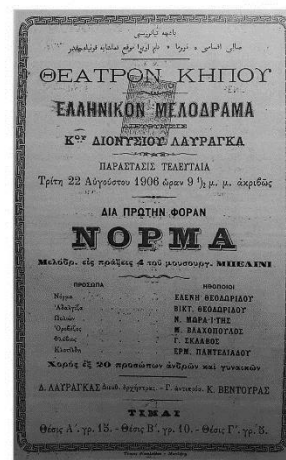
¹⁸³ Εφ. *Σάλπιγξ*, 11-05-1910.

¹⁸⁴ Εφ. *Σάλπιγξ*, 03-08-1910.

¹⁸⁵ Σατυρική εφημερίδα *Σκορπιός*, 1911.

ναργιλέδες κάπνιζε...». Εκεί απολάμβαναν τον καφέ ή το κονιάκ τους, παίζοντας μπιλιάρδο, λοταρία και τόμπολα¹⁸⁶.

Η Σιφναίου (1996, σελ. 322-323), σχετικά με τα καφενεία, αναφέρει ότι επρόκειτο συνήθως για διαμπερή ισόγεια κτίρια με δύο εισόδους, μια προς την πλευρά της αγοράς και μια προς το λιμάνι, ενώ το καλοκαίρι τόπος συνάντησης αλλά και επίδειξης της ματαιοδοξίας των μεγαλοαστών, ήταν ο Δημοτικός Κήπος (Εικ. 131), όπου λειτουργούσε και το υπαίθριο Δημοτικό Θέατρο Μυτιλήνης (Εικ. 132), μια ξύλινη κατασκευή με ποικίλα διακοσμητικά στοιχεία, το οποίο αποτεφρώθηκε το 1906.

Εικ. 132: αριστερά, το ξύλινο θέατρο κήπου στον δημοτικό κήπο Μυτιλήνης και δεξιά, πρόγραμμα καλλιτεχνικών εκδηλώσεων του 1906, λίγο πριν την αποτέφρωση του θεάτρου.

Και αν για τους άνδρες το καφενείο αποτελούσε χώρο πολιτικών συζητήσεων και διασκέδασης, για το γυναικείο πληθυσμό, το χαμάμ, εκτός από τόπο κάθαρσης και καλλωπισμού, καθώς λίγα σπίτια διέθεταν λουτρό εκείνη την περίοδο, λειτουργούσε και ως χώρος συζητήσεων, ανάπτυξης γνωριμιών και ψυχαγωγίας. Οι Montague και Pardoe, όπως αναφέρεται από την Γαβρινιώτου (2008, σελ. 68), υποστηρίζουν ότι το χαμάμ ήταν το «καφενείο των γυναικών», το οποίο σύμφωνα με την Μπαλά (2001)¹⁸⁷, το επισκέπτονταν συνήθως κάθε Παρασκευή, έπιναν τον καφέ τους και απολάμβαναν τα εδέσματα που έφερναν από το σπίτι¹⁸⁸. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από την

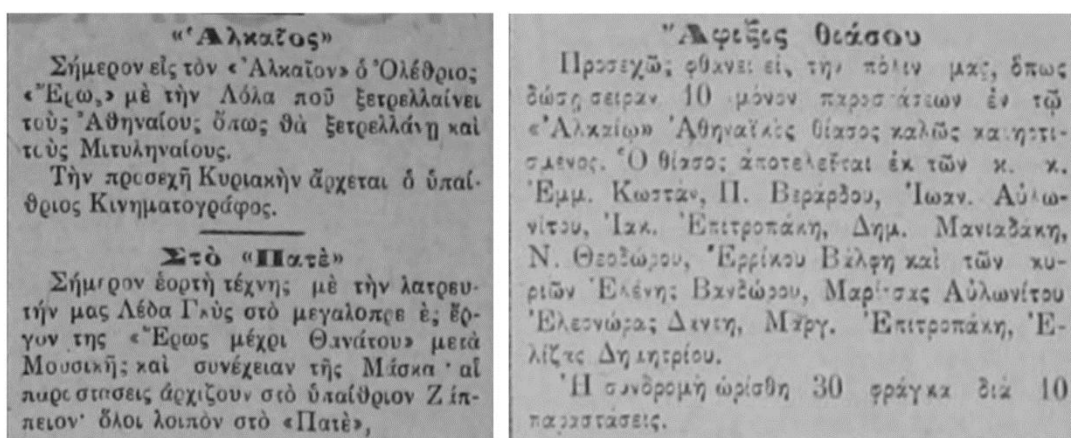
¹⁸⁶ «Οι άντρες...έφευγαν το πρωί στα γραφεία και γύριζαν να φαν το μεσημέρι. Το απόγευμα πήγαιναν βεγγέρα, arghès-souper, εννιά με δώδεκα το βράδυ. Στις συναντήσεις αυτές συζητούσαν, έπαιζαν τόμπολα, κλπ.». Μαρτυρία Ειρήνης Βασιλείου, στη Ρ. Σιφναίου (Σιφναίου, 1996, σελ. 310).

¹⁸⁷ Άρθρο στην Εφημερίδα Καθημερινή της 20^{ης} Μαΐου του 2001. Ανακτήθηκε από https://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/13121/1/Kathimerini_7_88.pdf [τελευταία επίσκεψη 18.11.2017].

¹⁸⁸ Ο Παρασκευαΐδης (1983, σελ. 162), αναφέρει σχετικά «όταν το νερό της ύδρευσης ήταν στην Μυτιλήνη πολύ λιγοστό...επήγαιναν πολύ συχνά για καθαριότητα στον ανατολικό λουτρό που ήταν κοντά στην εκκλησιά του Αγίου Γιώργη ...υπήρχαν καθορισμένες ώρες λειτουργίας των για τους άνδρες και άλλες για τις γυναίκες, που εσχμάτιζαν

Κατσαργύρη-Μαρκεζίνη (2014, σελ. 221), η οποία παρομοιάζει την επίσκεψη στο λουτρό με «εκδρομή», ενώ ο Ασημάκης Πανσέληνος (2001, σελ. 38-40), περιγράφοντας την διαδικασία του λουτρού-χαμάμ στην πόλη της Μυτιλήνης αναφέρει χαρακτηριστικά «...οι κυράδες δίνουν εκεί ραντεβού με τις φίλες τους, και ειδοποιούσαν πρωτύτερα τις χαματζούδες να τους κρατήσουν ένα καμαράκι- να πούμε το αποδυτήριο...».

Εναλλακτικός τρόπος ψυχαγωγίας εκείνη την εποχή ήταν το θέατρο. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, πολλές θεατρικές παραστάσεις¹⁸⁹ με επικεφαλής τους κορυφαίους τότε, πρωταγωνιστές της δραματικής σκηνής, δίνονταν στην Μυτιλήνη, και αποτελούσαν σπουδαίο καλλιτεχνικό γεγονός, για το θεατρόφιλο κοινό της πόλης, και ενδιαφέρουσα ψυχαγωγία για τους διανοούμενους της εποχής. Από την μελέτη τοπικών εφημερίδων¹⁹⁰, των αρχών του 20^{ου} αιώνα, διαπιστώνει κανείς την συχνότητα με την οποία επισκέπτονταν οι θεατρικές ομάδες της Αθήνας, τα θέατρα της Μυτιλήνης (Εικ. 133).

Εικ. 133: καταχωρήσεις διαφημίσεων θεατρικών παραστάσεων σε εφημερίδες της εποχής.

Η τακτική αυτή επίσκεψη των θεατρικών θιάσων, η οποία οφειλόταν σύμφωνα με τον Βελόνη (1950, σελ. 268), κυρίως στο γεγονός ότι το λιμάνι της Μυτιλήνης αποτελούσε ενδιάμεσο σταθμό της πορείας των, από την Αθήνα προς τη Σμύρνη, την Κωνσταντινούπολη, το Γαλάτσι, την Οδησό και τα άλλα μεγάλα κέντρα του εξωτερικού, όπου υπήρχαν ελληνικές παροικίες, διαμόρφωσε με τα χρόνια, ένα δύσκολο και αυστηρό στην κρίση του θεατρόφιλο κοινό. Εξάλλου όπως αναφέρει ο ίδιος, «Στο νησί που άνησε

μεγάλες παρέες και έπαιρναν μαζί των διάφορα γλυκίσματα για να γλεντήσουν και με τραγούδια το λούσιμο και το στέγνωμά των μέσα σε θολή από τους υδρατμούς ατμόσφαιρα ονειρώδους γοητείας...».

¹⁸⁹ Για περεταίρω πληροφορίες, σχετικά με την θεατρική κίνηση στην Μυτιλήνη στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, βλ. (Καλάργαλης, 2015, σελ. 105-128).

¹⁹⁰ Εφ. Ελ. Λόγος 2-6-1019 & Εφ. Ελ. Λόγος 29-07-1919.

στα χρόνια τα παλιά το Σαπφικό τραγούδι δεν μπορούσε παρά να ακμάσει και η θεία τέχνη του θεάτρου» (Βελόνης, 1950, σελ. 268).

6.6 Οι πρόσφυγες και η ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923

Η Λέσβος δέχτηκε στον πολιτισμό της τη σφραγίδα των προσφύγων οι οποίοι, το 1914, με τον πρώτο διωγμό, από τα παράλια της Μικράς Ασίας, εγκαθίστανται στη Μυτιλήνη, και επηρεάζουν εθνολογικά, πολιτικά, πολιτισμικά και κοινωνικά τη ζωή του νησιού¹⁹¹.

Στο δράμα των προσφύγων, όπως συνάγεται από άρθρο σε εφημερίδα της εποχής¹⁹², συμπαραστάθηκε η λεσβιακή κοινωνία και ιδιαίτερα «οι αξιότιμοι κυρίες της μυτιληναικής κοινωνίας» οι οποίες μέσω του σωματείου της «Φιλοπτώχου Αδελφότητος των Κυριών»¹⁹³ μερίμνησαν για την περίθαλψη των προσφύγων και την εύρεση εργασίας αυτών δημοσιεύοντας την παρακάτω ανακοίνωση στην ίδια εφημερίδα «Παρακαλούνται πάντες οι έχοντες ανάγκη εργατών και εργατριών δι οιαδήποτε εργασίαν ή υπαλλήλων ή υπηρετριών κλπ. να απευθύνονται εις την επιτροπήν προς εξεύρεσιν εργασίας δια τους πρόσφυγας εν τω καταστήματι του Συνεργ. Σωματείου από τας 9-11 π.μ. και 5-7 μ.μ.».

Η στέγαση των προσφύγων του πρώτου διωγμού, αντιμετωπίστηκε, σύμφωνα με την Μυλοπτέρη (2004), «πρόχειρα» με την εγκατάστασή τους σε εκκλησίες, εγκαταλελειμμένα οθωμανικά κτίσματα, σχολεία αλλά και σε κήπους και πλατείες. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τις άσχημες συνθήκες διαβίωσης (συνωστισμός μεγάλου αριθμού ατόμων σε κάθε οίκημα), δημιούργησαν εύφορο έδαφος ανάπτυξης ασθενειών, καθιστώντας επιτακτική την ανάγκη εύρεσης αφενός νέων χώρων στέγασης και αφετέρου, χώρου περίθαλψης των προσφύγων.

---

¹⁹¹ Σύμφωνα με την Αναγνωστοπούλου (2008, σελ. 21), ο αριθμός των προσφύγων που έφτασαν στο νησί το 1914, και πριν την αποστολή τους σε άλλα μέρη της Ελλάδας, άγγιζε τους 100.000.

¹⁹² Εφημερίδα Σάλπιγξ, 19-06-1914.

¹⁹³ Η Φιλόπτωχος Αδελφότητα των Κυριών της Μυτιλήνης, η οποία ιδρύθηκε σύμφωνα με τον Μιχαηλίδη (1939), το 1893, στα πρότυπα της εν Κων/πόλει Φιλόπτωχου Αδελφότητος των Κυριών, αποτελούσε ένα από τους πρώτους γυναικείους φιλανθρωπικούς συλλόγους, που ενέπνευσε και την δημιουργία άλλων συλλόγων στο νησί. Το συμβούλιο απαρτιζόνταν από τις κυρίες της εύπορης τάξης των εμπόρων και βιομηχάνων της εποχής. Ο Καμπούρης (1962, σελ. 110), αναφέρει ότι σε διάφορα χωριά υπάρχουν σωματεία αλληλοβοήθειας και γυναικείας φιλανθρωπικής δραστηριότητας, όπως η Φιλόπτωχος Αδελφότητα των Κυριών.

Το 1915, όπως αναφέρει η Αναγνωστοπούλου (2008), εκπονούνται μελέτες κατασκευής ξύλινων παραπηγμάτων, χρησιμοποιούνται ακατοίκητα τούρκικα σπίτια¹⁹⁴, για την στέγαση των προσφύγων, ενώ μεγάλος αριθμός αυτών διοχετεύεται στα παραλιακά κυρίως χωριά του νησιού, για την αποσυμφόρηση της πόλης (Κατσαργύρη-Μαρκεζίνη, 2014, σελ. 105). Παράλληλα την κάλυψη των αναγκών σίτισης (Εικ. 134), αναλαμβάνουν φιλανθρωπικοί σύλλογοι και αδελφότητες.

Εικ. 134: Συσσίτιο προσφύγων, στην Επάνω Σκάλα.

Το 1917, το διατηρητέο σήμερα, αρχοντικό Γεωργιάδη στην περιοχή της Επάνω Σκάλας στεγάζει το προσφυγικό Νοσοκομείο, μέχρι και το 1920, έτος κατά το οποίο ο αριθμός των προσφύγων έχει μειωθεί αισθητά καθώς πολλοί έχουν ήδη πραγματοποιήσει το όνειρο της επιστροφής στην πατρίδα, μετά την κατάληψη της Σμύρνης από τον Ελληνικό στρατό στις 2 Μαΐου το 1919 (Αναγνωστοπούλου, 2008).

Το 1923, οι Μικρασιάτες πρόσφυγες, μετά την αποχώρηση των Τούρκων από το νησί, σε εφαρμογή της Συνθήκης της Λωζάννης, εγκαταστάθηκαν στην τούρκικη συνοικία μετατρέποντας την σε προσφυγική¹⁹⁵. Το Γενί Τζαμί γέμισε πρόσφυγες, με την αυλή του

¹⁹⁴ Σύμφωνα με την Μυλοπτέρη (2004, σελ. 80), τα μουσουλμανικά οικήματα που χρησιμοποιήθηκαν για τη στέγαση των προσφύγων στην πόλη της Μυτιλήνης, αλλά και στα προάστειά της, ήταν 244 και στέγασαν 1.800 οικογένειες, δηλαδή περίπου 5.000 άτομα.

¹⁹⁵ Για περισσότερες πληροφορίες, σχετικά με την εγκατάσταση των προσφύγων του δεύτερου διωγμού, βλ. (Αναγνωστοπούλου, 2008 · Μυλοπτέρη, 2004).

να διαμορφώνεται σε κλειστή αγορά με μικρές παράγκες και πρόχειρες κατασκευές, ενώ σε αρχοντόσπιτα Τούρκων αξιωματούχων της εποχής, εγκαταστάθηκαν αυθαίρετα Μικρασιάτες πρόσφυγες του δεύτερου διωγμού, προκειμένου να καλύψουν την επιτακτική ανάγκη στέγασής τους (Κατσαργύρη-Μαρκεζίνη, 2014).

Ένα από αυτά ήταν και το αρχοντικό του Χαλήμ Μπέη¹⁹⁶, το οποίο όπως περιγράφει η Αναγνωστοπούλου (1995, σελ. 22), *«μετά την εγκατάλειψη από την οικογένεια του Χαλήμ μπέη, εκείνος πια δεν ζούσε, στέγασε κόσμο και κοσμάκη. Γέμισε από πάνω ως κάτω προσφυγιά, υπόγεια, αποθήκες, λουτρά, δεν έμεινε χώρος ανεκμετάλλευτος. Όλοι εκείνοι οι άνθρωποι που στοιβάχτηκαν μέσα αποτελούσαν μια μικρή κοινωνία που τους έωνε η ίδια μοίρα του ξεσπιτωμού, με το βάρος των πικρών αναμνήσεων, η πάλη για την επιβίωση, μα και τους χώνιζαν πολλά, τόσα που έκαναν συχνά την συγκατοίκηση αβάσταχτη».*

6.7 Η Εκπαίδευση των μουσουλμάνων

Στη Λέσβο, από την εποχή της κατάκτησής της από τους Οθωμανούς το 1462 και μέχρι το 1922, η παρουσία του μουσουλμανικού στοιχείου στο νησί ήταν συνεχής, με τις δύο κοινότητες να ζουν σε διακριτές περιοχές στην πόλη της Μυτιλήνης. Συγκεκριμένα οι κατοικίες των χριστιανών όπως αναφέρεται από τον Σαμαρά (1959), αναπτύσσονταν στο νότιο τμήμα του νησιού, ενώ η μουσουλμανική κοινότητα οργανώθηκε στο βόρειο τμήμα και συγκεκριμένα στις περιφέρειες της Επάνω Σκάλας και του Κάστρου.

Η εκπαίδευση του μουσουλμανικού στοιχείου στη Λέσβο, ακολουθούσε, αν και με αργό ρυθμό, τα πρότυπα της εκπαίδευσης που εφαρμόζονταν στα μεγάλα κέντρα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, την Κωνσταντινούπολη και την Σμύρνη. Η παιδεία ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την Ισλαμική θρησκεία, και για το λόγο αυτό, η ανάγνωση του Κορανίου και η εκμάθηση των ισλαμικών παραδόσεων, αποτελούσαν την βάση της μουσουλμανικής εκπαίδευσης (Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρια, 2010).

Σύμφωνα με την Έκθεση¹⁹⁷ του υποπρόξενου της Γαλλίας στη Λέσβο, Ch. Roboly (Αναγνώστου, 1993α), που αφορά στην περίοδο 1854-1858, αν και η τούρκικη εκπαίδευση

---

¹⁹⁶ Σε εφαρμογή της Συνθήκης της Λωζάννης, στις 13 Οκτωβρίου 1923, αποχώρησαν από την Μυτιλήνη όλα τα μέλη της οικογένειας του Σούφι Μπέη, γιού του Χαλήμ Μπέη, επιβιβαζόμενα στο πλοίο «baris» που στα τουρκικά σημαίνει «ειρήνη» (Μπαλάσκας, 2007).

¹⁹⁷ «Έκθεση 5 ετών (1854-1858) για το νησί της Μυτιλήνης». Για το πλήρες κείμενο της Έκθεσης, μεταφρασμένο από τα γαλλικά, βλ. (Αναγνώστου, 1993α, σελ. 374-375).

είναι πολύ περιορισμένη, με 40 περίπου εγγράμματους σε σύνολο 1000 κατοίκων, ωστόσο υπάρχουν περίπου 20 σχολεία τα οποία διευθύνονται από τους ιμάμηδες και στα οποία «τα νέα παιδιά των 2 φύλλων με 5 πέννες το μήνα μαθαίνουν λιγότερο να διαβάζουν και περισσότερο να ψέλνουν μερικά εδάφια από το Κοράνιο».

Σχετικά με την μουσουλμανική παιδεία, ο Roboly αναφέρει ότι έχει καθαρά θρησκευτικό χαρακτήρα και δεν περιλαμβάνει «χρήσιμες και διαδεδομένες επιστήμες όπως η Γεωγραφία, η Ιστορία και η Αριθμητική»¹⁹⁸. Η ανώτερη εκπαίδευση στην πόλη περιορίζεται στην λειτουργία ενός ιεροδιδασκαλείου - *μεντρεσέ*¹⁹⁹, με ελάχιστους μαθητές (5 ή 6 άτομα), παρόλο που παρέχει δωρεάν μόρφωση, σίτιση και διαμονή, γεγονός που ο Roboly το αποδίδει αφενός στην δυσκολία της εκμάθησης της αραβικής γλώσσας και αφετέρου στην αποτρεπτική μέθοδο διδασκαλίας και στην μεγάλη διάρκεια φοίτησης (τουλάχιστον 5 έτη), η οποία οδηγούσε συχνά στην εγκατάλειψη των σπουδών και την αναζήτηση εργασίας. Ο Βακαλόπουλος (1980), αναφέρει σχετικά ότι, στα μέσα του 19^{ου} αιώνα την ανώτερη εκπαίδευση αναλάμβαναν οι μουδέρηδες, οι οποίοι δίδασκαν το Κοράνι στον μοναδικό μεντρεσέ του νησιού, στην νότια πλευρά του μεσαίου κάστρου (Εικ. 135).

Εικ. 135: Βορειοανατολική όψη του ιεροδιδασκαλείου (*medrese*), του *Hayreddin Barbarossa*, στο Κάστρο Μυτιλήνης.

¹⁹⁸ Την περίοδο αυτή, τα μεγάλα κέντρα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στα πλαίσια της ανάπτυξης μιας κοσμικής παιδείας η οποία θα βοηθούσε στον εκσυγχρονισμό του κράτους, εισήγαγαν στο πρόγραμμα των σχολείων σύγχρονα εκπαιδευτικά αντικείμενα (Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρη, 2010, σελ. 485-497).

¹⁹⁹ Ο *μεντρεσέ* ήταν ο χώρος που υλοποιούνταν η εκπαίδευση των μουσουλμάνων, και αποτελούσε συνήθως μέρος του κτιριακού συγκροτήματος που περιλάμβανε τζαμί, ξενώνα και άλλα φιλανθρωπικά ιδρύματα (Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρη, 2010.)

Την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα, προκειμένου να ανταγωνιστούν την ανάπτυξη που παρουσιάζει η εκπαίδευση της χριστιανικής κοινότητας εκείνη την περίοδο, η εικόνα της μουσουλμανικής παιδείας αλλάζει, με την σύσταση στην πόλη της Μυτιλήνης των πρώτων αλληλοδιδασκτικών σχολείων αρρένων και θηλέων, καθώς και των πρώτων σχολαρχείων-ρουσντιέ²⁰⁰ για τα αγόρια, τα οποία οδήγησαν στην ίδρυση το 1891 του Γυμνασίου-Ινταντιέ²⁰¹.

Στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Ινταντιέ, παρόλο που βασίζεται στην θρησκευτική εκπαίδευση, περιλαμβάνεται η διδασκαλία και της Ελληνικής γλώσσας καθώς και περισσότερο πρακτικών μαθημάτων όπως η γεωγραφία, η γεωμετρία, τα οικονομικά και η κοσμογραφία (Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρα, 2010). Την ίδια περίοδο, ένα Φιλεκπαιδευτικό σωματείο, κατά τα πρότυπα των συλλόγων της χριστιανικής κοινότητας, δραστηριοποιείται προκειμένου να εξασφαλίσει τους πόρους για την ομαλή λειτουργία των τουρκικών εκπαιδευτηρίων (*Ημερολόγιον Νομαρχίας Αρχιεπαρχών, 1888* σελ. 93-103), ενώ η ανώτερη εκπαίδευση, περιορισμένου αριθμού μουσουλμάνων²⁰², συνεχίζει να παρέχεται στους δύο μεντρεσέδες της πόλης.

6.8 Ο αρχιτέκτονας Αργύρης Αδαλής

Ο Αργύρης Αδαλής (1854-1915) (Εικ. 136), γόνος ευκατάστατης οικογένειας²⁰³ της Μυτιλήνης, όταν αποφοίτησε από το Πολυτεχνείο των Αθηνών, συνέχισε τις μεταπτυχιακές του σπουδές στη Γερμανία και μετά το πέρας των σπουδών του συνεργάστηκε, σύμφωνα με τον Σαμαρά (1950), με το αρχιτεκτονικό γραφείο του Ερνέστου Τσίλλερ και του Θεόφιλου Χάνσεν στην Αθήνα. Γύρω στο 1880 επέστρεψε στη Μυτιλήνη και παντρεύτηκε την κόρη του Μιχαήλ Γρημάνη, το γένος Βασιλείου, δυο εκ των ισχυροτέρων οικογενειών της Μυτιλήνης, με την οποία απέκτησε δύο παιδιά. Η κύρια

---

²⁰⁰ Ρουσιτιέ ή ρουσντιέ από την λέξη rusc που σημαίνει εφηβεία. Έτσι ονομάστηκαν τα σχολεία που δημιούργησε το 1838 ο Σουλτάνος Μαχμούτ Β', ασχολούμενος με το θέμα της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας οθωμανικής εκπαίδευσης (Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρα, 2010).

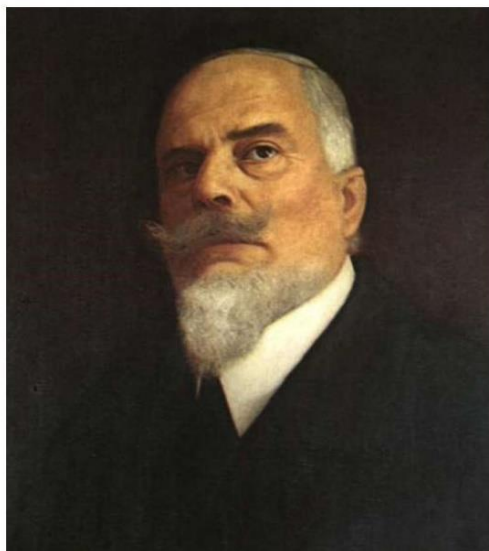
²⁰¹ Η ολοκλήρωση της ανέγερσης του Γυμνασίου Ινταντιέ πραγματοποιήθηκε κατά το έτος 1896. Από το 1891, έτος ίδρυσης του γυμνασίου και μέχρι την ολοκλήρωση του κτιρίου του σημερινού δικαστικού μεγάρου, τα μαθήματα πραγματοποιούνταν σε άλλο κτίριο (Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρα, 2010).

²⁰² Σύμφωνα με την Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρα (2010, σελ. 493), στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στους δύο μεντρεσέδες της πόλης φοιτούν 12 σπουδαστές, γεγονός που αποδεικνύει τον περιορισμό της αμιγούς θρησκευτικής παιδείας προς όφελος μιας εκπαίδευσης προσαρμοσμένης στις απαιτήσεις της εκσυγχρονισμένης οθωμανικής κοινωνίας.

²⁰³ Ο πατέρας του Αργύρη Αδαλή, Κωνσταντής Αδαλής, ήταν κάλφας και από τα πιο σημαντικά μέλη της συντεχνίας των οικοδόμων (Τσιτιμάκη, 2006, σελ. 275).

κατοικία του βρισκόταν στη συνοικία του «Αρχοντομαχαλά», κοντά στον Αγ. Θεράποντα, ενώ το 1907 έχτισε την εξοχική του κατοικία στο Ακρωτήριο, η οποία διασώζεται έως σήμερα (Εικ.137).

Εικ. 136, 137: Αριστερά : Ο αρχιτέκτονας Αργύρης Αδαλής. Δεξιά η εξοχική κατοικία του Αδαλή, στο Ακρωτήριο

Σύμφωνα με την Σωτηρίου-Δωροβίνη (1999), ο Αργύρης Αδαλής θα μπορούσε να θεωρηθεί ο δημιουργός μιας τοπικής αρχιτεκτονικής «Σχολής της Μυτιλήνης», με την έννοια ότι το αρχιτεκτονικό του έργο, μπορεί να μην συναγωνίζεται σε αξία και σημαντικότητα ένα έργο τέχνης, παρόλα αυτά, η αναγνωρισμένη συμβολή του στην τέχνη της εποχής του, είναι αξιόπαινη και μόνο από το γεγονός, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Summerson (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999), ότι τα κτίρια-δημιουργήματά του αποτυπώνονται στην μνήμη του περαστικού.

Τα έργα του, από τις πρώτες απομιμήσεις κατά τα πρότυπα του Αθηναϊκού Νεοκλασικισμού, τα μεταγενέστερα κτίρια στα οποία είναι ευδιάκριτη η προσεγμένη υιοθέτηση ενός ξενόγλωσσου αρχιτεκτονικού λεξιλογίου, έως την ευρηματική απόδοση του στυλ Picturesque, και του εκλεκτικιστικού νεοκλασικισμού γενικότερα, αντικατοπτρίζουν την προσωπική του ωρίμανση και εξέλιξη.

Η επαγγελματική του δραστηριότητα²⁰⁴ υπήρξε πλούσια στη Μυτιλήνη, όπου έκτος από δημιουργός αρκετών κατοικιών της ανώτερης αστικής τάξης της πόλης, οι ιδιοκτήτες των οποίων είχαν διαφόρου βαθμού συγγένειες με την οικογένειά του, φέρεται και ως ο αρχιτέκτονας των μεγάλων κοινοτικών κτιρίων της χριστιανικής κοινότητας. Τα κτίρια

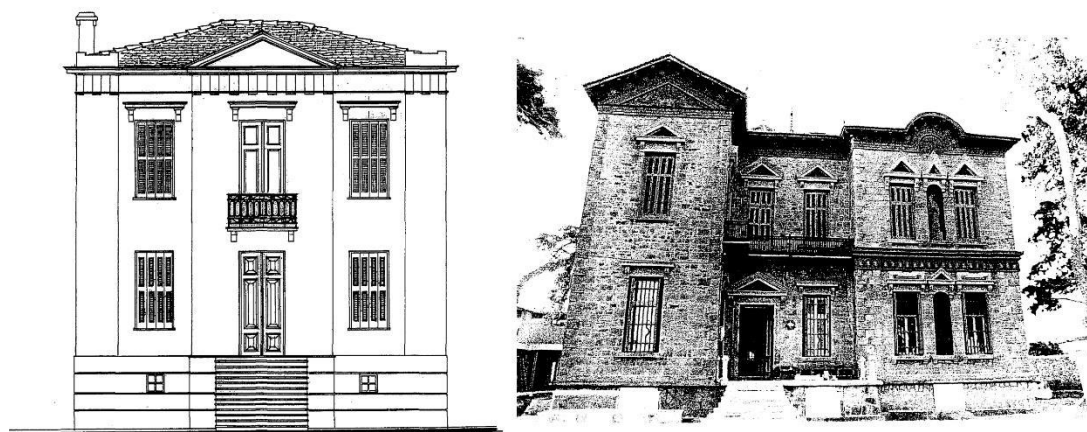
²⁰⁴ Για περισσότερες πληροφορίες, σχετικά με το έργο του Αδαλή στη Μυτιλήνη, βλ. (Σωτηρίου- Δωροβίνη, 1999).

του Γυμνασίου, του Παρθεναγωγείου²⁰⁵, του Δημαρχείου, αλλά και ο Ναός του Αγ. Θεράποντα, αποδίδονται στον Αδαλή όπως επίσης και αρκετά κτίρια, μικρογραφίες των αθηναϊκών προτύπων, επί του κεντρικού άξονα της αγοράς της Μυτιλήνης, της σημερινής οδού Ερμού. Σημαντικά έργα του, εκτός της πόλης, είναι το δημοτικό σχολείο της Αγ. Παρασκευής, αλλά και η οικία Βρανά, κατοικία της μητέρας του Οδυσσέα Ελύτη, στον Παπάδο της Γέρας.

Στενός του φίλος υπήρξε ο ζωγράφος Ιθακήσιος, ο οποίος διακόσμησε με οροφωγραφίες τόσο την εξοχική του κατοικία, όσο και αρκετά από τα κτίρια που φέρουν την υπογραφή του (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1999, σελ. 234), ενώ σημαντική θεωρείται η επιρροή που είχε στους εμπειρικούς αρχιτέκτονες Φούσκα και Μείμαρη, με τους οποίους συνεργάστηκε σε διάφορα έργα του.

Με την επιστροφή του Αδαλή στη Μυτιλήνη, αρχίζει να περιορίζεται η αναπαραγωγή των αρχιτεκτονικών μορφολογικών προτύπων της Κωνσταντινούπολης και να υιοθετείται σταδιακά το στυλ του εκλεκτικιστικού νεοκλασικισμού.

Ως πρώτο έργο του θεωρείται η κατοικία του μεγαλοκτηματία Κ. Νιάνια (Εικ. 138), το 1882, που προσομοίαζε περισσότερο στον εκσυγχρονισμένο εξευρωπαϊσμένο τύπο οικίας, από ότι στον ανατολίτικο, ενώ η κατοικία του Αχ. Βουρνάζου στο Κιόσκι, το 1888, σηματοδοτεί την οριστική εγκατάλειψη του προτύπου της Ανατολής και την στροφή προς το αντίστοιχο εξευρωπαϊσμένο.

Εικ. 138, 139: Αριστερά: Κατοικία Κ. Νιάνια. Δεξιά: εξοχική κατοικία Αχ. Βουρνάζου, στη Βαρεία.

²⁰⁵ Το κτίριο, το οποίο αποπερατώθηκε το 1899, βρίσκεται στο ιστορικό κέντρο της πόλης και η ανέγερση του έγινε με δαπάνες του τοπικού ευεργέτη Ζαφείρη Βουρνάζου. Για περαιτέρω πληροφορίες, βλ. (Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρη, 2010).

Η εξοχική έπαυλη του Αχ. Βουρνάζου στη Βαρεία (Εικ. 139), αποτελεί την εισαγωγή στο αρχιτεκτονικό τοπίο της πόλης, του στιλ Picturesque, εκφρασμένο μέσα από την προσωπική ματιά του Αδαλή, στιλ το οποίο θα διαδοθεί ευρύτατα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η επιλογή του στιλ Picturesque, σε αρκετές κατοικίες του Αδαλή, σκοπό έχει να εκφράσει το προσωπικό του ιδίωμα, το οποίο συνδύαζε τις δημιουργικές του ικανότητες με την οικονομική ευχέρεια των πελατών του, και δεν εκπροσωπούσε την επιστροφή στις ρίζες, δηλαδή στην τοπική αρχιτεκτονική της Μυτιλήνης, όπως πρόσταζε το συγκεκριμένο στιλ στην Ευρώπη.

Παρατηρώντας κανείς τις συμμετρικές και ασύμμετρες κατόψεις των έργων του, διαπιστώνει ότι ναι μεν διατηρεί τις βασικές αρχές του νεοκλασικισμού, εκφρασμένες όμως δε, με μια μανιερίστικη απόδοση η οποία προσομοιάζει τις σχεδιαστικές αρχές του Palladio, όπως για παράδειγμα η διαμπερής κίνηση δια μέσου του κέντρου της κατοικίας του Αχ. Βουρνάζου στο Κιόσκι, προς τον φυσικό εξωτερικό χώρο (Σωτηρίου-Δωροβίνη, 1996).

Σε ότι αφορά τα δημόσια κτίρια, το πρώτο σημαντικό έργο του ήταν το Γυμνάσιο Μυτιλήνης, στο οποίο χαρακτηριστική είναι η αρμονία των απέριπτων μορφολογικών του στοιχείων, και η καθαρότητα της ογκοπλαστικής του διάρθρωσης, αντιπροσωπευτικό δείγμα των αρχών του νεοκλασικισμού που εφάρμοσε ο Αδαλής στα πρώτα του έργα στο νησί. Εξάλλου, η επιλογή του νεοκλασικού ρυθμού, στην ανέγερση των θεσμικών κτιρίων στο ελληνικό κράτος, εξέπεμπε την «ελληνικότητα» της παιδείας του υπόδουλου ελληνισμού, και στόχευε στην δημόσια προβολή του εθνικού ιδεώδους (Τσιτιμάκη, 2006).

Για την ανέγερση του Εκπαιδευτηρίου, η Εφορεία Φιλανθρωπικών και Εκπαιδευτικών Καταστημάτων, παράλληλα με την διαδικασία έκδοσης της οικοδομικής άδειας²⁰⁶, από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, προκήρυξε αρχιτεκτονικό διαγωνισμό, στον οποίο μεταξύ άλλων²⁰⁷, υπέβαλλε σχέδια και ο Αργύρης Αδαλής. Το 1886 «...*Εκ των τριών λοιπόν προσαχθέντων σχεδίων των αρχιτεκτόνων Δ. Μείμαρη, Αργ. Αδαλή & Αθ. Π. Τριανταφύλλου, ως προς τον ρυθμόν, την ενότητα του κτιρίου...το καταλληλότερον προς τον σκοπόν ενεκρίθη το του Αργ. Αδαλή & τούτο εγένετο παραδεκτόν παμψηφί*» (Τσιτιμάκη, 2006, σελ. 276) και ο Αργ.

---

²⁰⁶ Για πληροφορίες σχετικά με την διαδικασία έκδοσης της οικοδομικής άδειας του Γυμνασίου, βλ. (Τσιτιμάκη, 2006, σελ. 274-283).

²⁰⁷ Η Τσιτιμάκη (2006, σελ. 275), αναφέρει ότι στην προκήρυξη της Εφορίας υπέβαλλαν σχέδια ο Δ. Μείμαρης, αρχιτέκτονας του Ναού της Αγ. Βαρβάρας στα Πάμφιλα το 1859, και ο εμπειρικός αρχιτέκτονας Αθ. Τριαντάφυλλος, έργο του οποίου ήταν η κατασκευή του κωδωνοστασίου του μητροπολιτικού ναού του Αγ. Αθανασίου Μυτιλήνης, το 1882.

Αδαλής υπογράφει την τελική οικονομική συμφωνία²⁰⁸ για την ανάληψη της παρακολούθησης του έργου, με την προϋπόθεση την ελάχιστη αμοιβή του, καθώς επρόκειτο για «εθνικό έργο».

---

²⁰⁸ Για περαιτέρω πληροφορίες, σχετικά με τον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό και την αμοιβή του Αργ. Αδαλή, βλ. (Τσιτιμάκη, 2006, σελ. 274-283).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο : Πρόταση μουσειακής Έκθεσης με τίτλο «10 Αόρατες προθήκες στην πόλη της Μυτιλήνης»

7.1 Η Μουσειακή Έκθεση

7.1.1 Γενικά περί έκθεσης συλλογής εντός των ορίων του κτιριακού κελύφους του Μουσείου

Εικ. 140: Προθήκη Μουσείου Φυσικής Ιστορίας, Βιέννη.

Η προβολή ή η παρουσίαση ενός συνόλου κινητών ή ακίνητων μουσειακών αντικειμένων στο κοινό, η οποία στηρίζεται σε ένα ορισμένο πρόγραμμα και πραγματοποιείται σε ένα καθορισμένο κλειστό ή ανοιχτό χώρο, αποτελεί τον ορισμό της μουσειακής έκθεσης. Η παρουσίαση είναι δυνατή με την χρήση ερμηνευτικών εργαλείων όπως οπτικοακουστικό υλικό και πολυμέσα, τα οποία βοηθούν στην επικοινωνία της μουσειακής πράξης στον επισκέπτη, δηλαδή στην μετάδοση μηνυμάτων και πληροφοριών, που σχετίζονται με το ανθρώπινο περιβάλλον και τον υλικό πολιτισμό (Ορφανίδη, 2003, σελ. 44).

Με άλλα λόγια, τα μουσεία, μοιράζονται την γνώση που διαθέτουν, για τα αντικείμενα που συλλέγουν και συντηρούν, με το ευρύ κοινό, μέσω της μουσειακής έκθεσης, η οποία, όπως υποστηρίζει η Οικονόμου (2003, σελ. 61), εξαρτάται από την ιδεολογική ματιά του ερευνητή – επιμελητή, ματιά η οποία διαφοροποιεί τα μουσεία μεταξύ τους. Επομένως τα μουσεία δεν διαφοροποιούνται μόνο σε ότι αφορά τις συλλογές που διαθέτουν αλλά και ως προς τον τρόπο που τις εκθέτουν στο κοινό (Εικ. 140).

Σύμφωνα με την Νάκου (2001), «η ένταξη ενός αντικειμένου σε μια συλλογή καθορίζει και την σημασία του». Αυτό σημαίνει ότι η πολυπλοκότητα και η ποικιλία των νοημάτων που φέρουν τα αντικείμενα μιας συλλογής, επιτρέπουν την δυνατότητα επιλογής εκείνων των μηνυμάτων που εξυπηρετούν τις αφηγηματικές ή παιδαγωγικές προθέσεις του μουσείου. Για παράδειγμα, ένα κόσμημα των αρχών του αιώνα μπορεί να συμπεριληφθεί στην

συλλογή τόσο ενός μουσείου αργυροχρυσοχοΐας όσο και πολιτισμικής ιστορίας, ανάλογα με το ερμηνευτικό πλαίσιο με το οποίο θα συνδεθεί από το κάθε μουσείο. Αυτό συμβαίνει διότι τα αντικείμενα προσδιορίζονται, τόσο από την υλική τους διάσταση, όπως το υλικό και ο τρόπος κατασκευής τους, όσο και από την άυλη διάσταση, που αφορά την χρονική περίοδο δημιουργίας τους, την αξία τους (οικονομική και συναισθηματική) και την αισθητική τους.

Τα εκθέματα μιας συλλογής, ως αντικείμενα που είναι, δεν μιλάνε καθόλου, με την κυριολεκτική έννοια του όρου. Τα νοήματα όμως, με τα οποία είναι φορτισμένα, τους δίνουν «φωνή» και όπως υποστηρίζει ο Τζώνος (2013, σελ.65), *«ένα έκθεμα από μόνο του έχει τόσα νοήματα όσα ενδέχεται να είναι τα συμφραζόμενα, τα «συμφωνημένα υπονοούμενα», που αντιπροσωπεύουν οι ενδεχόμενοι επισκέπτες του»*.

Από την άλλη, είναι και εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η αισθητική *«αρκεί»* και ένα έκθεμα *«μιλάει από μόνο του»*, όμως αυτό συμβαίνει όταν μια μουσειακή έκθεση απευθύνεται σε ένα πολύ συγκεκριμένο κοινό το οποίο είναι εξοικειωμένο ή ενημερωμένο γι' αυτά που πρόκειται να δει (Τζώνος, 1996, σελ. 23).

Ως εκ τούτου, μια μουσειακή έκθεση οφείλει να κινείται πάνω σε έναν αφηγηματικό άξονα, βάσει του οποίου θα διηγηθεί μια ιστορία η οποία θα είναι αντιληπτή στο ευρύ κοινό, το οποίο ερωτηθέν, μετά τη επίσκεψη της έκθεσης, να είναι σε θέση να απαντήσει στο ερώτημα *«Ποια ήταν η βασική ιδέα της έκθεσης;»*. Ακόμα και στην περίπτωση που οι επισκέπτες δημιουργήσουν νοήματα που δεν έχουν προβλεφθεί από τον σχεδιασμό, η έκθεση θεωρείται επιτυχής, με την προϋπόθεση βέβαια ότι η πλειοψηφία αυτών δεν αντιτίθεται στον νοηματικό προσδιορισμό της, από τους σχεδιαστές (Serrell, 2015).

Στον «κλειστό» μουσειακό χώρο, δημοφιλές μέσο έκθεσης των αντικείμενων μιας συλλογής αποτελεί η προθήκη, η οποία υποδηλώνει, σύμφωνα με τους Shanks & Tilley (2016, σελ. 70), *«χρόνο άδειο από κοινωνικό περιεχόμενο»* και στην οποία το έκθεμα τοποθετείται προκειμένου να προστατευτεί και να *«υπάρξει»*.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο παραλληλισμός από τον Henning (2006, σελ. 6-9), του γυάλινου κουτιού στο οποίο τοποθετείται η *«παγωμένη»* στον τόπο και χρόνο, δηλητηριασμένη χιονάτη, με τις γυάλινες προθήκες των μουσείων, οι οποίες φιλοξενούν *«ζωντανά»* κάποτε πράγματα, συνδέοντας τον θάνατο με την δυνατότητα *«ανάστασης»*, και συμβολίζοντας ταυτόχρονα την έννοια της κατοχής, της διαφύλαξης και της πολυτιμότητας. Και όπως η χιονάτη αναμένει την αφύπνισή της από τον πρίγκιπα, έτσι

και τα απολιθώματα άλλων εποχών προσμένουν την αναγέννησή τους, μέσα από το νοηματικό πλαίσιο του σύγχρονου μουσειολόγου, ο οποίος θα τα μετατρέψει από υποκείμενα σε αντικείμενα, θα προσπαθήσει δηλαδή να καταργήσει τις προθήκες τους.

Σε ότι αφορά τον υπομνηματισμό, των εκτιθέμενων αντικειμένων, συνήθης τρόπος μετάδοσης της πληροφορίας είναι το «κείμενο», είτε πρόκειται για την παραδοσιακή ενημερωτική πινακίδα είτε πρόκειται για σύγχρονους τρόπους πληροφόρησης όπως τα οπτικοακουστικά μέσα και οι εικαστικές αναπαραστάσεις (Γκαζή & Νικηφορίδου, 2004). Κύριος σκοπός του είναι, ή θα πρέπει να είναι, η τροφοδότηση με ερεθίσματα και η πρόκληση του ενδιαφέροντος του επισκέπτη και όχι η παροχή εγκυκλοπαιδικής γνώσης, την οποία μπορεί να ανακτήσει από άλλα μέσα (βιβλία, διαδίκτυο, κλπ.).

Σύμφωνα με τις Γκαζή & Νικηφορίδου (2004, σελ. 4), επειδή την προσοχή του επισκέπτη προσελκύει συνήθως το έκθεμα, η ιδιαίτερη επιμέλεια της αισθητικής και της οπτικής επεξεργασίας του ερμηνευτικού κειμένου, σε συνδυασμό με την χωροταξική του τοποθέτηση, την υλική του υπόσταση και την αυτονομία του, σε σχέση με το μουσειακό αντικείμενο, είναι δυνατόν να οδηγήσει στην λειτουργία του κειμένου ως «*εκθέματος*».

Από τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι η επιτυχία μιας μουσειακής έκθεσης εξαρτάται από την συλλογή των αντικειμένων που διαθέτει, από το νοηματικό πλαίσιο συνοχής της, αλλά και την αισθητική των κειμένων ερμηνείας που χρησιμοποιεί. Εξίσου όμως σημαντικές είναι και οι χωρικές στρατηγικές ανάπτυξης της μουσειακής έκθεσης, οι οποίες και αντανακλούν τις επιθυμητές αλλά και τις μη επιθυμητές αναγνώσεις που προσπαθεί να προωθήσει ο επιμελητής, αν και σε καμιά περίπτωση δεν μπορούν να «*εξασφαλίσουν μια προαποφασισμένη αντίδραση*» (Χουρμουζιάδη, 2015, σελ. 186).

Στο 4^ο Κεφάλαιο, έγινε αναφορά στην χωρική διάσταση του μουσείου και ιδιαίτερα στην εξέλιξη της μορφής του κτιριακού του κελύφους. Η αρχιτεκτονική όμως ενός μουσείου δεν είναι μόνο η μορφή του, αλλά είναι και ο τρόπος που το κτίριο οργανώνει τον χώρο δημιουργώντας σχέσεις μεταξύ των χώρων έκθεσης, των εκθεμάτων αλλά και των επισκεπτών, επηρεάζοντας με τον τρόπο αυτό την μουσειακή εμπειρία του επισκέπτη, σύμφωνα πάντα με την θεωρία της «*σύνταξης του χώρου-space syntax*»²⁰⁹ (Hillier & Tzortzi, 2006).

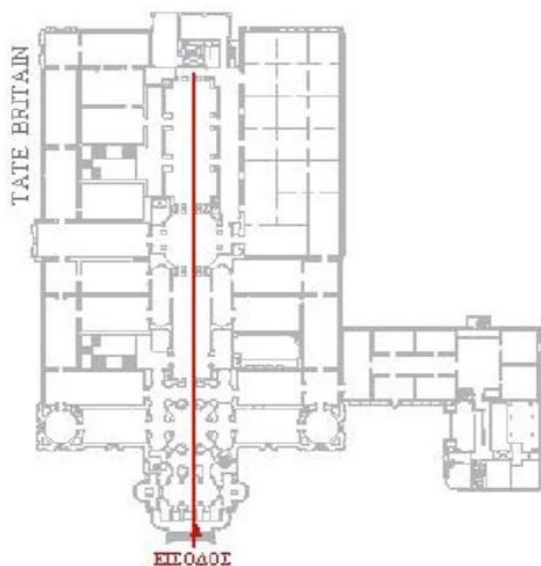
---

²⁰⁹ Το Space Syntax αποτελεί μια θεωρία και μεθοδολογία του χώρου που ανέπτυξε ο Bill Hillier και οι Συνεργάτες του στο University College of London. Για εμβάθυνση στη θεωρία του Space Syntax βλ. (Hillier & Tzortzi, 2006; Hillier, 1996).

Με άλλα λόγια, κάθε χώρος εκτός από τις γεωμετρικές και μετρικές του ιδιότητες, πχ. το μέγεθος και το σχήμα του, που συνθέτουν την μορφή του και οι οποίες είναι άμεσα αντιληπτές, έχει και ιδιότητες πιο αφηρημένες, που αφορούν την χωρική του οργάνωση, όπως η θέση ενός συγκεκριμένου χώρου μέσα στο χωρικό σύστημα (Θεοδωρίδου, Σωτηρίου & Καριώτου, 2012).

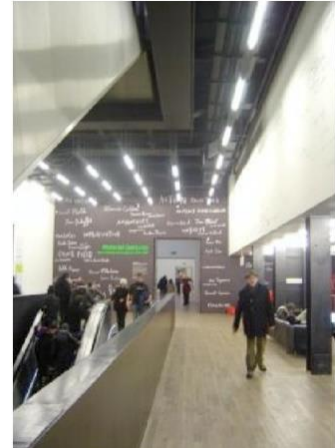
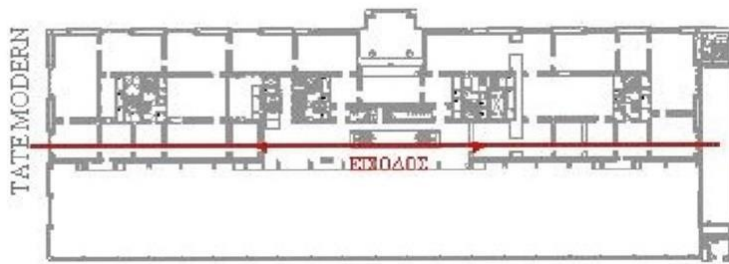
Άλλωστε οι Duncan και Krauss ήταν από τις πρώτες που υποστήριξαν ότι η αρχιτεκτονική του μουσείου σε συνδυασμό με την οργάνωση του χώρου και την χωρική διάταξη των εκθεμάτων συνθέτουν μια «αφήγηση» η οποία επηρεάζει τη μουσειακή εμπειρία (Τζώρτζη, 2013).

Σύμφωνα με την Χουρμουζιάδη (2015, σελ. 183), στις περισσότερες των περιπτώσεων, η «αίθουσα» αποτελεί την κύρια μονάδα ανάπτυξης της μουσειακής έκθεσης, η οποία εκλαμβάνεται συνήθως από τους επισκέπτες ως κλειστό και αυτόνομο, σε ότι αφορά το νοηματικό της περιεχόμενο, σύνολο. Εναπόκειται κατά συνέπεια στον τρόπο με τον οποίο ο επιμελητής θα διαχειριστεί τον αναπόφευκτο, χωρικό κατακερματισμό του μουσειακού χώρου σε επιμέρους δωμάτια, προκειμένου αυτά να συνδέονται μεταξύ τους, τόσο από άποψη αφηγηματική, όσο και από περιηγητική.

Εικ. 141: Κάτοψη της Tate Britain, στο Λονδίνο και άποψη του εσωτερικού κεντρικού άξονα.

Εικ. 142: Κάτοψη της Tate Modern, στο Λονδίνο και άποψη του εσωτερικού κεντρικού άξονα.

Η αναλογία των παραπάνω χωρικών τύπων και ο τρόπος οργάνωσής τους στην κάτοψη ενός μουσείου αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στη μουσειακή εμπειρία. Στην περίπτωση του κτιρίου της Tate Britain στο Λονδίνο (Εικ. 141), η πλεγματική οργάνωση των χώρων, δημιουργεί ενδεχομένως σύγχυση στον επισκέπτη, σχετικά με το τρόπο περιήγησής του, όμως αφήνει περιθώρια επιλογής, σε ότι αφορά την εξερεύνηση του μουσείου, και με το τρόπο αυτό κάθε επίσκεψη αποτελεί μια καινούρια εμπειρία.

Αντίθετα στην περίπτωση του επίμηκες κτιρίου της Tate Modern (Εικ. 142), στο Λονδίνο, παρατηρούμε ότι η επίσκεψη των χώρων γίνεται με διαδοχική σειρά, κάτι που περιορίζει τις πιθανότητες της τυχαίας συνάντησης με άλλους επισκέπτες (Τζώρτζη, 2010).

Από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι, ο μουσειακός σχεδιασμός αποτελεί πολυδιάστατη διαδικασία και δεν περιορίζεται στην απλή προβολή των έργων τέχνης. Το εκτιθέμενο περιεχόμενο του μουσείου αποκτά συνοχή μέσα από την διαδικασία της ερμηνείας, των αποσπασμένων από το αρχικό τους πλαίσιο αντικειμένων, τα οποία θα πρέπει να συνοδεύονται από «ελκυστικό» πληροφοριακό υλικό το οποίο θα «εμπλέκει» με κάποιο τρόπο τον επισκέπτη στην μουσειακή πράξη. Ταυτόχρονα, η χωρική διάρθρωση της έκθεσης, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη ότι ο επισκέπτης περιηγείται στον εκθεσιακό χώρο, γεγονός που αφενός μεταβάλλει συνεχώς το οπτικό του πεδίο, και κατά συνέπεια την θέαση των εκθεμάτων, και αφετέρου, μια ιδιαίτερα πλεγματική διάρθρωση ενδεχομένως θα προκαλέσει σύγχυση και εγκατάλειψη της περιήγησης.

7.1.2 Εκθεσιακές πρακτικές στο αστικό τοπίο

Η προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, σημαντικό κομμάτι της πολιτισμικής κληρονομιάς ενός τόπου, αποθετήριο πολιτιστικής σημασίας και φορέας της συλλογικής μνήμης μιας κοινωνίας, συμβάλλει στην διατήρηση της πολιτισμικής ταυτότητας μέσα στο χρόνο. Ο υλικός πολιτισμός δημιουργεί την χωρική αίσθηση του τόπου και χρόνου, καθώς παρέχει μια φυσική αναπαράσταση του παρελθόντος, η οποία ενισχύεται νοηματικά, από τις «μνήμες» των κτιρίων, οι οποίες επηρεάζουν και καθορίζουν το παρόν (Lowenthal, 1985, σελ. 185).

Ο Lynch, στο βιβλίο του «Η εικόνα της πόλης», υποστηρίζει ότι *«κάθε πολίτης διατηρεί στενούς δεσμούς με συγκεκριμένα σημεία της πόλης, τα οποία είναι φορτισμένα με αναμνήσεις και νοήματα»* (Tweed & Sutherland, 2007, σελ. 65). Κατά συνέπεια, η διατήρηση και προστασία των μεμονωμένων «εικόνων» των ατόμων, συνθέτουν την συλλογική μνήμη της κοινωνίας, μεταφέρουν ένα σύνολο αξιών και συγγενειών στις μελλοντικές γενιές και ενισχύουν την ταυτότητα της πόλης.

Σήμερα, πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, αυτοαποκαλούνται «ανοιχτά μουσεία», με την έννοια της ύπαρξης στον αστικό τους χώρο μεγάλου αριθμού αρχιτεκτονικών μνημείων, υλικών αποδείξεων του ιστορικού παρελθόντος και της εθνικής τους ηγεμονίας, τα οποία «εκθέτουν» στους τουρίστες, ως άλλα μουσειακά αντικείμενα, μέσω οργανωμένων ξεναγήσεων. Σε αυτή την περίπτωση ο υπομνηματισμός των μουσειακών εκθεμάτων γίνεται από τον ξεναγό της περιήγησης, που κατά μία έννοια παραπέμπει στις ηλεκτρονικές ξεναγήσεις²¹⁰ των παραδοσιακών μουσείων.

Παράλληλα, καινοτόμες εφαρμογές για «έξυπνες» συσκευές, δίνουν την δυνατότητα επιλεκτικής λήψης πληροφοριών, σχετικά με αρχαιολογικούς χώρους και μνημεία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, διευκολύνοντας την περιήγηση του επισκέπτη στην πόλη. Για παράδειγμα, μπορεί κάποιος απλά να φωτογραφίσει ένα αξιοθέατο και απευθείας να ενημερωθεί για την ιστορία του, την σημερινή του χρήση, την θέση του σε σχέση με άλλα αξιοθέατα της πόλης, άλλα και για προτεινόμενες περιηγητικές διαδρομές²¹¹.

²¹⁰ Βλ. <http://www.voria.gr/article/proigmeno-sustima-xenagisis-se-mouseia-kai-ektheseis-apotelei-o-xenagos> [τελευταία επίσκεψη 10.01.2018]

²¹¹ Βλ. <http://www.iefimerida.gr/news/195441/exypni-efarmogi-toy-aristoteleiou-panepistimiou-tha-xenagei-toys-toyristes-sti> [τελευταία επίσκεψη 12.02.2018].

Στις μέρες μας, η δημιουργία δικτυακών τόπων και ιστοσελίδων που δίνουν την δυνατότητα εικονικών περιηγήσεων σε τόπους και μνημεία της πολιτισμικής κληρονομιάς, αποτελεί συνήθης πρακτική, η οποία υιοθετείται κυρίως από τους Δήμους²¹² της χώρας, οι οποίοι ακολουθούν την τακτική των περισσότερων μουσείων²¹³, προκειμένου, αφενός να προβάλλουν τον πολιτισμό του τόπου τους, και αφετέρου να προκαλέσουν το ενδιαφέρον των εν δυνάμει επισκεπτών.

Στην πόλη της Μυτιλήνης μέχρι τώρα έχουν εφαρμοστεί διάφορες αφηγηματικές πρακτικές περιήγησης, οι οποίες αναπτύσσονται στο ιστορικό κέντρο της πόλης, όπως για παράδειγμα το Video Walk²¹⁴ το οποίο δημιουργήθηκε το 2015, με την επίβλεψη του Επίκουρου Καθηγητή Νίκου Μπουμπάρη, στο πλαίσιο του μαθήματος «Ψηφιακά Μέσα και Αισθήσεις», του Τμήματος Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Το Walk Explore Feel, όπως ονομαζόταν, έδινε την δυνατότητα περιήγησης στο κέντρο της πόλης, με τη βοήθεια προβολής βίντεο, στην συσκευή κινητού τηλεφώνου, στο οποίο είχε εγκατασταθεί μια εφαρμογή. Ο βιντεοπερίπατος (video walk) διάρκειας 50 λεπτών, πρόσφερε μέσα από ήχους και εικόνες, μια νέα εμπειρία περιήγησης στην πόλη.

Το 2017, δημιουργήθηκε το Open Lesvos²¹⁵, στόχος του οποίου ήταν το «άνοιγμα» δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων της Λέσβου, τα οποία παρουσιάζουν ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό χαρακτήρα, στο ευρύ κοινό, μέσα από οργανωμένες περιηγήσεις στην πόλη, οι οποίες ακολουθούν μια ορισμένη κάθε φορά διαδρομή, στην οποία περιλαμβάνεται και η επίσκεψη του εσωτερικού χώρου των κτιρίων.

Η έννοια της μουσειοποίησης όμως του αστικού χώρου, δεν ταυτίζεται με την ανάδειξη επιλεγμένων κτιρίων ή ευρύτερων περιοχών, ως τόπων μνήμης και ιστορίας, δια της εικονικής ή πραγματικής περιήγησης, και δεν ταυτίζεται επίσης με την έννοια των υπαίθριων μουσείων, όπως για παράδειγμα το *Skansen*²¹⁶ στην Σουηδία, υπό την έννοια ότι τα κτίρια-εκθέματα κατασκευάζονται στο φυσικό τοπίο σε μια προσπάθεια αναπαράστασης του τρόπου ζωής συγκεκριμένων κοινωνιών του παρελθόντος, ακόμη κι

---

²¹² Βλ. <https://www.heraklion.gr/municipality/infopoint/tourismawards2016digitaltourism.html> [τελευταία επίσκεψη 10.02.2018].

²¹³ Βλ. http://www.achillion-corfu.gr/vtour_gr.html [τελευταία επίσκεψη 10.02.2018].

²¹⁴ Βλ. http://www.lesvospost.com/2015/01/blog-post_853.html [τελευταία επίσκεψη 20.12.2017].

²¹⁵ Βλ. <http://www.openlesvos.gr/> [τελευταία επίσκεψη 20.12.2017].

²¹⁶ Για μια ολοκληρωμένη προσέγγιση σχετικά με το *Skansen*, βλ. (Rentzhog, 2007).

αν τα μεμονωμένα αντικείμενα επαναπλαισιώνονται με ένα πιο ολοκληρωμένο τρόπο, συγκριτικά με την δευτερογενή επαναπλαισίωση που συγκροτείται στο κλειστό μουσειακό χώρο (Ciolfi & Mcloughlin, 2011).

Αυτό που επιχειρεί η εργασία αυτή είναι η θεώρηση των μνημείων της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, ως αντικειμένων μιας μουσειακής συλλογής, η οποία θα φέρει τα χαρακτηριστικά των συλλογών που συντηρούνται και εκτίθενται στον περίκλειστο μουσειακό χώρο, έχοντας ως πλεονέκτημα την προβολή αυθεντικών αντικειμένων, μη αποσπασμένων από το αρχικό ζωτικό τους πλαίσιο. Η παράμετρος αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς «η αίσθηση του τοπίου» δύσκολα αναπαράγεται μέσα στο κτιριακό κέλυφος του μουσείου (Χουρμουζιάδη, 2006, σελ. 212), το οποίο εκθέτει τις συλλογές του πάντα σε ένα δευτερογενές πλαίσιο, με αποτέλεσμα, σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα Άρη Κωνσταντινίδη, να τις «...φυλακίζει και να τις απομονώνει από το ζωτικό παλμό της ζωής μας...» (Χουρμουζιάδη, 2006, σελ. 208).

7.2 Έκθεση με τίτλο «10 Αόρατες προθήκες στην πόλη της Μυτιλήνης»

7.2.1 Αφηγηματικός άξονας – το άυλο αντικείμενο της έκθεσης

Όπως αναφέραμε και σε προηγούμενη ενότητα, μια μουσειακή έκθεση αποτελείται από αντικείμενα συγκεκριμένης επιλογής και με συγκεκριμένη μεταξύ τους χωρική σύνδεση, η οποία μέσω του εκθεσιακού σχεδιασμού σκοπό έχει να αφηγηθεί μια ιστορία στο κοινό, το οποίο καλείται να πληροφορηθεί, να προβληματιστεί, να αλληλοεπιδράσει, αλλά κυρίως να ταξιδέψει στον χρόνο και στον χώρο.

Στην προκείμενη έκθεση, ως αφηγητής επιλέχθηκε ο φωτογράφος Σίμος Χουτζαίος (Εικ. 143), το φωτογραφικό αρχείο του οποίου, αποτελεί ιστορική πηγή, η οποία θα λειτουργήσει ως βασικός άξονας παρουσίασης των αντικειμένων-κτιρίων της συλλογής, αλλά και απόδοσης των νοημάτων που θα προσπαθήσει να επικοινωνήσει η έκθεση στο κοινό. Με τη βοήθεια λοιπόν των φωτογραφικών στιγμιότυπων του, που αποτυπώνουν με καθαρότητα, όχι μόνο τα πρόσωπα και το αστικό τοπίο, αλλά και τις ιστορικό-κοινωνικές εξελίξεις των αρχών του 20^{ου} αιώνα, θα επιχειρηθεί η δημιουργία 10 στιγμιότυπων από την καθημερινή «ζωή» των επιλεγμένων κτιρίων.

Εικ. 143: Ο φωτογράφος Σίμος Χουτζαίος και η φωτογραφική μηχανική με την οποία έχουν γίνει οι λήψεις των φωτογραφιών που περιλαμβάνονται στο φωτογραφικό Λεύκωμα «Λεσβιακές Φωτοσκιές. Σ. Χουτζαίος 1873-1967».

Η επιλογή ενός φωτογράφου, ως αφηγητή, στηρίχθηκε στο γεγονός ότι η φωτογραφία είναι η γνήσια αποτύπωση της πραγματικότητας, η οπτικοποίηση του παρελθόντος και η αυθεντική μαρτυρία ενός γεγονότος. Σύμφωνα με τον Barthes (2008, σελ. 45), η φωτογραφία «δίνει αμέσως τις λεπτομέρειες που αποτελούν το ίδιο υλικό με το οποίο δομείται η εθνολογική γνώση» ενώ η Sontag υποστηρίζει ότι «συλλέγοντας φωτογραφίες συλλέγεις τον κόσμο» (Θεολόγου, 2007-2008).

Ταυτόχρονα, η παράθεση των φωτογραφιών, σε συνδυασμό με τις γραπτές μαρτυρίες και τις ιστορικές πηγές, αφενός συμβάλλει στην διασταύρωση των δεδομένων και αφετέρου δημιουργεί μια αφήγηση παρέχοντας μια αρκετά ολοκληρωμένη εικόνα της εξεταζόμενης περιόδου.

Εξάλλου, επειδή όπως αναφέρει ο Καλάργαλης (2014, σελ. 133), η φωτογραφία στη *Μυτιλήνη* «...δεν αντιμετωπίστηκε ως μια αποτύπωση στο φωτογραφικό χαρτί, αλλά ως έκφραση τέχνης...», με τα φωτογραφικά στιγμιότυπα του Χουτζαίου «να αναβιβάζουν και την φωτογραφική βιομηχανική τέχνη, εις των Καλών Τεχνών την περιωπήν»²¹⁷, στην προτεινόμενη μουσειακή έκθεση, τόσο τα κτίρια - αντικείμενα όσο και τα φωτογραφικά τεκμήρια του αφηγητή, αποτελούν έργα τέχνης.

Ποιος ήταν όμως ο φωτογράφος Σίμος Χουτζαίος;

---

²¹⁷ Εφ. Λέσβος, φ. 766, 4.10.1914.

Ο Αγιασώτης φωτογράφος Σίμος Χουτζαίος (1873-1967), σε μικρή ηλικία μετανάστευσε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου όπου, κοντά στον ζωγράφο θείο του Καλπακίδη, ασχολήθηκε με την ζωγραφική αλλά και την φωτογραφία. Επισκέφτηκε πολλές χώρες της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων το Παρίσι και το Λονδίνο, και δεν παρέλειψε να γνωρίσει την τέχνη της φωτογραφίας, στο Βερολίνο (Χουτζαίος, 1982).

Σε ηλικία 26 ετών, και συγκεκριμένα το 1899, επιστρέφει στη Μυτιλήνη όπου και εργάζεται αρχικά στο φωτογραφείο του Τσεχοσλοβάκου φωτογράφου Fritz J. Mraz, στην οδό Μητροπόλεως. Αργότερα, ανοίγει το δικό του φωτογραφείο επί της οδού Βερναρδάκη, μαζί με τον, επίσης φωτογράφο αλλά λιγότερο ταλαντούχο, αδερφό του (περ. *Φωτογράφος*, 2008, τ. 176).

Η παρουσία του Χουτζαίου ως επαγγελματία φωτογράφου στη Μυτιλήνη για περίπου 50 συνεχή έτη, σε συνδυασμό με την ποιότητα και δημιουργικότητα της δουλειάς του, την διεισδυτική του ματιά και την ευαισθησία με την οποία αποτύπωνε τα ιστορικά και κοινωνικά γεγονότα της τουρκοκρατούμενης Μυτιλήνης, τον καθιστούν «εθνικό» (Χουτζαίος, 1982) φωτογράφο της Λέσβου, παρόλο που από το 1870 αξιόλογη ήταν και η δουλειά των Π. Πολυχρόνη, Ι. Χατζηδανιήλ και αργότερα του Fritz J. Mraz.

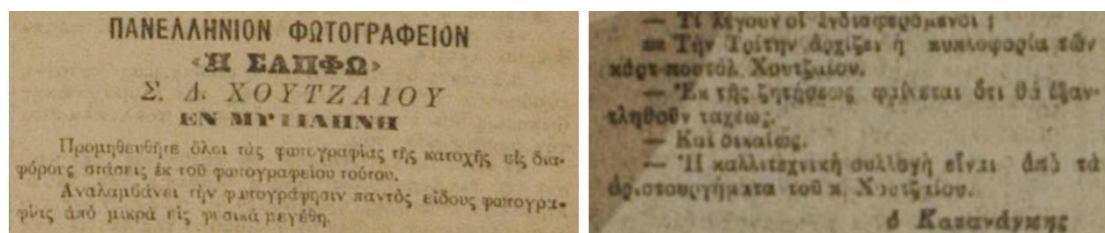
Ως επαγγελματίας φωτογράφος, αναλάμβανε κατά παραγγελία πορτρέτα, αναμνηστικές φωτογραφίες, κοινωνικές εκδηλώσεις και γάμους και φωτογράφιζε εξίσου Έλληνες και Τούρκους. Η αγάπη του όμως για τον άνθρωπο και τη φύση, αλλά και τον τόπο του, που αποτελούσε και την πηγή της έμπνευσής του, είναι διάχυτη στις φωτογραφίες του προσωπικού του αρχείου, που διασώθηκε από τον γιο του, Δουκάκη Χουτζαίο, ο οποίος αντιλαμβανόμενος την λαογραφική και ιστορική αξία των φωτογραφιών του πατέρα του, και προκειμένου να το διαφυλάξει, εξέδωσε το 1982, το λεύκωμα «Λεσβιακές Φωτοσκιές. Σ. Χουτζαίος 1873-1967».

Το 1916, ο Σίμος Χουτζαίος, αφήνει τον τόπο του και εγκαθίσταται για περίπου πέντε χρόνια στην Νέα Υόρκη, όπου ανοίγει φωτογραφείο και φωτογραφίζει μεταξύ άλλων και τους Λέσβιους Έλληνες μετανάστες, ενώ το φωτογραφείο του στη Μυτιλήνη, με την ονομασία «Σαπφώ», σύμφωνα με καταχώρηση σε εφημερίδα της εποχής²¹⁸ (Εικ. 144), συνεχίζει να λειτουργεί η γυναίκα του και ο αδερφός του. Μετά την επιστροφή του από την Αμερική, και αφού εξέδωσαν μαζί μια σειρά από καρτ-ποστάλ (Εικ. 145), με τοπία, φορεσιές και αγροτικές δραστηριότητες από τη Μυτιλήνη, οι δυο αδελφοί παύουν να

---

²¹⁸ Εφ. *Λαϊκός Αγών*, 12-08-1912

εργάζονται μαζί, και γύρω στο 1935 ο Σ. Χουτζαίος συνεργάζεται με τον φωτογράφο Κέμερλη με το οποίο εκδίδουν το φωτογραφικό λεύκωμα με τίτλο «Λεσβιακά Τοπία».

Εικ. 144,145: Δημοσιεύεις σε εφημερίδες της εποχής

Το προσωπικό του αρχείο, σημαντικό σήμερα λαογραφικό και ιστορικό ντοκουμέντο καθώς καταγράφει κάθε πολιτικοκοινωνική εξέλιξη που λαμβάνει χώρα στο νησί, περιλαμβάνει φωτογραφίες θεμάτων ιδιαίτερα αγαπητών για τον Χουτζαίο, όπως σκηνές της αγροτικής ζωής²¹⁹, φωτογραφίες των μαστόρων και των συντεχνιών, αλλά και εικόνες των χωριών της Λέσβου και της πόλης της Μυτιλήνης, με τα στενά δρομάκια και τα σπίτια των φτωχών από τη μία, αλλά και τα αρχοντόσπιτα της ανώτερης τάξης, των αρχών του 20^{ου} αιώνα, από την άλλη. Χαρακτηριστικές είναι οι φωτογραφίες που απεικονίζουν την κατοικία του Αχ. Βουρνάζου στο Κιόσκι, το Γενί Τζαμί, το Γυμνάσιο Μυτιλήνης, τον Ναό του Αγ. Θεράποντα, το Οθωμανικό Γυμνάσιο αλλά και το πολυφωτογραφημένο ξενοδοχείο της αριστοκρατικής τάξης της Μυτιληναίας κοινωνίας, «Μέγα Ξενοδοχείο Μαλακού» και αργότερα Ξενοδοχείο «Μ. Βρετανία», που παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο τόσο στην προκυμαία της Μυτιλήνης όσο και στις φωτογραφικές λήψεις του Σ. Χουτζαίου.

Ένα από τα σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα που κατέγραψε με το φακό του, και τα οποία εκδόθηκαν αργότερα σε καρτ- ποστάλ²²⁰, πρακτική η οποία υιοθετήθηκε και στις φωτογραφίες της πόλης, ήταν η απελευθέρωση της νήσου το 1912 και η αποτύπωση των επιχειρήσεων του ελληνικού στρατού στο νησί, κατά παραγγελία, σύμφωνα με το περιοδικό Φωτογράφος (2008, τ.176), του ναυάρχου Κουντουριώτη.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η προσφορά φωτογραφικών έργων του, το 1928, στο Γυμνάσιο Μυτιλήνης, γεγονός το οποίο επιδοκιμάζεται σε άρθρο εφημερίδας της

²¹⁹ Το λαογραφικό έργο του Σίμου Χουτζαίου ήταν γνωστό και εκτός Ελλάδας. Φωτογραφίες του από την αγροτική ζωή της Λέσβου περιλαμβάνονται σε ξένα έντυπα και λευκώματα, όπως π.χ. στο τεύχος της Άνοιξης του 1935, του περιοδικού «Voyage en Grece», που εκδιδόταν στο Παρίσι (περ. Φωτογράφος, 2008, τεύχος176).

²²⁰ Φωτοκάρτες ή ταχυδρομικά δελτάρια. Για περισσότερες πληροφορίες, σχετικά με τις καρτ- ποστάλ, βλ. (Αναγνώστου, 2012, σελ. 16).

εποχής²²¹, στο οποίο ανώνυμος σχολιαστής αναφέρει ότι «έπρεπε μόνοι τους οι προϊστάμενοι όλων γενικά των σχολείων να είχαν φροντίσει ως τώρα για τον στολισμό των σχολείων των με κάθε έργο τέχνης...» προκειμένου η καθημερινή τους παρατήρηση να επιδράσει παιδαγωγικά στον χαρακτήρα των μαθητών. Αυτή η επισήμανση είχε ως αποτέλεσμα την επόμενη χρονιά, και μετά από την έκδοση σχετικής εγκυκλίου του Υπουργείου Παιδείας, τα σχολεία να στολίζονται με έργα του Χουτζαίου (Καλάργαλης, 2014, σελ. 134-135).

Ο Σίμος Χουτζαίος πέθανε το 1967 σε ηλικία 92 ετών, ενώ μέχρι το 1950 συνέχιζε να φωτογραφίζει.

7.2.2 Πορεία επίσκεψης

Τα μουσεία, όπως έγινε αντιληπτό μέχρι τώρα, προκειμένου να εκθέσουν τις συλλογές τους, τοποθετούν τα αντικείμενα σε ένα χωρικό πλαίσιο, όπου η πρόσληψη των πληροφοριών και η κατανόηση της νοηματοδότησής τους, συνδέεται με την περιήγηση στο μουσειακό περιβάλλον, όπου το περπάτημα συνδυάζεται με την θέαση, σε μια εξερευνητική διαδρομή.

Ο τρόπος με τον οποίο βιώνει ο επισκέπτης μια μουσειακή επίσκεψη επηρεάζεται, σύμφωνα με τους Falk και Dierking (1992), όπως αναφέρει η Οικονόμου (2003, σελ. 83), από τρεις διαστάσεις: α) την *προσωπική* διάσταση, η οποία εξαρτάται από το «*πολιτισμικό κεφάλαιο*»²²² του επισκέπτη, τις γνώσεις του και τα ενδιαφέροντά του, β) την *κοινωνική* διάσταση, δηλαδή τις σχέσεις του με τον κοινωνικό του περίγυρο και γ) την *φυσική* διάσταση, η οποία αναφέρεται τόσο στην αρχιτεκτονική του μουσειακού χώρου όσο και στην ψυχοσωματική του κατάσταση. Για μια επιτυχημένη μουσειακή εμπειρία, οι τρεις αυτές διαστάσεις, θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη κατά το σχεδιασμό της μουσειακής έκθεσης.

Στη δημιουργία όμως μιας έκθεσης διάχυτης στην πόλη, η εμπειρία του επισκέπτη εξαρτάται άμεσα και από τις περιβαλλοντικές συνθήκες. Καθώς η έκθεση αναπτύσσεται στο ανοιχτό, ενεργό, αστικό τοπίο, επηρεάζει και επηρεάζεται από τους ρυθμούς της

---

²²¹ Εφ. *Δημοκράτης*, φ. 117, 28.12.1928.

²²² Σύμφωνα με τον Bourdieu, το «*πολιτισμικό κεφάλαιο*» λειτουργεί ως ένα είδος εσωτερικού κώδικα, ο οποίος δίνει την δυνατότητα στους κατόχους του να αντιλαμβάνονται και να αποκωδικοποιούν τα πολιτιστικά αγαθά. Η κατοχή αυτού του κώδικα επιτυγχάνεται με την σταδιακή μύηση του ατόμου, είτε δια της εκπαίδευσης είτε με φυσικό τρόπο, με την επίσκεψη πολιτιστικών χώρων από την παιδική ηλικία (Οικονόμου, 2003, σελ. 68).

πόλης, ενώ η επίσκεψη σε διαφορετικές ώρες της μέρας δημιουργεί διαφορετικές θεάσεις, σε αντίθεση με το «σιωπηλό», και επιμελώς φωτισμένο, κλειστό μουσειακό χώρο.

Στην προκειμένη περίπτωση, η περιήγηση στον ανοιχτό αστικό χώρο που αναπτύσσεται η έκθεση, δεν είναι απαραίτητο να ακολουθεί μια προκαθορισμένη διαδρομή, ούτε μια χρονική αλληλουχία. Τα αντικείμενα-κείμενα-εκθέματα, διάσπαρτα στο ιστορικό κέντρο της πόλης (Εικ. 146), αλλά σε σχετικά μικρή απόσταση μεταξύ τους, αποτελούν αυτοτελείς νοηματικές ενότητες, καθώς παρουσιάζουν χωροχρονικά στιγμιότυπα, της καθημερινότητας της χριστιανικής και μουσουλμανικής κοινότητας. Υπό την έννοια αυτή ο επισκέπτης είναι ελεύθερος να επιλέξει ο ίδιος την διαδρομή που θα ακολουθήσει.

Εικ. 146: Χάρτης της πόλης με σημειωμένες τις θέσεις των κτιρίων της συλλογής

7.2.3 Το κείμενο ως «έκθεμα»

Εισαγωγή

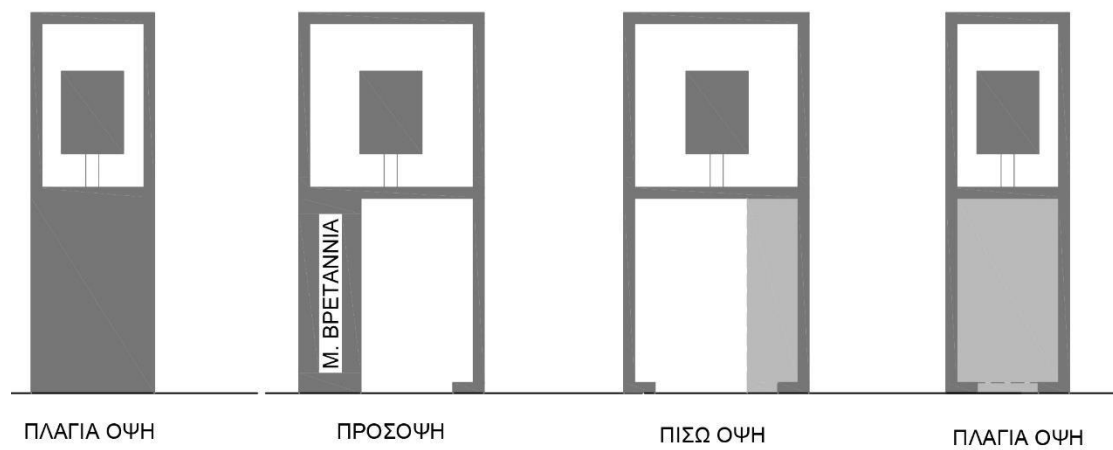
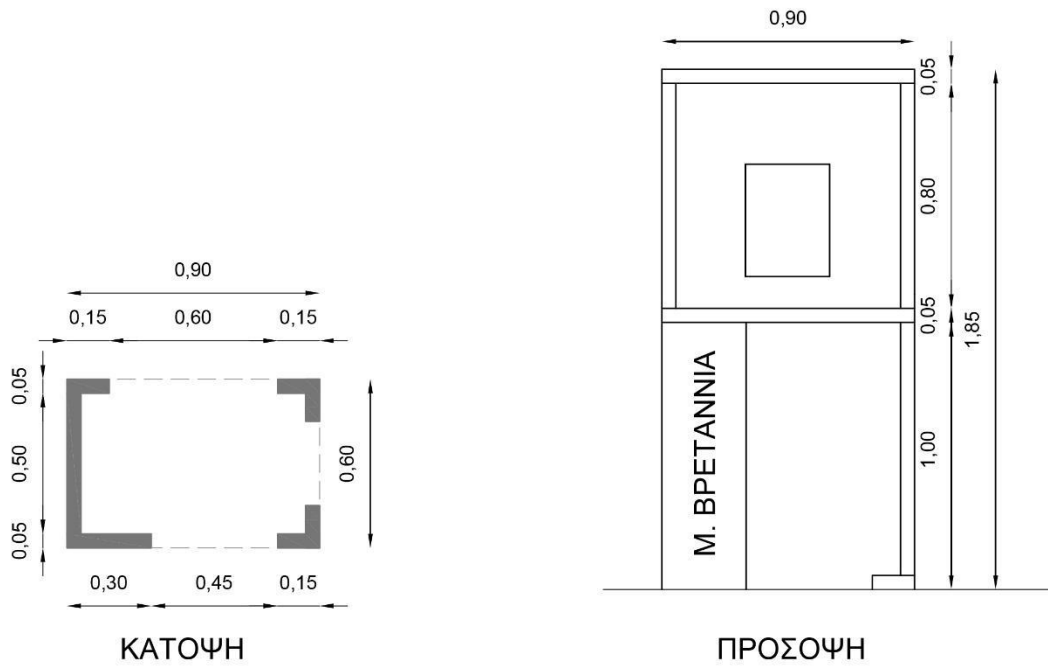
Τα διατάγματα προστασίας των διατηρητέων κτισμάτων, λειτουργούν ως ένα αόρατο πλέγμα προστασίας, μια μουσειακή προθήκη με άλλα λόγια που «παγώνει» τα κτίρια στο χρόνο, προσδίδοντάς τους μια αύρα πολυτιμότητας. Δεδομένου ότι οι προθήκες των κτιρίων, της προτεινόμενης έκθεσης, είναι «αόρατες» και *«τα μουσεία δεν είναι τα αντικείμενα αλλά οι αφηγήσεις που αναπτύσσονται με τη βοήθεια των αντικειμένων»* (Χουρμουζιάδη, 2006, σελ. 13), στις προθήκες αυτής της μουσειακής έκθεσης θα «διαφυλαχθεί» το κείμενο, η ερμηνεία και ο νοηματικός άξονας της συλλογής.

Η ερμηνεία των μουσειακών αντικειμένων θα αναπτυχθεί στις τέσσερις πλευρές ενός κύβου, διαστάσεων 30x30x40 εκ., ο οποίος θα τοποθετηθεί σε προθήκη, κατά τέτοιο τρόπο που να είναι ορατές και αναγνώσιμες οι τέσσερις από τις έξι επιφάνειές του.

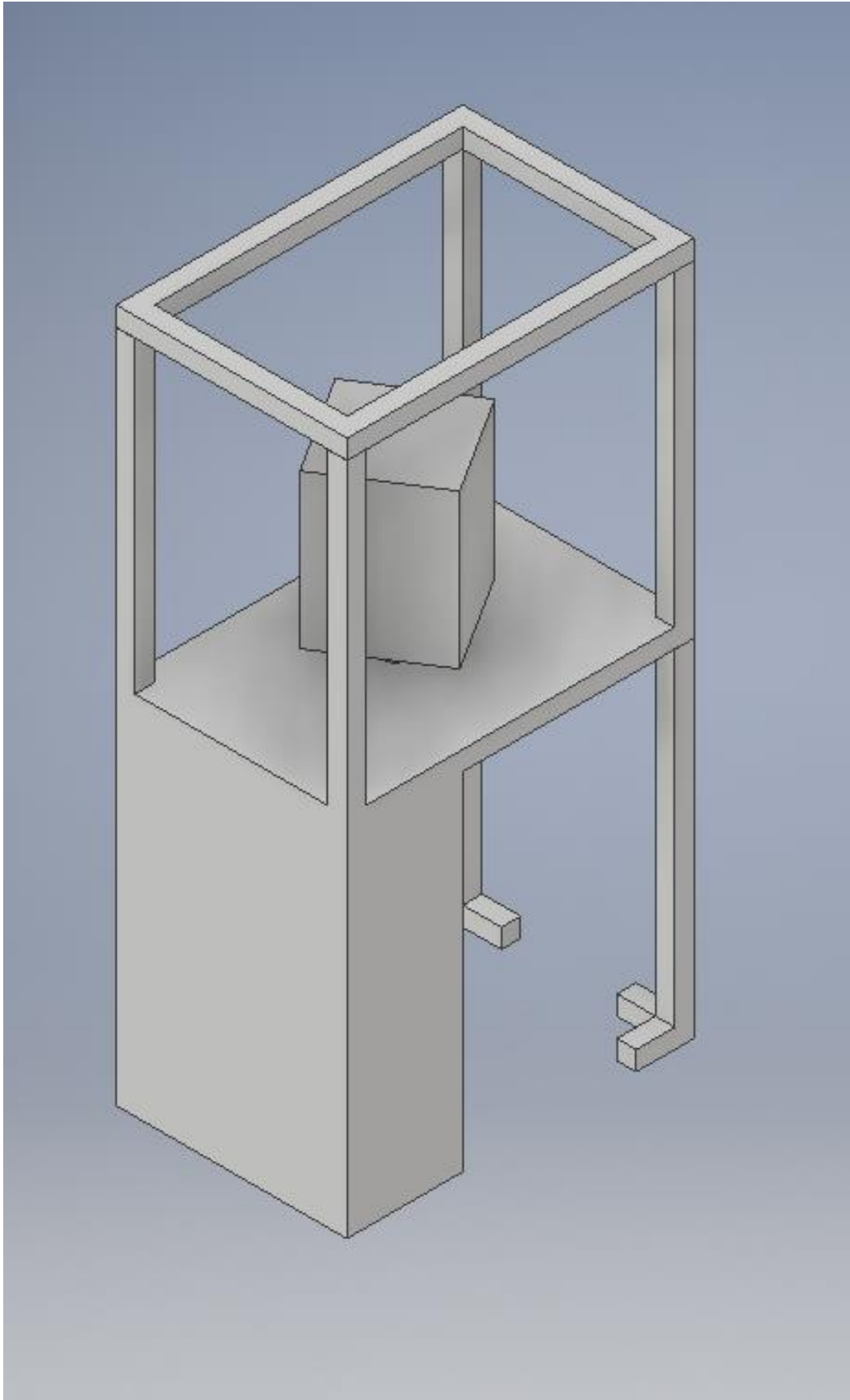
Οι προθήκες θα τοποθετηθούν εκτός της περιφραξής του αύλειου χώρου του κάθε κτιρίου, προκειμένου να είναι συνεχώς προσβάσιμες στο κοινό. Στην περίπτωση που αυτό δεν είναι δυνατόν, όπως στο κτίριο της Μ. Βρετανίας, στην Οθωμανική Τράπεζα και στο Πανελλήνιο, προτείνεται η τοποθέτησή τους απέναντι από το κτίριο, στην προκουμιά, προκειμένου ο επισκέπτης να έχει ταυτόχρονη θέαση αντικειμένου και «κειμένου».

Οι προθήκες θα είναι μεταλλικές, απλού σχεδίου, προκειμένου να αναδείξουν το έκθεμα και η τοποθέτηση σε αυτές των κειμένων-εκθεμάτων ενδεχομένως να διαφοροποιείται σε κάθε περίπτωση, υπό την έννοια της θέσης του κύβου εντός ή εκτός των αυστηρών ορίων της προθήκης.

Α. Σχεδιαστική απεικόνιση της προθήκης με το έκθεμα

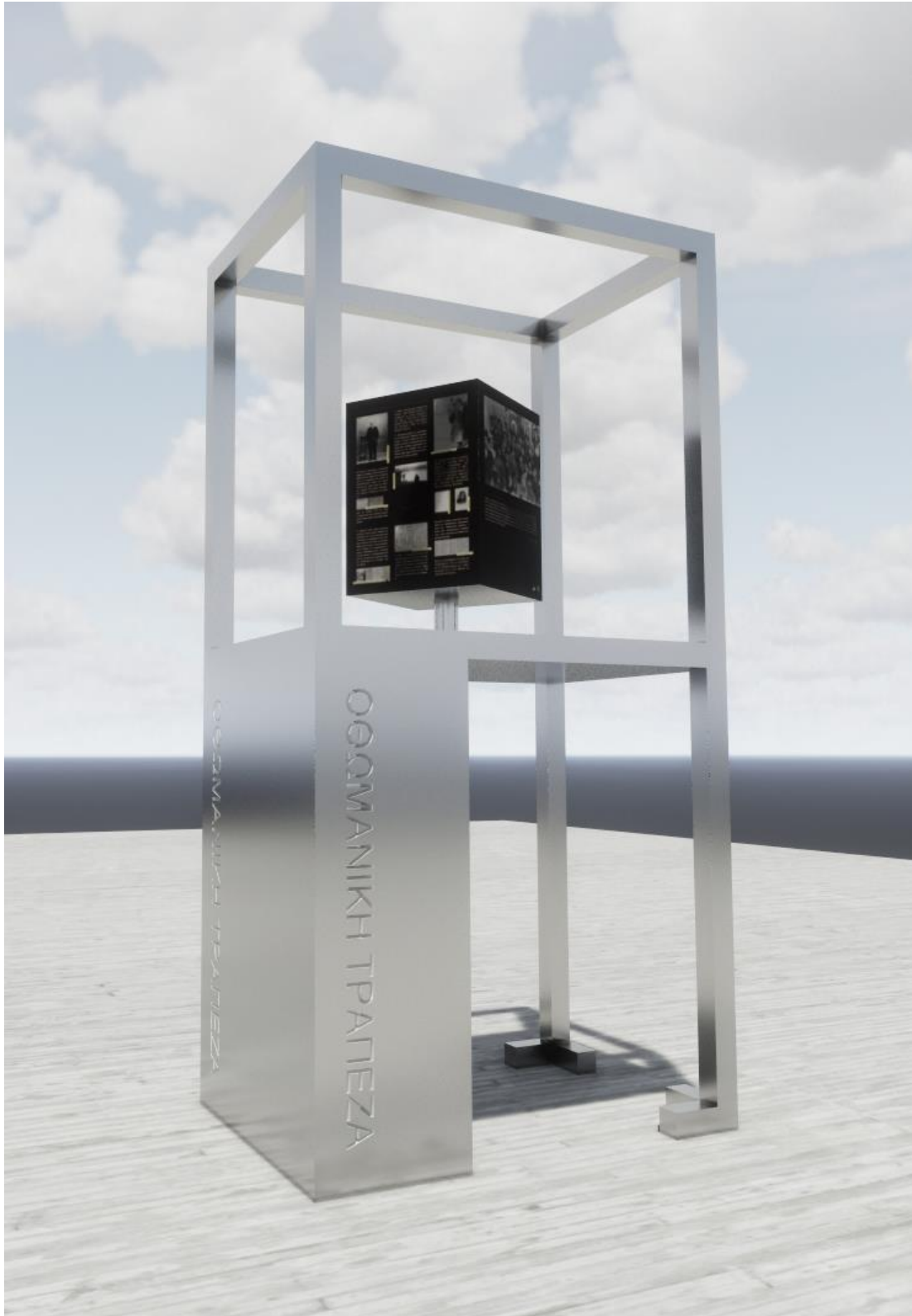
B. Τρισδιάστατη απεικόνιση της προθήκης με το έκθεμα

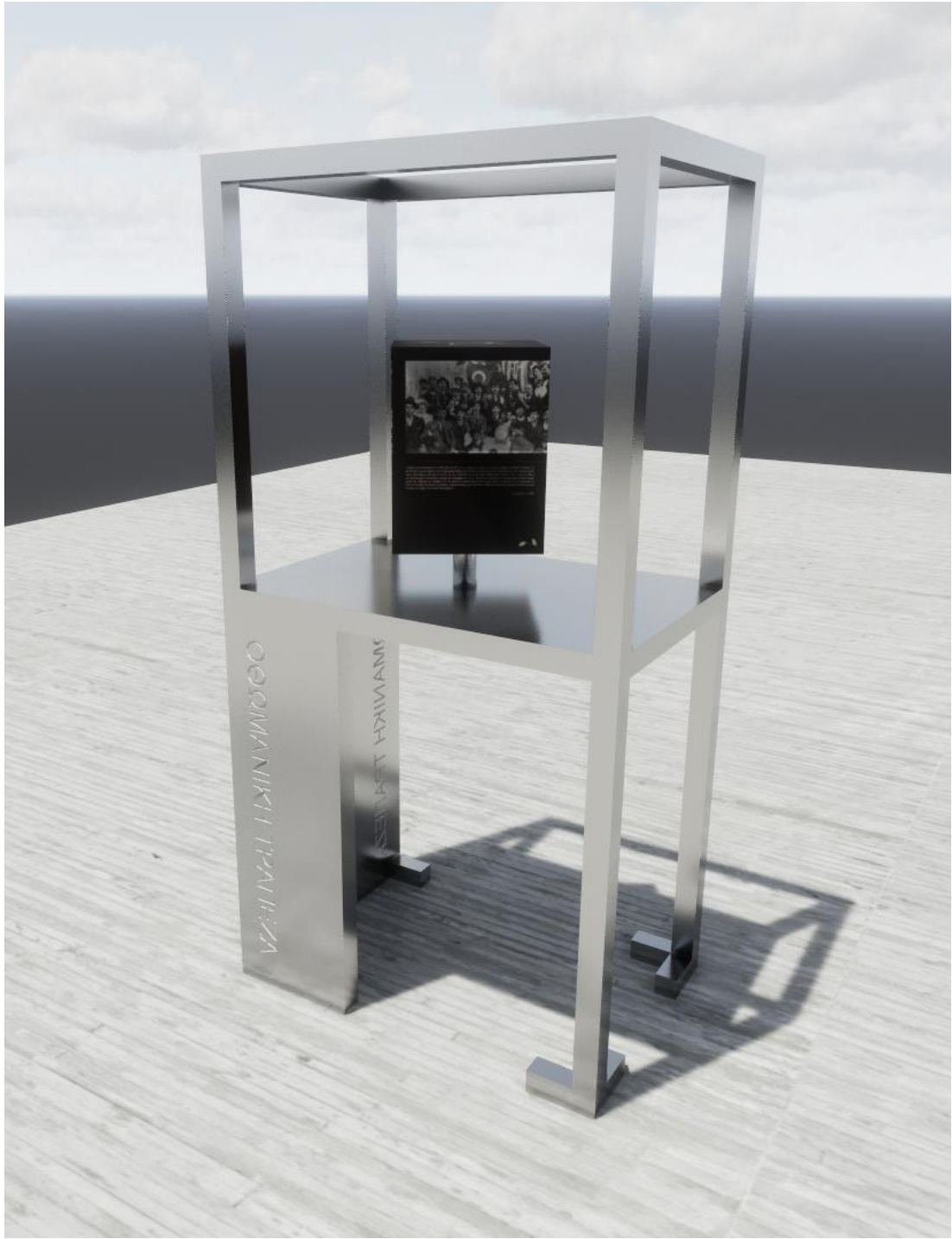

Γ. Τρισδιάστατη απεικόνιση εκθέματος

Δ. Φωτορεαλιστικές απεικονίσεις της προθήκης με το έκθεμα

7.2.4 Τα 10 «κείμενα-εκθέματα»

Αρχοντικό Χαλήμ Μπέη

Για το Αρχοντικό του Χαλήμ Μπέη επιλέχθηκε η φωτογραφία του Σ. Χουτζαίου «χωρίς τίτλο», η οποία αποτυπώνει την απόγνωση της προσφυγιάς, και συνδέεται με την κατοικία, η οποία αποτέλεσε κατάλυμα των προσφύγων, μετά την αναχώρηση της οικογένειας του Χαλήμ Μπέη, το 1923.

Σ. ΧΟΥΤΖΑΙΟΣ, χωρίς τίτλο

«Ήταν αυτοί που έδιναν ζωντανή την εικόνα των ανθρώπων που έχασαν τα πάντα, χωρίς να φτάνουν οι ίδιοι και που περίμεναν, δλο περίμεναν την κρατική πρόνοια να μεριμνήσει. Οικογένειες στερημένες που ζούσαν τη δυστυχία της προσφυγιάς, σ' όλες τις φάσεις της και που προσπαθούσαν να κλείσουν την κάθε μέρα ελπίζοντας... "Πότε θα γυρίσουμε στα μέρη μας" έλεγε και ξανάλεγε κι αυτός ο καημός δεν έφευγε ακόμα κι όταν μεγαλώσαν τα παιδιά κι απέκτησε δικό της σπίτι, καινούργιοχτισμένο. Ούτε η αγάπη των παιδιών της, ούτε οι φροντίδες τους κατάφεραν να σβύσουν τη λαχτάρα για τη χαμένη πατρίδα...».

Μ. Αναγνωστοπούλου

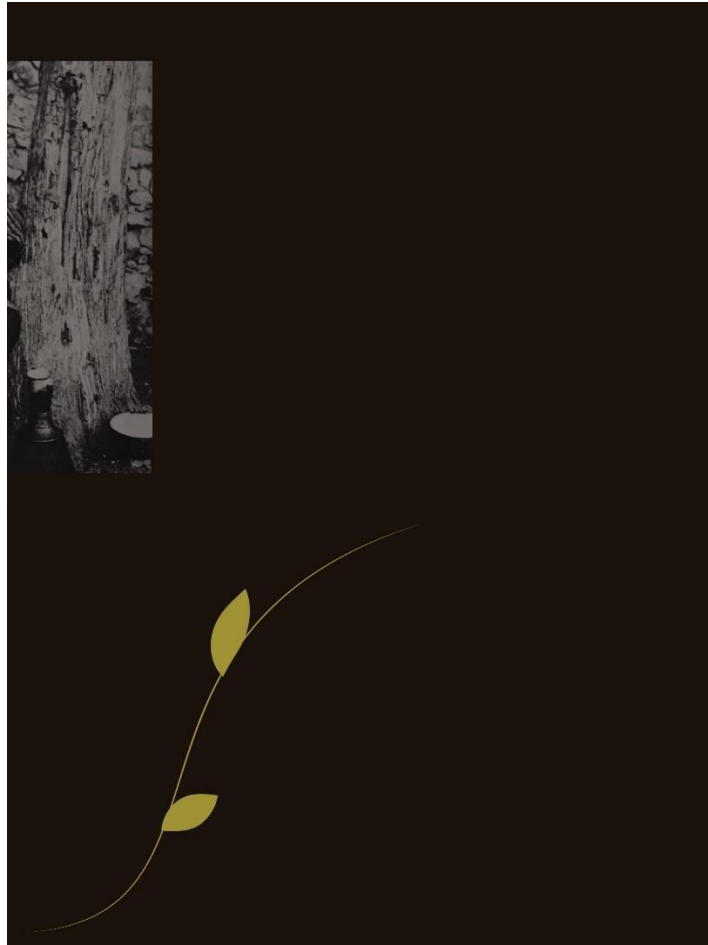
«Όλος ο δρόμος στο λιμάνι είναι πιασμένος από παράγκες άσπρες, γαλάζιες, κόκκινες, που ξεχνούν τα πιο ετερόκλητα εμπόρευματα ως το χρώμα του δρόμου. Δεν υπάρχει ούτε ένα κατάστημα που να μην είναι ξύλινη παράγκα, στημένη προσωρινά...Σ' όλες αυτές τις παράγκες προσθέστε ένα φτωχικό πολύχρωμο πλήθος που πηγαίνεισχετικά απασχολημένο... και θα έχετε μια ιδέα του ανατολίτικου χαρακτήρα που εξακολουθεί να υπάρχει στην τούρκικη συνοικία της Μυτιλήνης χωρίς τους Τούρκους...»

Κ. Ουράνης

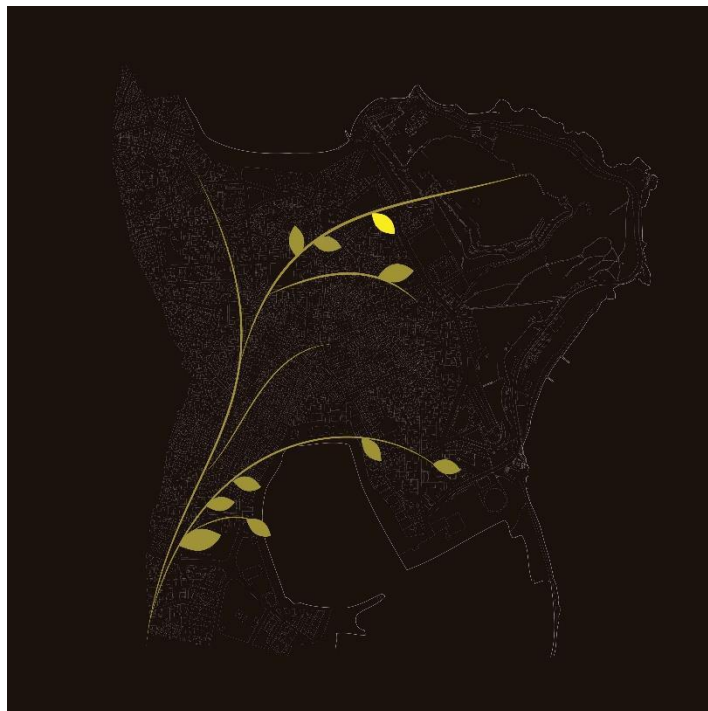
«Το κόκκινο αρχοντόσπιτο μετά την εγκατάλειψή του από την οικογένεια του Χαλήμ Μπέη ...γέμισε από πάνω ως κάτω προσφυγιά... Όλοι εκείνοι οι άνθρωποι που στοιβάχτηκαν μέσα αποτελούσαν μια μικρή κοινότητα που τους ένωσε η ίδια μοίρα του ξεσπιτωμού, με το βάρος πικρών αναμνήσεων, η πάλη για την επιβίωση, μα και τους χάρizαν πολλά, τόσα, που έκαναν συχνά την συγκατοίκηση αβάσταχτη.»

Μ. Αναγνωστοπούλου

πρόσοψη κύβου

επιφάνεια, δεξιά της πρόσοψης

Άνω επιφάνεια κύβου: χάρτης της πόλης με σημειωμένη («χρυσό» φύλλο ελιάς) τη θέση του κτιρίου.

1910, διακρίνεται το σπίτι του Χαλίμ Μπέη στον ελευθερο χωρὸ ἀγῖά του Διοικητηρίου

Ἡ κατοικία του τελευταίου ἀπόγονου τῆς οὐκὸγένειας των Κουλαξίζηδων, του Χαλίμ Μπέη, εγγονοῦ του Ναζίρη Μουσταφὰ Αγὰ Κουλαξίζη, ο ὁποῖος ἐξῆσε ὅλη τὴ ζωὴ του στη Μυτιλήνη, μέχρι και το θάνατό του το 1920, χτίστηκε μεταξὺ

1850 και 1880. Ἦταν το πιο ἐπιβλητικό κτίσμα στη βορειοδυτικὴ πλευρά του κάστρου, με θέα προς το βόρειο λιμάνι και τυπολογικὰ δεν διαφοροποιούταν ἀπὸ τις ἀντίστοιχες χριστιανικὲς κατοικίες ἐκείνης τῆς περιόδου.

Δὶ ἀρχαίαι τοῦ κήπου
 Ὁ Γεν. Διοικητὴς κ. Χρῆστος Βεῖώνη, εἶπε διατεταρὸ ἀπὸ καιροῦ ἄλλο: ἡ ἀπὸνομία μαζ ἀπαγορεύει τὴν νοτικερινὴν ἀμοιβὴν ἐν τῷ Ἀρχαίῳ κήπῳ εἰς τὸν ἀπὸφῶρε ἀρμόδιον καὶ μεταστάσι. Δυστυχῶς ὅμως ἡ διαταγὴ αὕτη ἐκείνην ἀνεφάρμοστος καὶ σήμερον ἀγῆρασε. Κανένας γὰρ δὲξεται τὴν ἐπίδοσιν.
 Πρὸς τὸ, μέλλεται εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀπὸσταξίας πιαξὶ εὐχόσιοντο και εὐχόσιος ἀσθεσιῶν ἀπὸ λαμπροῦ ἀσβεστοῦ.
 Ἐσπίτου, ἤγαθον λειτουργιῶν ἐπιτροπείου, και ἑταιριῶν ἐπὶ τῷ ἔργοι, ἔδωκε δὲ διατάξαι τὸν ἄρχοντα ἐκ τῆς οὐκὸγένειας τῶν ἀποσταξίων και τῶν ἀρχοντῶν και τοσούτου και πὸς ἄλλους ἐκτὸς οὐκὸγένειας.
 Ἀναμένοντες ἀπὸ τῆς ἀπὸσταξίας τὴν ἀπὸσταξίαν τοῦ ἀπὸσταξίον τοῦ ἀπὸσταξίον οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας και ἐπὶ ἀπὸσταξίον οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας και ἐπὶ ἀπὸσταξίον οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας.

εφ. Ἐκ Λόγος 29-07-1919

Ὁ Χαλίμ Μπέης, πρόσωπο ἰδιαίτερα ἀγαπητό στην χριστιανικὴ κοινότητα, ἦταν μέλος του Διοικητικοῦ και Δημάρχικου Συμβουλίου, διετέλεσε Δήμαρχος τῆς πόλης κατὰ τὴν περίοδο 1874-1876 και ἐπίσης ἀσκούσε τὰ καθήκοντα του ἐλέγκτη στην Τράπεζα Μυτιλήνης, του Π. Κουρτζή. Το 1923, με τὴν ἀναλλαγὴ των πληθυσμῶν ἡ οὐκὸγένειά του, ἀποχώρησε οριστικὰ ἀπὸ το νησί.

το πλοῖο με το οποίο ἀναχώρησε ἡ οὐκὸγένεια του Χαλίμ Μπέη

1916, ἀπὸ τὸν προσφυγῶν

Το 1923, οἱ Μικρασιατικὲς πρόσφυγες, του δευτέρου διωγμοῦ, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν των Τούρκων ἀπὸ το νησί, ἐγκαταστάθηκαν σὲς ἐγκαταλελειμμένες κατοικίες των, και δημιούργησαν το ἐμπορικὸ και ψυχαγωγικὸ τους κέντρο στην περιοχὴ γύρω ἀπὸ το βόρειο λιμάνι, μετατρέποντας τὴν τούρκικη συνοικία σε πρόσφυγκική.

μικροκαταστάματα προσφύγων στὴν ἑπαύτιν Ἰαλία

ἔργο του Ὁρέστη Καναλλή

Ἡ Λέσβος δέχτηκε στον πολιτισμὸ τῆς τῆς σφραγίδα των προσφύγων, οἱ οἱποῖοι το 1914, με τον πρῶτο διωγμὸ ἀλλὰ και το 1922, με τον δεύτερο διωγμὸ, ἐγκαθίστανται στη Μυτιλήνη, και ἐπηρεάζουν ἐθνολογικὰ, πολιτικὰ, πολιτισμικὰ και κοινωνικὰ τὴ ζωὴ του νησιοῦ.

Τοπίαια, 1914. Φωκιστικὲς πρόσφυγκες

βιβλίο οὐκὸγένειας προσφύγων

Ἡ κατοικία του Χαλίμ Μπέη, το 1990, σε ἐρειπιώδη πλέον κατάσταση, πέρασε στην ἰδιοκτησία του Δήμου Μυτιλήνης, ἐπισκευάστηκε και ἀπὸ το 1999 στεγάζει τὴν Δημοτικὴ Πινακοθήκη, ἡ συλλογὴ τῆς οἁίας περιλαμβάνει ἀξιόλογα ἔργα Ἐλλήνων, ξένων ἀλλὰ και ντόπων καλλιτεχνῶν.

ΤΡΙΒΟΛΟΙ
 — Ἐπειὸς ἀπὸ τὸν ἀπὸσταξίον οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας και τῆς οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας...
 — Χρῆς ἀπὸσταξίον οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας και τῆς οὐκὸγένειας...
 — Ἐπὶ τῆς οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας και τῆς οὐκὸγένειας...
 — Διὸς τῆς οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας και τῆς οὐκὸγένειας...
 — Ἐπὶ τῆς οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας και τῆς οὐκὸγένειας...
 — Μὲτὰ τὴν οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας και τῆς οὐκὸγένειας...
 — Σὲς τῆς οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας και τῆς οὐκὸγένειας...
 — Σὲς τῆς οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας και τῆς οὐκὸγένειας...
 — Σὲς τῆς οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας και τῆς οὐκὸγένειας...
 — Σὲς τῆς οὐκὸγένειας τῆς οὐκὸγένειας και τῆς οὐκὸγένειας...

εφ. Ἐκ Λόγος 26-09-1924

επιφάνεια, ἀριστερά τῆς πρόσφυγκ

Κατοικία Αχ. Βουρνάζου

Για την κατοικία του Αχ. Βουρνάζου, επιλέχθηκε η φωτογραφία του Σ. Χουτζαίου «Μυτιλήνη, είσοδος του λιμανιού», προκειμένου να δοθεί έμφαση στις εμπορικές δραστηριότητες του ιδιοκτήτη σε Ευρώπη και Ανατολή, οι οποίες του απέφεραν μεγάλα χρηματικά ποσά, τα οποία επένδυσε στην ανέγερση πολυτελών κατοικιών στη Μυτιλήνη.

ΑΔΕΛΦΟΙ ΧΟΥΤΖΑΙΟΥ, Μυτιλήνη, είσοδος του λιμανιού

«.. Όταν περνάς έξω από ένα αρχοντικό της Μυτιλήνης, ωιάθεις τα χρώτα του "κτίτορά" του. Τον αρχοντα που ξόδεψε τις λίρες τις χρυσές και τα πολλά λαγήνια λάδι, για να το χτίσει και να το χαρεί. Μιλάει το ίδιο το αρχοντικό για τη σιγουριά του αφέντη του, τον εγωισμό, την έπαρση και την οίηση του...Μπορεί αυτός να πέθανε, μα...ο αγέρας, το ύφος του και τα αγχάρια του, ίσως να σώζονται στην πολυτελή εμφάνιση της πρόσοψης, που με έμφαση αχτινοβολεί, ακόμα, τη σιγουριά του και την περηφάνεια του...Με το θάνατο αυτού του "κτίτορα", αυτό το αρχοντικό, το φτιαγμένο με τα μέτρα της φιλοδοξίας και της έπαρσης του αρχοντοκρατικού κοινωνικού στρώματος της εποχής εκείνης, ξεθωριάζει...»

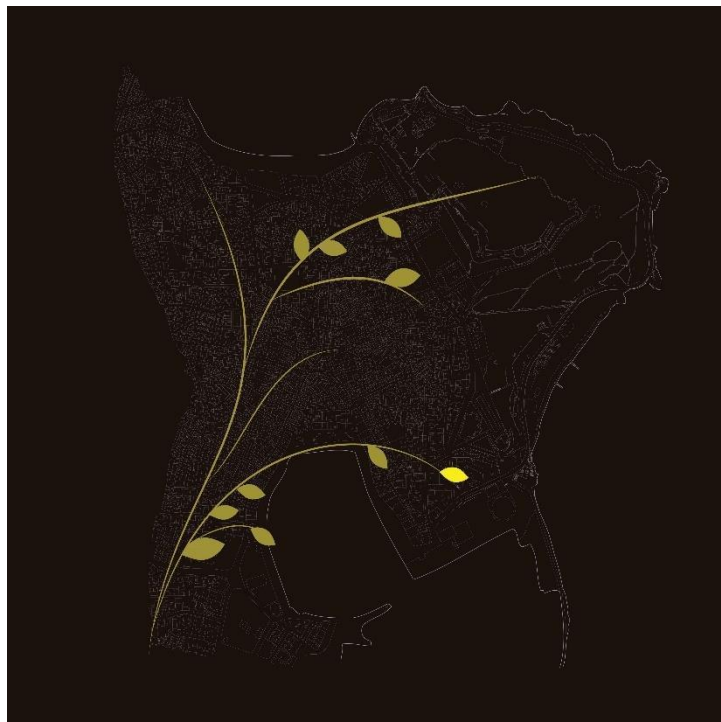
Μ. Παρασκευαΐδης

πρόσοψη κύβου

επιφάνεια, δεξιά της πρόσοψης

Άνω επιφάνεια κύβου: χάρτης της πόλης με σημειωμένη («χρυσό» φύλλο ελιάς) τη θέση του κτιρίου.

Ο Αχιλλέας Βουρνάζος, γόνος παλαιάς οικογένειας προεστών, γαιοκτημόνων, εμπόρου της διασποράς και ευεργετών, μετανάστευσε σε πολύ μικρή ηλικία στην Οδησό της Ρωσίας.

Μετά την επιστροφή του στη Μυτιλήνη, και έχοντας αποκτήσει μεγάλη ακίνητη και κινητή περιουσία, ασχολούμενος με το εμπόριο και τις οικοδομικές επιχειρήσεις, παντρεύτηκε την Πηνελόπη Βασιλείου και έχτισαν την μόνιμη κατοικία τους στο Κιόσκι.

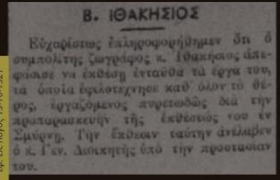
εφ. Αγγλία 05-05-1896.
 Την Κυριακή 19-05-1896 έγραψε στη Μυτιλήνη ο Αχιλλέας Βουρνάζος, 39 ετών, για να ενημερώσει για 19 κτισθέντα κτίρια, 2 διαμερίσματα και 1000 τετραγωνικά μέτρα οικοδομημένης γης στην Οδησό της Ρωσίας.

Η κατοικία, χτίστηκε το 1888 στους πρόποδες του λόφου όπου βρίσκονταν η έπαυλη του Βαλή Αμπεντίν Πασά Ντίνου, στη θέση της οποίας μετά την κατεδάφισή της ανεγέρθηκε το κτίριο της Λέσχης των Αξιωματικών.

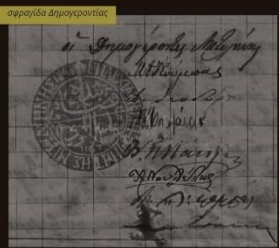
Στην κατοικία του Αχ. Βουρνάζου, ο αρχιτέκτονας, Αργύρης Αδαλής, συνδύασε νεοκλασσικά και Second Empire στοιχεία, καθιστώντας την αντιπροσωπευτικό τύπο κατοικίας του αρχοντοστικού στρώματος των τελών του 19ου αιώνα.

Στο εσωτερικό της φέρει οροφωγραφίες του ζωγράφου Βασίλη Ίθακησιου.

εργάτες ελαστροβείου Βασιλείου

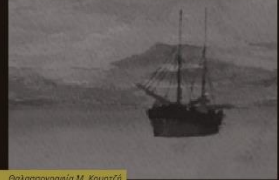
Η Πηνελόπη Βασιλείου ήταν κόρη του μεγαλογαιοκτήμονα και μέλους του Συμβουλίου της Χριστιανικής Κοινότητας, Π. Βασιλείου, και αδελφή της Μυριονιδώς Βασιλείου, συζύγου του Π. Κουρτζή ιδιοκτήτη της Ατμοπλοίας Αιγαίου και ιδρυτή της Τράπεζας Μυτιλήνης.

σφραγίδα Ατμοπλοίας

Ο Αχιλλέας Βουρνάζος φέρεται επίσης ως ιδιοκτήτης μίας κατοικίας σε όμορο οικόπεδο, η οποία χτίστηκε το 1912, και στην οποία από το 1967, στεγάζεται το Παλιό Αρχαιολογικό Μουσείο Μυτιλήνης, και μίας έπαυλης στην Βαρεία.

Ο Αχ. Βουρνάζος διετέλεσε μέλος των Φιλανθρωπικών και Εκπαιδευτικών Καταστημάτων.

θαλασογραφία Μ. Κουρτζή

επιφάνεια, αριστερά της πρόσοψης

Ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρεταννία»

Το Ξενοδοχείο «Μεγάλη Βρεταννία», είναι συνδεδεμένο με την απελευθέρωση του νησιού του 1912, καθώς στο «Κουμερκάκι», τον Τούρκικο σταθμό, που λειτουργούσε μπροστά του, αποβιβάστηκαν οι πρώτοι στρατιώτες στις 8 Νοεμβρίου το 1912. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκε η φωτογραφία του Σ. Χουτζαίου «8 Νοεμβρίου 1912».

Σ. ΧΟΥΤΖΑΙΟΥ, 8 Νοεμβρίου 1912

«...Το πρωί οι κάτοικοι εξυπνήσαντες, είδαν την προ του λιμένος θάλασσαν σπαρμένην από τα θαρηκτά μας...εν τω μέσω των οποίων ο υπερήφανος κολοσός μας 'Αβέρωφ'...Μία ατμάκατος φέρουσα εις την πύρραν λευκήν σημαία και εις την την πρύμνην την κυανόλευκον, εισήχεται...εις τον λιμένα...»

Κ. Οικονομόπουλος

«Την 1 παρά 20 λεπτά πρώτος πατεί το έδαφος της Μυτιλήνης εις την αποβάθραν του Μάλου ο ανθυποπλοίαρχος κ. Ρίτσος επί κεφαλής διλογίας του υπό τον κ. Δεμέστιχαν πεζοναυτικού τάγματος υπό τας εκκωφαντικάς ύψοκραυγάς του έξαλλου κόσμου...»

Εφ. Αιχίος Αγών 9 Νοεμβρίου 1912

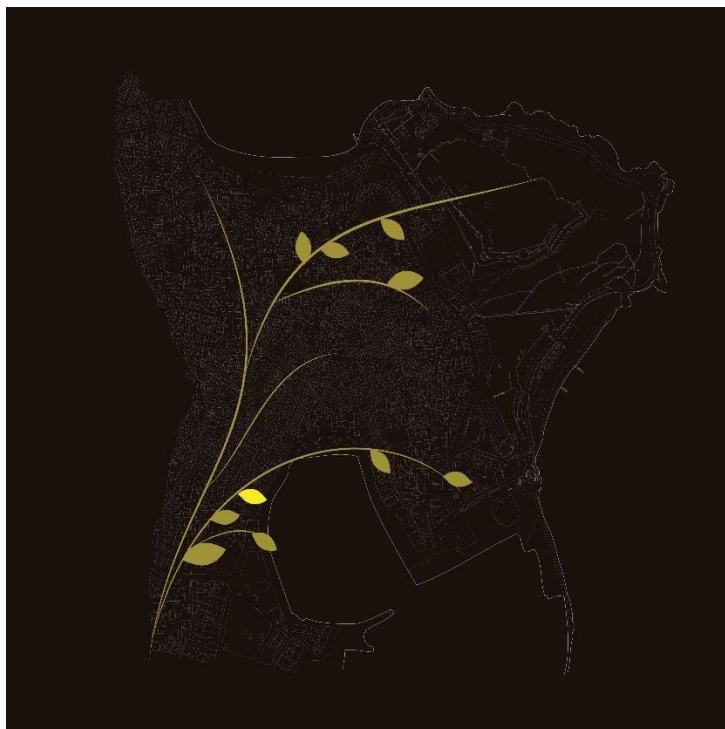

πρόσοψη κύβου

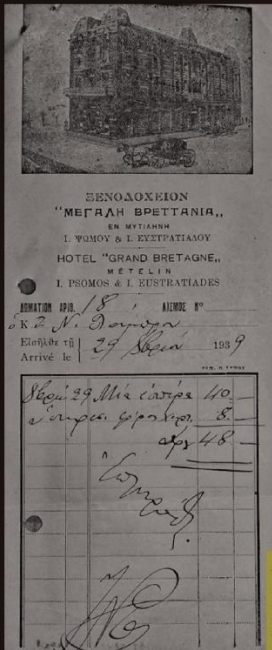

επιφάνεια, δεξιά της πρόσοψης

Άνω επιφάνεια κύβου: χάρτης της πόλης με σημειωμένη («χρυσό» φύλλο ελιάς) τη θέση του κτιρίου.

Αρχιτεκτονικό σχέδιο ξενοδοχείου

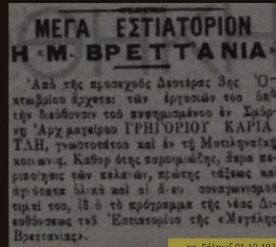
Το ξενοδοχείο *Μεγάλη Βρετανία*, ανεγέρθηκε το 1895, και είναι έργο του αρχιτέκτονα Αργύρη Αδαλή.

Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του ονομαζόταν *Μεγάλο Ξενοδοχείο Μαλακού*, και αργότερα όταν την διεύθυνσή του ανέλαβαν οι Ι. Ψώμος και Ι. Ευστρατιάδης επανονομάστηκε *Μεγάλη Βρετανία*

Στα μέσα της δεκαετίας του 60, την διαχείρισή του αναλαμβάνουν οι Ευστρατιάδης και Τρουμπούνης, οι οποίοι και λειτουργούν το ξενοδοχείο μέχρι το οριστικό κλείσιμό του το 1990.

Το 1955, κατά την περίοδο των διαδηλώσεων για το Κυπριακό, διαδηλωτές κατέβασαν την ταμπέλα της «*Μεγάλης Βρετανίας*» και ανάρτησαν την επωνυμία «*Κύπρος*».

Επρόκειτο για ένα πολυτελές ξενοδοχείο, στο ισόγειο του οποίου λειτουργούσε μέχρι και το 1980, εστιατόριο, ικανό να ικανοποιήσει και τους πιο απαιτητικούς πελάτες της αριστοκρατίας της εποχής.

εφ. Σάββατος 01-10-1922

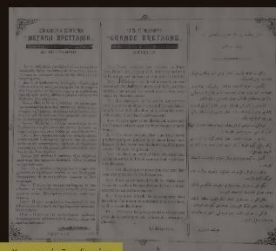

γαλάτο νομάς

Μπροστά στο ξενοδοχείο, πάνω σε ξύλινους στύλους στην αποβάθρα, λειτουργούσε Τούρκικος σταθμός, το γνωστός ως *Κουμερκάκι*. Επρόκειτο για μια ξύλινη κατασκευή με μικρή αποβάθρα, η οποία στις 8 Νοεμβρίου 1912, ημέρα Απελευθέρωσης της νήσου, υποδέχτηκε τους πρώτους Έλληνες στρατιώτες.

Ο Παύλος Κουκουριώτης

Κατανομή Ξενοδοχείου

επιφάνεια, αριστερά της πρόσοψης

Καφενείο «Πανελλήνιον»

Για το καφενείο «Πανελλήνιο», επιλέχθηκε η φωτογραφία του Σ. Χουτζαίου «Γαϊτανάκι έξω από το Γυμνάσιο», καθώς αποτελούσε χώρο συνάθροισης και ψυχαγωγίας της αριστοκρατίας και των διανοούμενων της εποχής και επίσης σε αυτό δίνονταν συναυλίες και παραστάσεις.

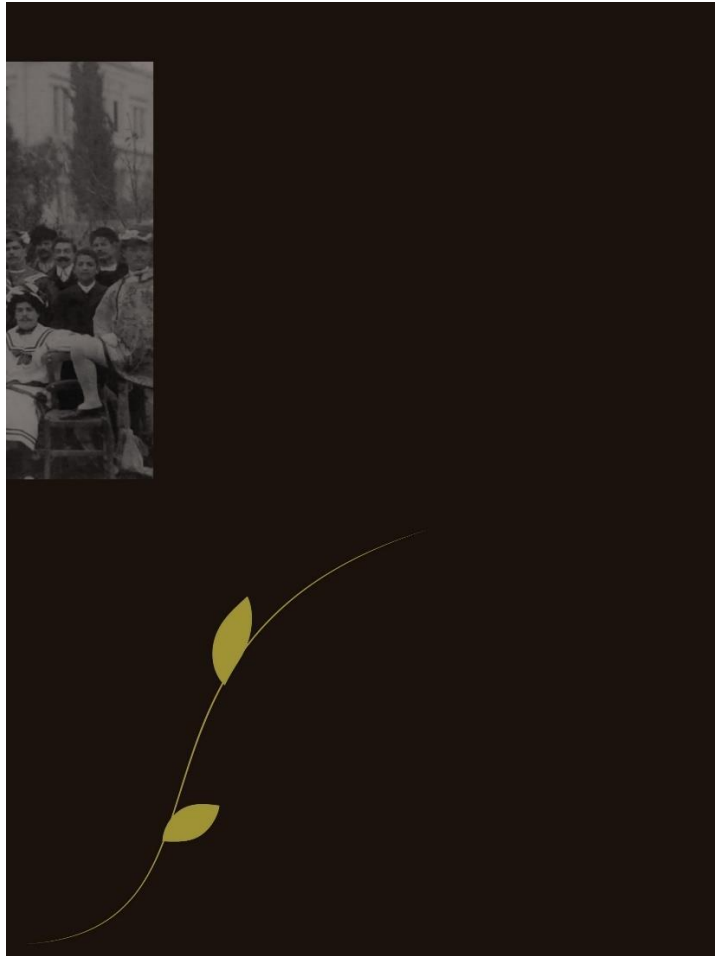

«...Υπήρχε μεγάλη ευαισθησία και αγάπη του παππού μου για τα καναρίνια. Στη θέση των σημερινών πολυελαίων υπήρχαν κρεμασμένα κλουβιά καναρινιών, καθώς και ένα μεγάλο κλουβί για να ζευγαρώνουν, τα οποία το βράδυ σκέπαζε με υφάσματα. Είχε μάλιστα και ένα δίσκο με κελαϊδίσματα πουλιών, που έπαιζε μισή ώρα κάθε μέρα, για να ακούν τα καναρίνια. Εκείνη την ώρα στο μαγαζί γινόταν ανάσταση, όλα τα καναρίνια επαναλάμβαναν ότι άκουγαν, ήταν ένας τρόπος εκπαίδευσής τους...»

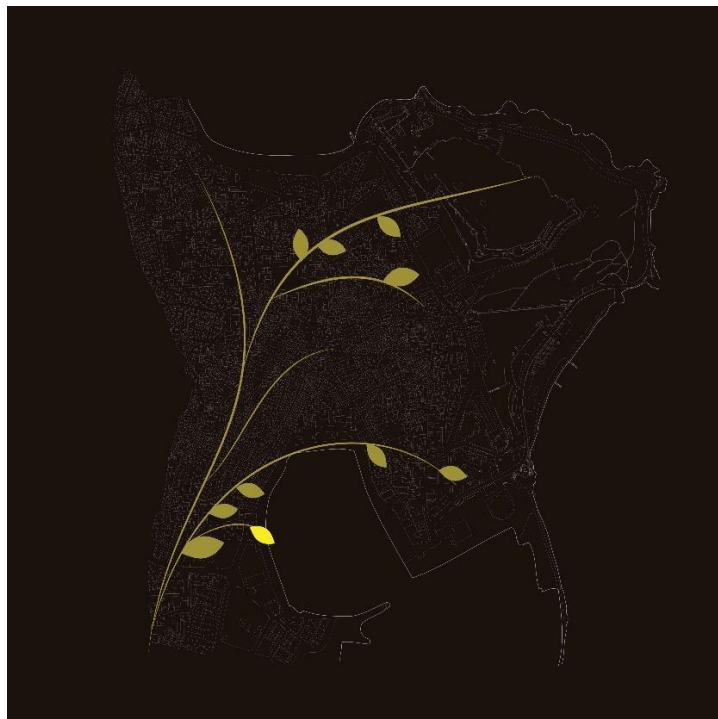
Πέτρος Χαϊτόγλου

πρόσοψη κύβου

επιφάνεια, δεξιά της πρόσοψης

Άνω επιφάνεια κύβου: χάρτης της πόλης με σημειωμένη («χρυσό» φύλλο ελιάς) τη θέση του κτιρίου.

Το καφενείο *Πανελλήνιον*, χτίστηκε γύρω στο 1913 και έφερε την επωνυμία *Ανακτορικών*. Το 1921, υπό την διεύθυνση των Πέτρου Ζαχαρίου και Βασιλή Ματά, μετονομάστηκε σε *Πανελλήνιον*, ονομασία που διατηρείται έως σήμερα.

Νέα διεύθυνσις
 του «Ανακτορικού»
 Εξαρίθμηση: Αγγέλιος» δι' εὐχρίτων
 Κέντρον τῆς πόλεως μαζ, τὸ «Ανακτο-
 ρικόν» προσηύθη ἀπὸ τῶν γυναικῶν κ. Πέ-
 τρου Μ. Ζαχαρίου καὶ τῆς ζήτησιν κ. Βα-
 σίλειο Μ. Ματά, ἀπὸ ἐπισημοῦσιν ἐκ
 Ἀμερική. Ἡ αἰτιολογία εὐνὴν τὸ φε-
 ρόν διαφθορῶν ἐγγυόσιν διὰ τὸ ἀρκεῖον
 τοῦτο κέντρον τὸ ἴδιον διὰ μετανοίας
 αὐτῆ «Πανελλήνιον», ὅτι καταστῆ τὸ ἐν-
 κρινεῖσιν τῆς Μυτιληνότητος Κοινωνίας,
 ἢ: Θεωροῦσιν ἂν αὐτῶν εἶναι ὅτι
 ἤθελον τὸ ἴδιον κέντρον καὶ τὴν μάλλον
 ἀποκαταστήσῃσιν.
 Τὸ «Πανελλήνιον» διὰ ἄλλοις τῶν ἰσ-
 γυῖσιν του ἀπὸ τῆς κροσσοῦς Τετάρτης.
 ἐφ. Ἐλ. Λόγος 11-4-1921

Συνδέεται με την ανάπτυξη της αστικής τάξης της πόλης της Μυτιλήνης και απο-τελούσε χώρο συνάθροισης και ψυχα-γωγίας της αριστοκρατίας, των διανοού-μενων και των πολιτικῶν της εποχῆς.

Ὁ χορὸς τοῦ «Πανελληνίου». — Δύ-
 ρο ἑταίροι ὁ ἑταίρος μέγα, οἱ ἐπισημο-
 ῦς χορὸς τοῦ «Πανελληνίου». Εἶνα βε-
 βαιοὶ διὰ τὴν ἀντιτάξιν καὶ ἀπὸ τὴν ἴδιον
 τῶν χορευτικῶν ἔδεμον τῆς πόλεως μαζ.
 ἐφ. Ἐλ. Λόγος 05-3-1924

Στο Πανελλήνιον δίνονταν χοροί, παρα-στάσεις και συναυλίες. Διέθετε ραδιό-φωνο παγκοσμίου λήψεως και προμη-θεύσαν την Αιγυπτιακή εφημερίδα *Burse Egyptienne*.

Δεξιά του Πανελληνίου, βρισκόταν η *Λέσχη Πρόοδος*, η οποία ιδρύθηκε το 1852 και αποτελούσε χώρο συνάντησης του αρχοντοαστικού στρώματος και των οικονομικῶν παραγόντων της εποχῆς, ενώ λίγο πιο πέρα, δίπλα στο ξενοδοχείο *M. Βρετανία*, το γνωστό Θέατρο *Καψιμάλη*, στο οποίο ανέβηκαν οι τραγωδίες του Λέσβιου σοφου Δημητρίου Βερναρδάκη.

Ο "καφετζής" του Θωμάσου

Απόψη του Πανελληνίου στις αρχές του 20ου αιώνα

ΚΑΦΕΝΕΙΟΝ ΤΟ «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ»
 Ἡ Διεύθυνσις τοῦ μεγάλου Καφενείου
 τοῦ «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ» φέρει εἰς τῶσιν
 τοῦ Κοινού διὰ πώλει τὸν καφέ πρὸς λι-
 πτά πεντήκοντα (50).
 ἐφ. Ἐλ. Ἐπίτης 21-5-1922

Ένα τρίτο του χώρου του, παραχωρήθη-κε για την στέγαση του καφενείου *Κρυ-στάλ*, εντεκνήριου των οικοδόμων και των εργατῶν, μέχρι την δεκαετία του '60.

1915, Ο Ελ. Βενιζέλος στην οἰκία Αλεκουάλλη

Στις 25 Απριλίου 1915 και στις 10 π.μ. στο καφενείο *Ανακτορικών* συνήλθαν οι αντιπρόσωποι των Κοινοτήτων και Σωματείων της υπαίθρου χώρας, προκειμένου να συσκεφθοῦν, για την λαμπρή υπο-δοχή του τέως Πρωθυπουργού *Ελ. Βενιζέλου*.

επιφάνεια, αριστερά της πρόσοψης

Γυμνάσιο Μυτιλήνης

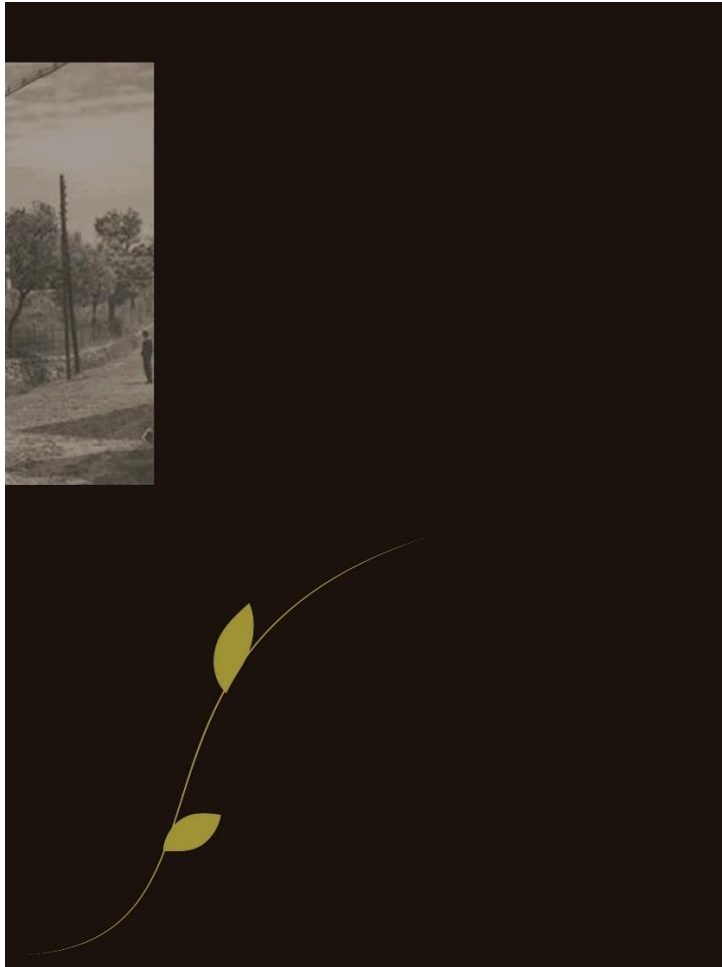
Στην κεντρική επιφάνεια του κύβου που αφορά στο Γυμνάσιο Μυτιλήνης, η φωτογραφία των Αδελφών Χουτζαίου, «Μουσείον», αποτυπώνει το πρώτο Μουσείο της Μυτιλήνης, στο Κιόσκι. Η επιλογή αυτή σκοπό έχει να πληροφορήσει το κοινό, για την πρώτη Αρχαιολογική Αίθουσα που λειτουργούσε από το 1854, (μέχρι το 1891, στο παλαιότερο κτίριο) εντός του εκπαιδευτηρίου και μέχρι περίπου την ανέγερση, του κατεδαφισμένου σήμερα, εικονιζόμενου Μουσείου.

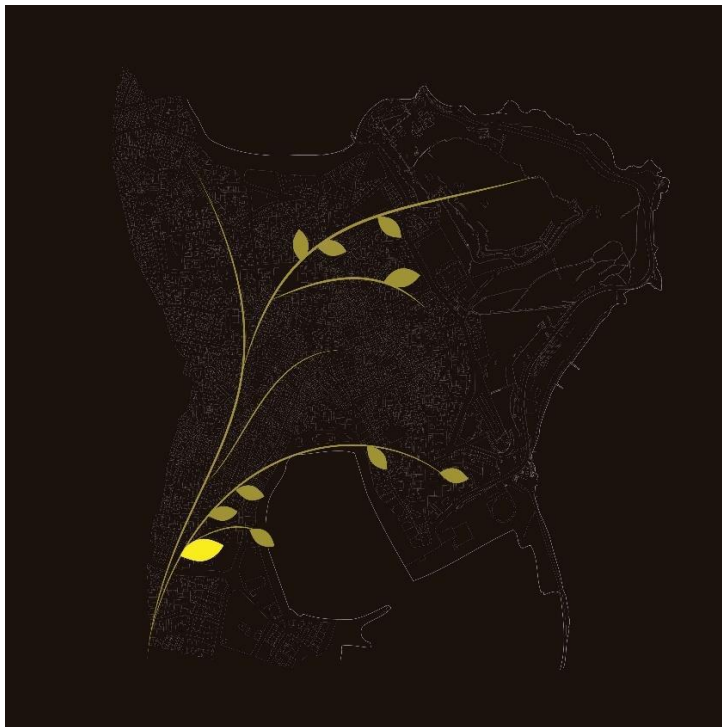
«Κατά ταύτην την ημέραν εγένετο η βράβευσις τριών μαθητών, εκ των κατά τας τελευταίας εξετάσεις αριστεουσάντων, υπό του αξιότιμου Άγγλου κ. Γκρανβίλντε Μούρραϊ. Ο φιλότιμος ούτος ανήρ, γραμματεὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγγλικῆς πρεσβείας, ...καὶ προσωρινῶς διευθύνων τὸ Βρεττανικὸν Ὑποπροξενεῖον...προέτρεψε τοὺς κατοίκους νὰ συστήσωσι μικρὰν τινὰν συλλογὴν τῶν λεσβιακῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ αὐτῷ πρότεινε γενναίαν συνδρομήν...πρὸς ἀνάγεσθαι Μουσείου ἐν γνώσει καὶ ἀδείᾳ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν...ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὸ ἔργο ἡμιτελές, ὑποσχέθη ὁ ἀνὴρ νὰ προσφέρει ἐτησίως πεντακάσια γρόσια εἰς τὴν Εφορείαν τοῦ Μουσείου...κατὰ τὴν ἐκφρασίν του κ. Γκρανβίλ 'μικρὰν Οἴκον'...».

Γ. Βαλέτας, Ποιμὴν 1935

πρόσοψη κύβου

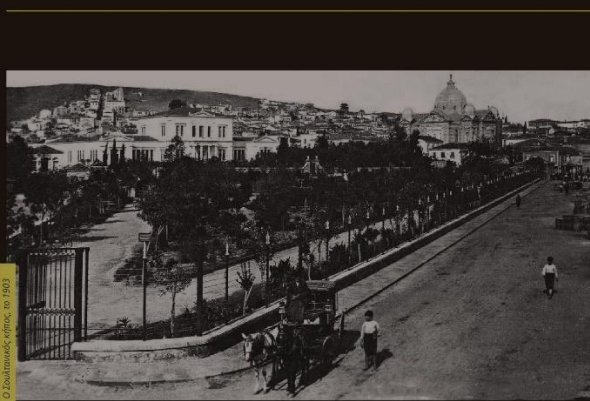
επιφάνεια, δεξιά της πρόσοψης

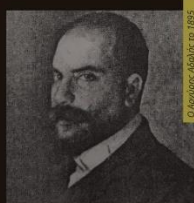
Άνω επιφάνεια κύβου: χάρτης της πόλης με σημειωμένη («χρυσό» φύλλο ελιάς) τη θέση του κτιρίου.

Το Γυμνάσιο Μυτιλήνης, επιβλητικό κτίριο, νεοκλασικής αρχιτεκτονικής, ανεγέρθηκε το 1890, σε σχέδια του αρχιτεκτονα Αργύρη Αδαλή, η επιλογή του οποίου έγινε κατόπιν αρχιτεκτονικού διαγωνισμού που προκηρύχθηκε το 1886 από την Εφορεία Φιλανθρωπικών και Εκπαιδευτικών Καταστημάτων.

Ο Αργύρης Αδαλής ανέλαβε την μελέτη και παρακολούθηση της κατασκευής, με την ελάχιστη αμοιβή των 100 τούρκικων λιρών, προϋπόθεση εκ μέρους της Εφορίας, καθώς επρόκειτο για εθνικό έργο.

Ο βουλτανικός κήπος, το 1903

Ο Αργύρης Αδαλής το 1895

η σφραγίδα/οικ. άδεια

αιχμάς, επαρχίας

Το 1887, με δαπάνη των Φιλανθρωπικών και Εκπαιδευτικών Καταστημάτων και με τις δωρεές των αδελφών Σοφοκλή και Ζαφείρη Βουρνάζου και του Ν. Μητρέλια, ξεκίνησε η ανέγερση του κτιρίου.

Το κτίριο εγκαινιάστηκε το 1891, από τον τότε Μητροπολίτη Μυτιλήνης Κωνσταντίνο Βαλιάδη.

Το 1896, στην αυλή του Γυμνασίου τοποθετήθηκε ο ανδριάντας του Σοφοκλή Βουρνάζου, ενώ το υπέρθυρο της κεντρικής εισόδου κοσμεί μαρμαρινή πλάκα που γράφει «Νικόλαος Μητρέλιας εχορήγει»

Το Γυμνάσιο ανεγέρθηκε στην έκταση του Μεγάλου Περιβολιού, το οποίο υπήρξε αντικείμενο αντιπαράθεσων ανάμεσα στην οικογένεια των Κουλαξίζηδων και την ελληνική κοινότητα, στην οποία περιήλθε ως σουλτανικός κήπος, ο σημερινός Δημοτικός κήπος, στα τέλη του 19ου αιώνα.

Το νέο κτίριο του Γυμνασίου, κατασκευάστηκε στην θέση ενός προγενέστερου πέτρινου κτίσματος, του πρώτου Γυμνασίου, το οποίο είχε οικοδομηθεί, κατόπιν διενέργειας εράνου, το 1840, ένα χρόνο μετά την εξαγγελία των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ, και σε έκταση ιδιοκτησίας του Νοσοκομείου.

Το 1854, με πρωτοβουλία του φιλολόγου Γ. Αριστέϊδη - Πάππη, και την βοήθεια των Γκράνβιλ Μώρεϋ, προσωρινού Υποπροξένου της Αγγλίας, και του Νεϋτον, αρχαιολόγου και πρώην Υποπροξένου της Βρετανίας, ιδρύεται το πρώτο, αν και υποτυπώδες, Αρχαιολογικό Μουσείο Μυτιλήνης, σε μία αίθουσα του Γυμνασίου.

Αιολικά κτερίσματα

1975, βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών

Το 1875, με τη συμβολή του Γυμνασιάρχη Χρ. Λαίλιου, και του Πατριάρχη Αλεξάνδρειας, το Γυμνάσιο αναγνωρίστηκε από το Πανεπιστήμιο της Αθήνας ως λούτσιο των λοιπών γυμνασίων της Ελλάδας.

Το 1930, με ενέργειες του τότε Μητροπολίτη Μυτιλήνης Ιακώβου και με δαπάνες της Αμερικανικής Αρχαιολογικής Σχολής Αθηνών κατασκευάζεται στην δυτική πλευρά της πλατείας Κιοσκίου Αρχαιολογικό Μουσείο στο οποίο μεταφέρονται οι αρχαιότητες που είχαν ανασκαφεί μέχρι τότε σε όλο το νησί. Το Μουσείο κατεδαφίστηκε λίγα χρόνια αργότερα εξαιτίας των ρωγμών που παρουσίασε από καθιζήσεις του εδάφους.

επιφάνεια, αριστερά της πρόσοψης

Αγ. Θεράποντας

Για τον Ναό του Αγ. Θεράποντα, επιλέχθηκε η φωτογραφία των Χουτζαίου & Κέμερλη «Βοσπάνειο Νοσοκομείο Μυτιλήνης», καθώς το πρώτο Φιλανθρωπικό Ίδρυμα της Μυτιλήνης, ήταν το «Ξενοδοχείο» ή Νοσοκομείο, το οποίο από το 1692 και μέχρι την ανέγερση του εικονιζόμενου Νοσοκομείου, το 1935, στεγαζόταν σε κτίσματα απέναντι από το Ναό του Αγ. Θεράποντα.

«Η εορτή του Νοσοκομείου τελείται την ημέραν της μνήμης του Αγ. Θεράποντος λειτουργούντος του Αρχιερέως εν τη Ιερά Εκκλησία του Νοσοκομείου και μνημονεύοντος πάντας τους Συνδράμοντας εις το Φιλανθρωπικόν τούτο Κατάστημα. Τα δε κλύβα μνημονεύονται εν τω Νοσοκομείω, όπου μετά την τελετήν, διανέμονται υπό της Εφορείας, ενπρεπώς προς πάντας. Προσφέρονται δε και άλλα γλυκίσματα υπ' αυτής, εξαιτουμένης εν τη ημέρα ταύτη την γενναίαν προσφοράν πάντων εις τον υπέρ του Νοσοκομείου Δίσκον. Αι προσφοραί δε αυταί γίνονται ει δυνατόν υπ' ενός εκάστου εν καιρώ της εισόδου, δια να γνωρίζη και η Εφορεία να προσφέρει εις έκαστον θέσιν ανάλογον της φιλοτίμου προσφοράς του».

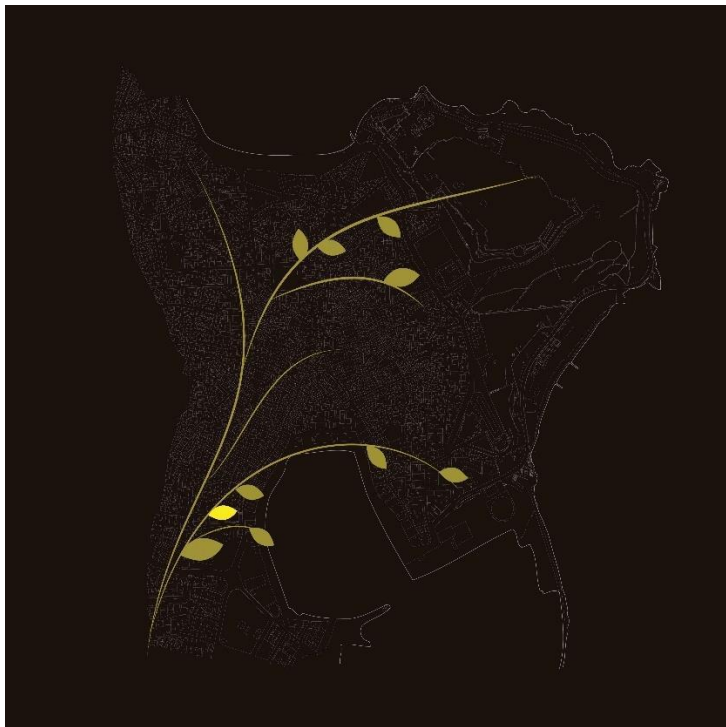
1860, Άρθρο 30, Κανονισμού Νοσοκομείου

πρόσοψη κύβου

επιφάνεια, δεξιά της πρόσοψης

Άνω επιφάνεια κύβου: χάρτης της πόλης με σημειωμένη («χρυσό» φύλλο ελιάς) τη θέση του κτιρίου.

Η ανέγερση του Ναού του Αγ. Θεράπο- ντα, έργο του αρχιτέκτονα Αργύρη Αδαλή, ξεκίνησε το 1880 και ολοκληρώ- θηκε γύρω στο 1898. Στη θέση του σημε- ρινού Ναού προϋπήρχε μικρότερη χριστιανική εκκλησία η οποία είχε ανεγερθεί στη θέση ενός προγενέστερου κτίσματος, του ναού του Απόλλωνα ή της σχολής της ποιήτριας Σαπφούς, αρχιτεκτονικά μέλη του οποίου είχαν χρησιμοποιηθεί στην κατασκευή της.

εφ. Αρμάδα 17-02-1898

Ανεγέρθηκε στη θέση του Ναού του Αγίου Θεράποντα ο Ναός του Αγίου Θεράποντα, έργο του αρχιτέκτονα Αργύρη Αδαλή, ξεκίνησε το 1880 και ολοκληρώθηκε γύρω στο 1898. Στη θέση του σημερινού Ναού προϋπήρχε μικρότερη χριστιανική εκκλησία η οποία είχε ανεγερθεί στη θέση ενός προγενέστερου κτίσματος, του ναού του Απόλλωνα ή της σχολής της ποιήτριας Σαπφούς, αρχιτεκτονικά μέλη του οποίου είχαν χρησιμοποιηθεί στην κατασκευή της.

Η λαοική ποιήτρια Σαπφώ

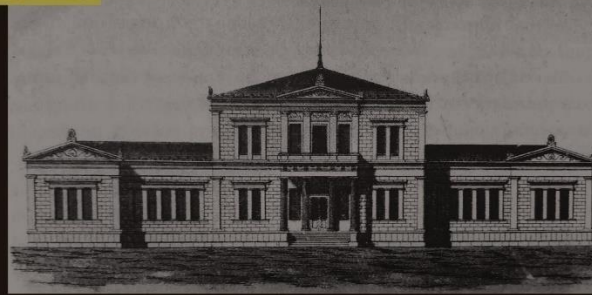
εφ. Αρμάδα 22-12-1897

Κτισμένο το 1897, το κτίριο αποτελεί σημαντικό μνημείο της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής. Η Σαπφώ, ποιήτρια, γεννήθηκε στην Αρκαδία, στην πόλη της Σαπφούς, και έζησε στην Αρκαδία μέχρι το τέλος της ζωής της. Το κτίριο αποτελεί σημαντικό μνημείο της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής. Η Σαπφώ, ποιήτρια, γεννήθηκε στην Αρκαδία, στην πόλη της Σαπφούς, και έζησε στην Αρκαδία μέχρι το τέλος της ζωής της.

Η παλαιότερη αυτή εκκλησία, η οποία εξυπηρετούσε τις θρησκευτικές ανάγκες του Ξενοδοχείου ή Νοσοκομείου, το οποίο βρίσκονταν στην θέση του σημε- ρινού Βυζαντινού Μουσείου, χρονολο- γείται από τα τέλη του 17ου αιώνα.

Το Ξενοδοχείο ή Νοσοκομείο ήταν το μοναδικό Φιλανθρωπικό Ίδρυμα της πόλης, στο οποίο νοσηλεύονταν οι ασθενείς και φιλοξενούνταν οι ηλικιω- μένοι, οι άποροι, τα ορφανά αλλά και οι ταξιδιώτες, κάθε εθνικότητας και θρη- σκείας.

Γυμνάσιο Μυτιλήνης

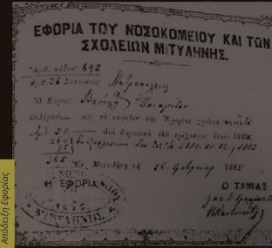

Τα Φιλανθρωπικά Καταστήματα Μυτιλή- νης, υπό την προστασία και εξουσία του Μητροπολίτη, ήταν αρμόδια για την ανέγερση και διαχείριση των Κοινω- τικών Ιδρυμάτων της Χριστιανικής Κοινό- τητας.

Το έργο τους βασιζόνταν σε δωρεές και εράνουσ και λειτουργούσαν με την υπο- στήριξη της Δημογεροντίας.

Το 1844, ιδρύεται η Εφορία Εκπαιδευτι- κών και Φιλανθρωπικών Καταστημάτων, και η Εκκλησία αποκτά ενεργό ρόλο και στο χώρο της Εκπαίδευσης, μέσω του εκάστοτε Μητροπολίτη ο οποίος διατε- λεί χρέη Προέδρου της Εφορίας.

Τα Φιλανθρωπικά στηρίζουν οικονομικά τις δραστηριότητες και τη λειτουργία του Γυμνασίου, στον α΄ όροφο του οποίου λειτουργούν τα γραφεία της Εφορίας.

Αποδοχή Εφορίας

Άποψη του ναού από την αγορά

Το 1858, στη θέση του Ξενοδοχείου, ο Π. Βουρναζέλλης χτίζει ένα νέο Νοσοκο- μείο, και το 1935, με τις δωρεές των αδελφών Βοστάνη ιδρύεται το Βοστα- νειο Νοσοκομείο Μυτιλήνης, σε νέο κτίριο εκτός του κέντρου της πόλης, το οποίο συντηρείται μέχρι το 1962 από τα ΦΚΜ, οπότε και δίδεται στο κράτος.

επιφάνεια, αριστερά της πρόσοψης

Γενί Τζαμί

Για το Γενί Τζαμί, επιλέχθηκαν οι φωτογραφίες του Σ. Χουτζαίου, «ο Χότζας διαβάζει το Κοράνι» και «Βρύση στο Κάτω Κάστρο», προκειμένου να γίνει αναφορά στην χρήση του ιερού τεμένους, από τους πρόσφυγες, ως χώρου ανάπτυξης των εμπορικών τους δραστηριοτήτων, μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών, το 1923.

«...Ο γραφικός μινιέρς του Γενί Τζαμιού υψωνόταν στη Βδυτική γωνιά του τεμένους...το ύψος του ξεπερνούσε τα 30 μέτρα. Το γοτθικό καμπαναριό της Μητρόπολης, που χτίστηκε 55 χρόνια αργότερα δεν ήταν πάντως ψηλότερα...η άδεια για την ανέγερση δόθηκε με τον όρο να μην γίνει ψηλότερο από τον μινιέρ του μεγάλου γειτονικού τζαμιού...»

Π. Σαμαράς

«Σαν έφυγαν οι Τούρκοι, το Τζαμί δεν ήταν πια το ιερό τέμενος. Στο εσωτερικό του βρήκαν καταφύγιο και στέγη πολλές φαμίλιες προσφύγων...Μικρασιάτες νοικοκυραίοι, φτωχοί τώρα πια βιοπαλαιστές της προσφυγιάς.»

Μ. Αναγνωστοπούλου

«Χιλιάδες πρόσφυγες ζουν στριμωγμένοι στα πόδια του κάστρου, και στο μάρκος του παλιού λιμανιού, στη συνοικία που ζούσαν άλλοτε οι Τούρκοι, κι η ζωή τους αντιγράφει τόσο πιστά τη ζωή εκείνων, που παραξενεύεται κανείς βλέποντας χωροφύλακες αντί ζαπτιέδες ή διαβάζοντας στην πόρτα του Τζαμιού την επιγραφή "Πωλείται άχυρο".»

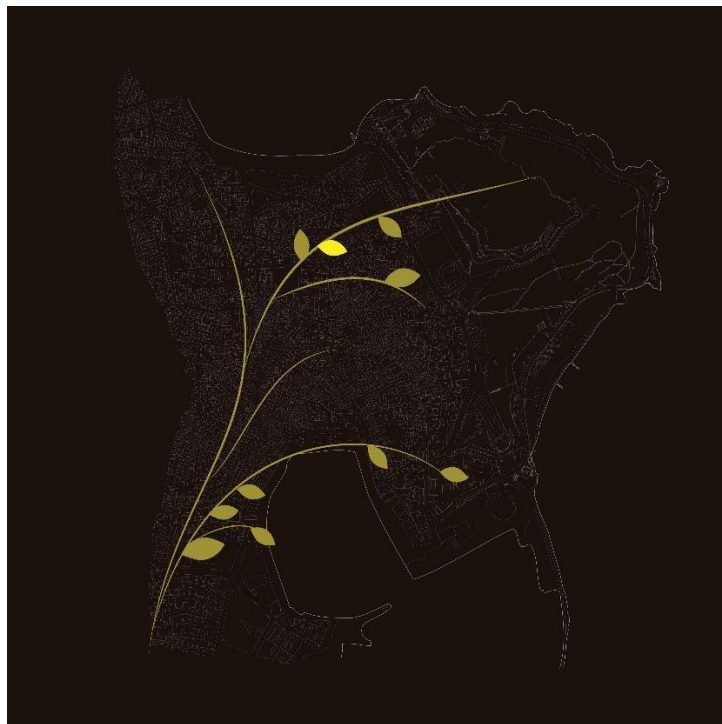
Κ. Ουράνης

πρόσοψη κύβου

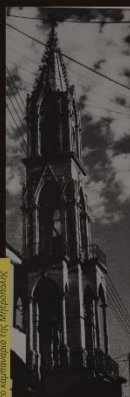
επιφάνεια, δεξιά της πρόσοψης

Άνω επιφάνεια κύβου: χάρτης της πόλης με σημειωμένη («χρυσό» φύλλο ελιάς) τη θέση του κτιρίου.

Το Γενί Τζαμί χτίστηκε το 1825, από τον Ναζίρη Μουσταφά Αγά Κουλαξίζη για την μουσουλμανική κοινότητα της πόλης, και μαζί με την Μητρόπολη αποτελούσαν το διαχωριστικό όριο μεταξύ των χριστιανικών και μουσουλμανικών συνοικιών που εκτείνονταν προς το βόρειο λιμάνι.

Στην περιοχή αυτή ανεγέρθηκαν και τα «αρχοντικά» των αξιωματούχων της οθωμανικής διοίκησης, όπως του Χαλήμ Μπέη, αλλά και τα δημόσια κτίρια της κοινότητας.

το αμπντουλό της Μητρόπολης

Τουρκοκρατία

Τουρκικό αρχοντικό

Πολυγωνική δεξαμενή, στην Επάνω Σκάλα

Το νερό ήταν άμεσα συνδεδεμένο με την ζωή της πόλης.

Το 1907 στην Μυτιλήνη, εκτός των μικρών κρηνών, υπήρχαν και τέσσερις μεγάλες, μεταξύ των οποίων και μία πολυγωνική στην περιοχή της Επάνω Σκάλας, μπροστά από το σημερινό καφενείο Ερμής, η οποία κατεδαφίστηκε στις αρχές του 20ου αιώνα.

Χαρακτηριστικά στοιχεία τις δεξαμενής, η οποία ήταν δίπυτη και στον όροφο της λειτουργούσε καφενείο, ήταν τα περιμετρικά της αετώματα και τα αψιδωτά υψίκορμα παράθυρα.

Κατασκευάστηκε από τον αρχιναύαρχο Χασάν Πασά Τζετζέρη, γύρω στο 1782, στα πλαίσια των έργων του για την υδροδότηση της πόλης.

Η καθαριότητα του σώματος αποτελούσε προϋπόθεση προσευχής στη μουσουλμανική κοινότητα.

Κάθε μουσουλμάνος ήταν υποχρεωμένος σε συμβολικό εξαγνισμό, δια της πλύσης των άκρων με τρεχούμενο νερό και για το λόγο αυτό έντος του περιβάλλοντος του Γενί Τζαμιού λειτουργούσαν κρήνες αγνισμών.

Γενί Τζαμί, κρήνες αγνισμών

Το πρώτο διάστημα μετά τον διωγμό του 1922, οι πρόσφυγες που έφτασαν στο νησί εγκαταστάθηκαν σε εγκαταλελειμμένα δημόσια και ιδιωτικά κτίσματα, μεταξύ των οποίων και το Γενί Τζαμί.

1922, σωρεία προσφύγων

επιφάνεια, αριστερά της πρόσοψης

Ταρσί Χαμάμ

Η φωτογραφία του Σ. Χουτζαίου «*Ντάμα*», στο *καφενείο*», επιλέχθηκε προκειμένου να τονιστεί η διάσταση του χαμάμ ως χώρου ψυχαγωγίας και ανάπτυξης γνωριμιών του γυναικείου πληθυσμού της εποχής, κάτι ανάλογο δηλαδή με το καφενείο των αντρών.

Σ. ΧΟΥΤΖΑΙΟΣ, "Ντάμα" στο καφενείο

«Όταν το νερό της ύδρευσης ήταν στη Μυτιλήνη πολύ λιγιστό οι Κισσκιανοί όπως και όλοι οι άλλοι Μυτιληνοί επήγαιναν πολύ συχνά για καθαριότητα στον ανατολίτικο λουτρό που ήταν κοντά στην εκκλησία του Αγίου Γιώργη και στο Γενί Τζαμί, ή στο μικρότερο και νεότερο λουτρό της Επάνω Σκάλας. Υπήρχαν καθορισμένες ώρες λειτουργίας των για τους άνδρες και άλλες για τις γυναίκες, που εσχημάτιζαν μεγάλες παρέες και έπειναν μαζί των διάφορα γλυκίσματα για να γλεντήσουν και με τραγούδια το λούσιμο και το στέγνωμά των μέσα σε θολή από τους υδρατμούς ατμόσφαιρα ονειρώδους γοητείας...Για θεραπεία των ρευματισμών και των αρθριτικών ή και για καθαριότητα μόνον χρησιμοποιούσαν οι Κισσκιανοί και τα ιαματικά λουτρά Κουρτζή της Αγ. Σωτήρας που ήταν στο βόρειο, άκρο της παραλίας της Επάνω Σκάλας...».

Μ. Παρασκευαΐδης

«...οι κυράδες δίνουν εκεί ραντεβού με τις φίλες τους, και ειδοποιούσαν πρωτίτερα τις χαματζούδες να τους κρατήσουν ένα καμαράκι να πούμε το αποδυτήριο...»

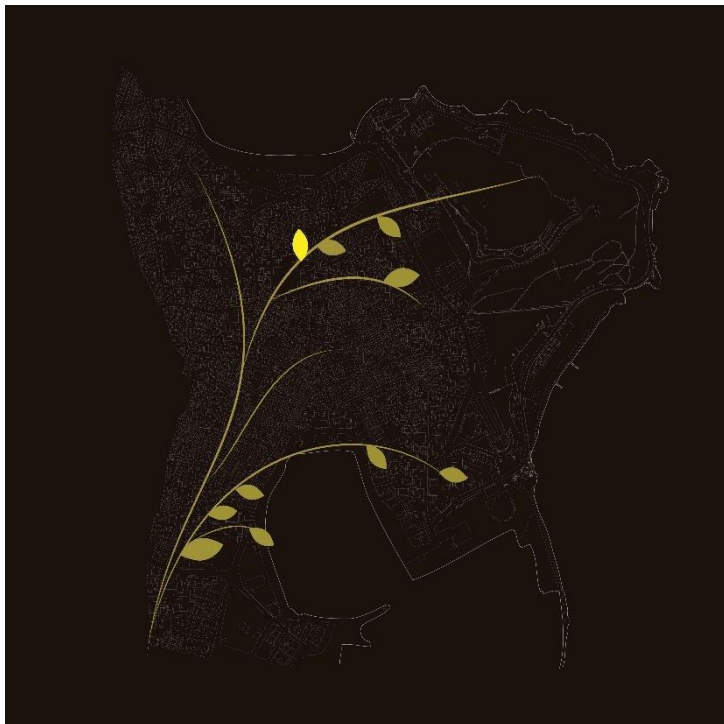
Α. Πανσέληνος

πρόσωση κύβου

επιφάνεια, δεξιά της πρόσοψης

Άνω επιφάνεια κύβου: χάρτης της πόλης με σημειωμένη («χρυσό» φύλλο ελιάς) τη θέση του κτιρίου.

Το Ταρσί Χαμάμ, το πιο επιβλητικό τουρκικό λουτρό της πόλης της Μυτιλήνης, χτιστηκε μεταξύ 1800 και 1825, από τον Μουσταφά Αγά Κουλαξίζη, πολύ κοντά στο Γενί Τζαμί . Η θέση του κοντά στο Ιερό Τέμενος των Μουσουλμάνων δικαιολογείται από το γεγονός ότι η καθαριότητα του σώματος, σύμφωνα με το οθωμανικό δόγμα, αποτελούσε προϋπόθεση προσευχής.

Οι ώρες επίσκεψης του λουτρού ήταν διαφορετικές για τον ανδρικό και τον γυναικείο πληθυσμό. Οι γυναίκες επισκεπτόνταν το λουτρό συνήθως το πρωί και έμεναν μέχρι άργα το μεσημέρι και οι άντρες το απόγευμα.

γούρνα στο χαμάμ του Μολύβου

Οι γυναίκες προσέρχονταν συνήθως στο χαμάμ με το «μποζά», μια υφασματινή θήκη στην οποία μετέφεραν τα προσωπικά τους αντικείμενα όπως ξύλινα τσόκαρα, καθρέπτη, σαπούνι, γάντι για τρίψιμο. Τα προσωπικά αυτά είδη αντανακλούσαν και την κοινωνική θέση του λουόμενου.

μποζά, τσόκι και μαντίλι κεντημένο

γυναίκες εισέρχονται στο χαμάμ

Η εμπειρία του χαμάμ, ξεκινούσε από τον ψυχρό χώρο όπου βρίσκονταν τα αποδυτήρια, συνεχιζόταν προς την αίθουσα μεσαίας θερμοκρασίας προκειμένου το σώμα να εξοικειωθεί με την θερμότητα και να δεχθεί ο λουόμενος δραστηριότητες περιποίησης προσώπου και σώματος, για να μεταβεί στη συνέχεια στον θερμό χώρο του χαμάμ, χώρο συνάθροισης και ηρεμίας, στο κέντρο του οποίου υπήρχε η «ομφαλική πέτρα», μια υπερυψωμένη πέτρινη βάση για μασάζ. Στη συνέχεια ο επισκέπτης ακολουθούσε την αντίθετη διαδικασία μέχρι την ψυχρή ξανά αίθουσα, προκειμένου να ντυθεί και να αφήσει τον χώρο.

ζώνια ποταμάς

επισημαστικό φυλλάδιο Courtybad

Το χαμάμ, προσέφερε εξαγνισμό, εξυγιάνωση και απόλαυση.

Εκτός από τόπο κάθαρσης και καλλωπισμού, καθώς λίγα σπίτια διέθεταν λουτρό εκείνη την περίοδο, το χαμάμ λειτουργούσε και ως χώρος συζήτησεων, ανάπτυξης γνωριμιών, και ψυχαγωγίας. Θεωρούνταν το «καφενείο των γυναικών», όλων των κοινωνικών στρωμάτων, όπου έπιναν τον καφέ τους και απολάμβαναν τα εδεσμάτα που έφερναν από το σπίτι.

Τα δημόσια γυναικεία λουτρά ήταν ο μόνος χώρος που απαγορευόταν η είσοδος ακόμα και στους ευνούχους φύλακες των γυναικών του χαρεμιού.

εφ. Ελ. Λόγος 3-4-1924

Τα κινητά αντικείμενα του χαμάμ αποτελούνταν από αυτά που διατίθονταν στο χώρο προς χρήση από τους λουόμενους, όπως σεרבίτσια καφέ, ναργιλέδες, τάβλι, αλλά και αντικείμενα περιποίησης προσώπου και σώματος, και σε αυτά που έφερναν οι λουόμενοι από το σπίτι, τα προσωπικά τους δηλαδή αντικείμενα.

καθρέπτης

ελαχίο λουτρικού

Εκτός όμως από τα τουρκικά λουτρά, άλλοι δημόσιοι χώροι που χρησιμοποιήθηκαν για την σωματική καθαριότητα, αλλά και για θεραπευτικούς λόγους ήταν τα θερμά ιαματικά λουτρά.

Στα τέλη του 19ου αιώνα ο Π. Κουρτζής, και προκειμένου να ασχοληθεί με τον ιαματικό τουρισμό, ιδρύει το συγκρότημα ιαματικών λουτρών «Θέρμαι Κουρτζή», στην περιοχή της Επάνω Σκάλας, κοντά στο σημερινό εργοστάσιο της ΔΕΗ. Το συγκρότημα το οποίο αποτελούνταν από το ξενοδοχείο Electric Hotel και το υδροθεραπευτήριο Radium Palace, καταστράφηκε από πυρκαγιά το 1915.

επιφάνεια, αριστερά της πρόσοψης

Οθωμανική Τράπεζα

Για την Οθωμανική Τράπεζα, και προκειμένου να δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι αποτελούσε χώρο συναλλαγών, τόσο των Οθωμανών όσο και των χριστιανών, και παράλληλα έδινε την δυνατότητα διείσδυσης, σε επιτελικές θέσεις, στα μέλη του αρχοντοαστικού στρώματος, επιλέχθηκε η φωτογραφία του Σ. Χουτζαίου «εορτασμός από Έλληνες και Τούρκους του Συντάγματος των Νεοτούρκων το 1908», η οποία αποτυπώνει την αρμονική, κατά περιόδους, συνύπαρξη του Ελληνικού και του Τούρκικου πληθυσμού.

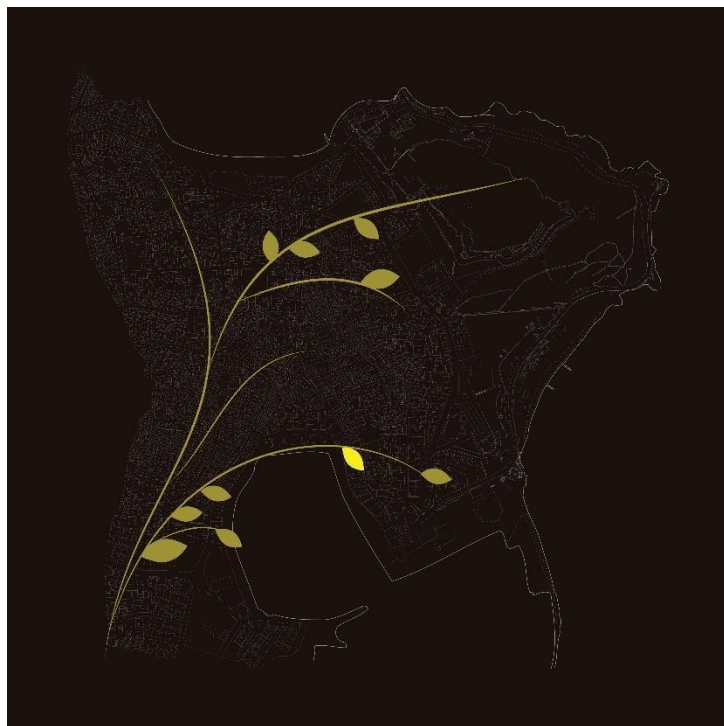
«Σύμφωνα με αναπόκριση από τη Μυτιλήνη της 20-7, με την ευκαιρία της εορτής του σουλτάνου, πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια του αρτισύστατου υποκαταστήματος της Αυτοκρατορικής Οθωμανικής Τράπεζας στη Μυτιλήνη. Η τελετή ξεκίνησε στις 9 και τέλειωσε τα μεσάνυχτα. Προσκλήθηκαν 400 έγκριτοι πολίτες, ενώ στις 10 προσήλθε ο διοικητής Λέσβου Χιφζή πασάς, ο οποίος στο λόγο του είπε ότι η ίδρυση του υποκαταστήματος θα ωφελήσει το εμπόριο και τη βιομηχανία του τόπου. Απαντώντας ο διευθυντής του υποκαταστήματος Βαλιανός ευχαρίστησε την κυβέρνηση και υποσχέθηκε ότι η λειτουργία του υποκαταστήματος θα είναι προς όφελος του εμπορίου και της βιομηχανίας του τόπου. Στη συνέχεια ακούστηκαν ζητοκραυγές, παίχτηκε μουσική, έγιναν προτάσεις, εκτοξεύτηκαν βεγγαλικά, πραγματοποιήθηκε χορός και φωταψία, ενώ ο χώρος ήταν πλούσια διακοσμημένος».

εφ. Αιγύπτιος, 5-8-1898

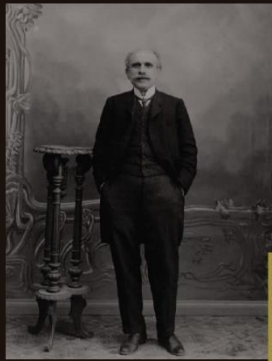
πρόσοψη κύβου

επιφάνεια, δεξιά της πρόσοψης

Άνω επιφάνεια κύβου: χάρτης της πόλης με σημειωμένη («χρυσό» φύλλο ελιάς) τη θέση του κτιρίου.

1896, Δημήτρης Αλατζάς

Το 1898, η Αυτοκρατορική Οθωμανική Τράπεζα - *Bank Imperiale Ottomane*, τα συμφέροντα της οποίας εξυπηρετούνταν μέχρι το 1897, από τον Έλληνα Δημήτρη Αλατζά, ιδρύει υποκατάστημα στην Μυτιλήνη, η θέση του οποίου παραμένει άγνωστη.

Το 1906 εγκαινιάζεται το Υποκατάστημα της Οθωμανικής Τράπεζας στο παρόν κτίσμα, το οποίο μισθώνεται από τον Αλατζά, ο οποίος το κατασκεύασε για το σκοπό αυτό, κατόπιν οικονομικής συμφωνίας με την Τράπεζα, στη οποία διατελεί χρέη ταμία αλλά και αντιπροσώπου της, σε όλο το Αιγαίο.

Έλληνας & Τούρκος, στην Τράπεζα

Στα τέλη του 19ου αιώνα, η οικονομική άνθηση της Λέσβου, από το εμπόριο του λαδιού και του σαπουνιού, σε συνδυασμό με την μετατροπή του νησιού σε διαμετακομιστικό κέντρο και διαυλο επικοινωνίας μεταξύ Δύσης και Ανατολής, οδήγησε στην ίδρυση Ταχυδρομικών γραφείων, Προξενείων και Τραπεζών.

απογραφές ταχυδρομικών γραφείων

Κατά την περίοδο 1852 έως 1880, λειτουργούσαν στην Μυτιλήνη γαλλικό, ρωσικό, αιγυπτιακό και αυστριακό ταχυδρομείο.

Το προξενικό σώμα, έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ζωή του νησιού. Εξαιτίας των προνομίων που τους αναγνωρίζονταν, το αξίωμα του υποπρόξενου ήταν ιδιαίτερα ελκυστικό στα μέλη της ανώτερης τάξης της Μυτιλήνης, τα οποία διεκδίκησαν, τις θέσεις των υποπρόξενών. Η αρχική εγκατάσταση ξένων υποπρόξενων δεν άργησε να αντικατασταθεί από μέλη της χριστιανικής άρχουσας τάξης των γαιοκτημόνων και εμπόρων στις ίδιες θέσεις.

Ο Υποπρόξενος Π. Κουρέτζης με τον γιό του Μίτση και τον κλητόν

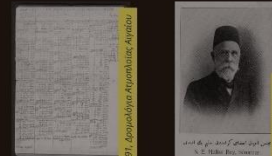
1915, λιμάνι Λέσβου

Διαφημιστική κάρτα της Τράπεζας

Το 1891, ο Π. Κουρέτζης, ιδιοκτήτης της *Ατμοπλοίας Αιγαίου*, και ένας εκ των μεγαλύτερων οικονομικών παραγόντων της Λέσβου, αλλά και από τους σημαντικότερους του Οθωμανικού κράτους, ιδρύει την Τράπεζα Μυτιλήνης, ενώ το 1896 ορίζεται ως Υποπρόξενος της Γερμανίας.

Στην Τράπεζα Μυτιλήνης, με υποκαταστήματα στις κυριότερες πόλεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, στην Ελλάδα και την Αίγυπτο, το 1896 ο Χαλμή Μπέης διατελεί χρέη ελεγκτή, ενώ ως μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου εκλέγονται εκπρόσωποι των ισχυρότερων οικογενειών της μεγαλοαστικής τάξης των τελών του 19ου αιώνα.

Ο Χαλμή Μπέης

Μία από τις πρώτες σημαντικές συναλλαγές του νεοιδρυθέντος υποκαταστήματος της Οθωμανικής Τράπεζας, η οποία ήταν αγγλογαλλικών συμφερόντων, ήταν η πίστωση που δόθηκε στον Αχιλλέα Βουρνάζο.

Date	Beneficiary	Place	of	ed	for	type and/or banking
(ET)	(ET)					
1896-09-29	Achilles Bourenas	Mitilene	2000	2000	Athens and Greek banks	
1896-10-12	Isaiah S. Gatsopalis	Mitilene	4000	4000	Nicola S. Gatsopalis	
1896-10-12	Zorhob Bourenas	Mitilene	3000	3000	For own purposes	
1896-10-12	Nikolaos Isari	Mitilene	4000	4000	for own purposes	
1896-10-17	Achilles Bourenas	Mitilene	4000	4000	Athens and Greek banks	
1896-11-04	A. Karamis	Mitilene	1000	1000	Bank of Athens	
1896-02-04	Konstantinos Bourenas	Mitilene	500	600	Cash only	
1896-03-15	Achilles Bourenas	Mitilene	10,000	10,000	Athens and Greek banks	

Οι πρώτες συναλλαγές

Μετά την απελευθέρωση της νήσου και συγκεκριμένα το 1914, το υποκατάστημα της Τράπεζας έκλεισε, ενώ η επαναλειτουργία του το 1917, διήρκεσε για μικρό χρονικό διάστημα.

επιφάνεια, αριστερά της πρόσοψης

Οθωμανικό Γυμνάσιο

Το Ιεροδιδασκαλείο, στην νότια πλευρά του μεσαίου κάστρου, το οποίο αποτυπώνει με τον φωτογραφικό του φακό ο Σ. Χουτζαίος, αποτελούσε το χώρο της ανώτερης εκπαίδευσης των ελάχιστων Οθωμανών μαθητών, οι οποίοι συνέχιζαν τις σπουδές τους μετά την αποφοίτησή τους από το Οθωμανικό Γυμνάσιο-Ινταντιέ, της πόλης.

«...Πλήρης τάξις επικρατεί εν τη πόλει, η δε αντίστασις εκ μέρους του αποχωρήσαντος τούρκικου στρατού δεν υποτίθεται ότι θα είναι σοβαρά. Ο Στρατός της κατοχής κατηυλίσθη εις τα διάφορα της πόλεως κοινοτικά σχολεία...».

Εφ. Λέσβος, 9 Νοεμβρίου 1912

«...Αποστάματα πέζοναυτών υπό αξιωματικούς διατάσσονται να υψώσουν την Ελληνικήν σημαίαν εις όλα τα δημόσια καταστήματα και να καταλύσωσι τας αρχάς...»

Εφ. Λαϊκός Αγών, 9 Νοεμβρίου 1912

«Η εκπαίδευση είναι πολύ περιορισμένη μεταξύ του μουσουλμανικού πληθυσμού. Υπολογίζονται μόλις 40 εγγράμματοι στους 1000 κατοίκους. Εν τούτοις υπάρχουν σ' αυτό το νησί κυμιά 20αριά σχολεία που διευθύνονται από ιμάμηδες. Σ' αυτά τα σχολεία τα νέα παιδιά των 2 φύλων με 5 πέννες το μήνα μαθαίνουν λιγότερο να διαβάζουν και περισσότερο να ψέλνουν μερικά εδάφια απ' το Κοράνιο.»

Ch. Roboly 1854- 1858

πρόσοψη κύβου

επιφάνεια, δεξιά της πρόσοψης

Άνω επιφάνεια κύβου: χάρτης της πόλης με σημειωμένη («χρυσό» φύλλο ελιάς) τη θέση του κτιρίου.

Το Οθωμανικό Γυμνάσιο δυτικού τύπου, γνωστό με το όνομα *Ινταντιέ*, χτίστηκε το 1896, με πρωτοβουλία του μουτσαρίφη Μεχμέτ Φαχρή Μπέη, σε μικρή απόσταση από την κατοικία του Χαλίμ Μπέη και εικάζεται ότι αποτελεί έργο του εμπειρικού δημαρχιακού αρχιτέκτονα Δημήτρη Μείμάρη.

Η επιβλητική αρχιτεκτονική του, βάσει ενός ανατολίτικου ιδιώματος του στυλ *Second Empire*, παραπέμπει σε παρόμοια πρότυπα που χρησιμοποιούσαν οι Οθωμανοί για τα δημόσια κτίρια στα μεγάλα αστικά κέντρα, και για το λόγο αυτό αμφισβητείται ότι πρόκειται για δημιουργήματα ενός εμπειρικού αρχιτέκτονα.

1912, η κατάληξη του *Ινταντιέ*

1912, το δικαστήριο

το *Ινταντιέ* κατά τη διάρκεια κατασκευής

Το «*Αυτοκρατορικών Γυμνάσιον*», το μοναδικό τούρκικο γυμνάσιο στην πόλη της Μυτιλήνης, άρχισε να κατασκευάζεται το 1891, έτος που συμπίπτει με την χρονολογία έναρξης λειτουργίας του ελληνικού Γυμνασίου της πόλης, και εγκαινιάστηκε το 1896.

Στην κατασκευή του εκπαιδευτηρίου, χρησιμοποιήθηκαν δομικά υλικά από αρχαίο οικοδόμημα, πιθανόν του Ιερού της Αιθιοπίας Αρτέμιδος, που βρισκόταν απέναντί του, και δίπλα στο *Κονάκι*, την έδρα δηλαδή του Βαλή, του ανώτατου διοικητή της περιοχής. Στο κτίριο του διοικητηρίου, μετά την απελευθέρωση της νήσου το 1912, λειτούργησε για αρκετά χρόνια το Ορφανοτροφείο Αρρηνων, ενώ τα τελευταία χρόνια στεγάζεται η Γενική Γραμματεία Αιγαίου.

Από το 1912, έτος απελευθέρωσης της νήσου από την οθωμανική κυριαρχία, στο *Ινταντιέ* στεγάζεται το Δικαστικό Μέγαρο Μυτιλήνης.

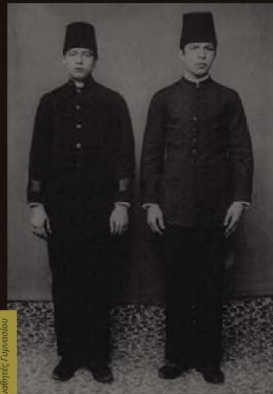
Η εκπαίδευση του μουσουλμανικού στοιχείου στη Λέσβο, ακολουθούσε, αν και με αργό ρυθμό, τα πρότυπα της εκπαίδευσης που εφαρμόζονταν στα μεγάλα κέντρα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, την Κωνσταντινούπολη και την Σμύρνη.

Η παιδεία ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την Ισλαμική θρησκεία για το λόγο αυτό η ανάγνωση του Κορανίου και η εκμάθηση των ισλαμικών παραδόσεων αποτελούσαν την βάση της μουσουλμανικής εκπαίδευσης.

Το 1907, στο πρόγραμμα σπουδών του Γυμνασίου περιλαμβάνονταν και η διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας.

κάτοψη κάστρου Μυτιλήνης

μαθητές Γυμνασίου

Σε ότι αφορά την ανώτερη εκπαίδευση, η διδασκαλία πραγματοποιούνταν στους μεντρεσέδες της πόλης.

Οι μεντρεσέδες ακολουθούσαν τα οθωμανικά αρχιτεκτονικά πρότυπα ενώ η κτιριακή τους τυπολογία και λειτουργία παρέπεμπε σε χριστιανικά μοναστήρια.

Το 1858, ο μεντρεσές του Κάστρου είναι το μοναδικό εκπαιδευτήριο ανώτερης βαθμίδας ενώ στα τέλη του 19ου αιώνα στους δύο πλέον μεντρεσέδες της πόλης, φοιτούν μόλις 12 σπουδαστές, λόγω της αποτρεπτικής μέθοδου διδασκαλίας και της μεγάλης διάρκειας των σπουδών.

επιφάνεια, αριστερά της πρόσοψης

Αντί επιλόγου

«Το ταξίδι της ανακάλυψης δεν σημαίνει να ψάχνεις καινούργια μέρη αλλά να έχεις καινούργια μάτια».

M. Proust

Στο τέλος αυτού του «ταξιδιού» στον χωροχρόνο, είναι σαφές ότι οι «τόποι» της μνήμης μας βοηθούν να τιμήσουμε το παρελθόν, να διατηρήσουμε την ανάμνηση ενός γεγονότος και γενικά να μην ξεχάσουμε. Είναι επίσης αντιληπτό ότι η διαφύλαξη αυτών των «τόπων» κρίνεται αναγκαία προκειμένου να μεταδώσουμε αυτές τις μνήμες στους επιγενόμενους.

Μια μουσειακή έκθεση, κινείται ή θα πρέπει να κινείται προς αυτή την κατεύθυνση, δηλαδή όχι απλά να εκθέτει αλλά να συνδέει τα αντικείμενα με αναμνήσεις, ιστορίες, και μαρτυρίες, ακόμη και με νοσταλγική διάθεση. Να αντιμετωπίζει δηλαδή τα εκτιθέμενα έργα τέχνης ως μέσο προβολής άγνωστων πτυχών του παρελθόντος, δια του επιλεγμένου κάθε φορά αφηγηματικού άξονα, ο οποίος τους δίνει συνοχή και νόημα, καθιστώντας τα περισσότερο αντιληπτά στον επισκέπτη κατά την περιπλάνησή του στον μουσειακό χώρο.

Στο αστικό τοπίο, τα θραύσματα διαφορετικών εποχών, τα οποία αξιολογήθηκαν ως φορείς της πολιτισμικής κληρονομιάς, διατηρήθηκαν και προστατεύτηκαν από διατάγματα, αποτελούν αναμφίβολα τον συνδετικό κρίκο του παρόντος με το παρελθόν. Σύμφωνα με την υπόθεση αυτής της εργασίας, η περιπλάνηση στον διάσπαρτο, από χωροχρονικά στιγμιότυπα αστικό χώρο, μπορεί να προσφέρει μια ανάλογη με τον κλειστό μουσειακό χώρο, εμπειρία, η οποία επηρεάζεται από τον τρόπο με τον οποίο τα κτίρια-εκθέματα συνδέονται χωρικά και νοηματικά, κατ' αντιστοιχία με τον τρόπο που η αρχιτεκτονική του κλειστού μουσείου, επηρεάζει την εξερεύνηση του επισκέπτη.

Η προτεινόμενη έκθεση, η οποία αποτελείται από καθημερινά στιγμιότυπα 10 διατηρητέων κτιρίων, τα οποία συνδεόμενα αφηγούνται την ιστορία της Παλιάς Μυτιλήνης, δίνει μια νέα διάσταση στην έννοια του μουσείου, τουλάχιστον χωρικά, και αισιοδοξώ να υλοποιηθεί, δίνοντας με τον τρόπο αυτό μια συνέχεια σε αυτό το «ταξίδι».

Πηγές Εικόνων

Εικ. 1: Το Λύκειο του Αριστοτέλη,

(πηγή: <https://www.freeinquiry.gr/single-post.php?id=2637>).

Εικ. 2: Παλάτι Μεδίκων, εσωτερικό,

(πηγή: http://www.museumsinflorence.com/musei/medici_riccardi_palace.html).

Εικ. 3: *Cabinet of Curiosities*, Πίνακας του Domenico Remps, 1690,

(πηγή:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cabinet_of_Curiosities_1690s_Domenico_Remps.jpg).

Εικ. 4: Μνημείο Ολοκαυτώματος στο Βερολίνο.

Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2013.

Εικ. 5: Ο Παρθενώνας ως τζαμί κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας,

(πηγή: <http://brewminate.com/archaeology-of-the-acropolis-in-athens-early-settlement-to-today/>).

Εικ. 6α: Ο καθεδρικός Ναός Notre Dame στο Παρίσι πριν το 1841 και την επέμβαση του V.le Duc, Δαγγεροτυπία του Vincent Chevalier,

(πηγή: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:ND_de_Paris_avant_1841.jpg).

Εικ. 6β: Ανατολική όψη του καθεδρικού Ναού σήμερα. Διακρίνεται το μεταλλικό βέλος του V.le Duc στην διασταύρωση των κλιτών.

Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2010.

Εικ. 7: Το Σάρλιτζα Παλλάς σε καρτ- ποστάλ των αρχών του 20^{ου} αιώνα,

(πηγή: <https://etravelnews.gr/sarlidje-palace-etoimo-na-anagenithei/>).

Εικ. 8: Το Σάρλιτζα Παλλάς, σήμερα.

Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.

Εικ. 9: Ηλεκτρονική Βάση Διατηρητέων του ΥΠΕΝ.

Εικ. 10: Ηλεκτρονική Βάση Διατηρητέων κτιρίων της Γεν. Γρ. Αιγαίου.

Εικ. 11: Ηλεκτρονική Βάση Διατηρητέων κτιρίων του ΥΜΑΘ.

Εικ. 12: Ηλεκτρονική Βάση κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού.

Εικ. 13: Αποψη βόρειου λιμανιού και Κάστρου,

(πηγή : Σωτηρίου – Δωροβίνη, 1999).

Εικ. 14: Μυτιλήνη. Μέρος της Προκουμαίας. Το Ελληνικό Προξενείο,

(πηγή: <http://www.lesvosoldies.gr/gr/1183981176.html>).

Εικ. 15: Μυτιλήνη 1886-Αστυγραφία,

(πηγή: Koldewey, 1890).

Εικ. 16: Το ελληνικό Γυμνάσιο στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Δεξιά διακρίνεται το κατεδαφισμένο σήμερα ξύλινο κτίσμα του Γυμναστηρίου,

(πηγή: Αναγνώστου, 1997).

Εικ. 17: Πανόραμα Προκουμαίας Μυτιλήνης, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα,

(πηγή: <http://www.lesvosoldies.gr/>).

Εικ. 18: Το Αρχοντικό Γεωργιάδη στην Επάνω Σκάλα όταν λειτουργούσε ως Νοσοκομείο Υπουργείου Περιθάψεως,
(πηγή: Αναγνωστοπούλου, 2008).

Εικ. 19: Πύργος Ευστρατίου στη Σουράδα,
(πηγή: <http://www.lesvosgreece.gr/en/history-culture>).

Εικ. 20: Μπρούτζινο γλυπτό, η Σφαίρα μέσα στη Σφαίρα (Sfera con sfera) του Ιταλού γλύπτη Arnaldo Pomodoro, στον κήπο της Κουκουνάρας των Μουσείων του Βατικανό,
(πηγή: <https://pt.dreamstime.com/photos-images/jardim-no-vaticano.html>).

Εικ. 21: Η Glyptothek στο Μόναχο, αρχιτέκτων Leo von Klenze,
(πηγή: <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/DOWD2WQ4W4QVWFXUHC4SZWOUS5Q6TQE>).

Εικ. 22 : Η Alte Pinakothek στο Μόναχο, αρχιτέκτων Leo von Klenze,
(πηγή: <https://www.kunstkopie.de/a/mnchenaltepinaothek.html>).

Εικ. 23: Το Altes Museum στο Βερολίνο, αρχιτέκτων Karl Friedrich Shinkel,
(πηγή: <http://www.zeno.org/Kunstwerke/B/Thiele,+Karl+Friedrich%3A+Berlin,+Altes+Museum>)

Εικ. 24: MOMA, 1967, έκθεση "Jackson Pollock",
(πηγή: <https://www.inexhibit.com/mymuseum/moma-museum-modern-art-new-york/>).

Εικ. 25 : S. Guggenheim, στη Νέα Υόρκη,
(πηγή: <https://www.guggenheim.org/arts-curriculum/resource-unit/the-architecture-of-the-solomon-r-guggenheim-museum>).

Εικ. 26: Centre Pompidou, στο Παρίσι,
(πηγή: <https://www.architecturaldigest.com/story/paris-centre-pompidou-satellite-branch-in-shanghai-china>).

Εικ. 27: Το Guggenheim στο Bilbao,
(πηγή: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Museo_Guggenheim_Bilbao_Bilbao_\(23811575351\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Museo_Guggenheim_Bilbao_Bilbao_(23811575351).jpg)).

Εικ. 28: Η Tate Modern, στο Λονδίνο,
(πηγή: <http://www.artversed.com/top-7-classic-modern-and-contemporary-galleries-in-london/>)

Εικ. 29: Το Εβραϊκό Μουσείο στο Βερολίνο,
(πηγή: <http://mads.media/work-vision-daniel-libeskind/>).

Εικ. 30: Μουσείο Louisiana (1958-59), Κοπεγχάγη, εσωτερικός μουσειακός χώρος,
(πηγή : <https://www.visitcopenhagen.com/copenhagen/louisiana-museum-modern-art-gdk414157>).

Εικ. 31: Μουσείο Louisiana (1958-59) , Κοπεγχάγη. Γυάλινος διάδρομος διπλής θέασης,
(πηγή: <http://www.geo.de/reisen/community/bild/82667/Humlebaek-Daenemark-Louisiana-Kunst-Museum>).

Εικ. 32: Αίθουσα Μουσείου Belvedere Βιέννη.
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2017.

Εικ. 33: Αναπαράσταση της ακρόπολης της Περγάμου με τον βωμό όπως ήταν κατά την αρχαιότητα, Ειρηναίος Θείρισις, 1882,
(πηγή: <https://el.wikipedia.org>).

Εικ. 34: Ο Βωμός του Δία όπως εκτίθεται σήμερα στο Μουσείου Περγάμου στο Βερολίνο,
(πηγή: <https://el.wikipedia.org>).

Εικ. 35: Αρχαιολογικό πάρκο Δισπηλιού,
(πηγή: <http://www.archaiologia.gr>).

Εικ. 36: Το αρχοντικό του Χαλήμ Μπέη πριν την αναπαλαίωση,
(πηγή: αρχείο Δημοτικής Πινακοθήκης).

Εικ. 37: Αρχοντικό Χαλήμ Μπέη. Κάτοψη ημιυπογείου,
(πηγή: Σωτηρίου - Δωροβίνη, 1999, επεξεργασία σχεδίου, Μ. Βουρβούλη).

Εικ. 38: Αρχοντικό Χαλήμ Βέη. Κάτοψη μεσαίου και ανώτερου ορόφου,
(πηγή: Σωτηρίου - Δωροβίνη, 1999, επεξεργασία σχεδίων, Μ. Βουρβούλη).

Εικ. 39: Αρχοντικό Χαλήμ Μπέη. Κύρια όψη κατοικίας,
(πηγή: Σωτηρίου - Δωροβίνη, 1999, επεξεργασία σχεδίου, Μ. Βουρβούλη).

Εικ. 40: Καρτέλα κτιρίου από το Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ,
(πηγή: <http://estia.minenv.gr/>).

Εικ. 41: Η κατοικία του Χαλήμ Μπέη σήμερα.
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.

Εικ. 42: Μόνιμη έκθεση αφιερωμένη στην οικογένεια του Χαλήμ Μπέη, στην Δημοτική Πινακοθήκη Μυτιλήνης,
(πηγή: <http://www.lesvosnews.net/articles/news-categories/politismos/mia-alliotiki-ekthesi-gia-tin-oikogeneia-toy-halim-mpei-sti>).

Εικ. 43: Η Κατοικία του Αχ. Βουρνάζου στο Κιόσκι. Δεξιά διακρίνεται το Καστρέλι,
(πηγή: Νικορέτζος, 2013).

Εικ. 44: Η Κατοικία του Αχ. Βουρνάζου στο Κιόσκι, στην εορτή των Θεοφανίων. Φωτογραφία του Fritz,
(πηγή: Σιφναίου, 1996).

Εικ. 45: Κατοικία Αχ. Βουρνάζου στο Κιόσκι. Κάτοψη ημιυπογείου,
(πηγή : Σωτηρίου - Δωροβίνη 1999, επεξεργασία σχεδίου Μ. Βουρβούλη).

Εικ. 46: Κατοικία Αχ. Βουρνάζου στο Κιόσκι. Κάτοψη κυρίως ορόφου,
(πηγή: Σωτηρίου - Δωροβίνη, 1999, επεξεργασία σχεδίων Μ. Βουρβούλη)

Εικ. 47: Κατοικία Αχ. Βουρνάζου στο Κιόσκι. Κάτοψη ορόφου υπνοδωματίων,
(πηγή: Σωτηρίου - Δωροβίνη, 1999, επεξεργασία σχεδίων, Μ. Βουρβούλη).

Εικ. 48: Κατοικία Αχ. Βουρνάζου στο Κιόσκι. Πρόσοψη,
(πηγή: Σωτηρίου - Δωροβίνη, 1999).

Εικ. 49: Αέτωμα στέγης και πήλινες διακοσμητικές γλάστρες.
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2017.

Εικ. 50: Καρτέλα κτιρίου από το Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ,
(πηγή: <http://estia.minenv.gr/>).

Εικ. 51: *Άποψη Αρχοντικού Αχ. Βουρνάζου από το λιμάνι, το 2015,*
(πηγή: <http://lesvosnews.gr/>).

Εικ. 52: *Άποψη προκουμαίας. Διακρίνεται το ξενοδοχείο και μπροστά του το «Κουμερκάκι»,*
(πηγή: <http://www.lesvosoldies.gr/gr/1183981176.html>).

Εικ. 53: *Καρτ ποστάλ εποχής, όταν το ξενοδοχείο ονομαζόταν «Μέγα Ξενοδοχείο Μαλακού»,*
(πηγή: <http://www.lesvosnews.net>).

Εικ. 54: *Διαφημιστικές καταχωρήσεις του ξενοδοχείου και εστιατορίου «Μεγάλη Βρετανία» στον τοπικό τύπο της εποχής,*
(πηγή: εφ. Φωνή του Λαού, 1916, εφ. Ελεύθερος Λόγος, 1922 και εφ. Σάλπιγξ, 1922).

Εικ. 55: *Κάτοψη ισογείου. Σχέδια αποτύπωσης, Βουκλαρή,*
(πηγή: Χιωτέλλη 2016).

Εικ. 56: *Κάτοψη α΄ ορόφου. Σχέδια αποτύπωσης, Βουκλαρή,*
(πηγή: Χιωτέλλη 2016).

Εικ. 57: *Κάτοψη β΄ ορόφου. Σχέδια αποτύπωσης, Βουκλαρή,*
(πηγή: Χιωτέλλη 2016).

Εικ. 58: *Κάτοψη γ΄ ορόφου. Σχέδια αποτύπωσης, Βουκλαρή,*
(πηγή: Χιωτέλλη 2016).

Εικ. 59: *Τρισδιάστατη απεικόνιση του κτιρίου. Σχέδιο Αργύρη Αδαλή,*
(πηγή: Προσωπικό αρχείο Ι. Τρουμπούνη).

Εικ. 60: *Οι πυργίσκοι με τους φεγγίτες, επί της οδού Κουντουριώτη.*
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.

Εικ. 61: *Κόγχη με άγαλμα επί της οδού Αλκαίου.*
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.

Εικ. 62: *Καρτέλα κτιρίου από το Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ,*
(πηγή: <http://estia.minenv.gr/>).

Εικ. 63: *Η παραμόρφωση του «πρωταγωνιστή».*
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2017.

Εικ. 64: *Άποψη της προκουμαίας στις αρχές του αιώνα. Δεξιά διακρίνεται το Πανελλήνιον,*
(πηγή : <http://www.lesvosoldies.gr/gr/1183981176.html>).

Εικ. 65: *Απόκομμα εφημερίδας Ελ. Λόγος 11-04-1921.*

Εικ. 66: *Απόκομμα εφημερίδας Ελ. Λόγος 12-12-1922.*

Εικ. 67: *Εσωτερική άποψη του «Κρυστάλ»,*
(πηγή: Χατζηδημητρίου, 1999).

Εικ. 68: *Εσωτερική άποψη του «Πανελληνίου»,*
(πηγή: <https://www.lesvosnews.gr/>).

Εικ. 69: *Καρτέλα κτιρίου από το Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ,*
(πηγή: <http://estia.minenv.gr/>).

- Εικ. 70: Άποψη του «Πανελληνίου» από την πλευρά της προκουμαίας.**
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.
- Εικ. 71: Άποψη του «Πανελληνίου» από την πλευρά της αγοράς.**
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.
- Εικ. 72: Εσωτερική άποψη του «Πανελληνίου»,**
(πηγή: <https://despinarion.wordpress.com/2010/10/07/panellinio/>).
- Εικ. 73: Άποψη του δρόμου της Αλυσίδας. Δεξιά διακρίνεται ο αυλότοιχος του Γυμνασίου,**
(πηγή: Καραγιάννης & Μολίνος, 1984).
- Εικ. 74: Άποψη της εισόδου του πρώτου κτιρίου του Γυμνασίου Μυτιλήνης το οποίο κατεδαφίστηκε το 1886. Αριστερά του ιερέα διακρίνεται ο τότε γυμνασιάρχης Γρ. Βερναρδάκης,**
(πηγή: Τσιτιμάκη, 2006).
- Εικ. 75: Άποψη Γυμνασίου Μυτιλήνης από τον δρόμο (ποταμός τότε) της Αλυσίδας,**
(πηγή: Σαμαράς, 1948).
- Εικ. 76: Τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα του ευεργέτη του Γυμνασίου, Σοφοκλή Βουρνάζου, το 1896,**
(πηγή: Τσιτιμάκη, 2006).
- Εικ. 77: Κάτοψη ισογείου. Σχέδια αποτύπωσης Μ. Τσιτιμάκη,**
(πηγή: Τσιτιμάκη, 2006).
- Εικ. 78: Κάτοψη ορόφου. Σχέδια αποτύπωσης Μ. Τσιτιμάκη,**
(πηγή: Τσιτιμάκη, 2006).
- Εικ. 79: Η κύρια όψη του κτιρίου όπως απεικονίζεται στο εξώφυλλο μαθητικού τετραδίου εποχής.**
(πηγή: Λεσβιακά, τόμος Θ', 1985).
- Εικ. 80: Καρτέλα κτιρίου από το Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ,**
(πηγή: <http://estia.minenv.gr/>).
- Εικ. 81: Το κτίριο του Γυμνασίου, σήμερα,**
(πηγή: <http://www.lesvosnews.net/articles/news-categories/ekpaideysi/thriamvos-dake-stis-ekloges-kathigiton-sti-lesvo>).
- Εικ. 82: Καρτ ποστάλ του 1910. Διακρίνεται στα αριστερά ο Ναός του Αγ. Θεράποντα,**
(πηγή: Καραγιάννης & Μολίνος, 1984).
- Εικ. 83: Το παλαιό κτίριο του Νοσοκομείου απέναντι από το οποίο αργότερα ανεγέρθηκε ο Ναός του Αγ. Θεράποντα,**
(πηγή: Παπαδέλλης, 2002).
- Εικ. 84: Το λιμάνι της Μυτιλήνης κι ένα μέρος της προκουμαίας γύρω στο 1895. Στα αριστερά διακρίνεται το ξενοδοχείο Μ. Βρεταννία αλλά ο Αγ. Θεράποντας δεν υφίσταται καθώς αποπερατώθηκε γύρω στο 1897,**
(πηγή: Καραγιάννης & Μολίνος, 1984).
- Εικ. 85: Άποψη του ναού πριν την ολοκλήρωση των εργασιών,**
(πηγή: <http://www.lesvosoldies.gr/gr/1183981176.html>).
- Εικ. 86: Άποψη του ναού μετά την ολοκλήρωση των εργασιών,**
(πηγή: <http://www.lesvosoldies.gr/gr/1183981176.html>).
- Εικ. 87: Λεπτομέρεια τυμπάνου αετώματος σήμερα,**
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.

Εικ. 88: Καρτέλα κτιρίου από το Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ,
(πηγή: <http://estia.minenv.gr/>).

Εικ. 89: Η είσοδος στο Ναό σήμερα,
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.

Εικ. 90: Το κτίριο, ιδιοκτησίας Φ.Κ.Μ., στο οποίο στεγάζεται σήμερα το εκκλησιαστικό Βυζαντινό Μουσείο.
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.

Εικ. 91: Το Γενί Τζαμί και ο μιναρές του στο τέλος του εμπορικού δρόμου της σημερινής Ερμού, στις αρχές του 20ου αιώνα,
(πηγή: <http://ottoman-monuments-of-lesvos.blogspot.gr/2014/03/yeni-cami.html>).

Εικ. 92: Τμήμα της οδού Ερμού στην Επάνω Σκάλα Μυτιλήνης, από αδημοσίευτο σχέδιο των Αρχείων του Δήμου Μυτιλήνης που ανάγεται στην δεκαετία του '20. Στο κέντρο διακρίνονται το Γενί Τζαμί και το Λουτρό της Αγοράς,
(πηγή: Καρύδης & Kiel, 2000).

Εικ. 93: Το Γενί Τζαμί και η βάση του μιναρέ του, σήμερα.
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.

Εικ. 94: Το πρόπλασμα του κτιρίου, στην κύρια όψη του τεμένους,
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.

Εικ. 95: Εσωτερικό του τεμένους σήμερα. Αριστερά διακρίνεται το μιχράμπ.
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη 2018.

Εικ. 96: Η διώροφη κατοικία του Μουφτή με τις κρήνες των εξαγισμών στο ισόγειο.
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.

Εικ. 97: Η καλλιγραφική οθωμανική επιγραφή πάνω από την πύλη που οδηγούσε στο ιεροδιδασκαλείο.
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.

Εικ. 98: Καρτέλα κτιρίου από το Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ,
(πηγή: <http://estia.minenv.gr/>).

Εικ. 99: Προοπτική αναπαράσταση του Γενί Τζαμί με αποκατεστημένο τον κεντρικό τρούλο και τις περιμετρικές στέγες του βασικού όγκου του κτιρίου. Σχέδιο του καθηγητή Κων. Μυλωνά,
(πηγή: Μυλωνάς, 2009).

Εικ. 100: Κάτοψη υπάρχουσας κατάστασης του Γενί Τζαμί το 1979, με αποκατεστημένη την προβολή του ξύλινου τρούλου επί τυμπάνου. Σχέδια του καθηγητή Κων. Μυλωνά,
(πηγή: Μυλωνάς, 2009).

Εικ. 101: Εσωτερικό του τεμένους σήμερα.
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.

Εικ. 102: Τοπογραφικό της πόλης της Μυτιλήνης, τον 19ο αιώνα. Σε κύκλο, η συνοικία Αζιζιέ με το Ταρσί Χαμάμ και πολύ κοντά το Γενί Τζαμί,
(πηγή: Σαμαράς, 1959).

Εικ. 103: Το Ταρσί Χαμάμ πριν την αναπαλαίωσή του,
(πηγή: Κανετάκη, 2004).

Εικ. 104: Ταρσί Χαμάμ – κάτοψη ισογείου. Σχέδιο αποτύπωσης: Αδαμόπουλος Κ., Πιτσινός Ν.,
(πηγή: Κανετάκη, 2004).

- Εικ. 105: *Ταρσί Χαμάμ – βορειοανατολική όψη. Σχέδιο αποτύπωσης: Αδαμόπουλος Κ., Πιτσινός Ν.,* (πηγή: Κανετάκη, 2004).
- Εικ. 106: *αστεροειδείς φεγγίτες και διάτρητος φανός,* (πηγή: Χατζηδημητρίου, 1996).
- Εικ. 107: *άποψη του χλιαρού χώρου,* (πηγή: Χατζηδημητρίου, 1996).
- Εικ. 108: *Ο «ψυχρός» χώρος των αποδυτηρίων,* (πηγή: Χατζηδημητρίου, 1996).
- Εικ. 109: *Η ιερή κόγχη του λουτρού στην είσοδο των ζεστών ιδιωτικών χώρων,* (πηγή: Χατζηδημητρίου, 1996).
- Εικ. 110: *Εξωτερική άποψη του Ταρσί Χαμάμ σήμερα.* Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.
- Εικ. 111: *Το υποκατάστημα της «Αυτοκρατορικής Οθωμανικής Τράπεζας» στη Μυτιλήνη. Καρτ ποστάλ των αρχών του 20ου αιώνα,* (πηγή: <http://heritage.bnf.fr/bibliothequesorient/en/imperial-ottoman-bank>).
- Εικ. 112: *το εξώφυλλο του φωτογραφικού άλμπουμ του προσωπικού των υποκαταστημάτων της «Αυτοκρατορικής Οθωμανικής Τράπεζας»,* (πηγή: <http://heritage.bnf.fr/bibliothequesorient/en/imperial-ottoman-bank>).
- Εικ. 113: *φωτογραφίες των υπαλλήλων του υποκαταστήματος της Μυτιλήνης, μεταξύ των οποίων είναι και ο Αλατζάς,* (πηγή: <http://heritage.bnf.fr/bibliothequesorient/en/imperial-ottoman-bank>).
- Εικ. 114: *1906, εγκαίνια του Υποκαταστήματος της Οθωμανικής Τράπεζας στη Μυτιλήνη,* (πηγή: <http://heritage.bnf.fr/bibliothequesorient/en/imperial-ottoman-bank>).
- Εικ. 115: *Κύρια όψη Κτιρίου. Σχέδιο αποτύπωσης-πρότασης Μωραΐτης Ρ.,* (πηγή: Αρχείο αρχιτέκτονα Ρ. Μωραΐτη).
- Εικ. 116: *Επιγραφή πάνω από την κεντρική είσοδο.* Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.
- Εικ. 117: *Καρτέλα κτιρίου από το ηλεκτρονικό Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ,* (πηγή: <http://estia.minenv.gr/>).
- Εικ. 118: *Κύρια όψη καταστήματος, σήμερα.* Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.
- Εικ. 119: *Άποψη της Μυτιλήνης σε καρτ-ποστάλ του 1910. Ψηλά στο λόφο και αριστερά του κάστρου δεσπόζει το Οθωμανικό Γυμνάσιο,* (πηγή: Καραγιάννης & Μολίνος, 1984).
- Εικ. 120: *Το Οθωμανικό Γυμνάσιο, κατά τη διάρκεια κατασκευής του,* (πηγή: https://www.google.com/culturalinstitute/beta/exhibit/QQI_STIY).
- Εικ. 121: *Το Οθωμανικό Γυμνάσιο Ινταντιέ σε καρτ ποστάλ των αρχών του 20ου αιώνα. Αριστερά διακρίνεται το Τουρκικό Διοικητήριο (σημερινή Γεν. Γραμματεία Αιγαίου),* (πηγή: Αναγνώστου, 2004).
- Εικ. 122: *Καρτέλα κτιρίου από το ηλεκτρονικό Αρχείο του Τμήματος Παραδοσιακών Οικισμών και Διατηρητέων Κτιρίων του ΥΠΕΧΩΔΕ,* (πηγή: <http://estia.minenv.gr/>).

- Εικ. 123: *Δικαστικό Μέγαρο, σήμερα.*
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.
- Εικ. 124: *Πανοραμική Άποψη της πόλης, στις αρχές του 20ου αιώνα,*
(πηγή: Αναγνώστου, 2012).
- Εικ. 125: *ο Πάνος Κουρτζής σε νεαρή ηλικία στην Κωνσταντινούπολη,*
(πηγή: <http://www.ergani-repository.gr/ergani/>).
- Εικ. 126: *έντυπο της Ατμοπλοΐας Αιγαίου, με τα δρομολόγια της εταιρείας,*
(πηγή: <http://www.ergani-repository.gr/ergani/>).
- Εικ. 127: *ο Γεώργιος Ζαρίφης,*
(πηγή: <http://www.ergani-repository.gr/ergani/>).
- Εικ. 128: *Περίληψη δημοσιεύματος της Εφ. Αμάλθεια, σχετικά με γενική Συνέλευση που πραγματοποίησε το Διοικητικό Συμβούλιο της Τράπεζας Μυτιλήνης,*
(πηγή: Αναγνώστου, 2004α).
- Εικ. 129: *Περίληψη δημοσιεύματος της Εφ. Αμάλθεια, σχετικά με την ανάδειξη νέων μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Εφορείας των Σχολών και του Νοσοκομείου Μυτιλήνης,*
(πηγή: Αναγνώστου, 2004α).
- Εικ. 130: *Χειρόγραφη επιστολή, με ημερομηνία 17-05-1878, του Π. Βασιλείου από τη Μυτιλήνη, προς τον Πάνο Κουρτζή που βρίσκεται στην Κωνσταντινούπολη. Στην επιστολή παρουσιάζονται προσωπικά θέματα και τονίζεται το θέμα της προίκας για τον επικείμενο γάμο του Πάνου Κουρτζή με τη Μυρσινιώ Βασιλείου,*
(πηγή: <http://www.ergani-repository.gr/ergani/>).
- Εικ. 13: *Περίπτερο δημαρχιακού κήπου, στις αρχές του 20ου αιώνα,*
(πηγή: <http://www.lesvosoldies.gr>).
- Εικ. 132: *το ξύλινο θέατρο κήπου στον δημοτικό κήπο Μυτιλήνης και πρόγραμμα καλλιτεχνικών εκδηλώσεων του 1906, λίγο πριν την αποτέφρωση του θεάτρου,*
(πηγή: Σιφναίου, 1996).
- Εικ. 133: *καταχωρήσεις διαφημίσεων θεατρικών παραστάσεων σε εφημερίδες της εποχής,*
(πηγή: Εφ. Ελ. Λόγος 2-6-1019 & Εφ. Ελ. Λόγος 29-07-1919).
- Εικ. 134: *Συσσίτιο προσφύγων, στην Επάνω Σκάλα,*
(πηγή: Αναγνωστοπούλου, 2008).
- Εικ. 135: *Βορειοανατολική όψη του ιεροδιδασκαλείου (medrese), του Hayreddin Barbarossa, στο Κάστρο Μυτιλήνης,*
(πηγή: Καρύδης & Kiel, 2000).
- Εικ. 136: *Ο αρχιτέκτονας Αργύρης Αδαλής,*
(πηγή: <http://www.greekencyclopedia.com/adalis-argyrios-mytilini-1852-1914-p110.html>).
- Εικ. 137 : *Η εξοχική κατοικία του Αδαλή στο Ακρωτήριο,*
(πηγή: <http://kiourellis.blogspot.gr/2017/03/blog-post.html>).
- Εικ. 138: *Κατοικία Κ. Νιάνια,*
(πηγή: Σωτηρίου – Δωροβίνη, 1999).
- Εικ. 139: *εξοχική κατοικία Αχ. Βουρνάζου, στη Βαρειά,*
(πηγή: Σωτηρίου – Δωροβίνη, 1999).

Εικ. 140: Προθήκη Μουσείου Φυσικής Ιστορίας, Βιέννη.
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2017.

Εικ. 141: Κάτοψη της Tate Britain, στο Λονδίνο και άποψη του εσωτερικού κεντρικού άξονα,
(πηγή: Τζώρτζη, 2010).

Εικ. 142: Κάτοψη της Tate Modern, στο Λονδίνο και άποψη του εσωτερικού κεντρικού άξονα,
(πηγή: Τζώρτζη, 2010).

Εικ. 143: Ο φωτογράφος Σίμος Χουτζαίος και η φωτογραφική μηχανική με την οποία έχουν γίνει οι λήψεις των φωτογραφιών που περιλαμβάνονται στο φωτογραφικό Λεύκωμα «Λεσβιακές Φωτοσκιές. Σ. Χουτζαίος 1873-1967»,
(πηγή: Χουτζαίος, 1982).

Εικ. 144: Δημοσίευμα σε εφημερίδα της εποχής,
(πηγή: Εφ. Λαϊκός Αγών, 12-08-1912).

Εικ. 145: Δημοσίευμα σε εφημερίδα της εποχής,
(πηγή: Εφ. Ελ. Λόγος 21-12-1924).

Εικ. 146: Χάρτης της πόλης με σημειωμένες τις θέσεις των κτιρίων της συλλογής,
(πηγή: google earth).

Πηγές εικόνων των εκθεμάτων των προθηκών

1. Αρχοντικό Χαλήμ Μπέη

- 1910, διακρίνεται το σπίτι του Χαλήμ Μπέη, στον ελεύθερο χώρο, δεξιά του διοικητηρίου.
(πηγή: Αναγνωστοπούλου, 2008).
- Το πλοίο με το οποίο αναχώρησε η οικογένεια του Χαλήμ Μπέη.
(πηγή: Μπαλάσκας, 2007).
- Τσαμάκια, 1914. ΦωκIANOΙ πρόσφυγες.
(πηγή: http://www.delfini1922.gr/mikrasiatika_08.php).
- 1914, άφιξη προσφύγων.
(πηγή: www.elia.org.gr).
- Βιβλιάριο οικογένειας προσφύγων.
(πηγή: Αναγνωστοπούλου, 2008).
- Μικροκαταστήματα προσφύγων στην Επάνω Σκάλα.
(πηγή: www.elia.org.gr).
- Έργο του Ορέστη Κανέλλη.
(πηγή: <https://paletaart.wordpress.com/>).

2. Κατοικία Αχ. Βουρνάζου

- Πάσχα 1993, στα σκαλοπάτια της Έπαυλης του Βαλή
(πηγή: Νικορέτζος, 2013).
- Έπαυλη Αμπεντίν Πασά Ντίνο
(πηγή: Λεσβιακή παροικία, 1983).
- Ασημικά εποχής
(πηγή: [e-ΣΥΛΛΕΚΤΙΚΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ e-ΠΑΛΙΑΤΖΙΔΙΚΟ Public Group | Facebook](https://www.facebook.com/ΣΥΛΛΕΚΤΙΚΗ_ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ_e-ΠΑΛΙΑΤΖΙΔΙΚΟ_Public_Group)).
- Παλιό Αρχαιολογικό Μουσείο
(πηγή: <http://ancienttheater.culture.gr/el/mouseia-ekthemata-tekmiria/anazitisi-ekthematwn/itemlist/category/52-arxaiologiko-mouseio-mutlilis>).
- Κατοικία στη Βαρεία
(πηγή: <http://kiourellis.blogspot.gr/2017/03/blog-post.html>).

- **Εργάτες, ελαιοτριβείου Βασιλείου.**
(πηγή: Σιφναίου, 1996).
  - **Σφραγίδα Δημογεροντίας**
(πηγή: www.lesvosoldies.gr).
  - **Θαλασσογραφία Μ. Κουρτζή**
(πηγή: <http://www.ergani-repository.gr/ergani/>).
- 3. Ξενοδοχείο «Μ. Βρεταννία»**
- **Απόδειξη ξενοδοχείου**
(πηγή: αρχείο Τρεβλάκη).
  - **Άποψη του ξενοδοχείου**
(πηγή: Σκοπελίτης, 1977).
  - **Κανονισμός ξενοδοχείου**
(πηγή: προσωπικό αρχείο Τρουμπούνη Ι.).
  - **Δοχείο νυκτός**
(πηγή: Τρουμπούνης Ι.).
  - **Ο Παύλος Κουντουριώτης**
(πηγή: Καραγιάννης & Μολίνος, 1984).
- 4. Καφενείο «Πανελλήνιο»**
- **La Bourse Egyptienne**
(πηγή: <http://banquedorient.org/web/>).
  - **Ο «καφετζής» του Θεόφιλου**
(πηγή: <https://atexnos.gr/aytos-itan-trelos-sto-mialo-kai-sofos-sta-heria-dodeka-laikes-zografies-tou-theofilou/>).
  - **Άποψη του «Πανελληνίου» στις αρχές του αιώνα**
(πηγή: Αναγνώστου, 2012).
  - **1915, ο Ελ. Βενιζέλος στην οικία Αλεπουδέλλη**
(πηγή: Νικορέτζος, 2013).
- 5. Γυμνάσιο**
- **Ο Αργύρης Αδαλής το 1895**
(πηγή: <http://www.greekencyclopedia.com/adalis-argyrios-mytilini-1852-1914-p110.html>).
  - **Η οθωμανική οικοδομική άδεια**
(πηγή: Τσιτιμάκη, 2006).
  - **Αλφάδι εποχής**
(πηγή: Παλαιοπωλείο Δεμερτζή).
  - **Ο σουλτανικός κήπος το 1903**
(πηγή: www.lesvosoldies.gr).
  - **1975, βραβείο Ακαδημίας Αθηνών**
(πηγή: <http://www1.aegean.gr/lykpeir/istoria.htm>).
  - **Αιολικά κιονόκρανα**
(πηγή: <http://www.heleneios.nl/content/inhoud-van-de-cursus>).
- 6. Αγ. Θεράποντας**
- **Η λυρική ποιήτρια Σαπφώ**
(πηγή: <https://www.newsbeast.gr/portrait/arthro/559692/i-luriki-poiitria-sapfo>).
  - **Γυμνάσιο Μυτιλήνης**
(πηγή: Λεσβιακά, τόμος Θ', 1985).
  - **Άποψη του Ναού από την αγορά**
(πηγή: Αναγνώστου, 2012).
  - **Απόδειξη Εφορίας**
(πηγή: Λεσβιακά, Ζ', 1978).
- 7. Γενί Τζαμί**
- **Το καμπαναριό της Μητρόπολης**

- (πηγή: Καραγιάννης & Μολίνος, 1984).
  - **Πολυγωνική δεξαμενή στην Επάνω Σκάλα**
(πηγή: Νικορέτζος, 2013).
  - **Γενί Τζαμί, κρήνες αγνισμών**
Φωτογραφία Μ. Βουρβούλη, 2018.
  - **Τουρκογειτονιά**
(πηγή: Παρασκευαΐδης, 1983).
  - **Τούρκικο αρχοντικό**
(πηγή: Αναγνωστοπούλου, 2008).
  - **1922, συσσίτιο προσφύγων**
(πηγή: Αργύρης, 1995).
- 8. Ταρσί χαμάμ**
- **Γυναίκες εισέρχονται στο χαμάμ**
(πηγή: Κανετάκη, 2004).
  - **Γούρνα στο χαμάμ του Μολύβου**
(πηγή: Κανετάκη, 2004).
  - **Καθρέπτης**
(πηγή: Κανετάκη, 2004).
  - **Δοχείο λουτρικών**
(πηγή: Κανετάκη, 2004).
  - **Μποξάς, τάσι και μαντήλι κεντημένο**
(πηγή: Κανετάκη, 2004).
  - **Ξύλινα τσόκαρα**
(πηγή: Κανετάκη, 2004).
  - **Διαφημιστικό φυλλάδιο Courtgibad**
(πηγή: : <http://www.ergani-repository.gr/ergani/>).
- 9. Οθωμανική Τράπεζα**
- **1906, Δημήτρης Αλατζάς**
(πηγή: <http://heritage.bnf.fr/bibliothequesorient/en/imperial-ottoman-bank>).
  - **Σφραγίδες ταχυδρομικών γραφείων**
(πηγή: Μπίνος, 1973).
  - **Ο Υποπρόξενος Κουρτζής με το γιό του Μίτσα και τον Καβάση**
(πηγή: <http://www.ergani-repository.gr/ergani/>).
  - **Διορισμός Π. Κουρτζή**
(πηγή: <http://www.ergani-repository.gr/ergani/>).
  - **1915, άποψη λιμανιού**
(πηγή: <https://www.iwm.org.uk/collections/item/object/205323060>)
  - **Διαφημιστική κάρτα της Τράπεζας**
(πηγή: <http://www.ergani-repository.gr/ergani/>).
  - **Έλληνας και Τούρκος στην Τράπεζα**
(πηγή: <https://artsandculture.google.com/exhibit/QQkeMtIM>).
  - **1891, δρομολόγια Ατμοπλοΐας Αιγαίου**
(πηγή: <http://www.ergani-repository.gr/ergani/>).
  - **Ο Χαλήμ Μπέης**
(πηγή: <http://www.ergani-repository.gr/ergani/>).
  - **Οι πρώτες συναλλαγές**
(πηγή: Eldem, 2007).
- 10. Οθωμανικό Γυμνάσιο**
- **Το Ινταντιέ κατά τη διάρκεια κατασκευής**
(πηγή: <https://www.loc.gov/item/2001700271/>).
  - **1912, η κατάληψη του Ινταντιέ**
(πηγή: Καραγιάννης & Μολίνος, 1984).
  - **1912, το Διοικητήριο**

- (πηγή: Καραγιάννης & Μολίνος, 1984).
- **Μαθητές Γυμνασίου**
(πηγή: <https://www.loc.gov/item/2001700272/>).
  - **Σφραγίδα Κορανίου**
(πηγή:
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CE%BF%CF%81%CE%AC%CE%BD%CE%B9%CE%BF>)
  - **Κάτοψη Κάστρου Μυτιλήνης**
(πηγή: Καρύδης & Kiel, 2000).

Βιβλιογραφία

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αναγνώστης, Στ. (1972) *Η Λεσβιάς Ωδή ήτοι ιστορικών εγκώμιον της νήσου Λέσβου*. Στο Ι. Μάγνης, επιμ., Σμύρνη 1850. Φωτομηχανική Ανατύπωση. Αθήνα: Πηγή
- Αναγνωστοπούλου, Μ. (1995) *Η προσφυγογειτονιά μου. Δικαστήρια - Γενί Τζαμί*. Μυτιλήνη: Χριστόπουλος
- Αναγνωστοπούλου, Μ. (1998) *Η γυναίκα της Λέσβου στα χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας: ιστορικά και λαογραφικά ανέλεκτα*. Μυτιλήνη: Δήμος Μυτιλήνης.
- Αναγνωστοπούλου, Μ. (2008) *Απάνω Σκάλα η Μυτιληνιά: "Η γειτονιά του ονείρου"*. Μυτιλήνη: Εντελέχεια.
- Αναγνώστου, Ν. (1978) "Περιγραφή της Μυτιλήνης από το βιβλίο του Άγγλου περιηγητού C.T. NEWTON, M.A. *Travels and discoveries in the Levant* (Ταξίδια και ανακαλύψεις στην εγγύς Ανατολή), London 1865-τόμος 1, σελ. 49-58". *Λεσβιακά, Ζ'*. Μυτιλήνη.
- Αναγνώστου, Σ. (1993) *Ο Ευστράτιος Δράκος περιγράφει τη Μυτιλήνη του 1907*. Ανάτυπο από τον ΙΔ' τόμο του Δελτίου της Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών. Μυτιλήνη.
- Αναγνώστου, Σ. (1993α) "Συμβολή στη μελέτη της Τουρκικής Εκπαίδευσης στη Μυτιλήνη". *Αιολικά Φύλλα*, (29). Μυτιλήνη.
- Αναγνώστου, Σ. (1997) *Ο Ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897 και ο αντίκτυπός του στη Λέσβο*. Μυτιλήνη
- Αναγνώστου, Σ. (2004) *Η οικιστική εξέλιξη της Λέσβου (1462-1912). Η μετάβαση από την αγροτική συγκρότηση του χώρου στην αστική διάρθρωσή του*. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Αναγνώστου, Σ. (2004α) "Η Λέσβος των ετών 1896-1899 στη Σμυρναϊκή Εφημερίδα «Αμάλθεια»". *Λεσβιακά, Κ'*, σελ. 5-48. Μυτιλήνη.
- Αναγνώστου, Σ. (2012) *Η παλιά Μυτιλήνη*. Μυτιλήνη: Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου.
- Αξιώτης, Μ. (1992) *Περπατώντας στη Λέσβο : Τοπογραφία-Ιστορία-Αρχαιολογία*. Τομ. Α'. Μυτιλήνη.
- Αργύρης, Π. (1995) "Λέσβος. Από την κατάκτηση (1462) στη σύγχρονη εποχή". Στο Έβερτ Λ., επιμ., *Λέσβος η Αιολική*. Αθήνα: Αστερισμός
- Αριστείδης, Γ. (1972) *Τετραλογία Πανηγυρική*. Φωτοτυπημένη επανέκδοση της πρώτης έκδοσης του 1863. Αθήνα : Πηγή.
- Αρχοντόπουλος, Γ. (1894) *Λέσβος ή Μυτιλήνη ήτοι συνοπτική ιστορία πασών των πόλεων, κωμοπόλεων και χωρίων*. Μυτιλήνη : Νικολαΐδου.
- Βακαλόπουλος, Κ. (1980) "Η Μυτιλήνη στα μέσα του 19^{ου} αιώνα", *Ελληνικά*, 32(2), σ. 299-308. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών. Διαθέσιμο στο <http://www.ems.gr/analytikos-katalogos-ekdoseon/ellinika/ellinika-32-2.html> [πρόσβαση 20.11.2017].
- Βαλέτας Γ. (1935) "Το πρώτο Μουσείο στη Μυτιλήνη". *Ποιμήν*, Γ', σελ. 44-46. Μυτιλήνη: Ιερά Μητρόπολη Μυτιλήνης.

Βαλέτας, Γ. (1935) "Λαίλιος και Χορτάκης (ανέκδοτα γράμματα)", *Ταχυδρόμος*, 22 Οκτωβρίου

Βελόνης, Π. (1950) "Το ερασιτεχνικό Θέατρο Μυτιλήνης". Στο Βερναρδάκης, Δ & Σαμαράς, Π. επιμ., *Λεσβιακόν Ημερολόγιον 1950*, σελ. 268-273. Μυτιλήνη: Μαρζέλος

Βλάχου, Έ. (1991) "Εμπορικές Εταιρείες με έδρα τη Μυτιλήνη, Κωνσταντινούπολη και Αίγυπτο μέσα από τις συμβολαιογραφικές πράξεις του Ελληνικού Υποπροξενείου Μυτιλήνης". *Λεσβιακά*, ΙΓ', σελ. 85-108. Μυτιλήνη.

Γαβρινιώτου, Μ. (2008) *Η θέση των γυναικών στην οθωμανική αυτοκρατορία του 18^{ου} & 19^{ου} αιώνα: η μελέτη τριών περιπτώσεων: Μουσουλμάνες του Αυτοκρατορικού χαρεμιού, της ελίτ κοινωνίας της Πόλης & Ελληνίδες Μυτιληνιές & Χιώτισσες*. Μεταπτυχιακή διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Γιαννέκου Ε. (2013) *Διατηρητέες αστικές χρήσεις : η περίπτωση των πολιτιστικών λειτουργιών στις ελληνικές πόλεις*. Μεταπτυχιακή διατριβή. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Γιουσμάς, Α. (1991) *Ο Ιερός Ναός του Αγίου Θεράποντος στη Μυτιλήνη*. Αθήνα: Μαυρομάττη.

Γκαζή, Α. & Νικηφορίδου Α. (2004) "Κείμενα για μουσεία και εκθέσεις. Προβληματισμός, μεθοδολογία, μελέτη περίπτωσης". *International Scientific Electronic Journal*, Issue 2. University of the Aegean.

Γκαζή, Α. (1999) "Από τις Μούσες στο μουσείο: η ιστορία ενός θεσμού δια μέσου των αιώνων". *Αρχαιολογία και Τέχνες*, 70, σελ. 39-46.

Γκούφα, Β. & Σταρίδα, Δ. (2014) *Μπορντώ ένα μέλλον στραμμένο στο παρελθόν*. Πτυχιακή εργασία. Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο.

Γοσποδίνη, Α., Μπεριάτος, Η. & Ράσκου, Ε. (2007) "Διαχείριση αρχιτεκτονικής κληρονομιάς : η διαχρονική εξέλιξη των πολιτικών στην Ευρώπη και οι νέες προκλήσεις για την Ελλάδα". *Αειχώρος*, 114.

Εγγλέζου, Μ. (2012) *Σχεδιασμός και υλοποίηση δίγλωσσης διαδικτυακής εφαρμογής για την προβολή και την ανάδειξη των οθωμανικών μνημείων της Λέσβου*. Μεταπτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Ημερολόγιον Νομαρχίας Αρχιπελάγους, 1888.

Θεοδωρίδου, Λ., Σωτηρίου, Ζ. & Καριώτου, Γ. (2012) "Γεωμετρία ή Χωρική Οργάνωση; η Συντακτική Θεωρία του χώρου και ελληνικές εφαρμογές". Στο Λευκαδίτης, Γ. & Μαλικούτη, Σ. επιμ., *Γεωμετρία : από την Επιστήμη στην Εφαρμογή*. Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Πειραιά. Διαθέσιμο στο http://teachers.teicm.gr/theod/files/Geometry_or_Space_Syntax.pdf [πρόσβαση 20.11.2017].

Θεολόγου, Κ. (2007) "Η αξία της Μνήμης για μια κοινωνία". *Intellectum*, 2007-2008, (3).

Καλάργαλης, Α. (2014) *Η Λεσβιακή Άνοιξη - Η ανασύσταση ενός πολιτισμικού φαινομένου μέσα από την αποτύπωσή του στον Τύπο (1910-1932)*. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Καμπούρης, Ζ. (1962) "Τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας στη Λέσβο (1908-1912)". *Λεσβιακά*, Δ'. Μυτιλήνη.

Καμπούρης, Ζ. (1978) *Θεομηνίες στη Λέσβο το 19ο αιώνα*. Μυτιλήνη.

- Κανετάκη, Ε. (2004) *Οθωμανικά λουτρά στον ελλαδικό χώρο*. Αθήνα : Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας.
- Καραγιάννης, Β & Μολίνος, Σ. (1984) *Μυτιλήνη 1912*. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Καραδέδος, Γ. (1991-1992) "Προστασία Μνημείων και Συνόλων, τ. 2 Ιστορία και εξέλιξη της Προστασίας Μνημείων και Συνόλων". Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Καραδέδος, Γ. (1998) "Ιστορία και Θεωρία της Αποκατάστασης". Π.Μ.Σ. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Καρύδης, Δ. & Kiel, Μ. (2000) *Μυτιλήνης Αστυγραφία και Λέσβου Χωρογραφία (15^{ος} -19^{ος} αι.)*. Αθήνα: Ολκός.
- Κατσαργύρη-Μαρκεζίνη, Ι. (2014) *Λουτρά και Χαμάμ στη Μυτιλήνη: Κοινωνικές και Πολιτικές Πρακτικές (τέλη 19^{ου} αι. – τέλη 20^{ου} αι.)*. Συμβολή στη Λαογραφική Μελέτη της Χρήσης του Νερού και της Σωματικής Καθαριότητας. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
- Κλεομβρότος, Ε. (1935) "Η Πρώτη Μεγάλη Δωρεά. Ο Μυτιλήνης Άνθιμος Βερτούμης και το Ιερόν Νοσοκομείο". *Ποιμήν*, Γ', σελ. 342-346. Μυτιλήνη: Ιερά Μητρόπολη.
- Κλεομβρότος, Ι. (1970) *Ο Ιερός Ναός του Αγίου Θεράποντος εις την Μυτιλήνην. Ιστορία-Τέχνη*. Μυτιλήνη
- Κλεομβρότος, Ι. (1984) *Συνοπτική Ιστορία της Εκκλησίας της Λέσβου. Από των πρώτων χριστιανικών χρόνων μέχρι των καθ' ημάς*. Μυτιλήνη.
- Κόντος Κ. (1959) *Λεσβιακά Χρονικά: πεζογραφήματα*. Αθήνα: Εκδοτικό Τυπογραφείο.
- Κουερίνης, Ν. (2012) *Το Μουσείο: η συμβολή του, η σημασία του παράγοντα επισκεψιμότητα και νέες μουσειακές τάσεις*. Μεταπτυχιακή διατριβή. Πανεπιστήμιο Πειραιά.
- Λαμπρινού, Ξ. (2007) *Πρόταση Πολυμεσικής Εφαρμογής για την παρουσίαση των κατοικιών της Ανώτερης αστικής τάξης της Μυτιλήνης (1850-1930)*. Μεταπτυχιακή εργασία. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Λε Γκοφ, (1998) *Ιστορία και Μνήμη*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Λεσβιακή Παροικία, (1983) *Η παλιά Μυτιλήνη. Οι μαχαλάδες μας*. Αθήνα: Λεσβιακή Παροικία.
- Λούπου, Χ. & Παπαγεωργίου, Μ. (2009) 'Το Ταρσί χαμάμ Μυτιλήνης και η αποκατάστασή του'. Στο Στεφανίδου, Α. επιμ. *Η συντήρηση και η αποκατάσταση των οθωμανικών μνημείων στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Λυκιαρδοπούλου-Κοντάρη, Σ. (2010) *Η Εκπαίδευση στη Λέσβο κατά την τελευταία περίοδο της Οθωμανοκρατίας (1800-1912)*. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Μαλλούχου-Τυφάνο Φ. (2015) *Προστασία και Διαχείριση Μνημείων. Ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών
- Μιχαηλίδης, Μ. (1939) *Λεσβιακαί Σελίδες*, Β'. Μυτιλήνη: Τρίβολος.
- Μονιούδη-Γαβαλά, Δ. (2015) *Η Ελληνική πόλη από τον Ιππόδαμο στον Κλεάνθη*. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Συγγράμματα και βοηθήματα.
- Μούλιου, Μ. (2014) "Τα Μουσεία στον 21^ο αιώνα: προκλήσεις, αξίες, ρόλοι, πρακτικές". Στο Μπίκος, Γ. & Κανιάρη, Α. επιμ., *Μουσειολογία. Πολιτιστική διαχείριση και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Γρηγόρη

Μούλιου, Μ. (2016) "Η δική μου/μας πόλη ... Συμμετοχικές πρακτικές για τη συλλογή της μνήμης του αστικού χώρου και η συμβολή των μουσείων πόλεων". Στο Ρ. Βαν Μπούσχοτεν κ.ά. επιμ., *Η μνήμη αφηγείται την πόλη... Προφορικές μαρτυρίες για το παρελθόν και το παρόν του αστικού χώρου*. Αθήνα: Πλέθρον.

Μουτσόπουλος, Ν. (1988) *Η Αρχιτεκτονική Προεξοχή "το σαχνισί"*. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.

Μπαλάσκας, Σ. (2002) "Κατέστρεψαν το μνημειακό κτίριο με την ανοχή της Αστυνομίας", *Ελευθεροτυπία*, 10 Ιανουαρίου, σελ. 15.

Μπαλάσκας, Σ. (2007) "Από τη Μυτιλήνη στο Αϊβαλί με τη ματιά του Σούφη Κουλαξίζογλου Μπέη (Οκτώβριος 1923)". Στο Κιτρομηλίδης, Π. & Μιχαηλάρης, Π. επιμ., *Μυτιλήνη και Αϊβαλί (Κυδωνίες). Μια αμφίδρομη σχέση στο Βορειοανατολικό Αιγαίο*. Έ' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών.

Μπαλτά, Ε. (2001) "Το Οθωμανικό Χαμάμ". *Καθημερινή*, 20 Μαΐου, σελ. 4-7. Διαθέσιμο στο <http://helios-eie.ekt.gr/EIE/handle/10442/13121> [πρόσβαση 20.11.2017].

Μπίνος, Χ. (1973) "Τα ξένα ταχυδρομικά γραφεία στη Μυτιλήνη της εποχής της Τουρκοκρατίας". *Λεσβιακά*, ΣΤ', σελ.105-109. Μυτιλήνη.

Μπούνια, Α. (2015) *Στα παρασκήνια του μουσείου : η διαχείριση των μουσειακών συλλογών*. Αθήνα : Πατάκης.

Μυλοπτέρη, Α. (2004) *Η εγκατάσταση των Μικρασιατών προσφύγων στη Λέσβο κατά την περίοδο 1914-1920*. Μεταπτυχιακή διατριβή. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Μυλωνάς, Κ. (2009) "Το Γενί τζαμί της Μυτιλήνης". Στο Στεφανίδου, Α. επιμ., *Η συντήρηση και η αποκατάσταση των οθωμανικών μνημείων στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Νάκου, Ε. (2001) *Μουσεία : εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός*. Αθήνα: Νήσος.

Νικορέτζος, Δ. (2013) *Ο Βενιζέλος στη Λέσβο. Η ιστορία που δεν γράφει τ' όνομά της : τα ταξίδια του εθνάρχη-απελευθερωτή στο νησί και η φιλοξενία του στην έπαυλη του Θρασύβουλου Αλεπουδέλη*. Μυτιλήνη: Εκδόσεις Αιολίδα.

Ξηνταρόπουλος, Σ. (2008) *Ο Προσανατολισμός των Μουσουλμανικών Τεμένων στο Άργος και το Ναύπλιο*. Διπλωματική εργασία. Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο.

Οικονόμου, Μ. (2003) *Μουσείο : αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός;* Αθήνα: Κρητική.

Ορφανίδη, Λ. (2003) *Εισαγωγή στη Μουσειολογία*. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

Πανσέληνος, Α. (2001) *Τότε που ζούσαμε*. Αθήνα: Κέδρος.

Παπαδελλης, Ρ. (2001) "Βοστανειον Ιερόν Νοσοκομείον (το ιστορικό του)". *Αιολικά Χρονικά*, Γ', σελ. 44-63. Μυτιλήνη.

Παπαδέλλης, Ρ. (2002) "Πηγές Εσόδων της Εφορίας και του Νοσοκομείου". *Αιολικά Χρονικά*, Δ'. Μυτιλήνη.

Παπαδόπουλος, Χ. (1920) *Ιστορία της εκκλησίας της Ελλάδος*. Αθήνα: Πετράκου

Παρασκευαΐδης, Θ. (1992) "Τα αρχοντικά της Μυτιλήνης", *Αιολικά Φύλλα*, Δ' (24), σ. 45-46. Μυτιλήνη.

- Παρασκευαΐδης, Π. (1983) *Οι περιηγητές για τη Λέσβο*. Β' έκδοση. Αθήνα: Βιβλιοπωλείο των βιβλιόφιλων.
- Παροδίτης, Δ. (1931) *Ιστορία της Τουρκοκρατούμενης Λέσβου 1462-1912*, Μυτιλήνη: Τσιβίδης
- Πατίλας, Δ. (1993) "Χριστόφορος Λαΐλιος (1814-1886). Η εκπαιδευτική του σταδιοδρομία . Ο «Πανδέκτης»". *Αιολικά Φύλλα*, (29). Μυτιλήνη.
- Περιοδικό *Σαπφώ*. Μυτιλήνη: Αρχοντόπουλος
- Πορτάλιου, Ε. (2004) "Πόλη και Μνήμη. Το παράδειγμα της Φλωρεντίας". *Αρχιτέκτονες*, 45.
- Σαλή, Τ. (2006) *Βασικές αρχές Έκθεσης Μουσειακών Συλλογών: μουσειολογία 2*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σαμαράς, Π. (1941) "Η Μυτιλήνη στον ΙΘ' αιώνα". *Ποιμήν*, 1, (10-11), σελ.168-176. Μυτιλήνη: Ιερά Μητρόπολις Μυτιλήνης.
- Σαμαράς, Π. (1946) *Κουλαξίζηδες. Από την νεώτερη ιστορία της Λέσβου*. Μυτιλήνη: Μιχαηλίδης.
- Σαμαράς, Π. (1947) *Ο Χασάν Πασάς Τζεζαερλή και η Μυτιλήνη*, Μυτιλήνη: Μαρζέλος.
- Σαμαράς, Π. (1948) *Η εκπαίδευση στη Λέσβο (από τα χρόνια της σκλαβιάς)*. Μυτιλήνη: Μαρζέλος.
- Σαμαράς, Π. (1959) "Η Μυτιλήνη στον ΙΘ' αιώνα (Ιστορικά-Τοπογραφικά)". *Λεσβιακά*, Γ, (10-11), σελ. 3-16. Μυτιλήνη.
- Σαμαράς, Π. (1979) *Μουσουλμανικά τεμένη και ευκτήρια της Μυτιλήνης στα χρόνια της Τουρκοκρατίας*. Α. Τσακίρης, Αθήνα (Ανάτυπο).
- Σαμαράς, Π., 1950, "Ο Αγ. Θεράπων". Στο Βερναρδάκης, Δ & Σαμαράς, Π. επιμ., *Λεσβιακόν Ημερολόγιον 1950*. Μυτιλήνη: Μαρζέλος
- Σαντή, Θ. (2002) "Το Πανελλήνιον." *Αιολικά Χρονικά*, Δ' . Μυτιλήνη.
- Σιφναίου, Ε. (1996) *Λέσβος : Οικονομική και Κοινωνική Ιστορία (1840-1912)*. Αθήνα: Τροχαλία
- Σιφναίου, Ε. (2007) "Λέσβος – Κυδωνίες – Αδραμύττι : οικονομικός επεκτατισμός ή ισότιμη συναλλαγή στην εμπορία και τη μεταποίηση του ελαιολάδου;" Στο Κιτρομηλίδης, Π. & Μιχαηλάρης, Π. επιμ., *Μυτιλήνη και Αϊβαλί (Κυδωνίες). Μια αμφίδρομη σχέση στο Βορειοανατολικό Αιγαίο*. Ε' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών.
- Σκοπελίτης, Σ. (1977) *Αρχοντικά της Λέσβου. Τοιχογραφίες*. Αθήνα: Ζαχαρόπουλος
- Σταυρίδης, Στ. (επιμ.). (2006) *Μνήμη και εμπειρία του χώρου*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια
- Στεφανίδου, Α. (επιμ.). (2009) *Η συντήρηση και η αποκατάσταση των οθωμανικών μνημείων στην Ελλάδα*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Συντακτική Επιτροπή (1992) "Λεσβιακή παιδεία – Λέσβιοι εκπαιδευτικοί". *Αιολικά Φύλλα*, Δ' (25), σ. 59. Μυτιλήνη.
- Σωτηρίου-Δωροβίνη, Ι. (1999) *Η Αρχιτεκτονική των κατοικιών της Ανώτερης αστικής Τάξης της Μυτιλήνης (1850-1930)*. Διατριβή επί δικτατορία στην Ιστορία της Αρχιτεκτονικής, Εθνικό Μετσόβειο Πολυτεχνείο

- Τάνης, Κ. (2010) "Η εξέλιξη του θεσμού των Μουσείων". Διαθέσιμο στο <http://www.tmth.gr/history/museumsrole> [πρόσβαση 10.11.2017].
- Τάξης, Ο. (1909) *Συνοπτική Ιστορία και Τοπογραφία της Λέσβου*. 2^η εκδ. Κάιρο: Πολίτης.
- Τελλάκη, Μ. (2012) "Αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων". Σημειώσεις μαθήματος (μέρος Α'). ΤΕΙ Λάρισας
- Τζανεττής, Α. (1999) " Ασημάκης Β. Μουζάλας". Στο Δελής, Αρ. & Μαντζουράνης, Δ. επιμ., *Λεσβιακές σελίδες 1950*. 2^η εκδ. Μυτιλήνη: Χριστόπουλος.
- Τζώνος, Π. (1996) *Αρχιτεκτονικός Σχεδιασμός, Τι είναι αυτό;* Αθήνα: Παπασωτηρίου.
- Τζώνος, Π. (2013) *Μουσείο και Μουσειακή Έκθεση: θεωρία και πρακτική*. Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο.
- Τζώρτζη, Κ. (2010) "Η χωρική προσέγγιση των μουσείων, ένα αναδυόμενο θέμα στις μουσειακές μελέτες". Διαθέσιμο στο <https://greekmuseologists.files.wordpress.com/2010/06/tzortzi.pdf> [πρόσβαση 20.10.2017].
- Τζώρτζη, Κ. (2013) *Ο χώρος στο μουσείο : η Αρχιτεκτονική συναντά τη Μουσειολογία*. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Πειραιώς.
- Τουρνικιώτης, Π. (2004) "Πρέπει να ξεχνάς για να θυμάσαι". *Αρχιτέκτονες*, 45.
- Τσιτιμάκη, Μ. (2006) "Το Γυμνάσιο της Μυτιλήνης και ο Αργύρης Αδαλής". *Λεσβιακά*, ΚΑ'. Μυτιλήνη.
- Χαλδαίος, Α., (2009) "Δημογραφικά και οικονομικά στοιχεία της Λέσβου, μέσα από τον εμπορικό οθωμανικό οδηγό του 1909". *Αιολικά Χρονικά*, ΙΑ'. Μυτιλήνη.
- Χατζηδημητρίου, Τ. (1996) *Το Άγιο Νερό : οι ιαματικές πηγές της Λέσβου*. Αθήνα.
- Χατζηδημητρίου, Τ. (1999) *39 καφενεία και ένα κουρείο*. 2^η εκδ. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Χατζηλιάς, Χ. (2009) *Η Λέσβος και ο Πολιτισμός της Πέτρας (1850-1950) - Η περίπτωση του Σκαλοχωρίου και της Ανεμώτιας*. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Χατζηνώτα Α. (2009) *Προστασία της Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς*. ΤΕΕ, Τμήμα Κεντρικής Μακεδονίας.
- Χιωτέλλη, Φ. (2016) *Το έργο του αρχιτέκτονα Αργύρη Αδαλή στην Μυτιλήνη (1882- 1915)*. Πτυχιακή εργασία. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.
- Χουρμουζιάδη, Α. (2006) *Εκθέσεις Νεολιθικών Αρχαιοτήτων στα Ελληνικά Μουσεία. Θεωρητικά και Μεθοδολογικά Προβλήματα*. Διδακτορική Διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Χουρμουζιάδη, Α. (2008) "Επισκέπτες". *Ανάσκαμμα*,(2), σελ. 121-157. Θεσσαλονίκη: Χουρμουζιάδης.
- Χουρμουζιάδη, Α. (2015) ' Η Παιδαγωγική του Μουσειακού Χώρου '. Στο Ν. Νικονάνου et al. επιμ., *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21^ο αιώνα*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Χουρμουζιάδη, Α. (2017) *1+5 μουσειακές εικόνες και εικονικότητες*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Χουτζαίος, Δ. (1982) *Λεσβιακές Φωτοσκιές 1873 – 1967*. Μυτιλήνη.

Εφημερίδες - περιοδικά

Ελ. Λόγος, 11-04-1921

Ελ. Λόγος, 2-6-1919

Ελ. Λόγος, 29-07-1919

Ελ. Λόγος, 12-12-1922

Λαϊκός Αγών, 12-08-1912

Δημοκράτης, 28.12.1928, φ. 117

Λέσβος, 4.10.1914, φ. 766

Σάλπιγξ, 21-05-1922

Σάλπιγξ, 19-06-1914

Σάλπιγξ, 11-05-1910

Σάλπιγξ, 03-08-1910

Σάλπιγξ, 28-02-1912

Σκορπιός, 1911

Δημοκράτης 17-12-1981

Περ. Σαπφώ 1881

Περ. Φωτογράφος 2008, τ. 176

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Ames, M. (1994). "Cannibal tours, glass boxes and the politics of interpretation". Στο Pearce, S. επιμ., *Interpreting Objects and Collections*, σελ.98-106. London and New York: Routledge

Barthes, R. (2008) (επιμ.) *Ο Φωτεινός θάλαμος: σημειώσεις για τη φωτογραφία*. (μτφ. Κρητικός, Γ.). Αθήνα: Κέδρος.

Basu P. 2007. "*The Labyrinthine Aesthetic in Contemporary Museum Design*". Στο Macdonald, S. & Basu, P. επιμ., *Exhibition experiments*. London: Blackwell.

Bennett, T. (1995) *The birth of the museum. History, Theory, Politics*. London and New York: Routledge.

Calvino, I., (2000) *Οι Αόρατες Πόλεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτης

- Ciolfi, L & Mcloughlin, M. (2011). "Design interventions for open-air museums: applying and extending the principles of assembly", *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, σελ. 553-556. ACM.
- Eldem, E. (2007) 'The Imperial Ottoman Bank in Mytilene, 1897-1914'. Στο Κιτρομηλίδης, Π. & Μιχαηλάρης, Π. επιμ., *Μυτιλήνη και Αίβαλί (Κυδωνίες). Μια αμφίδρομη σχέση στο Βορειοανατολικό Αιγαίο. Ε' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας*. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών.
- Giebelhausen, M. (2006α) "The architecture is the museum". Στο Marstine, J. επιμ., *New Museum Theory and Practice*. London: Blackwell.
- Giebelhausen, M. (2012) "Μουσειακή αρχιτεκτονική: μια σύντομη ιστορία". Στο Macdonald, S. επιμ., *Μουσείο και Μουσειακές σπουδές: ένας πλήρης οδηγός* (Δ. Παπαβασιλείου, Μτφ.). Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- Giebelhausen, M. (2012α) 'In the museum's ruins: staging the passage of time'. Στο Macleod, S. et. al. επιμ., *Museum Making: Narratives, Architectures, Exhibitions*, σελ. 234-246. London and New York: Routledge
- Halbwachs, M. (1950). 1980. *The Collective Memory*. New York: Harper and Row.
- Henning, M. (2006) *Museums, Media and Cultural Theory*. Open University Press. Maidenhead.
- Hillier, B. & Tzortzi, K. (2006) "Space Syntax: the Language of Museum Space". Στο Macdonald, S. επιμ., *A Companion to Museum Studies*. Oxford: Blackwell
- Hillier, B. (1996) *Space is the machine*. Cambridge: Cambridge University
- Hooper-Greenhill, E. (1992) *Museums and the Shaping of Knowledge*. London and New York: Routledge
- Hooper-Greenhill, E. (2006) (επιμ.), *Το Μουσείο και οι Πρόδρομοί του*. (μτφ. Παππάς, Α). Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς.
- Kavanagh, G. (2000) *Dream spaces. Memory and the Museum*. London & New York: Leicester University Press.
- Koldeway, R. (1890) *Die Antiken Baurestre der Insel Lesbos*. Berlin
- Kopytoff, I. (1986) "The cultural biography of things: commoditization as process". Στο Appadurai, A. επιμ., *The Social Life of Things. Commodities in Cultural Perspective*, σελ. 64-91. UK: Cambridge University Press.
- Lampugnani, V.M. (2006) 'Insight versus Entertainment: untimely Meditations on the Architecture of Twentieth-century Art Museums'. Στο Macdonald, S. επιμ., *A Companion to Museum Studies*. Oxford: Blackwell.
- Lowenthal, D. (1985) *The Past is a foreign country*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Macdonald, S. (2012) (επιμ.), *Μουσείο και Μουσειακές σπουδές: ένας πλήρης οδηγός* (Δ. Παπαβασιλείου, Μτφ.). Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς..
- Muller, K. (2002) "Museums and Virtuality", *Curator: The Museum Journal*, 45 (1), σελ. 21-33.
- Nora, P. (επιμ), (1997), *Les lieux de mémoire*. Paris: Gallimard
- Pearce, S. (1998) *Collecting in Contemporary Practice*. London: Sage Publications.

- Peressut, L. B. (2005) *Il museo moderno*. Milano: Lybra Immagine
- Rentzhog, S. (2007) *Open Air Museums: the History and Future of a Visionary Idea*. Carlssons
- Rossi, A. (1991) *Η αρχιτεκτονική της πόλης*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Serrell, B. (2015) *Exhibit Labels. An Interpretive Approach*. Rowman & Littlefield.
- Shanks, M. & Tilley, C. (2016), *Re-Constructing Archeology: theory and practice*. 2nd edition. Routledge
- Shiner, L. (2007) "Architecture vs. Art: the Aesthetics of Art Museum Design", *Contemporary Aesthetics*, 5. Διαθέσιμο στο <http://quod.lib.umich.edu/c/ca/7523862.0005.009?rgn=main;view=fulltext> [πρόσβαση 03.01.2018].
- Summerson, J. (1988) *The Classical Language of Architecture*. London: Thames and Hudson.
- Till, K. (2003) "Places of Memory". Στο Agnew, J., Mitchell, K. & Toal, G. επιμ., *A Companion to Political Geography*, σελ. 289-301. Oxford: Blackwell.
- Tweed, C. & Sutherland, M. (2007) "Built cultural heritage and sustainable urban development", *Landscape and Urban Planning* 83, σελ. 62-69. Διαθέσιμο στο www.sciencedirect.com [πρόσβαση 20.10.2017]

Ηλεκτρονικές πηγές

- <http://icom.museum/definition.html> [τελευταία επίσκεψη 25.01.2018].
- <http://www.museumsassociation.org/ma/10934> [τελευταία επίσκεψη 25.01.2018].
- https://en.wikipedia.org/wiki/Ashmolean_Museum [τελευταία επίσκεψη 20.12.2017].
- <https://www.icomos.org/en/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments> [τελευταία επίσκεψη 28.01.2018]
- <http://www.charta-von-venedig.de/venice-charter-1964.html> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].
- <https://www.icomos.org/en/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/169-the-declaration-of-amsterdam> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].
- <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/121.html> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018]
- <http://nomosphysics.org.gr/7027/i-sumbasi-tis-granadas-gia-tin-prostasia-tis-arxitektonikis-klironomias-kai-to-suntagma-martios-1999/> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].
- <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/121.htm>, [τελευταία επίσκεψη 21.01.2018].

<http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/121.htm>, [τελευταία επίσκεψη 21.01.2018].

https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].

<http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/8c3e9046-78fb-48f4-bd82-bbba28ca1ef5/SYNTAGMA.pdf> [τελευταία επίσκεψη 18.01.2018].

<https://curia.gr/diatiritea-ktiria-i-diadikasia-kiriksis-ston-nomo-kai-tin-praksi-oi-ipoxreoseis-kai-ta-dikaiomata-ton-idioktiton-ta-ofeli-kai-ta-meionektimata-gia-tous-idioktites/> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018]

<http://nomosphysis.org.gr/13961/prostasia-diatiriteon-ktirion-kai-synolon-provlimata-diaxeirisis-kai-anagkaies-anadiarthroseis/> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].

<http://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/06/45-13.pdf>, [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].

<http://estia.minenv.gr/>

<http://www.ypai.gr/site/home/Basic+Menu/Centre+of+Information/Listed+Building.csp>

http://www.mathra.gr/?page_id=18431.

http://listedmonuments.culture.gr/search_declarations.php

<http://www.ime.gr/projects/tanzimat/gr/main/143.html> [τελευταία επίσκεψη 03.01.2018].

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%BC%CF%88%CE%B7%CF%83%CF%84%CE%BF> [τελευταία επίσκεψη 20.01.2018].

<http://gkoutlis.wix.com/mytilenegallery> [τελευταία επίσκεψη 10.01.2018]

http://elgizmuseum.org/en/?page_id=174 [τελευταία επίσκεψη 05.01.2018].

<http://museologylab.ct.aegean.gr/> [τελευταία επίσκεψη 10.01.2018]

<http://www.cnn.gr/style/politismos/story/100250/poy-einai-i-omorf-moy-mytilini-historia-toy-xalim-mpei-stin-pinakothiki-mytilinis> [τελευταία επίσκεψη 10.01.2018].

<http://www.emprosnet.gr/emprosnet-archive/e5a9272e-aee5-4dae-9245-b9b0f84a8edb>, [τελευταία επίσκεψη 26.10.2017].

<http://www.emprosnet.gr/emprosnet-archive/e5a9272e-aee5-4dae-9245-b9b0f84a8edb>

http://listedmonuments.culture.gr/search_declarations.php [τελευταία επίσκεψη 15.01.2018].

<http://www.ems.gr/analytikos-katalogos-ekdoseon/ellinika/ellinika-32-2.html> [Πρόσβαση 20.11.2017].

http://historicalreport.blogspot.gr/2014/07/blog-post_7004.html [τελευταία επίσκεψη 18.12.2017]

http://www.pronews.gr/istoria/658045_georgios-zarifis-o-trapezitis-toy-galata-poy-midenise-dimosio-hreos-tis-othomanikis [τελευταία επίσκεψη 18.12.2017].

http://odysseus.culture.gr/h/1/gh152.jsp?obj_id=3484 [τελευταία επίσκεψη 20.11.2017].

https://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/13121/1/Kathimerini_7_88.pdf [τελευταία επίσκεψη 18.11.2017].

<http://www.voria.gr/article/proigmeno-sustima-xenagisis-se-mouseia-kai-ektheseis-aporelei-o-xenagos> [τελευταία επίσκεψη 10.01.2018]

<http://www.iefimerida.gr/news/195441/exypni-efarmogi-toy-aristoteleiou-panepistimioy-tha-xenagei-toys-toyristes-sti> [τελευταία επίσκεψη 12.02.2018].

<https://www.heraklion.gr/municipality/infopoint/tourismawards2016digitaltourism.html>

http://www.achillion-corfu.gr/vtour_gr.html [τελευταία επίσκεψη 10.02.2018].

http://www.lesvospost.com/2015/01/blog-post_853.html [τελευταία επίσκεψη 20.12.2017].

<http://www.openlesvos.gr/> [τελευταία επίσκεψη 20.12.2017].

Παράρτημα

➤ «The Athens Charter» for the Restoration of Historic Monuments

Adopted at the First International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments, Athens 1931

At the Congress in Athens the following seven main resolutions were made and called "Carta del Restauro":

1. International organizations for Restoration on operational and advisory levels are to be established.
2. Proposed Restoration projects are to be subjected to knowledgeable criticism to prevent mistakes which will cause loss of character and historical values to the structures.
3. Problems of preservation of historic sites are to be solved by legislation at national level for all countries.
4. Excavated sites which are not subject to immediate restoration should be reburied for protection.
5. Modern techniques and materials may be used in restoration work.
6. Historical sites are to be given strict custodial protection.
7. Attention should be given to the protection of areas surrounding historic sites.

General Conclusions of the Athens Conference

I. -- DOCTRINES. GENERAL PRINCIPLES.

The Conference heard the statement of the general principles and doctrines relating to the protection of monuments.

Whatever may be the variety of concrete cases, each of which are open to a different solution, the Conference noted that there predominates in the different countries represented a general tendency to abandon restorations in toto and to avoid the

attendant dangers by initiating a system of regular and permanent maintenance calculated to ensure the preservation of the buildings.

When, as the result of decay or destruction, restoration appears to be indispensable, it recommends that the historic and artistic work of the past should be respected, without excluding the style of any given period.

The Conference recommends that the occupation of buildings, which ensures the continuity of their life, should be maintained but that they should be used for a purpose which respects their historic or artistic character.

II. -- ADMINISTRATIVE AND LEGISLATIVE MEASURES REGARDING HISTORICAL MONUMENTS

The Conference heard the statement of legislative measures devised to protect monuments of artistic, historic or scientific interest and belonging to the different countries.

It unanimously approved the general tendency which, in this connection, recognises a certain right of the community in regard to private ownership.

It noted that the differences existing between these legislative measures were due to the difficulty of reconciling public law with the rights of individuals.

Consequently, while approving the general tendency of these measures, the Conference is of opinion that they should be in keeping with local circumstances and with the trend of public opinion, so that the least possible opposition may be encountered, due allowance being made for the sacrifices which the owners of property may be called upon to make in the general interest.

It recommends that the public authorities in each country be empowered to take conservatory measures in cases of emergency.

It earnestly hopes that the International Museums Office will publish a repertory and a comparative table of the legislative measures in force in the different countries and that this information will be kept up to date.

III. -- AESTHETIC ENHANCEMENT OF ANCIENT MONUMENTS.

The Conference recommends that, in the construction of buildings, the character and external aspect of the cities in which they are to be erected should be respected, especially in the neighbourhood of ancient monuments, where the surroundings should be given special consideration. Even certain groupings and certain particularly picturesque perspective treatment should be preserved.

A study should also be made of the ornamental vegetation most suited to certain monuments or groups of monuments from the point of view of preserving their ancient character. It specially recommends the suppression of all forms of publicity, of the erection of unsightly telegraph poles and the exclusion of all noisy factories and even of tall shafts in the neighbourhood of artistic and historic monuments.

IV. -- RESTORATION OF MONUMENTS.

The experts heard various communications concerning the use of modern materials for the consolidation of ancient monuments. They approved the judicious use of all the resources at the disposal of modern technique and more especially of reinforced concrete.

They specified that this work of consolidation should whenever possible be concealed in order that the aspect and character of the restored monument may be preserved.

They recommended their adoption more particularly in cases where their use makes it possible to avoid the dangers of dismantling and reinstating the portions to be preserved.

V. -- THE DETERIORATION OF ANCIENT MONUMENTS.

The Conference noted that, in the conditions of present day life, monuments throughout the world were being threatened to an ever-increasing degree by atmospheric agents.

Apart from the customary precautions and the methods successfully applied in the preservation of monumental statuary in current practice, it was impossible, in view of the complexity of cases and with the knowledge at present available, to formulate any general rules.

The Conference recommends:

1. That, in each country, the architects and curators of monuments should collaborate with specialists in the physical, chemical, and natural sciences with a view to determining the methods to be adopted in specific cases;
2. That the International Museums Office should keep itself informed of the work being done in each country in this field and that mention should be made thereof in the publications of the Office.

With regard to the preservation of monumental sculpture, the Conference is of opinion that the removal of works of art from the surroundings for which they were designed is, in principle, to be discouraged. It recommends, by way of precaution, the preservation of original models whenever these still exist or if this proves impossible, the taking of casts.

VI. -- THE TECHNIQUE of CONSERVATION.

The Conference is gratified to note that the principles and technical considerations set forth in the different detailed communications are inspired by the same idea, namely:

In the case of ruins, scrupulous conservation is necessary, and steps should be taken to reinstate any original fragments that may be recovered (anastylosis), whenever this is possible; the new materials used for this purpose should in all cases be recognisable. When the preservation of ruins brought to light in the course of excavations is found to be impossible, the Conference recommends that they be buried, accurate records being of course taken before filling-in operations are undertaken.

It should be unnecessary to mention that the technical work undertaken in connection with the excavation and preservation of ancient monuments calls for close collaboration between the archaeologist and the architect.

With regard to other monuments, the experts unanimously agreed that, before any consolidation or partial restoration is undertaken, a thorough analysis should be made of the defects and the nature of the decay of these monuments. They recognised that each case needed to be treated individually.

VII. -- THE CONSERVATION OF MONUMENTS AND INTERNATIONAL COLLABORATION.

a) Technical and moral co-operation.

The Conference, convinced that the question of the conservation of the artistic and archaeological property of mankind is one that interests the community of the States, which are wardens of civilisation,

Hopes that the States, acting in the spirit of the Covenant of the League of Nations, will collaborate with each other on an ever-increasing scale and in a more concrete manner with a view to furthering the preservation of artistic and historic monuments;

Considers it highly desirable that qualified institutions and associations should, without in any manner whatsoever prejudicing international public law, be given an opportunity of manifesting their interest in the protection of works of art in which civilisation has been expressed to the highest degree and which would seem to be threatened with destruction;

Expresses the wish that requests to attain this end, submitted to the Intellectual Co-operation Organisation of the League of Nations, be recommended to the earnest attention of the States.

It will be for the International Committee on Intellectual Co-operation, after an enquiry conducted by the International Museums Office and after having collected all relevant information, more particularly from the National Committee on Intellectual Co-operation concerned, to express an opinion on the expediency of the steps to be taken and on the procedure to be followed in each individual case.

The members of the Conference, after having visited in the course of their deliberations and during the study cruise which they were able to make on this occasion, a number of excavation sites and ancient Greek monuments, unanimously paid a tribute to the Greek Government, which, for many years past, has been itself responsible for extensive works and, at the same time, has accepted the collaboration of archaeologists and experts from every country.

The members of the Conference there saw an example of activity which can but contribute to the realisation of the aims of intellectual co-operation, the need for which manifested itself during their work.

b) The role of education in the respect of monuments.

The Conference, firmly convinced that the best guarantee in the matter of the preservation of monuments and works of art derives from the respect and attachment of the peoples themselves;

Considering that these feelings can very largely be promoted by appropriate action on the part of public authorities;

Recommends that educators should urge children and young people to abstain from disfiguring monuments of every description and that they should teach them to take a greater and more general interest in the protection of these concrete testimonies of all ages of civilisation.

c) Value of international documentation.

The Conference expresses the wish that:

1. Each country, or the institutions created or recognised competent for this purpose, publish an inventory of ancient monuments, with photographs and explanatory notes;
2. Each country constitute official records which shall contain all documents relating to its historic monuments;
3. Each country deposit copies of its publications on artistic and historic monuments with the International Museums Office;
4. The Office devote a portion of its publications to articles on the general processes and methods employed in the preservation of historic monuments;
5. The Office study the best means of utilising the information so centralised.

Πηγή: <http://courses.arch.ntua.gr/112130.html>

➤ **Ο «Χάρτης της Αθήνας» (1931)**

Μετάφραση του Χάρτη, από τον Γ. Καραδέδο (Χατζηνώτα, 2009).

Το περιεχόμενο αυτού του κειμένου που αποτελείται από δέκα άρθρα είναι σε συντομία το ακόλουθο:

Στο **άρθρο I** γίνεται αναφορά στην ανάγκη για στενότερη συνεργασία όλων των κρατών που επιθυμούν τη σωτηρία των μνημενίων τους.

Στο **άρθρο II** διαπιστώνεται η τάση των κυβερνήσεων να εγκαταλείπουν τις επεμβάσεις αποκαταστάσεων και να περιορίζονται σε απλές συντηρήσεις (manutenzioni). Στη συνέχεια αναφέρεται ότι, αν η αποκατάσταση είναι αναπόφευκτη, θα πρέπει να σέβεται το ιστορικό και καλλιτεχνικό έργο του παρελθόντος. Προτείνεται, τα μνημεία να διατηρούν, όσο γίνεται, τη χρήση τους, γιατί αυτή εξασφαλίζει τη συνέχιση της ζωής τους. Σε περίπτωση νέας χρήσης, προτείνεται να γίνεται σεβαστός ο ιστορικός και καλλιτεχνικός χαρακτήρας τους.

Στο **άρθρο III** διαπιστώνεται ότι στις νομοθεσίες πολλών κρατών για την προστασία των μνημείων, υπάρχει η γενική τάση να προέχει το συμφέρον του συνόλου απέναντι στο ιδιωτικό. Τονίζεται ότι είναι αναγκαίες οι απαλλοτριώσεις, καθώς και ανακουφιστικά μέτρα για τους ιδιώτες που θίγονται, ώστε η γενική αυτή τάση να περάσει και σε χώρες με διαφορετική νομοθεσία.

Το **άρθρο IV** αναφέρεται στις αναστηλώσεις (anastylosis) και προτείνει τη χρήση των αυθεντικών αρχιτεκτονικών μελών, καθώς και την περιορισμένη χρήση νέων, τα οποία όμως θα πρέπει να είναι αναγνωρίσιμα. Επίσης προτείνει, στις ανασκαφές και στις εργασίες διατήρησης, τη στενή συνεργασία μεταξύ αρχαιολόγου και αρχιτέκτονα.

Στο **άρθρο V** γίνεται αποδεκτή η χρησιμοποίηση σύγχρονων υλικών για τη στερέωση των μνημείων και κυρίως του οπλισμένου σκυροδέματος, με την προϋπόθεση όμως ότι τα υλικά αυτά θα βρίσκονται στο εσωτερικό των κατασκευών, ώστε να μην φαίνονται και να μην αλλοιώνουν την όψη τους.

Στο **άρθρο VI** γίνεται διαπίστωση όλο και μεγαλύτερων κινδύνων για τα μνημεία στις συνθήκες του περιβάλλοντος της σύγχρονης ζωής και προτείνεται:

1)η συνεργασία των συντηρητών και αρχιτεκτόνων με επιστήμονες άλλων ειδικοτήτων, για να επιτευχθούν καλύτερα αποτελέσματα.

2)η διάδοση των πληροφοριών και εμπειριών από τη μια χώρα στην άλλη. Τέλος, για την προστασία της μνημειακής γλυπτικής που είναι εκτεθειμένη στο ύπαιθρο, θα πρέπει να αποφεύγεται η μεταφορά της από τον τόπο στον οποίο δημιουργήθηκε. Προτείνονται μέτρα για την in situ προστασία της, καθώς και η κατασκευή αντιγράφων, όταν λείπουν τα πρωτότυπα.

Στο **άρθρο VII** προτείνεται να γίνεται σεβαστός ο χαρακτήρας και η φυσιογνωμία των πόλεων, κυρίως κοντά στα αρχαία μνημεία, για τα οποία το περιβάλλον πρέπει να είναι αντικείμενο ιδιαίτερης φροντίδας. Ανάλογος σεβασμός πρέπει να υπάρχει για κάποιες προοπτικές ιδιαίτερα γραφικές. Επίσης προτείνεται η φύτευση καλλωπιστικών φυτών για τη διατήρηση του χαρακτήρα των μνημείων ή ομάδων κτιρίων, καθώς και η προστασία των οικισμών από ενοχλητικές βιομηχανίες, στύλους τηλεγραφικούς, κ.λπ.

Το **άρθρο VIII** περιέχει ψηφίσματα που προτείνουν:

1)Τη δημιουργία, από κάθε κράτος, καταλόγων των ιστορικών τους μνημείων, που να συνοδεύονται από σημειώσεις και φωτογραφίες.

2)Τη δημιουργία κρατικών αρχείων.

3)Τη δημοσίευση ειδικών άρθρων.

4)Την ανάγκη για διάδοση και εφαρμογή όλων των στοιχείων που αφορούν την αποκατάσταση.

Το **άρθρο IX** αναφέρεται στην αποκατάσταση των μνημείων της Ελλάδας και τέλος

Στο **άρθρο X** τονίζεται η ανάγκη ευαισθητοποίησης του λαού και διαπαιδαγώγησης της νεολαίας, που είναι η καλύτερη εγγύηση για τη διατήρηση των μνημείων.

➤ «Ο Χάρτης της Βενετίας» (1964)

Διεθνής Χάρτης για την Αποκατάσταση και Συντήρηση Μνημείων και Μνημειακών Συνόλων (1964)

Δεύτερο Διεθνές Συνέδριο Αρχιτεκτόνων και Τεχνικών των Ιστορικών Μνημείων, Βενετία 1964, ψηφισμένος από το ICOMOS το 1965

[προοίμιο λείπει]

Ορισμοί

Άρθρο 1 : Η έννοια ενός ιστορικού μνημείου δεν καλύπτει μόνο το μεμονωμένο αρχιτεκτονικό έργο αλλά και την αστική ή την αγροτική τοποθεσία που μαρτυρεί ένα ιδιαίτερο πολιτισμό μια ενδεικτική εξέλιξη ή ένα ιστορικό γεγονός. Αυτό ισχύει όχι μόνο για τις μεγάλες δημιουργίες αλλά και για τα ταπεινά έργα που με τον καιρό απέκτησαν πολιτιστική σημασία.

Άρθρο 2 : Η συντήρηση και η αποκατάσταση των μνημείων, αποτελεί έναν επιστημονικό κλάδο ο οποίος πρέπει να αποτείνεται στη συνεργασία όλων των επιστημών και όλων των τεχνών που μπορούν να συνεισφέρουν στη μελέτη και τη διάσωση της μνημειακής κληρονομιάς.

Στόχος

Άρθρο 3 : Η συντήρηση και η αποκατάσταση των μνημείων αποσκοπούν να τα διασώσουν τόσο σαν έργα τέχνης όσο και σαν ιστορικές μαρτυρίες .

Συντήρηση

Άρθρο 4 : Η συντήρηση των μνημείων έχει σαν πρωταρχική απαίτηση τη συνεχή και μόνιμη φροντίδα για την διατήρησή τους.

Άρθρο 5 : Η συντήρηση των μνημείων ευνοείται πάντοτε από την καταλληλότητά τους να χρησιμοποιηθούν για κάποιο σκοπό ωφέλιμο στην κοινωνία. Μια τέτοια χρησιμοποίηση είναι βέβαια επιθυμητή, αλλά δεν πρέπει να αλλάζουν την διάρθρωση ή την διακόσμηση των κτιρίων. Οι διαρρυθμίσεις που επιβάλλει η αλλαγή της λειτουργίας τους (από νέες

χρήσεις) πρέπει να αντιμετωπίζονται και ενδεχομένως να επιτρέπονται μέσα σ' αυτά τα όρια.

Άρθρο 6 Η συντήρηση ενός μνημείου συνεπάγεται την διατήρηση του άμεσου περιβάλλοντος του, στην κλίμακα του. Αν το παραδοσιακό πλαίσιο δεν έχει εξαφανισθεί, έχουμε καθήκον να το διατηρήσουμε αλλά και ταυτόχρονα να αποκλείσουμε κάθε άλλη προσθήκη, κάθε κατεδάφιση και κάθε αλλαγή που θα μπορούσε να αλλάξει τις σχέσεις των όγκων και των χρωμάτων.

Άρθρο 7 Το μνημείο είναι αναπόσπαστο από την ιστορική στιγμή που αντιπροσωπεύει και από τον χώρο που είναι τοποθετημένο. Επομένως η μετακίνηση του όλου ή τμήματος ενός μνημείου μπορεί να γίνει παραδεκτή μόνο αν επιβάλλεται από την ανάγκη διασώσεως του, ή δικαιολογείται από λόγους μεγάλης εθνικής ή διεθνούς σημασίας.

Άρθρο 8 : Τα γλυπτικά, ζωγραφικά ή διακοσμητικά στοιχεία που είναι αναπόσπαστα δεμένα με το μνημείο, δεν μπορούν να διαχωριστούν παρά μόνο αν το μέτρο αυτό είναι η μοναδική διέξοδος για να εξασφαλιστεί η διάσωσή τους.

Αποκατάσταση και Ανασύλωση

Άρθρο 9 : Η διαδικασία της αποκαταστάσεως είναι μια επέμβαση υψηλής εξειδίκευσης που επιβάλλεται να γίνεται κατ' εξαίρεση. Έχει σαν στόχο να διατηρήσει και να αποκαλύψει τις ιστορικές και αισθητικές αξίες του μνημείου και βασίζεται στον σεβασμό προς την αρχική του υπόσταση και τα αυθεντικά του στοιχεία. Σταματάει στο σημείο που αρχίζουν να υπάρχουν υποθέσεις. Πέρα από αυτό το σημείο, οποιαδήποτε εργασία που ενδεχομένως θα θεωρηθεί απαραίτητη για τεχνικούς ή αισθητικούς λόγους, θα πρέπει να διαχωρίζεται από την αρχική αρχιτεκτονική σύνθεση και να φέρνει την σφραγίδα της εποχής μας. Σε όλες τις περιπτώσεις η αρχαιολογική μελέτη θα προηγείται της αποκατάστασης και θα την ακολουθεί.

Άρθρο 10 : Όταν οι παραδοσιακές τεχνικές αποδεικνύονται ανεπαρκείς, η στερέωση ενός μνημείου μπορεί να εξασφαλιστεί με την προσφυγή σε όλες σε όλες τις σύγχρονες τεχνικές συντηρήσεως και κατασκευές, που η αποτελεσματικότητα θα έχει αποδειχθεί από τα επιστημονικά δεδομένα και τις οποίες θα εγγυάται η πείρα της εφαρμογής τους.

Άρθρο 11: Οι αξιόλογες προσθήκες όλων των εποχών στη σημερινή υπόσταση ενός μνημείου πρέπει να γίνουν σεβαστές, γιατί σκοπός της αποκαταστάσεως του δεν είναι η

ενότητα του αρχικού του ρυθμού. Όταν ένα κτίριο φέρνει υπερκείμενες φάσεις διαφόρων εποχών, η επαναφορά στην αρχική του κατάσταση δεν δικαιολογείται παρά μόνο κατ' εξαίρεση. Αν, δηλαδή, τα στοιχεία που θα αφαιρεθούν έχουν πολύ μικρή σημασία και η σύνθεση που θα αποκαλυφθεί είναι μεγάλης ιστορικής, αρχαιολογικής ή αισθητικής αξίας κι ακόμη αν η κατάσταση της διατηρήσεως του μνημείου κριθεί αρκετά ικανοποιητική. Η κρίση σχετικά με την αξιολόγηση των μεταγενέστερων στοιχείων και η απόφαση για την απάλειψή τους, δεν θα πρέπει να εξαρτώνται μόνο από το άτομο που ανέλαβε την μελέτη του έργου.

Άρθρο 12 : Τα στοιχεία που προορίζονται να αντικαταστήσουν τμήματα του μνημείου που έχουν καταστραφεί, πρέπει να ενσωματώνονται αρμονικά στο σύνολο, αλλά και να διακρίνονται από τα αυθεντικά μέρη, έτσι ώστε να μην πλαστογραφούνται τα καλλιτεχνικά και ιστορικά τεκμήρια του κτιρίου.

Άρθρο 13 : Οι προσθήκες δεν μπορεί να γίνουν ανεκτές παρά μόνο αν σέβονται όλα τα ενδιαφέροντα μέρη του κτιρίου, το παραδοσιακό του πλαίσιο, την ισορροπία της συνθέσεως του και τις σχέσεις του με τον περιβάλλοντα χώρο.

Μνημειακά Σύνολα

Άρθρο 14 : Τα μνημειακά σύνολα πρέπει να γίνουν αντικείμενο ειδικών φροντίδων για να σωθεί η ακεραιότητά τους και να εξασφαλισθεί η εξυγίανσή τους, η διαρρύθμιση και η αξιοποίησή τους. Οι εργασίες για την συντήρηση και την αποκατάστασή τους, πρέπει να εμπνέονται από τις αρχές που διατυπώνονται στα προηγούμενα άρθρα.

Ανασκαφές

Άρθρο 15 : Οι ανασκαφές πρέπει να γίνονται σύμφωνα με τους επιστημονικούς κανόνες και καθώς ορίζουν οι "συστάσεις για τους διεθνείς όρους που πρέπει να εφαρμόζονται στις αρχαιολογικές ανασκαφές" τις οποίες υιοθέτησε η UNESCO το 1956. Επιβάλλεται να γίνεται διευθέτηση των ερειπίων και να λαμβάνονται τα αναγκαία μέτρα για την συντήρηση και την μόνιμη προστασία των αρχιτεκτονικών στοιχείων και των ευρημάτων. Εξάλλου, θα είναι ευπρόσδεκτη κάθε πρωτοβουλία που θα διευκολύνει την κατανόηση του μνημείου χωρίς να παραμορφώνει την σημασία του. Ωστόσο, κάθε εργασία ανακατασκευής θα πρέπει να αποκλείεται εκ των προτέρων. Μόνο η αναστήλωση μπορεί να αντιμετωπισθεί, δηλαδή η ανασύνθεση μελών που σώθηκαν αλλά έχουν μετακινηθεί.

Οι συμπληρώσεις όμως θα είναι πάντα αναγνωρίσιμες και θα αντιπροσωπεύουν το ελάχιστο που απαιτείται για να εξασφαλιστούν οι συνθήκες συντηρήσεως του μνημείου και να αποκατασταθεί η μορφολογική του συνέχεια.

Τεκμηρίωση και δημοσιεύσεις

Άρθρο 16 : Οι εργασίες συντηρήσεως, αποκαταστάσεως και ανασκαφής θα πρέπει να βασίζονται σε εξακριβωμένη τεκμηρίωση, δηλαδή σε αναλυτικές και κριτικές εκθέσεις, εικονογραφημένες με σχέδια και φωτογραφίες. Όλες οι φάσεις των εργασιών για την απάλειψη νεότερων στοιχείων, την στερέωση, την ανασύνθεση και την ένταξη νέων (στοιχείων), καθώς και όλα τα τεχνικά και μορφολογικά στοιχεία που θα εξακριβώνονται κατά την διάρκεια των εργασιών, θα πρέπει να καταγράφονται λεπτομερειακά. Αυτή η τεκμηρίωση θα κατατίθεται στα αρχεία ενός δημοσίου ιδρύματος και θα είναι προσιτή στους ερευνητές. Προτείνεται η δημοσίευσή τους.

Πηγή: http://el.wikipedia.org/wiki/Χάρτης_της_Βενετίας

➤ The Declaration of Amsterdam (1975)

Congress on the European Architectural Heritage

21 - 25 October 1975

The Congress of Amsterdam, the crowning event of European architectural heritage Year 1975, and composed of delegates from all parts of Europe, wholeheartedly welcomes the Charter promulgated by the Committee of Ministers of the Council of Europe, which recognizes that Europe's unique architecture is the common heritage of all her peoples and which declared the intention of the Member States to work with one another and with other European governments for its protection.

The Congress likewise affirms that Europe's architectural heritage is an integral part of the cultural heritage of the whole world and has noted with great satisfaction the mutual undertaking to promote co-operation and exchanges in the field of culture contained in the Final Act of the Congress on Security and Co-operation in Europe adopted at Helsinki in July of this year.

In so doing, the Congress emphasized the following basic considerations:

- a. Apart from its priceless cultural value, Europe's architectural heritage gives to her peoples the consciousness of their common history and common future. Its preservation is, therefore, a matter of vital importance.
- b. The architectural heritage includes not only individual buildings of exceptional quality and their surroundings, but also all areas of towns or villages of historic or cultural interest.
- c. Since these treasures are the joint possession of all the peoples of Europe, they have a joint responsibility to protect them against the growing dangers with which they are threatened - neglect and decay, deliberate demolition, incongruous new construction and excessive traffic.
- d. Architectural conservation must be considered, not as a marginal issue, but as a major objective of town and country planning.

e. Local authorities, which whom most of the important planning decisions rest, have a special responsibility for the protection of the architectural heritage and should assist one another by the exchange of ideas and information.

f. The rehabilitation of old areas should be conceived and carried out in such a way as to ensure that, where possible, this does not necessitate a major change in the social composition of the residents, all sections of society should share in the benefits of restoration financed by public funds.

g. The legislative and administrative measures required should be strengthened and made more effective in all countries,

h. To help meet the cost of restoration, adaptation and maintenance of buildings and areas of architectural or historic interest, adequate financial assistance should be made available to local authorities and financial support and fiscal relief should likewise be made available to private owners.

i. The architectural heritage will survive only if it is appreciated by the public and in particular by the younger generation. Educational programmes for all ages should, therefore, give increased attention to this subject.

j. Encouragement should be given to independent organizations - international, national and local - which help to awake public interest.

k. Since the new buildings of today will be the heritage of tomorrow, every effort must be made to ensure that contemporary architecture is of a high quality.

In view of the recognition by the Committee of Ministers in the European Charter of the architectural heritage that it is the duty of the Council of Europe to ensure that the Member States pursue coherent policies in a spirit of solidarity, it is essential that periodic reports should be made on the progress of architectural conservation in all European countries in a way which will promote an exchange of experience.

The Congress calls upon governments, parliaments, spiritual and cultural institutions, professional institutes, commerce, industry, independent associations and all individual citizens to give their full support to the objectives of this Declaration and to do all in their power to secure their implementation.

Only in this way can Europe's irreplaceable architectural heritage be preserved, for the enrichment of the lives of all her peoples now and in the future.

Arising from its deliberations, the Congress submits its conclusions and recommendations, as set out below.

Unless a new policy of protection and integrated conservation is urgently implemented, our society will shortly find itself obliged to give up the heritage of buildings and sites which form its traditional environment. Protection is needed today for historic towns, the old quarters of cities, and towns and villages with a traditional character as well as historic parks and gardens, the conservation of these architectural complexes can only be conceived in a wide perspective, embracing all buildings of cultural value, from the greatest to the humblest - not forgetting those of our own day together with their surroundings. This overall protection will complement the piecemeal protection of individual and isolated monuments and sites.

The significance of the architectural heritage and justification for conserving it are now more clearly perceived. It is known that historical continuity must be preserved in the environment if we are to maintain or create surroundings which enable individuals to find their identity and feel secure despite abrupt social changes. A new type of town-planning is seeking to recover the enclosed spaces, the human dimensions, the inter-penetration of functions and the social and cultural diversity that characterized the urban fabric of old towns. But it is also being realized that the conservation of ancient buildings helps to economise resources and combat waste, one of the major preoccupations of present-day society. It has been proved that historic buildings can be given new functions which correspond to the needs of contemporary life. Furthermore, conservation calls for artists and highly-qualified craftsmen whose talents and know-how have to be kept alive and passed on. Lastly, the rehabilitation of existing housing helps to check encroachments on agricultural land and to obviate, or appreciably diminish, movements of population - a very important advantage of conservation policy.

Although, for all these reasons, there seems a stronger justification than ever today for the conservation of the architectural heritage, it must be placed on firm and lasting foundations. It must accordingly be made the subject of basis research and a feature of all educational courses and cultural development programmes.

The conservation of the architectural heritage: one of the major objectives of urban and regional planning

The conservation of the architectural heritage should become an integral part of urban and regional planning, instead of being treated as a secondary consideration or one requiring action here and there as has so often been the case in the recent past. A permanent dialogue between conservationists and those responsible for planning is thus indispensable.

Planners should recognize that not all areas are the same and that they should therefore be dealt with according to their individual characteristics. The recognition of the claims of the aesthetic and cultural values of the architectural heritage should lead to the adoption of specific aims and planning rules for old architectural complexes.

It is not enough to simply superimpose, although co-ordinating them, ordinary planning regulations and specific rules for protecting historic buildings.

To make the necessary integration possible, an inventory of buildings, architectural complexes and sites demarcating protected zones around them is required. It should be widely circulated, particularly among regional and local authorities and officials in charge of town and country planning, in order to draw their attention to the buildings and areas worthy of protection. Such an inventory will furnish a realistic basis for conservation as a fundamental qualitative factor in the management of space.

Regional planning policy must take account of the conservation of the architectural heritage and contribute to it. In particular it can induce new activities to establish themselves in economically declining areas in order to check depopulation and thereby prevent the deterioration of old buildings. In addition, decisions on the development of peripheral urban areas can be orientated in such a way as to reduce pressure on the older neighbourhoods; here transport and employment policies and a better distribution of the focal points of urban activity may have an important impact on the conservation of the architectural heritage.

The full development of a continuous policy of conservation requires a large measure of decentralization as well as a regard for local cultures. This means that there must be people responsible for conservation at all levels (central, regional and local) at which

planning decisions are taken. The conservation of the architectural heritage, however, should not merely be a matter for experts. The support of public opinion is essential. The population, on the basis of full and objective information, should take a real part in every stage of the work, from the drawing up of inventories to the preparation of decisions,

Lastly, the conservation of the architectural heritage should become a feature of a new long-term approach which pays due attention to criteria of quality and just proportions and which should make it possible henceforth to reject options and aims which are too often governed by short-term considerations, narrow view of technology and, in short, an obsolete outlook.

Integrated conservation involves the responsibility of local authorities and calls for citizens' participation.

Local authorities should have specific and extensive responsibilities in the protection of the architectural heritage. In applying the principles of integrated conservation, they should take account of the continuity of existing social and physical realities in urban and rural communities. The future cannot and should not be built at the expense of the past.

To implement such a policy, which respects the man-made environment intelligently, sensitively and with economy, local authorities should:

- use as a basis the study of the texture of urban and rural areas, notably their structure, their complex functions, and the architectural and volumetric characteristics of their built-up and open spaces;
- afford functions to buildings which, whilst corresponding to the needs of contemporary life, respect their character and ensure their survival;
- be aware that long-term studies on the development of public services (educational, administrative, medical) indicate that excessive size impairs their quality and effectiveness;
- devote an appropriate part of their budget to such a policy. In this context, they should seek from governments the creation of funds specifically earmarked for such purposes. Local authority grants, and loans made to private individuals and various associations should be aimed at stimulating their involvement and financial commitment:

- appoint representatives to deal with all matters concerning the architectural heritage and sites;
- set up special agencies to provide direct links between potential users of buildings and their owners;
- facilitate the formation and efficient functioning of voluntary associations for restoration and rehabilitation.

Local authorities should improve their techniques of consultation for ascertaining the opinions of interested parties on conservation plans and should take these opinions into account from the earliest stages of planning. As part of their efforts to inform the public the decisions of local authorities should be taken in the public eye, using a clear and universally understood language, so that the local inhabitants may learn, discuss and assess the grounds for them. Meeting places should be provided, in order to enable members of the public to consult together.

In this respect, methods such as public meetings, exhibitions, opinion polls, the use of the mass media and all other appropriate methods should become common practice.

The education of young people in environmental issues and their involvement with conservation tasks is one of the most important communal requirements.

Proposals or alternatives put forward by groups or individuals should be considered as an important contribution to planning.

Local authorities can benefit greatly from each other's experience. They should therefore establish a continuing exchange of information and ideas through all available channels.

The success of any policy of integrated conservation depends on taking social factors into consideration.

A policy of conservation also means the integration of the architectural heritage into social life.

The conservation effort to be made must be measured not only against the cultural value of the buildings but also against their use-value. The social problems of integrated

conservation can be properly posed only by simultaneous reference to both those scales of values.

The rehabilitation of an architectural complex forming part of the heritage is not necessarily more costly than new building on an existing infrastructure or even than building a new complex on a previously undeveloped site. When therefore comparing the cost of these three solutions, whose social consequences are quite different, it is important not to overlook the social costs. These concern not only owners and tenants but also the craftsmen, tradespeople and building contractors on the spot who keep the district alive.

To avoid the laws of the market having free play in restored and rehabilitated districts, resulting in inhabitants who are unable to pay the increased rents being forced out, public authorities should intervene to reduce the effect of economic factors as they always do when it is a case of low-cost housing. Financial interventions should aim to strike a balance between restoration grants to owners, combined with the fixing of maximum rent, and housing allowances to tenants to cover, in part or in whole, the difference between the old and new rents.

In order to enable the population to participate in the drawing up of programmes they must be given the facts necessary to understand the situation, on the one hand through explaining the historic and architectural value of the buildings to be conserved and on the other hand by being given full details about permanent and temporary rehousing.

This participation is all the more important because it is a matter not only of restoring a few privileged buildings but of rehabilitating whole areas.

This practical way of interesting people in culture would be of considerable social benefit.

Integrated conservation necessitates the adaptation of legislative and administrative measures.

Because the concept of the architectural heritage has been gradually extended from the individual historic building to urban and rural architectural complexes, and to the built testimonies of recent periods, far-reaching legislative reform, in conjunction with an increase in administrative resources, is a pre-requisite to effective action.

This reform must be guided by the need to co-ordinate regional planning legislation with legislation on the protection of the architectural heritage.

This latter must give a new definition of the architectural heritage and the aims of integrated conservation.

In addition, it must make special provision for special procedures with regard to:

- the designation and delineation of architectural complexes;
- the mapping out of protective peripheral zones and the limitations on use to be imposed therein in the public interest;
- the preparation of integrated conservation schemes and the inclusion of their provisions in regional planning policies;
- the approval of projects and authorization to carry out work.

In addition, the necessary legislation should be enacted in order to:

- ensure a balanced allocation of budgetary resources between rehabilitation and redevelopment respectively;
- grant citizens who decide to rehabilitate an old building at least the same financial advantages as those which they enjoy for new construction;
- revise the system of state financial aid in the light of the new policy of integrated conservation.

As far as possible, the application of building codes, regulations and requirements should be relaxed to meet the needs of integrated conservation.

In order to increase the operational capacity of the authorities, it is necessary to review the structure of the administration to ensure that the departments responsible for the cultural heritage are organized at the appropriate levels and that sufficient qualified personnel and essential scientific, technical and financial resources are put at their disposal.

These departments should assist local authorities, co-operate with regional planning offices and keep in constant touch with public and private bodies. Integrated conservation necessitates appropriate financial means.

It is difficult to define a financial policy applicable to all countries or to evaluate the consequences of the different measures involved in the planning process, because of their mutual repercussions.

Moreover, this process is itself governed by external factors resulting from the present structure of society.

It is accordingly for every state to devise its own financing methods and instruments.

It can be established with certainty however, that there is scarcely any country in Europe where the financial means allocated to conservation are sufficient.

It is further apparent that no European country has yet devised the ideal administrative machinery to meet the economic requirements of an integrated conservation policy. In order to solve the economic problems of integrated conservation, it is important - and this is a decisive factor - to draw up legislation subjecting new building to certain restrictions with regard to their volume and dimensions (height, coefficient of utilization etc.) that will make for harmony with its surroundings.

Planning regulations should discourage increased density and promote rehabilitation rather than redevelopment.

Methods must be devised to assess the extra cost occasioned by the constraints of conservation programmes. Where possible, sufficient funds should be available to help owners who are obliged to carry out this restoration work to meet the extra cost - no more and no less.

If the criteria of extra cost were accepted, care would need to be taken of course, to see that the benefit was not diminished by taxation.

The same principle should be applied to the rehabilitation of dilapidated complexes of historic or architectural interest. This would tend to restore the social balance.

The financial advantages and tax concessions available for new building should be accorded in the same proportion for the upkeep and conservation of old buildings, less, of course, any compensation for extra cost that may have been paid.

Authorities should set up Revolving Funds, or encourage them to be established, by providing local authorities or non-profit making associations with the necessary capital. This is particularly applicable to areas where such programmes can become self-financing in the short or the long term because of the rise in value accruing from the high demand for such attractive property.

It is vital, however, to encourage all private sources of finance, particularly coming from industry. Numerous private initiatives have shown the viable part that they can play in association with the authorities at either national or local level.

Integrated conservation requires the promotion of methods, techniques and skills for restoration and rehabilitation.

Methods and techniques of the restoration and rehabilitation of historic complexes should be better exploited, and their range developed.

Specialized techniques which have been developed for the restoration of important historic complexes should be henceforth applied to the wide range of buildings and complexes of less outstanding artistic merit.

Steps should be taken to ensure that traditional building materials remain available and that traditional crafts and techniques continue to be used.

Permanent maintenance of the architectural heritage, will, in the long run, obviate costly rehabilitation operations.

Every rehabilitation scheme should be studied thoroughly before it is carried out. Comprehensive documentation should be assembled about materials and techniques and an analysis of costs should be made. This documentation should be collected and housed in appropriate centres.

New materials and techniques should be used only after approval by independent scientific institutions.

Research should be undertaken to compile a catalogue of methods and techniques used for conservation and for this purpose scientific institutions should be created and should co-operate closely with each other. This catalogue should be made readily available and distributed to everyone concerned, thus stimulating the reform of restoration and rehabilitation practices.

There is a fundamental need for better training programme to produce qualified personnel. These programmes should be flexible, multi-disciplinary and should include courses where on-site practical experience can be gained.

International exchange of knowledge, experience and trainees an essential element in the training of all personnel concerned.

This should help to create the required pool of qualified planners, architects, technicians and craftsmen to prepare conservation programmes and help to ensure that particular crafts for restoration work, that are in danger of dying out, will be fostered.

The opportunity for qualifications, conditions of work, salary, employment security and social status should be sufficiently attractive to induce young people to take up and stay in disciplines connected with restoration and rehabilitation work.

Furthermore, the authorities responsible for educational programmes at all levels should endeavour to promote the interest of young people in conservation disciplines.

Πηγή:<https://www.icomos.org/en/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/169-the-declaration-of-amsterdam>

- ΦΕΚ 179/Β/11-04-1983, «Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του κτιρίου στην οδό Μ. Ασίας και Αδραμυτίου, στη Μυτιλήνη, με ονομασία "Χαλήλ Μπέη", ιδιοκτησίας του Δήμου Μυτιλήνης»

1540

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
11 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1983

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
179

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Τροποποίηση στη Φ. 415.111/13/22257/Σ. 5589/2.12.1976 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμυνας.	1
Διερισμός μελών Υπηρεσιακών Σωματείων Υπαλλήλων ΝΠΔΔ αρμοδιότητας ΥΕΘΑ/ΥΕΣ.	2
Διαδόχικη μιας (1) θέσης με 5ο—4ο βαθμό του Κλάδου ΜΕΣ Στενογράφων—Στενοτυπογράφων σε θέση με 9ο—8ο βαθμό του ίδιου Κλάδου του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας.	3
Πρόσληψη προσωπικού Νομαρχιακού Ταμείου Εσρατινίας για την αντιμετώπιση απρόβλεπτων και κατεπειγουσών αναγκών.	4
Καθορισμός απεργματούς Περιέρου, Μελών, Εισαγγελέ και Γραμματέα Επιτροπής του άρθρου 4 του Ν.Δ. 76/1974 ΥΠ.Δ.Ε.	5
Καθορισμός αριθμού συνεδριάσεων των τριμελών Επιτροπών Αρτιστηρίων των Επιμελητηρίων.	6
Ανάθεση της διαχείρισης των Εθνικών Παιδικών Σταθμών Β' Ζαρούριου και Γ' Παράματου στην Τράπεζα της Ελλάδας.	7
Τροποποίηση της απόφασης του Υπουργού των Οικονομικών αριθ. 83347/4.4.52.	8
Έγκριση κωλοφορίας τσίρκας χωρίς ζήτηση «VIVI-DENT».	9
Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του κτιρίου στην οδό Τριανταφύλλου 27 στον Τύρναβο Λάρισας ιδιοκτησίας του συλλόγου κερών και ζεστονίδων «Η Ελλάς».	10
Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του Δημαρχιακού Μεγάρου Μυτιλήνης.	11
Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του σπιτιού ιδιοκτησίας Ευδομίας Σακαδάρα—Καραμανλή, στην Αμφικλεια Φθιώτιδας.	12
Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του κτιρίου στην οδό Μ. Ασίας και Αδραμυτίου στη Μυτιλήνη με ονομασία «Χαλήλ Μπέη», ιδιοκτησίας του Δήμου Μυτιλήνης.	13
Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης της οικίας Ναουμ Μ. Ροδίου στη συνιστώσα Χώρα της πόλης Σιάτιστα.	14
Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του κτιρίου στην οδό Λυκούργου 80 στη Σπάρτη ιδιοκτησίας Κ. Μαντζούρα.	15
Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του σπιτιού ιδιοκτησίας Χρ. Καλακαλά στον Τύρναβο Λάρισας.	16
Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του κτιρίου στην οδό Τιμιμική 102 στη Θεσσαλονίκη, ιδιοκτησίας Ι. Θεοράνη, Α. Δαμασκηνίδη, Β. Αγγελόπουλου.	17

Έγκριση μίσθωσης δικαιωμάτων μεταλλοεκταχίας στην 5 παραγωγή μεταλλίου Ν. Ηρακλίας προς την «ΑΝΩ-ΝΥΣΙΟ ΕΠΑΙΡΕΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΩΝ».	18
Κορήγηση έκτακτης επιδότησης στους άνεργους Ξενοπούς.	19
Κορήγηση έκτακτης επιδότησης στους μισθωτές της επιχείρησης «EL GRECO» Α.Ε. που δεν έχουν προϋποθέσει τακτικής επιδότησης.	20
Κορήγηση έκτακτης επιδότησης στους μισθωτές των εργαταξίων Πτολεμαΐδας και Νέστου της επιχ/σης ΔΟΜΙΚΗ Α.Τ.Ε. που δεν έχουν προϋποθέσει τακτικής επιδότησης.	21
Αντικατάσταση τακτικού και αναπληρωματικού μέλους στο Υπηρεσιακό Σωματείο Υπαλλήλων του ΟΑΠ.	22
Έγκριση προϋπολογισμού του κεφαλαίου Πλοηγικής Υπηρεσίας χρήσεως 1983.	23
Κορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος στην ιατρώ Θεοδόρογλου Χαρίκλεια του Κων/τίου, για τον Ιατρικό Σύλλογο Ν. Θεσ/νίκης.	24
Κορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος στον ιατρώ Καττήρη Ιωάννη του Αγγέλου, για τον Ιατρικό Σύλλογο Ν. Θεσ/νίκης.	25
Κορήγηση άδειας άσκησης επαγγέλματος στην ιατρώ Τζιφάρτζα Εφγενία του Βασιλείου, για τον Ιατρικό Σύλλογο Ν. Θεσ/νίκης.	26

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Αριθ. Φ. 415.111/2/27769 (1)

Τροποποίηση στην Φ.415.111/13/22257/Σ.5589/2.12.76 απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμύνης.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

Έχοντας υπόψη:

- Το άρθρα 1 και 12 του Νόμου 324/76 περί Αξιωματικών Αεροπορίας Στρατού Ειδικής Μονιμότητας.
- Το Ν.Δ. 1014/1971 περί υποχρέωσης Φρέζων Αξιωματικών Χειριστών της Αεροπορίας Στρατού και αποζημιώσεως τούτων κατά την απόλυσή τους.
- Τη με αριθμό Φ.415.111/13/22257/Σ.5589/2.12.76 ΥΕΘΑ/Υπουργός, που δημοσιεύθηκε στο με αριθ. 1522/18.12.76 ΦΕΚ (τ. Β').
- Τη με αριθ. Φ.072.2/9/Β 1114/Σ. 982/26.2.1982 ΥΕΘΑ/Υπουργός περί ανάθεσης αρμοδιοτήτων Υπουργού Εθνικής Αμύνης στον Υφυπουργό Εθνικής Αμύνης (Α. Δρο-

Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του κτιρίου στην οδό Μ. Ασίας και Αδραμιτίου στην Μυτιλήνη με ονομασία «Χαλήλ Μπέη», ιδιοκτησίας του Δήμου Μυτιλήνης.

Η ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις: α) Του Ν. 400/76 περί Υπουργικού Συμβουλίου και Υπουργείων, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει σήμερα, β) του άρθρου 52 του Ν. 5351/32 περί Αρχαιοτήτων, γ) του Ν. 1469/50 περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830, δ) του Π.Δ. 941/77 περί Οργανισμού του ΥΠ. Π.Ε.».

2. Το από 14 Ιανουαρίου 1982 έγγραφο του Δήμου Μυτιλήνης.

3. Τη γνωμοδότηση του Τοπικού Συμβουλίου Μνημείων Νήτων με αριθμό 2/14.10.82, απερατζόμε:

Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία σύμφωνα με το Ν. 1469/50 το κτήριο στην οδό Μ. Ασίας και Αδραμιτίου στη Μυτιλήνη, το επονομαζόμενο «Χαλήλ Μπέη», ιδιοκτησίας του Δήμου επειδή διασώζονται αξιόλογα αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία του τέλους του 19ου αιώνα. Τις όψεις χαρακτηρίζει η αυστηρή συμμετρία και η λιτότητα. Χαρακτηριστικό στοιχείο του κτιρίου είναι η διαμόρφωση της εισόδου, στην κύρια όψη, με την πέτρινη σκάλα, τις 4 κολώνες που στηρίζουν τον κλειστό εξώστη και τέλος το τριγωνικό αέτωμα. Το κτήριο είναι επίσης στενά συνδεδεμένο με την ιστορία της πόλης της Μυτιλήνης.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 10 Φεβρουαρίου 1983

Η ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΑΜΑΛΙΑ - ΜΑΡΙΑ (ΣΙΒΑΙΝΑ) ΜΕΡΚΟΥΡΗ

➤ Καρτέλα κτιρίου του Χαλήμ Μπέη, από το ηλεκτρονικό Αρχείο του ΥΠΠΟ

 ΔΙΑΡΚΗΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ <small>ΤΩΝ ΚΗΡΥΓΜΕΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΡΑΦΗΣ</small>	
Νέα Αναζήτηση Συμβουλές Αναζήτησης Πληροφορίες www.culture.gr	
Εκτύπωση Κάρτας Επιστροφή	
Αριθμός Υπουργικής Απόφασης - Αριθμός ΦΕΚ	ΥΑ ΥΠΠΕ/ΔΙΔ/ΠΓ/3658/78751/10-2-1983 - ΦΕΚ 179/Β/11-4-1983
Τίτλος ΦΕΚ	Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του κτιρίου στην οδό Μ. Ασίας και Αδραμιτίου στη Μυτιλήνη με ονομασία "Χαλήλ Μπέη", ιδιοκτησίας του Δήμου Μυτιλήνης
Κείμενο	"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία, σύμφωνα με τον Ν 1469/1950, το κτήριο στην οδό Μ. Ασίας και Αδραμιτίου στη Μυτιλήνη, το επονομαζόμενο "Χαλήλ Μπέη", ιδιοκτησίας του Δήμου, επειδή διασώζονται αξιόλογα αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία του τέλους του 19ου αιώνα. Τις όψεις χαρακτηρίζει η αυστηρή συμμετρία και η λιτότητα. Χαρακτηριστικό στοιχείο του κτιρίου είναι η διαμόρφωση της εισόδου, στην κύρια όψη, με την πέτρινη σκάλα, τις τέσσερις κολώνες που στηρίζουν τον κλειστό εξώστη και τέλος το τριγωνικό αέτωμα. Το κτήριο είναι επίσης στενά συνδεδεμένο με την ιστορία της πόλης της Μυτιλήνης". ΚΝ 5351/1932, άρθρο 52 Ν 1469/1950
Χάρτες - Πατήστε πάνω στις μικρογραφίες, για να εμφανιστούν οι χάρτες	
Παρατηρήσεις	
Τελευταία Ενημέρωση	14-09-2007
Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία που αντιστοιχούν στο ΦΕΚ	
Όνομασία	Περ Ενότητα Δήμος Δημ Ενότητα Κοινότητα Οικισμός Είδος Μνημείου
Κτίριο "Χαλήλ Μπέη" στην οδό Μ. Ασίας και Αδραμιτίου στη Μυτιλήνη, ιδ. του δήμου	ΛΕΣΒΟΥ ΛΕΣΒΟΥ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ Μυτιλήνης Μυτιλήνη Αστικά Κτίρια

- ΦΕΚ 731/Δ/31-12-1985, «Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών»

7221

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1985	ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ 731
-----------------------------	----------------	----------------

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών 1

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Χαρακτηρισμός ως οικοδομήσιμου οικοπέδου ιδιοκτησίας: 1) Μαρίας Βοτανοπούλου, 2) Νικολ. Βοτανοπούλου ευρισκομένη στην Κοινότητα Φυλής (περιοχή Χασιά) επί εγκεκριμένης οδού (ανώνυμος) Ο.Τ. 72Α 2

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

(1)
Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του ν.δ. 8/1973, όπως μεταγενέστερα τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν και ειδικότερα τα άρθρα 9 και 85Α.
2. Τις διατάξεις του ν.δ. 8/1973 και ειδικότερα τα άρθρα 79 (παρ. 6), όπως αυτή αντικαταστάθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 4 του ν. 622/1977 (ΦΕΚ 171/Α) και 80.
3. Τις διατάξεις του ν. 1558/1985 (ΦΕΚ 137/Α) και ειδικότερα το άρθρο 23 παρ. 1.
4. Την υπ' αριθ. ΟΙΚ. 75724/1151/30.12.83 κοινή απόφαση των Υπουργών Προεδρίας Κυβερνήσεως και Χωροταξίας, Οικισμού και Περιβάλλοντος (ΦΕΚ 767/Β) και ειδικότερα το άρθρο 5.
5. Τις διατάξεις του ν. 1032/1980 (ΦΕΚ 57/Α) και ειδικότερα τα άρθρα του 2, 3 και 7.
6. Την από 6.6.1985 εισήγηση - αιτιολογική έκθεση της Δ/σης Παραδοσιακών Οικισμών και Περιβάλλοντος (Γ7).
7. Την υπ' αριθ. 791/1985 γνωμοδότηση του Συμβουλίου της Επικρατείας, με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, αποφασίζουμε:

Άρθρο 1.

1. Χαρακτηρίζεται ως παραδοσιακό, τμήμα της πόλεως της Μυτιλήνης όπως αυτό περιλαμβάνεται από μακρή διακεκομμένη γραμμή και φαίνεται στα σχετικά δύο (2) πρωτότυπα διαγράμματα σε κλίμακα 1:2000 που θεωρήθηκαν από τον Προϊστάμενο της Δ/σης Πολεοδομικών Εφαρμογών με την υπ' αριθ. 71996/1985 πράξη του και που συνοπτικά τους αντίστοιχα δημοσιεύονται με το παρόν διάταγμα.

2. Το παραδοσιακό τμήμα της πόλεως της Μυτιλήνης όπως καθορίζεται με την παρ. 1 αυτού του άρθρου, ελέγχεται από την αρμόδια Επιτροπή Ενάσφαξης Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (Ε.Ε.Α.Ε.) η οποία γνωμοδοτεί για την έκδοση οποιασδήποτε άδειας ανέγερσης νέας οικοδομής ή επισκευής, αποκατάστασης, προσθήκης, κατεδάφισης, καθαιρέσεως στοιχείων σε οικοδομής που υπάρχουν και κατασκευής έργων σε κοινόχρηστους χώρους.

3. Οι μελέτες που υποβάλλονται στην Ε.Ε.Α.Ε. πρέπει να είναι στο στάδιο της προμελέτης. Η Ε.Ε.Α.Ε. όμως μπορεί να ζητήσει επιπλέον και σχέδια οριστικής μελέτης εάν το κρίνει αναγκαίο.

Οι μελέτες που υποβάλλονται πρέπει να περιέχουν τουλάχιστον τα παρακάτω στοιχεία:

- α) Μια σειρά αρχιτεκτονικών προσχεδίων (κατόψεις, όψεις, τομές).
  - β) Τοπογραφικό με ακρίβεια, σε κλίμακα 1:200, με την κατάσταση που υπάρχει, τους όρους δόμησης που ισχύουν, τα διαγράμματα κάλυψης, τα γειτονικά οικοπέδα όπου σημειώνεται ο αριθμός ορόφων που υπάρχει στα γειτονικά κτίρια, παλαιά ή νέα, με τον αντίστοιχο χαρακτηρισμό τους και ακριβή θέση και διαστάσεις του ακάλυπτου χώρου τους, με υπογραφή του αρμόδιου μηχανικού.
  - γ) Φωτογραφίες με γενική άποψη της οδού και από τις δύο πλευρές του κυρίου ώστε να φαίνονται το λιγότερο δύο (2) κτίρια και από τις δύο πλευρές. Επίσης φωτογραφίες των απέναντι κτιρίων.
  - δ) Σε περίπτωση επισκευών υποβάλλονται φωτογραφίες γενικές και με λεπτομέρειες όλων των όψεων του κτίριου, ώστε να φαίνονται καθαρά όλα τα μορφολογικά στοιχεία, και φωτογραφίες των εσωτερικών χώρων όταν πρόκειται για εσωτερικές επισκευές.
  - ε) Διευγαλιόλογα χρωμάτων σε περίπτωση χρωματισμού.
4. Σε περίπτωση κατεδάφισης υποβάλλονται και φωτογραφίες σύμφωνα με τα άρθρα γ και δ της παρ. 3 αυτού του άρθρου.
5. Η Ε.Ε.Α.Ε. μπορεί να διαβιβάζει στην αρμόδια Διεύθυνση Παραδοσιακών Οικισμών (Γ7) του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, θέματα που αφορούν κατεδαφίσεις ή διατηρήσεις αξιόλογων κτιρίων (δηλ. κτιρίων που τα ίδια μπορεί να κρίνονται αξιόλογα ή που η διατήρησή του θεωρείται απαραίτητη ως αναπόσπαστο στοιχείο του παραδοσιακού συνόλου) ή όψεων τους, καθώς επίσης προτάσεις για ειδικές ρυθμίσεις για νέες οικοδομής ή προσθήκες, κατά παρέκκλιση των γενικών και ειδικών πολεοδομικών διατάξεων, προκειμένου να εναρμονιστεί τα νέα με τα διατηρητέα κτίρια και γενικά με το πολεοδομικό περιβάλλον, αν κρίνει ότι η προστα-

οία των κτιρίων αυτών ή του παραδοσιακού τμήματος της πόλεως της Μυτιλήνης επιβάλλει την κίνηση της διαδικασίας έκδοσης π.δ/των, σύμφωνα με τα άρθρα 79 και 80 του ν.δ/τος 8/1973 «περί ΓΟΚ».

6. Η τοποθέτηση φρετινών ή μη διαφημίσεων και επιγραφών, στο τμήμα της πόλης της Μυτιλήνης που περιγράφεται στην παρ. 1 αυτού του άρθρου, επιτρέπεται από την Ε.Ε.Α.Ε., μόνο εφόσον δεν επηρεάζονται από αυτές ο χαρακτήρας των κτιρίων και του άμεσου περιβάλλοντός τους. Οι διαστάσεις, η μορφή, το περιεχόμενο και η θέση των επιγραφών ή διαφημίσεων που μπορούν να τοποθετηθούν σύμφωνα με τα πιο πάνω, εγκρίνονται από την Ε.Ε.Α.Ε.

7. Οι επιγραφές ή διαφημίσεις που υπάρχουν κατά το χρόνο της δημοσίευσης του παρόντος κρίνονται από την Ε.Ε.Α.Ε. σύμφωνα με την παρ. 6 αυτού του άρθρου.

8. Κάθε έργο υποδομής που εκτελείται από Οργανισμό¹ Κοινής Ωφείλειας (ΔΕΗ, ΟΤΕ) ή Τοπικής Αυτοδιοίκησης και γενικά κάθε εργασία που αφορά τη διαμόρφωση, τροποποίηση ή ανέγερση κοινόχρηστων χώρων, πρέπει να προσαρμόζεται με το περιβάλλον, οι δε σχετικές μελέτες να εγκρίνονται από την Ε.Ε.Α.Ε.

Άρθρο 2:

1. Χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα τα κτίρια που βρίσκονται στο παραδοσιακό τμήμα της πόλης της Μυτιλήνης, όπως αυτό καθορίζεται στο άρθρο 1 παρ. 1 του παρόντος π.δ/τος, και σημειώνονται με διαγράμμισεις και αριθμηση κατά τομείς στα συνημμένα δύο (2) διαγράμματα.

2. Χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα έντεκα (11) κτίρια που βρίσκονται εκτός του παραδοσιακού τμήματος της πόλης της Μυτιλήνης, όπως φαίνονται με μακρή διαγράμμιση και με αριθμούς από 1 έως 11 στον τομέα 4, στο έκ (υπ' αριθ. 1) από τα παραπάνω διαγράμματα.

3. Διατηρητέο χαρακτηρίζεται το αρχικό εκάστοτε κτίριο, καθώς και τα στοιχεία του περιβάλλοντος χώρου αυτού (μάντρες, κρήνες) όπως και οι εναρμονιζόμενες με το αρχικό κτίριο μεταγενέστερες προσθήκες, όχι όμως και τα πάσης φύσης καθ' ύψος ή κατ' επέκταση υπάρχοντα προεκτάσματα, που αλλοιώνουν το αρχικό κτίριο. Ο καθορισμός των προεκτάσεων που αλλοιώνουν το αρχικό κτίριο και που επιβάλλεται η δύνανται να αφαιρεθούν πραγματοποιείται από την Επιτροπή Επισκεπτικής Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (ΕΕΛΕ).

4. Στα πιο πάνω κτίρια που χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα απαγορεύεται κάθε αφαίρεση, αλλοίωση ή καταστροφή τόσο των επιμέρους αρχιτεκτονικών ή καλλιτεχνικών διακοσμητικών στοιχείων τους, όσο και του κτιρίου συνολικά.

5. Επιτρέπεται η επισκευή, ο εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων, η στατική ενίσχυση και η εσωτερική διαρρύθμιση των κτιρίων που χαρακτηρίζονται ως διατηρητέα με το παρόν διατάγμα εφόσον δεν αλλοιώνεται ο γενικός αρχιτεκτονικός χαρακτήρας του κτιρίου και δε θίγονται τα διατηρητέα στοιχεία του που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο.

Επιτρέπεται η κατασκευή προσθήκης με τις ελάχιστες ικανοποιητικές διαστάσεις εφόσον κριθεί απαραίτητη για τη λειτουργική εξυπηρέτηση του διατηρητέου κτιρίου, έστω και αν ο συντελεστής δόμησης που ισχύει επιτρέπει μεγαλύτερη προσθήκη ύστερα από έγκριση της Ε.Ε.Α.Ε.

6. Για την εκτέλεση κάθε εργασίας από αυτές που περιγράφονται στο παρόν π.δ/γμα, απαιτείται οικοδομική άδεια η οποία εκδίδεται μετά από έγκριση της Ε.Ε.Α.Ε. και συνοδεύεται από πρακτικό όπου αναγράφονται με λεπτομέρεια οι εργασίες που πρόκειται να εκτελεσθούν.

7. Σε περίπτωση εκτέλεσης οικοδομικών εργασιών που απαγορεύονται από τις διατάξεις του παρόντος, επιβάλλεται η αποκατάσταση των κτιρίων στην αρχική τους μορφή.

Άρθρο 3:

Η ισχύς του παρόντος διατάγματος αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων αναθέτουμε τη δημοσίευση και εκτέλεση του παρόντος διατάγματος.

Αθήνα, 12 Νοεμβρίου 1985

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΧΡΗΣΤΟΣ Α. ΣΑΡΤΖΕΤΑΚΗΣ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΈΡΓΩΝ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΟΥΛΟΥΜΠΗΣ

➤ ΦΕΚ 1011/Β'/05-11-1979), «Περί χαρακτηρισμού του κτιρίου του Ξενοδοχείου της Μεγάλης Βρετανίας στη Μυτιλήνη Λέσβου, ιδιοκτησίας Λ. Τρουμπούνη ως έργο τέχνης»

8743

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΗ: 5 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1979

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
1011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Περί προσθήκης παραγράφου 29 στο άρθρο 5 της άρθρ. Δ. 3675/931/26.5.1978 απόφασης του Υπουργού Οικονομικών, «περί μειωτέρας της εξουσίας να υπογράφου με «ΕΝΤΟΛΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ» στο Γενικό Φραγματάκι, Γενικός Διευθυντής, Αναπληρωτής Γενικός Διευθυντής κλπ.»	1	Περί προώθησης θέσεων των Κλάδων ΜΕΒΙ Διοικητικού — Λογιστικού και ΣΕΒΙ Κλητύρων του Έμπορικού και Βιομηχανικού Έπιμελητηρίου Πατρών	13
Περί αποστάξεως σύκων και αποσύνκων από τους διημέρους οίνοπνευματικούς Α' κατηγορίας αρμοδιότητας Διευθύνσεως Χημικών Υπηρεσιών Χίου	2	Περί καθορισμού παραβόλου για συζητητή προσφυγής ενώπιον του Ανωτάτου Παιδαγωγικού Συμβουλίου Έβρου και Έβρου	14
Περί συμπλήρωσεως της απόφασης Β. 1246/1053/ΠΟΔ. 298/28.6.74 «περί εισαγωγής επί προσωρινή άδειά πρώτων υλών δια την παραγωγή μεταλλικών κατασκευών εξαιρέτων εις την Ελλάδα», όπως συμπληρώθηκε και ισχύει με την οικια άρθρ. Ε. 9981/1774 ΠΟΔ. 537/20.12/74	3	Περί καθορισμού τέλους έγγραφης στα μητρώα εξαγωγών	15
Περί εγκρίσεως για τη χορήγηση άδειας κατεδαφίσεως της παλαιάς οικοδομής ιδιοκτησίας Δ. Χατζηγεωργίου στην Παναγιά Θάσου	4	Περί αναπροσαρμογής των ψυκτικών δικαιωμάτων	16
Περί χαρακτηρισμού ως έργου τέχνης του Πυργόσπιτου Ιδιοκτησίας Χ. και Α. Πετρέα στην Έπανω Καρδαμύλη Μεσσηνιακής Μεθης	5	Περί προσδιορισμού ειδικοτήτων και αριθμού μισθωτών εκ του επί σχέσει εργασίας ιδιωτικού δικαίου προσωπικού του απαρχαιουμένου εις τη Υπουργείον Συντονισμού, δια την εφαρμογήν του άρθρου 5 παρ. 3 του Ν.Δ. 1198/72, ως αντικατεστάθη δια του άρθρου 10 του Ν. 435/76	17
Περί χαρακτηρισμού του κτιρίου του Ξενοδοχείου της Μ. Βρετανίας στη Μυτιλήνη Λέσβου, ιδιοκτησίας Λ. Τρουμπούνη ως έργο τέχνης	6	Περί κηρύξεως υποχρεωτικής της υπ' αριθ. 55/79 απόφασης του Π.Δ.Δ. Αθηνών «περι των έργων άμοιβής και εργασίας των χειριστών ανυψωτικών εκπαιδευτικών κλπ. μηχανοδηγών, οδηγωτήρων, τεχνικών έργων και γεωεργωνιστών άπάσης της Χώρας»	18
Περί χαρακτηρισμού ως έργου τέχνης, κτιρίου επί των ιδιών Άγ. Ανδρέου, Όθωνος και Αρκαλίας, στην Πάτρα Ιδιοκτησίας Ε.Ο.Τ.	7	Περί κηρύξεως υποχρεωτικής της υπ' αριθ. 51/79 απόφασης του Δ.Δ.Δ. Αθηνών «περι των έργων άμοιβής και εργασίας των χειριστών εκπαιδευτικών και ανυψωτικών μηχανημάτων των απαρχαιουμένων εις τας βιομηχανικάς ναυπηγοεπισκευαστικάς επιχειρήσεις και τα εργοστάσια άπάσης της Χώρας»	19
Περί ανακλήσεως της υπουργικής απόφασης με αριθμό ΥΠ Π.Ε.Τ.Α.Π.Α./Υ.Α.Π.Α./ΔΙ.Δ.Π.Τ/1814/40572/11.8.1979, με την οποία εγκρίθηκε η χορήγηση άδειας κατεδαφίσεως των δύο κτηρίων στις οδούς Κολοκοτρώνη 3 και Βουλής 1 (γωνία) και Κολοκοτρώνη 5 στην Αθήνα, ιδιοκτησίας του Μεταχικού Τμήνου Στρατού	8	Περί κηρύξεως υποχρεωτικής της υπ' αριθ. 52/79 απόφασης του Π.Δ.Δ. Αθηνών «περι των έργων άμοιβής και εργασίας των οικοδόμων μονίμων συνεργείων συντηρήσεως άπάσης της Χώρας»	20
Περί κηρύξεως λοφίσμου στην Απολλωνία Ν. Καβάλας ως αρχαιολογικού χώρου	9	Περί κηρύξεως υποχρεωτικής της υπ' αριθ. 13/78 απόφασης του Δ.Δ.Δ. Θεσσαλονίκης «περι των έργων άμοιβής και εργασίας των πυγμαίων εργαδηγών Χημικών Βερ. Ελλάδος»	21
Περί χορηγήσεως άδειας κτιστικής επεκτάσεως εις Α.Ε. ΧΗΦΑΡ ΧΗΜΙΚΗ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ	10	Περί κηρύξεως υποχρεωτικής της υπ' αριθ. 28/79 απόφασης του Δ.Δ.Δ. Αθηνών «περι των έργων άμοιβής και εργασίας των εργατοτεχνιτών, μεταλλείων, λιγνιτωρυχείων και ορυχείων άπάσης της Χώρας»	22
Περί χορηγήσεως άδειας λειτουργίας εργαστηρίου Καλλυντικών εις Ο.Ε. Ε. ΤΖΑΝΝΗ και ΣΙΑ ΜΙΣΣ ΣΑΝΔΥ	11	Περί κηρύξεως υποχρεωτικής της υπ' αριθ. 46/79 απόφασης του Δ.Δ.Δ. Αθηνών «περι των έργων άμοιβής και εργασίας των οδηγών φορτηγών αυτοκινήτων άπάσης εφσεως, άπάσης της Χώρας»	23
Περί προώθησεως θέσεων του Κλάδου ΜΕΒΙ Διοικητικού του Έπαρχηματικού και Βιοτεχνικού Έπιμελητηρίου Πατρών	12		

Αριθ. Γ/1955/43577

(4)

Περί έγκρισεως για τη χορήγηση άδειας καταδείξεως της παλαιάς οικοδομής ιδιοκτησίας Δ. Χατζηγεωργίου στην Παναγιά Θάσου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Έχοντας υπόψη :

1. Τις διατάξεις του άρθρου 52 του Ν. 5351/1932 «περί Αρχ/των».
2. Τις διατάξεις του Ν. 1469/1950 «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830».
3. Τις διατάξεις του Π.Δ. 941/1977 «περί Οργανισμού του ΥΠΠΕ».
4. Την Υπουργική απόφαση (ΦΕΚ 875/τ.β'/23.10.72) με την οποία κηρύχθηκε ο οικισμός Παναγιάς Θάσου σαν τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.
5. Την από 2.10.78 αίτηση του Δημ. Χατζηγεωργίου για καταδείξη παλαιάς οικοδομής στον παραπάνω οικισμό.
6. Την γνωμοδότηση του Γενικού Συμβουλίου Μνημείων Κεντρικής και Βορ. Ελλάδος, με αριθμ. 22/22.6.79, αποφασίζουμε :

Ανακαλούμε την ανωτέρω υπουργική απόφαση (ΦΕΚ 875/τ.β'/23.10.72) ως προς την οικοδομή ιδιοκτησίας Δημητρίου Χατζηγεωργίου στην Παναγιά Θάσου, γιατί είναι νωότερη και δεν παρουσιάζει ιδιαίτερο μορφολογικό ενδιαφέρον.

Τα σχέδια όμως της νέας οικοδομής πρέπει να εγκριθούν από τη Δ/ση Πολιτιστικών Κτιρίων και Αναστήλωσης Νεωτέρων Μνημείων.

Η απόφαση αυτή δεν αποτελεί άδεια καταδείξεως, την οποία χορηγεί άλλος αρμόδιος φορέας.

Αθήνα, 6 Οκτωβρίου 1979

ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΑΝΙΑΣ

Αριθ. Γ/2185/61984

(5)

Περί χαρακτηρισμού ως έργου τέχνης του Πυργόσπιτου ιδιοκτησίας Χ. και Α. Πετρέα στην Έπάνω Καρδαμύλη Μεσσηνιακής Μάνης.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Έχοντας υπόψη :

1. Τις διατάξεις του άρθρου 52 του Ν. 5351/1932 «περί Αρχ/των».
2. Τις διατάξεις του Ν. 1469/1950 «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830».
3. Τις διατάξεις του Π.Δ./941/1977 «περί Οργανισμού του ΥΠΠΕ».
4. Την από 13.10.78 αίτηση του Χρήστου και Ανδρέα Πετρέα.
5. Την γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων με αριθμ 12/25.7.79, αποφασίζουμε :

Χαρακτηρίζουμε το Πυργόσπιτο με το βοηθητικό του κτίσμα στην Έπάνω Καρδαμύλη Μεσσηνιακής Μάνης, ιδιοκτησίας Χρήστου και Ανδρέα Πετρέα, ως έργο τέχνης που χρειάζεται Ειδική Προστασία, γιατί αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της ύψωμένης Μανιάτικης κατοικίας.

Αθήνα, 6 Οκτωβρίου 1979

ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΑΝΙΑΣ

Αριθ. Γ/2180/61986

(6)

Περί χαρακτηρισμού του κτηρίου του Ξενοδοχείου της Μ. Βρετανίας στη Μυτιλήνη Λέσβου, ιδιοκτησίας Λ. Τρουμπούνη ως έργο τέχνης.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Έχοντας υπόψη :

1. Τις διατάξεις του άρθρου 52 του Ν. 5351/1932 «περί Αρχ/των».
2. Τις διατάξεις του Ν. 1469/1950 «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830».
3. Τις διατάξεις του Π.Δ. 941/77 «περί Οργανισμού του ΥΠΠΕ».
4. Το απόμ. 4088/Φ2-05/1761/20.1.1979 έγγραφο της ΔΠΚΑΝΜ του ΥΠΠΕ.
5. Την γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων με αριθμ 12/25.7.79, αποφασίζουμε :

Χαρακτηρίζουμε το κτήριο του Ξενοδοχείου της Μεγάλης Βρετανίας στη Μυτιλήνη Λέσβου, ιδιοκτησίας Λ. Τρουμπούνη, ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική προστασία, γιατί είναι ένα αξιόλογο ελκεκτικιστικό κτήριο με νεοκλασικά στοιχεία στον α' και β' όροφο (παραστάδες με επίκρανα, αετώματα, πήλινα φουρούσια, κόγχες με πήλινα ανάγλυφα, συμμετρία στη διάταξη των ανοιγμάτων), ενώ ο γ' όροφος πλούσια διακοσμημένος, λειτουργεί σαν στέψη του κτηρίου με τους πυραμιδοειδείς πυργίσκους επηρεασμένους από δυτικά πρότυπα.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Έφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 6 Οκτωβρίου 1979

ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΑΝΙΑΣ

Αριθ. Γ/2182/61987

(7)

Περί χαρακτηρισμού ως έργου τέχνης, κτηρίου επί των οδών Αγ. Ανδρέου, Όθωνος και Αμαλίας στην Πάτρα ιδιοκτησίας Ε.Ο.Τ.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Έχοντας υπόψη :

1. Τις διατάξεις του άρθρου 52 του Ν. 5351/1932 «περί Αρχ/των».
2. Τις διατάξεις του Ν. 1469/1950 «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830».
3. Τις διατάξεις του Π.Δ. 941/1977 «περί Οργανισμού του ΥΠΠΕ».
4. Το αριθ. 509485/13.3.1979 έγγραφο του Ε.Ο.Τ. προς το ΥΠΠΕ.
5. Την γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων με αριθμ 12/25.7.79, αποφασίζουμε :

Χαρακτηρίζουμε το κτήριο 6 στις οδούς Αγ. Ανδρέου-Όθωνος και Αμαλίας στην Πάτρα, ιδιοκτησίας Ε.Ο.Τ. ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία, γιατί αποτελεί ένα πολύ αξιόλογο νεοκλασικό κτήριο με αυστηρή συμμετρία στις ύψεις, ενδιαφέροντα επί μέρους μορφολογικά στοιχεία (ιονιδικές παραστάδες, μαρμάρινα φουρούσια με διπλή έλικα, αετώματα, διακοσμητικές ταινίες, ακροκόρμα). Επίσης στο εσωτερικό του κτηρίου υπάρχουν πολύ αξιολόγες ζωγραφικές διακοσμήσεις.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Έφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 6 Οκτωβρίου 1979

ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΑΝΙΑΣ

- Καρτέλα ξενοδοχείου «Μεγάλη Βρετανία», από το ηλεκτρονικό Αρχείο του ΥΠΠΟ

ΔΙΑΡΚΗΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΚΗΡΥΓΜΕΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΧΡΑΤΕΙΑΣ

[Νέα Αναζήτηση](#) | [Συμβουλές Αναζήτησης](#) | [Πληροφορίες](#) | www.culture.gov.gr

[Εκτύπωση Κήρυξης](#) | [Επιστροφή](#)

Αριθμός Υπουργικής Απόφασης - Αριθμός ΦΕΚ	ΥΑ ΥΠΠΕ/ΔΙ/ΑΠ/Γ/2180/61986/6-10-1979 - ΦΕΚ 1011/Β/5-11-1979					
Τίτλος ΦΕΚ	Περί χαρακτηρισμού του κτιρίου του Ξενοδοχείου της Μ. Βρετανίας στη Μυτιλήνη Λέσβου, ιδιοκτησίας Λ. Τρουμπούνη ως έργο τέχνης.					
Κείμενο	"Χαρακτηρίζουμε το κτίριο του Ξενοδοχείου της Μεγάλης Βρετανίας στη Μυτιλήνη Λέσβου, ιδιοκτησίας Λ. Τρουμπούνη, ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική προστασία, γιατί είναι ένα αξιόλογο εκλεκτικιστικό κτίριο με νεοκλασικά στοιχεία στον α' και β' όροφο (παραστάδες με επίκρανα, αετώματα, πήλινα φουρούσια, κόγχες με πήλινα αγάλματα, συμμετρία στη διάταξη των ανοιγμάτων), ενώ ο γ' όροφος, πλούσια διακοσμημένος, λειτουργεί σαν στέψη του κτιρίου με τους πυραμιδοειδείς πυργίσκους επηρεασμένους από δυτικά πρότυπα." N 1469/1950					
Χάρτες - Πατήστε πάνω στις μικρογραφίες, για να εμφανιστούν οι χάρτες						
Παρατηρήσεις						
Τελευταία Ενημέρωση	11-02-2008					
Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία που αντιστοιχούν στο ΦΕΚ						
Όνομασία	Περ Ενότητα	Δήμος	Δημ Ενότητα	Κοινότητα	Οικισμός	Είδος Μνημείου
Κτίριο Ξενοδοχείου "Μεγάλη Βρετανία" στη Μυτιλήνη, ιδ. Λ. Τρουμπούνη	ΛΕΣΒΟΥ	ΛΕΣΒΟΥ	ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ	Μυτιλήνης	Μυτιλήνη	Καταλύματα Αστικά Κτίρια

- ΦΕΚ 625/Δ/08-11-1990, «Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου και του εσωτερικού χώρου των καφενείων ΚΡΥΣΤΑΛ και ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ καθώς και της χρήσης των ως καφενείου, ευρισκομένων επί των οδών Κουντουριώτου και Ερμού (διαμπερή) στη Μυτιλήνη, φερόμενων ως ιδιοκτησία ΑΤΕ και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης»

5713

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 8 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1990	ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 625
---------------------------	----------------	-----------------------

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΙΣ

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

- Αναγκαστική απαλλοτρίωση έκτασης για τη δημιουργία πρόσβασης στο χώρο του Γυμνασίου - Λυκείου Νέας Μάκρης 1
- Αναγκαστική απαλλοτρίωση έκτασης για την ανέγερση διδακτηρίου του 6ου Νηπιαγωγείου Ηρακλείου και για την επέκταση του αυλείου χώρου του 5ου Δημοτικού Σχολείου Ηρακλείου Ν. Αττικής 2
- Αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτου στη Λυκότρυπα Μενιδίου για αρχαιολογικούς σκοπούς 3
- Αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτου στα Χανιά για αρχαιολογικούς σκοπούς 4
- Αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτου στα Πευκάκια Βόλου για αρχαιολογικούς σκοπούς 5
- Αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτου στην περιοχή Ρηγά Νερά Μύρινας Δήμου, για αρχαιολογικούς σκοπούς 6
- Αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτων για τη βελτίωση της εθνικής οδού Καστέλλι - Χανιά - Ηράκλειο στο Τμήμα Πλατανιά Χανιά - Σούδα με τη διάνοιξη παράκαμψης Χανίων και την κατασκευή των κόμβων σύνδεσης με το υφιστάμενο οδικό δίκτυο της περιοχής 7
- Απαλλοτρίωση για τη διαπλάτυνση και βελτίωση της Εθνικής οδού Ιωαννίνων - Τρικάλων στο τμήμα Άγιος Νικόλαος Κοπάνων - Κεντρική τάφος Περάματος (χ.θ. 3 + 150 - χ.θ. 3 + 807) 8

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

- Ανακοίνωση κατάθεσης αποζημιώσεως εξ αιτίας απαλλοτρίωσης στο Δήμο Αθηναίων 9

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

- Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου και του εσωτερικού χώρου των καφενείων ΚΡΥΣΤΑΛ και ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ καθώς και της χρήσεώς των ως καφενείου, ευρισκομένων επί των οδών Κουντουριώτου και Ερμού (διαμπερή) στην Μυτιλήνη, φερόμενων ως ιδιοκτησία ΑΤΕ και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης 10

Επίσκεψη από το Δημόσιο της διάνοιξης της Ε.Ο. ΣΤΑΥΡΟΥ-ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ στο Ο.Τ. 692 (Αργυροκάστρου και Αττικής) του Δήμου Χαλανδρίου Αττικής 11

ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΙΣ

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

- Αριθ. 1066819/5632/Δ0010 (1)
Αναγκαστική απαλλοτρίωση έκτασης για τη δημιουργία πρόσβασης στο χώρο του Γυμνασίου - Λυκείου Νέας Μάκρης.

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Έχοντας υπόψη:

- Τις διατάξεις του Ν.Δ/τος 797/1971 «περί αναγκαστικών απαλλοτριώσεων σε συνδυασμό με τις διατάξεις του Β.Δ/τος 139/1971 «περί της αρμοδιότητας των νομαρχών προς κήρυξιν αναγκαστικών των απαλλοτριώσεων».
  - Τις διατάξεις του άρθρου 17 του ΑΝ 627/1968 «περί Οργανισμού Σχολικών Κτιρίων» σε συνδυασμό με τις διατάξεις του Ν. 513/1976.
  - Το από 4.4.90 απόσπασμα πρακτικού από τη συνεδρίαση με αριθ. 1698/90 του Διοικητικού Συμβουλίου του Οργανισμού Σχολικών Κτιρίων.
  - Το από 10.5.89 πρακτικό καταλληλότητας της απαλλοτριούμενης έκτασης, που καταρτίστηκε από την κατά Νόμο Επιτροπή, αποφασίζουμε:
- Κηρύσσουμε την αναγκαστική απαλλοτρίωση για λόγους δημόσιας ωφέλειας και ειδικότερα για τη δημιουργία πρόσβασης στο χώρο του Γυμνασίου - Λυκείου Νέας Μάκρης, έκτασης συνολικού εμβαδού 950 Μ², που φαίνεται με στοιχεία Δ-Ε-Ζ-Η-Θ-Δ στο με κλίμακα 1:100 αριθ. 476/Μάιος 1990 κτηματολογικό διάγραμμα - πίνακα του Τοπογράφου Μηχανικού Γρηγόρη Κότσηρα, το οποίο έχει θεωρήσει ο Προϊστάμενος της Διεύθυνσης Γηπέδων του Ο.Σ.Κ. Γεώργιος Μορφόπουλος.

Στην έκταση που απαλλοτριώνεται προβάλλει δικαίωμα κυριότητας η Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως ΑΕ (ΕΤΒΑ).

Η απαλλοτρίωση κυρώσεται υπέρ του Οργανισμού Σχολικών Κτιρίων και με δαπάνη του.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 17 Οκτωβρίου 1990

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Ι. ΠΑΛΑΙΟΚΡΑΣΣΑΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ
Β. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

(9)

Ανακοίνωση κατάθεσης αποζημιώσεως εξ αιτίας απαλλοτρίωσης στο Δήμο Αθηναίων.

ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Έχοντας υπόψη τα άρθρα 7 και 24 του Α.Ν. 1731/39 και 797/71 «περί αναγκαστικών απαλλοτριώσεων», όπως αυτά τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν μεταγενέστερα, φέρομε σε γνώση των κάτωθι αναφερομένων, ήτοι:

1) των κεκτημένων ή αξιούντων δικαιώματα κυριότητας επί της δυνάμει του διατάγματος απαλλοτριωθείσες εκτάσεις κειμένης παρά τη συμβολή των οδών Αρτέμιωνος και Υπάρχου και

2) των τυχόν επί της ανωτέρω εκτάσεως εγγεγραμμένων ενυποθήκων ή κατασχόντων δανειστών ή τρίτων διεκδικητών ότι οι με την με αριθ. 385 έτους 1989 αποφάσεις του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών (Ειδικής Διαδικασίας) καθαρισθείσες προσωρινές τιμές αποζημιώσεως για την απαλλοτρίωση της ανωτέρω εκτάσεως (περί της οποίας με αριθ. 1172 έτους 1988 πράξη Δ.Σ., κυρωθείσα με την υπ' αριθ. 19404 έτους 1988 απόφαση Νομάρχη) κατατέθηκε στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων και εκδόθηκε από αυτό το με αριθ. 888/19.10.1990 γραμμάτιο συστάσεως παρακαταθήκης δραχμές τριάντα πέντε εκατομμύρια εβδομήντα δύο χιλιάδες (35.072.000).

Αθήνα, 23 Οκτωβρίου 1990

Ο Δημάρχων
ΑΓΓΕΛΟΣ ΜΟΣΧΟΝΑΣ

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθ. 2274

(10)

Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου και του εσωτερικού χώρου των καφετειών ΚΡΥΣΤΑΛ και ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ καθώς και της χρήσεώς των ως καφετειών, ευρισκομένων επί των οδών Κουντουριώτου και Ερμού (διαμπερή) στην Μυτιλήνη, φερομένων ως ιδιοκτησία ΑΤΕ και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΑΙΓΑΙΟΥ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του Ν. 1577/85 «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός» (ΦΕΚ 210/Α/85) και ειδικότερα τα άρθρα 3 και 4 (παρ. 2) αυτού, όπως τροποποιήθηκε με τις διατάξεις του Ν. 1772/88 «Τροποποίηση των διατάξεων του Ν. 1577/85 «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός» (και άλλες σχετικές διατάξεις) (ΦΕΚ 91/Α/88).

2. Το υπ' αριθ. 1/86 Π.Δ/γμα «Καθορισμός αρμοδιοτήτων Υπ. Αιγαίου» (ΦΕΚ 1/Α/86) και ειδικότερα τα άρθρα 2 (παρ. 3, εδ. ζ, περ. αα) και 5 αυτού.

3. Το υπ' αριθ. 359/86 Π.Δ/γμα «Οργανισμός Υπουργείου Αιγαίου» (ΦΕΚ 158/Α/86) και ειδικότερα το άρθρο 5 (παρ. 1, ε και παρ. 2, Ε, 8) αυτού.

4. Το υπ' αριθ. 51/1988 Π.Δ/γμα «Οργανισμός Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων» (ΦΕΚ 19/Α/88) και το άρθρο 5 (παρ. 1, εδ. γ, και παρ. 2 εδ. γ) αυτού.

5. Την υπ' αριθ. 2947/10.4.89 απόφαση του Υπουργού Αιγαίου «Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων στο Γενικό Γραμματέα και του δικαιώματος να υπογράφουν "Με εντολή Υπουργού" στους Προϊσταμένους Δ/νσεων και Τμημάτων του Υπουργείου Αιγαίου» (ΦΕΚ 246/Β/11.4.89).

6. Το από 31.12.1985 Π.Δ/γμα (ΦΕΚ 731/Δ) με το οποίο τα κτίρια αυτά χαρακτηρίσθηκαν ως διατηρητέα.

7. Την από 21.10.1986 αιτιολογική έκθεση της Δ/νσης Πολεοδομικού Σχεδιασμού, Τμήμα Παραδοσιακών Οικισμών του Υπ.ΠΕ.-ΧΩ.Δ.Ε. και την από 14.11.1986 συμπληρωματική αιτιολογική έκθεση της ίδιας Δ/νσης που κοινοποιήθηκε στους ενδιαφερόμενους.

8. Τους φακέλλους του θέματος που διεβίβασε η Δ/νση Πολεοδομικού Σχεδιασμού Τμήμα Παραδοσιακών Οικισμών με υπ' αριθ. πρωτ. ΟΙΚ/27305/1334/27.2.1989 έγγραφό της στο Τμήμα Πολιτιστικής Ανάπτυξης της Δ/νσης Περιφερειακής Ανάπτυξης του Υπ. Αιγαίου

και έλαβαν αριθ. πρωτ. 2375/6.4.1989 και 2376/6.4.1989 στο Υπουργ. Αιγαίου.

9. Το από 5.2.1990 υπόμνημα της ΑΤΕ το οποίο διεβίβασε με το υπ' αριθ. πρωτ. ΟΙΚ/29458/1926/1.3.1990 η Δ/νση Πολεοδομικού Σχεδιασμού Τμήμα Παραδοσιακών Οικισμών του Υπ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. στο Υπουργείο Αιγαίου και έλαβε τον αριθ. πρωτ. 1992/22.3.1990 Υπ. ΑΙ.

10. Το υπ' αριθ. πρωτ. 1342/28.3.1990 έγγραφο του Δήμου Μυτιλήνης προς το Υπουργείο Αιγαίου με το οποίο αποστέλλεται η υπ' αριθ. 45/7.2.1990 ομόφωνη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Μυτιλήνης και το οποίο πρωτοκολλήθηκε με αριθ. πρωτ. 2274/30.3.1990 στο Υπ. Αιγαίου.

11. Την από 13.6.90 εισήγηση του Τμήματος Πολιτιστικής Ανάπτυξης της Δ/νσης Περιφερειακής Ανάπτυξης του Υπ. Αιγαίου, αποφασίζουμε:

1. Χαρακτηρίζεται ως διατηρητέος και ο εσωτερικός χώρος των καφετειών ΚΡΥΣΤΑΛ και ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ στις οδούς Κουντουριώτου και Ερμού (διαμπερή) στη Μυτιλήνη, φερόμενα ως ιδιοκτησία της ΑΤΕ, με την αρχική επίπλωσή των και τον διάκοσμό τους, καθώς και η χρήση των ως καφετειών, επειδή αποτελούν πολύτιμη ζωντανή μνήμη της ιστορίας και της γραφικότητας της παλιάς Μυτιλήνης και παραδοσιακό χώρο ψυχαγωγίας των κατοίκων.

2. Η ισχύς της απόφασης αρχίζει από την δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Μυτιλήνη, 18 Οκτωβρίου 1990

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΣ

Αριθ. Δ12/ο/36915

(11)

Επίσκεψη από το Δημόσιο της διάνοιξης της Ε.Ο. ΣΤΑΥΡΟΥ-ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ στο Ο.Τ. 692 (Αργυροκάστρου και Αττικής) του Δήμου Χαλανδρίου Αττικής.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜ. ΕΡΓΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Τα διατάγματα ρυμοτομίας 22.2.80 (ΦΕΚ 167Δ/80) και 17.1.79 (ΦΕΚ 114 Δ/79).

2. Τις διατάξεις του Ν.Δ/τος 17.7.1923 «περί σχεδίων των πόλεων, κωμών και συνοικισμών του Κράτους και οικοδομής αυτών» (ΦΕΚ 228/16.8.1923 τ.Α').

3. Τις διατάξεις του Ν. 653/1977 «περί υποχρέωσης των παρτίδων ιδιοκτητών κ.λπ.» (ΦΕΚ 214/5.8.1977 τ.Α') όπως τροποποιήθηκαν και ισχύουν σήμερα, με τους Ν. 947/1979 ΦΕΚ 169/26.7.1979 τ.Α' και 960/1979 ΦΕΚ 194/25.8.79 τ.Α'.

4. Τις διατάξεις του άρθρου 25 παρ. 4 του Ν. 1418/1984 «Για τα δημόσια έργα και ρυθμίσεις συναφών θεμάτων».

5. Τις διατάξεις του Π.Δ/τος 69/8.2.88 ΦΕΚ 28/16.2.1988 για τον οργανισμό της Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων.

6. Την απόφαση Υ 1052/2.5.90 ΦΕΚ 311/90 του Πρωθυπουργού «περί καθορισμού αρμοδιοτήτων του αναπληρωτή Υπουργού ΠΕ-ΧΩ.Δ.Ε. αποφασίζουμε:

α) Την επίσκεψη από το Δημόσιο της διάνοιξης της Ε.Ο. ΣΤΑΥΡΟΥ-ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ στο Ο.Τ. 692 (Αττικής και Αργυροκάστρου) του Δήμου Χαλανδρίου Αττικής.

β) Τον χαρακτηρισμό της προκείμενης πολεοδομικής εφαρμογής κατεπείγουσας ανάγκης και

γ) Την κατάρτιση των στοιχείων προδικασίας που προβλέπονται από το άρθρο 5 του Ν. 653/1977, για να κινηθεί η δική καθορισμού των αποζημιώσεων για τις ιδιοκτησίες που ρυμοτομούνται.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 23 Οκτωβρίου 1990

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΣΤΕΦ. ΜΑΝΟΣ

- ΦΕΚ 1152/Δ/25-10-2005, «Τροποποίηση-συμπλήρωση της υπ' αριθ. 2274/18.10.1990 αποφάσεως Υπουργού Αιγαίου» (ΦΕΚ 625/Δ/8.11.1990)

10877

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Αρ. Φύλλου 1152

25 Οκτωβρίου 2005

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

- Συμπληρωματική αναγκαστική απαλλοτρίωση έκτασης, για τις εργασίες ολοκλήρωσης οδού προσπέλασης ιδιοκτησιών στη χ.θ. 11+600 της διπλής σιδηροδρομικής γραμμής Αγ. Θεόδωροι - Διυλιστήρια στο νομό Κορινθίας, υπέρ Ο.Σ.Ε. και με δαπάνη και μέριμνα της ΕΡΓΑ ΟΣΕ ΑΕ. 1
- Μερική ανάκληση της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης που κηρύχθηκε με την Δ. 4682/4053/11.6.69 (ΦΕΚ 125/25.6.69 τ. Δ') κοινή υπουργική απόφαση. 2
- Συμπληρωματική αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτων για τη διάνοξη της Ν.Ε.Ο. Αθηνών - Κορίνθου, περιοχή Κακιάς Σκάλας στη χ.θ. 5+900 μέχρι χ.θ. 6+100 στο Δήμο Μεγάρων Ν. Αττικής. 3
- Συμπληρωματική (2^η) αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτων για την κατασκευή του Α/Κ Πλαταμώνα από χ.θ. 8+500 έως χ.θ. 10+125 στην περιοχή του Δήμου Ολύμπου στο νομό Πιερίας. 4
- Αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτων για την κατασκευή του έργου της Εγνατίας οδού «Άξονας Εγνατίας: ποταμός Στρυμόνας - Ν. Πέραμος (120)» (Α' τμήμα από χ.θ. 0+000 έως χ.θ. 36+500) στις περιοχές των Δήμων Ελευθερούπολης, Ελευθερών, Ορφανού & Πιερών στο νομό. 5
- Αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτων για αρχαιολογικούς σκοπούς, στην Ερέτρια Ν. Ευβοίας. 6
- Αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτων για αρχαιολογικούς σκοπούς, στο Αρχαίο Θέατρο Λάρισας. 7
- Συμπληρωματική αναγκαστική απαλλοτρίωση έκτασης, για την ολοκλήρωση των έργων υποδομής της διπλής γραμμής Τιθορέας - Λειανοκλαδίου στο τμήμα από Σ.Σ. Τιθορέας έως χ.θ. 19+000 στο νομό Φθιώτιδας, υπέρ Ο.Σ.Ε. Α.Ε. και με δαπάνη και μέριμνα της ΕΡΓΑ ΟΣΕ Α.Ε. 8
- Τροποποίηση - συμπλήρωση της υπ' αριθ. 2274/18.10.1990 αποφάσεως Υπουργού Αιγαίου (ΦΕΚ.625/Δ/8.11.1990). 9

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

- Αριθμ. 1088447/6687/0010 (1)
Συμπληρωματική αναγκαστική απαλλοτρίωση έκτασης, για τις εργασίες ολοκλήρωσης οδού προσπέλασης ιδιοκτησιών στη χ.θ. 11+600 της διπλής σιδηροδρομικής γραμμής Αγ. Θεόδωροι - Διυλιστήρια στο νομό Κορινθίας, υπέρ Ο.Σ.Ε. και με δαπάνη και μέριμνα της ΕΡΓΑ ΟΣΕ Α.Ε.

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ - ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

- Έχοντας υπόψη:
1. Τις διατάξεις του ν. 2882/2001 (ΦΕΚ 17/2001 τ.Α') «Κώδικας Αναγκαστικών Απαλλοτριώσεων Ακινήτων» όπως ισχύουν.
  2. Το άρθρο 17 παραγ. 1 & 2 και άρθρο 24 παραγ. 1 του Συντάγματος.
  3. Το άρθρο 2 παραγ. 16 του ν. 2598/98 «Οργάνωση Ολυμπιακών Αγώνων - Αθήνα 2004» όπως αντικαταστάθηκε από το άρθρο 6 παραγ. 1 του ν. 2730/1999 «Σχεδιασμός, ολοκληρωμένη ανάπτυξη και Εκτέλεση Ολυμπιακών Έργων και άλλες διατάξεις» και όπως αυτό αντικαταστάθηκε και συμπληρώθηκε από το άρθρο 24 παραγ. 1, β του ν. 2741/1999 «Ενιαίος φορέας ελέγχου τροφίμων και άλλες ρυθμίσεις κ.λπ.»
  4. Τις διατάξεις του ν. 2730/1999.
  5. Το άρθρο 4 παραγ. 5 του ν. 2819/2000 Ίδρυση Εταιρείας «Ολυμπιακό Χωριό 2004 Α.Ε. «προστασία Ολυμπιακών Συμβόλων και Σημάτων και άλλες διατάξεις».
  6. Το άρθρο 4 του ν. 2833/2000 «Θέματα προετοιμασίας των Ολυμπιακών Αγώνων 2004 και άλλες διατάξεις».
  7. Τις διατάξεις των ν. 2598/1998, ν. 2730/1999 των οποίων οι διατάξεις αντικαταστάθηκαν και συμπληρώθηκαν από τους ν. 2741/1999, ν. 2819/2000 και ν. 2833/2000.
  8. Τις διατάξεις της παραγ. 1 του άρθρου 7 του Β.Δ/τος

3. Την 1322/2004 απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΡΓΑ ΟΣΕ Α.Ε.

4. Την Α.Π.45208/96/17.1.1997 κοινή υπουργική απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων.

5. Την 63041/18.2.2005 δήλωση της ΕΡΓΑ ΟΣΕ Α.Ε. σε εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 1 του ν. 2985/2002

6. Το Φ19/οικ 5039/401/10.2.2005 έγγραφο του Υπουργείου Μεταφορών και Επικοινωνιών μετά των συνημμένων του από τα οποία προκύπτει ότι έχουν τηρηθεί οι προϋποθέσεις του άρθρου 3 του ν. 2882/2001.

7. Την 14650/ΔΙΟΕ 85/17.3.2004 (ΦΕΚ 754/19.5.2004 τ.Δ') κοινή απόφαση του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών, σχετικά με ανάθεση αρμοδιοτήτων στους Υφυπουργούς, αποφασίζουμε:

Κηρύσσουμε τη συμπληρωματική αναγκαστική απαλλοτριώση, για λόγους δημόσιας ωφέλειας και ειδικότερα για την ολοκλήρωση των έργων υποδομής της διπλής γραμμής Τηθωρέας - Λειανοκλαδίου στο τμήμα από Σ.Σ. Τηθωρέας έως χ.θ. 19+000 στο νομό Φθιώτιδας, υπέρ ΟΣΕ Α.Ε. και με δαπάνη και μέριμνα της ΕΡΓΑ ΟΣΕ Α.Ε. έκτασης συνολικού εμβαδού 213.970,73 μ που βρίσκεται στην περιοχή του νομού Φθιώτιδας και εκκονίζεται: α) για τη χ.θ. 0+000 έως χ.θ. 19+000 στο από Ιουλίου 2003 με κλίμακα 1:1000 και με αριθ. σχεδίου 46L/1 κτηματολογικό διάγραμμα και στον αντίστοιχο κτηματολογικό πίνακα τα οποία έχει συντάξει ο Δ. Τσοτσόρος και στο από Ιουλίου 2003 με κλίμακα 1:1000 και αριθ. σχεδίου 46L/3 κτηματολογικό διάγραμμα και στον αντίστοιχο κτηματολογικό πίνακα τα οποία έχει συντάξει η Μ. Ιωαννίδου και στο από Ιουλίου 2003 με κλίμακα 1:1000 και αριθ. σχεδίου 46L/2 κτηματολογικό διάγραμμα το οποίο έχει συντάξει ο Δ. Τσοτσόρος και β) για τη χ.θ. 14+225 έως χ.θ. 176+000 στο από 27.2.2003 με κλίμακα 1:1000 και αριθ. σχεδίου 46L/Δ.Τ/1 κτηματολογικό διάγραμμα και στον αντίστοιχο κτηματολογικό πίνακα τα οποία έχει συντάξει ο Π. Σταμάτης. Όλα τα ανωτέρω κτηματολογικά στοιχεία έχουν συνταχθεί για λογαριασμό της ΕΡΓΑ ΟΣΕ Α.Ε. και έχουν ληφθεί υπόψη στο Φ19/οικ 5039/401/10.2.2005 έγγραφο του Υπουργείου Μεταφορών και Επικοινωνιών. Η απαλλοτριώση κηρύσσεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 1 του ν. 2985/2002 και με τον όρο ότι ο υπέρ ου πρέπει να καταθέσει σε προθεσμία τριών (3) μηνών από την κοινοποίηση της πράξης εγγυητική επιστολή αναγνωρισμένου πιστωτικού ιδρύματος για το 20% της προβλεπόμενης δαπάνης. Αν η επιστολή αυτή δεν κατατεθεί εμπρόθεσμα, εφαρμόζεται αναλόγως η παράγραφος 2 του άρθρου 11 του Κώδικα Αναγκαστικών Απαλλοτριώσεων Ακινήτων (ν. 2882/2001). Αν ο υπέρ ου δεν προβεί στη συντέλεση στις νόμιμες προθεσμίες, η εγγυητική επιστολή καταπίπτει υπέρ του Δημοσίου και των αναγνωρισμένων δικαιούχων σε ποσοστό 50% για τον καθένα.

Στην έκταση που απαλλοτριώνεται προβάλλουν δικαιώματα κυριότητας σε 1) Σουσίνας Αναστάσιος, 2) Κληρ. Σπαθάρια, 3) Γάκης Σωκράτης κ.λπ.

Στην έκταση που απαλλοτριώνεται δεν περιλαμβάνονται οι εκτάσεις εκείνες οι οποίες στα κτηματολογικά στοιχεία φέρονται ότι ανήκουν στο Δημόσιο

Η απαλλοτριώση κηρύσσεται υπέρ της Ο.Σ.Ε. Α.Ε. και με μέριμνα και δαπάνη της ΕΡΓΑ ΟΣΕ Α.Ε.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 11 Οκτωβρίου 2005

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Π. ΔΟΥΚΑΣ

ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ
ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ
Μ. ΛΙΑΠΗΣ

Αριθμ. ΔΠΕ/8768 (9)
Τροποποίηση - συμπλήρωση της υπ' αριθ. 2274/18.10.1990 αποφάσεως Υπουργού Αιγαίου (ΦΕΚ 625/Δ/8.11.1990).

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΑΙΓΑΙΟΥ ΚΑΙ ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του Ν. 1577/85 «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός» (ΦΕΚ 210/Α/1985) και ειδικότερα το άρθρο 4 (παρ. 2) αυτού, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 3 του ν. 2831/2000 «Τροποποίηση των διατάξεων του ν. 1577/85 «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός» και άλλες πολεοδομικές διατάξεις» (ΦΕΚ 140/Α/13.6.2000).

2. Το άρθρο 90 του «Κώδικα για την Κυβέρνηση και τα Κυβερνητικά Όργανα» που κυρώθηκε με το αρ. πρώτο του π.δ. 63/2005.

3. Το υπ' αριθμ. 1/86 π.δ. «Καθορισμός αρμοδιοτήτων Υπουργείου Αιγαίου» (ΦΕΚ 1/Α/1986) και ειδικότερα τα άρθρα 2 (παρ. 3, εδ. ζ, περ. αα) και 5 αυτού, όπως συμπληρώθηκε με το 326/2000 π.δ. (ΦΕΚ 276/Α/13.6.2000) και ειδικότερα το άρθρο 2 αυτού.

4. Το αριθμ. 110/2001 π.δ. «Οργανισμός Υπουργείου Αιγαίου» (ΦΕΚ 101/Δ/2001) και ειδικότερα στο άρθρο 5 αυτού

5. Την υπ' αριθμ. 8555/27.11.1990 κοινή απόφαση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης και Αιγαίου «Πράξεις και έγγραφα αρμοδιότητας του Υπ. Αιγαίου, που εξαιρούνται από τους περιορισμούς της διάταξης του άρθρου 81, παρ. 1 του ν. 1892/1990» (ΦΕΚ 741/Β/29.11.1990).

6. Την αριθ. ΔΔΟ/Φ. 10122/2205/8.3.1999 (ΦΕΚ 209/Β/13.3.1999) Απόφαση Υπουργού Αιγαίου «Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων στον Γενικό Γραμματέα, στους Προϊσταμένους Διευθύνσεων και Τμημάτων του Υπουργείου Αιγαίου» και του δικαιώματος να υπογράφουν με «Εντολή Υπουργού».

7. Την αριθμ. 2274/18.10.1990 (ΦΕΚ 625,8.11.1990) απόφαση Υπουργού Αιγαίου «Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου και του εσωτερικού χώρου των καφενείων ΚΡΥΣΤΑΛ και ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ καθώς και της χρήσεως των ως καφενείων, ευρισκομένων επί των οδών Κουντουριώτου και Ερμού (διαμερής) στην Μυτιλήνη, φεραμένων ως ιδιοκτησία ΑΤΕ και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης».

8. Το από 26.5.2005 αίτημα της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος (αριθ. πρωτ. 7400/58.2.2005 του Υπουργείου Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής).

9. Το αριθ. πρωτ. 384/2.6.2001 έγγραφο της 8ης Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων του ΥΠΠΟ αναφορικά με την αξιολόγηση της επίπλωσης των διατηρητέων κτιρίων - καφενείων με την επωνυμία «ΚΡΥΣΤΑΛ» και «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ».

10. Τις αριθμ. 498/18.10.2000 και 300/16.5.2005 αντίστοιχες αποφάσεις του Δημοτικού Συμβουλίου Μυτιλήνης.

11. Την από 31.8.2005 Αιτιολογική Έκθεση της Υπηρεσίας μας που κοινοποιήθηκε στην Α.Τ.Ε. με το αρ. πρωτ. ΔΠΕ/7400/31.8.2005 έγγραφο μας.

12. Την από 23.9.2005 απάντηση της Α.Τ.Ε.

13. Τις από 6.10.2005 παρατηρήσεις της Υπηρεσίας μας.

14. Το γεγονός ότι από τις κανονιστικές διατάξεις αυτής της απόφασης δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του Κρατικού προϋπολογισμού και του οικείου Ο.Τ.Α., αποφασίζουμε:

1. Την τροποποίηση και συμπλήρωση της υπ' αριθμ. 2274/18.10.1990 (ΦΕΚ 625Δ/8.11.1990) απόφασης του Υπουργείου Αιγαίου ως προς το χαρακτηρισμό ως διατηρητέας της χρήσης του καφενείου ΚΡΥΣΤΑΛ που βρίσκεται επί των οδών Κουντουριώτου και Ερμού στη Μυτιλήνη, φερομένου ως ιδιοκτησία της Α.Τ.Ε., ώστε να επιτρέπονται οι προβλεπόμενες από το π.δ. της 2.9.1988 (ΦΕΚ 869/Δ/5.12.1988) χρήσεις στην περιοχή όπου αυτό ευρίσκεται με εξαίρεση τις ακόλουθες: α) κατοικίες, β) επαγγελματικά εργαστήρια, γ) εσπιατόρια, δ) κέντρα διασκέδασης, ε) ταβέρνες, στ) ξενοδοχεία, ζ) λοιπές τουριστικές εγκαταστάσεις, η) χώροι συνάντησης καινού, θ) χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων.

Η κήρυξη ως διατηρητέας της χρήσης τού με την επωνυμία «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ» καφενείου, του συνεχόμενου προς το «ΚΡΥΣΤΑΛ» διατηρείται προκειμένου μετά την αναγκαία επισκευή και συντήρηση και την εντεύθεν λειτουργία του, να συντελέσει στην διατήρηση ζωντανής της μνήμης, της ιστορίας και γραφικότητας της παλιάς Μυτιλήνης και του παραδοσιακού χώρου ψυχαγωγίας των κατοίκων.

2. Κατά τα λοιπά ισχύουν οι διατάξεις του από 12.11.1985 Π. Διατάγματος (ΦΕΚ 731/Δ/31.12.1985) με το οποίο χαρακτηρίστηκε το κτίριο (αριθ. καρτέλας 8 και 9, τομέας 10 περιοχή Λιμάνι) ως διατηρητέο, καθώς και η αριθ. 2274/18.10.1990 (ΦΕΚ 625/Δ/8.11.1990) απόφαση Υπουργού Αιγαίου κατά το μέρος που δεν τροποποιείται ή συμπληρώνεται με την παρούσα.

3. Η ισχύς της παρούσας απόφασης αρχίζει από τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Μυτιλήνη, 11 Οκτωβρίου 2005

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Α. ΠΑΥΛΙΔΗΣ

- ΦΕΚ 225/Β'/05-04-1996, «Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και έργου τέχνης του Α' Γυμνασίου Μυτιλήνης, ιδ. του Δήμου Μυτιλήνης»

2257

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αρ. Φύλλου 225

5 Απριλίου 1996

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Άδεια λειτουργίας (ανανέωση), έπειτα από μηχ/κό εκσυγχρονισμό και αλλαγή επωνυμίας, στο όνομα της νέας δικαιούχου ΦΑΡΜΑΝΕΛ ΕΠΕ, του εργοστασίου παραγωγής φαρμακευτικών και καλλυντικών προϊόντων της ΦΑΜΑΡ Α.Β.Ε. στη Κοινότητα Σχηματαρίου, του Νομού Βοιωτίας	1
Ίδρυση Τμημάτων Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Κομμωτών	2
Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και έργου τέχνης του Α' Γυμνασίου Μυτιλήνης, ιδ. του Δήμου Μυτιλήνης	3
Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου, του κτιρίου επί της οδού 21ης Μαρτίου αρ. 462, 460, 458 στην Λευκίμη Κέρκυρας	4
Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και έργου τέχνης, του κτιρίου Παρθενοναγωγείου Μυτιλήνης, ιδ. Δήμου Μυτιλήνης	5
Χαρακτηρισμός ως α) ιστορικού διατηρητέου μνημείου, του κτιρίου ιδ. Ζερβού, στην οδό 21ης Μαρτίου 359 στην Λευκίμη Κέρκυρας και β) ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του κελύφους του ισόγειου κτίσματος επί της οδού 21ης Μαρτίου 361 στην Λευκίμη Κέρκυρας	6
Σύσταση Νομικού Προσώπου στην Κοινότητα Άνω Πεδινών Ν. Ιωαννίνων με την επωνυμία «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΘ ΠΕΔΙΝΩΝ	7
Κύρωση αναμ/σης ΟΔ του αγρ/τος Ξιφιακής Ν. Πέλλας έτους 1989	8
Σύσταση Νομικού Προσώπου στο Δήμο Δομοκού Νομού Φθιώτιδας, με την επωνυμία Σχολική Επιτροπή Ενιαίας Σχολικής Μονάδας Νηπιαγωγείου Δημοτικού Σχολείου	9
Σύσταση αμιγούς Δημοτικής Επιχείρησης Τουριστικής Πολιτιστικής και Ανάπτυξης Ιερισσού Ν. Χαλκιδικής	10
Μετονομασία Σχολών ΤΕΚ σε Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ)	11
Ίδρυση Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης	12

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Αριθ. Φ6.48/1201/85 (1)
 Άδεια λειτουργίας (ανανέωση), έπειτα από μηχ/κό εκσυγχρονισμό και αλλαγή επωνυμίας, στο όνομα της νέας δικαιούχου ΦΑΡΜΑΝΕΛ ΕΠΕ, του εργοστασίου παραγωγής φαρμακευτικών και καλλυντικών προϊόντων της ΦΑΜΑΡ Α.Β.Ε. στη Κοινότητα Σχηματαρίου, του Νομού Βοιωτίας.

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

- Τις διατάξεις των Νόμων ΔΚΣΤ/1912, 6422/1934, 3214/1955 και 4481/1965, του Ν.Δ. 1150/1949, του Α.Ν. 207/1967, του από 15.10.1922 Β.Δ/τος, του από 16.3.1950 Β. Δ/τος, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με το από 24.11.53 όμοιο του Ν.Δ. 96/2.8.1973 καθώς και του Π.Δ. 369/89 (ΦΕΚ 172/Α/16.8.89) για τον Οργανισμό της Γενικής Γραμματείας Βιομηχανίας.
- Την 19606/26.11.93 απόφαση του Υφυπουργού ΒΕΤ περί μεταβιβάσεως του δικαιώματος υπογραφής στον Γεν. Γραμματέα και τους
- Την ΚΥΑ με αριθμό 33361/5.9.91 (ΦΕΚ 703/Β/5.9.91) άρθρο 12 παρ. 13 -Μεταβίβαση εξουσίας υπογραφής σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 1 του Ν. 1943/91-.
- Τις κοινές αποφάσεις των Υπουργών Βιομηχανίας και Ενέργειας και Κοινωνικών Υπηρεσιών με αριθμό 36269/1179/15.1.74 και με αριθμό Α6/829/78.
- Την απόφασή μας με αριθμό 555/30/Φ6/3.5.91 (ΦΕΚ 451/Β/25.6.91), με την οποία χορηγήθηκε άδεια λειτουργίας στο ανωτέρω εργοστάσιο, διάρκειας τριών ετών, για μηχ/τα ισχύος 367,02 HP & 22,50 KW, αξίας 43.150.420 δρχ., όπως αυτή τροποποιήθηκε με την 11369/1746 Φ6/15.1.92 ως προς την επωνυμία στο όνομα της ΦΑΜΑΡ ΑΒΕ.
- Αίτηση της ΦΑΡΜΑΝΕΛ ΕΠΕ από 28.2.95 για χορήγηση άδειας λειτουργίας, έπειτα από μηχ/κή επέκταση, στο εργοστάσιο της παραγωγής φαρμακευτικών και καλλυντικών προϊόντων και αλλαγή επωνυμίας.
- Τα σχεδιαγράμματα που έχουν υποβληθεί για έγκριση με την αίτηση καθώς και τα λοιπά δικαιολογητικά στοιχεία.
- Την από 27.3.95 εισήγηση της Υπηρεσίας μας και τη γνωμάτευση του Ε.Ο.Φ. με αριθμό Ο-1023/21/27.11.95, αποφασίζουμε:
  - Χορηγούμε άδεια λειτουργίας (ανανέωση), διάρκειας τριών (3) ετών, έπειτα από μηχ/κό εκσυγχρονισμό, του ερ-

Άρθρο 4

Η εσωτερική λειτουργία και διάρθρωση των ιδρυσμένων τμημάτων καθορίζονται με τον Κανονισμό Λειτουργίας Σχολών και Τμημάτων Μετεκπαίδευσης και Επιμόρφωσης Εργαζομένων.

Άρθρο 5

Κάλυψη Δαπάνης

Από την Απόφαση αυτή δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του προϋπολογισμού του Νομικού Προσώπου Ο.Α.Ε.Δ.

Κάθε άλλη λεπτομέρεια αναγκαία για την εκτέλεση της παρούσης ρυθμίζεται με απόφασή μας.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 8 Μαρτίου 1996

Ο Α' Αντιπρόεδρος
Γ. ΑΑΝΤΖΟΥΡΑΚΗΣ

Αριθ. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/864/14572 (3)

Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου κα έργου τέχνης του Α' Γυμνασίου Μυτιλήνης, ιδ. του Δήμου Μυτιλήνης.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις:

α) Του Ν. 1558/85 «περί Κυβέρνησης και Κυβερνητικών Όργάνων» που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 137/τ. Α'/26.7.85.

β) Του άρθρου 52 του Ν. 5351/1932 «Περί Αρχαιοτήτων», όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 και 17 του Ν.Δ. 216/1943 και τροποποιήθηκε με το άρθρο 32 παρ. 5 του Ν. 1337/1983 και ισχύει.

γ) Του Ν. 1469/50 «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830».

δ) Του Ν. 2039 «περί Κύρωσης της Σύμβασης για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης» (ΦΕΚ 61/Α/13.4.92).

ε) Του Π.Δ. 941/77 «περί Οργανισμού του ΥΠΠΕ».

2. Την Διυπουργική απόφαση ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/11536/10.3.92 «Παράλληλη άσκηση αρμοδιοτήτων από τον Υπουργό Πολιτισμού και τους Προϊσταμένους Υπηρεσιών του ίδιου Υπουργείου (ΦΕΚ 210/τ. Β'/24.3.92).

3. Την ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/49095/30.10.91 (ΦΕΚ 987/τ. Β'/28.11.91 Υπουργική Απόφαση «Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων Υπουργού και δικαιώματος υπογραφής «Με εντολή Υπουργού» στους Γεν. Γραμματείς, Γεν. Δ/ντές και Προϊσταμένους των Δ/νσεων, Τμημάτων και Γραφείων της Κεντρικής Υπηρεσίας του ΥΠ.Π.Ο.

4. Το Π.Δ. 161/26.4.84 (ΦΕΚ 54/τ. Α'/30.4.84) «περί ανακατανομής αρμοδιοτήτων των Υπουργείων ΥΠΠΕ – ΥΧΟΠ».

5. Όλα τα στοιχεία του φακέλου.

6. Την ομόφωνη γνώμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτ. Μνημείων με αριθμό 4/8.2.96, αποφασίζουμε:

Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο και ως έργο τέχνης το Α' Γυμνάσιο Μυτιλήνης ιδιοκτησίας του Δήμου Μυτιλήνης, γιατί είναι αξιόλογο δείγμα νεοκλασικής αρχιτεκτονικής με πλούσια αρχιτεκτονικά και διακο-

σμητικά στοιχεία, συνδέεται με την πνευματική και πολιτιστική ιστορία του νησιού και είναι σημαντικό για την μελέτη της ιστορίας της Αρχιτεκτονικής.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 4 Μαρτίου 1996

Με εντολή Υπουργού
Ο Προϊστάμενος Τμήματος
ΔΑΝ. ΟΡΦΑΝΟΥΔΑΚΗΣ

Αριθ. ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1007/14607

(4)

Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου, του κτιρίου επί της οδού 21ης Μαρτίου αρ. 462, 460, 458 στην Λευκίμη Κέρκυρας.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις:

α) Του Ν. 1558/85 «περί Κυβέρνησης και Κυβερνητικών Όργάνων» που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 137/τ. Α'/26.7.85.

β) Του άρθρου 52 του Ν. 5351/1932 «Περί Αρχαιοτήτων», όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 και 17 του Ν.Δ. 216/1943 και τροποποιήθηκε με το άρθρο 32 παρ. 5 του Ν. 1337/1983 και ισχύει.

γ) Του Ν. 1469/50 «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830».

δ) Του Ν. 2039 «περί Κύρωσης της Σύμβασης για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης» (ΦΕΚ 61/Α/13.4.92).

ε) Του Π.Δ. 941/77 «περί Οργανισμού του ΥΠΠΕ».

2. Την Διυπουργική απόφαση ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/11536/10.3.92 «Παράλληλη άσκηση αρμοδιοτήτων από τον Υπουργό Πολιτισμού και τους Προϊσταμένους Υπηρεσιών του ίδιου Υπουργείου (ΦΕΚ 210/τ. Β'/24.3.92).

3. Την ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/49095/30.10.91 (ΦΕΚ 987/τ. Β'/28.11.91 Υπουργική Απόφαση «Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων Υπουργού και δικαιώματος υπογραφής «Με εντολή Υπουργού» στους Γεν. Γραμματείς, Γεν. Δ/ντές και Προϊσταμένους των Δ/νσεων, Τμημάτων και Γραφείων της Κεντρικής Υπηρεσίας του ΥΠ.Π.Ο.

4. Το Π.Δ. 161/26.4.84 (ΦΕΚ 54/τ. Α'/30.4.84) «περί ανακατανομής αρμοδιοτήτων των Υπουργείων ΥΠΠΕ – ΥΧΟΠ».

5. Όλα τα στοιχεία του φακέλου.

6. Την ομόφωνη γνώμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτ. Μνημείων με αριθμό 6/29.2.96, αποφασίζουμε:

Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, το κτίριο επί της οδού 21ης Μαρτίου αρ. 462, 460, 458 στην Λευκίμη Κέρκυρας, γιατί αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα πολυκατοικίας των αρχών του αιώνα, σημαντικό για την μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής, στην περιοχή της Κέρκυρας.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 12 Μαρτίου 1996

Με εντολή Υπουργού
Ο Προϊστάμενος Τμήματος
ΔΑΝ. ΟΡΦΑΝΟΥΔΑΚΗΣ

➤ **Καρτέλα Γυμνασίου, από το ηλεκτρονικό Αρχείο του ΥΠΠΟ**

ΔΙΑΡΚΗΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΚΗΡΥΓΜΕΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

[Νέα Αναζήτηση](#) | [Συμβουλές Αναζήτησης](#) | [Πληροφορίες](#) | www.culture.gr

[Εκτύπωση Κάρτης](#) | [Επιστροφή](#)

Αριθμός Υπουργικής Απόφασης - Αριθμός ΦΕΚ	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙ/ΛΠ/Γ/864/14572/4-3-1996 - ΦΕΚ 225/Β/5-4-1996					
Τίτλος ΦΕΚ	Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και ως έργου τέχνης του Α' Γυμνάσιο Μυτιλήνης, ιδιοκτησίας του Δήμου Μυτιλήνης.					
Κείμενο	"Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο και ως έργο τέχνης το Α' Γυμνάσιο Μυτιλήνης ιδιοκτησίας του Δήμου Μυτιλήνης, γιατί είναι αξιόλογο δείγμα νεοκλασικής αρχιτεκτονικής με πλούσια αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά στοιχεία, συνδέεται με την πνευματική και πολιτιστική ιστορία του νησιού και είναι σημαντικό για την μελέτη της Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής". N 1469/1950					
Χάρτες - Πατήστε πάνω στις μικρογραφίες, για να εμφανιστούν οι χάρτες						
Παρατηρήσεις						
Τελευταία Ενημέρωση	21-04-2008					
Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία που αντιστοιχούν στο ΦΕΚ						
Όνομασία	Περ Ενότητα Δήμος Δημ Ενότητα Κοινότητα Οικισμός Είδος Μνημείου					
Κτίριο Α' Γυμνασίου Μυτιλήνης, ιδ. του δήμου	ΛΕΣΒΟΥ	ΛΕΣΒΟΥ	ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ	Μυτιλήνης	Μυτιλήνη	Αστικά Κτίρια Κτίσματα Κοινής Ωφελείας

- ΦΕΚ 159/Β'/22-03-1988, «Χαρακτηρισμός Ι. Ναού Αγ. Θεράποντα ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου»

1513

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 22 ΜΑΡΤΙΟΥ 1988	ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 159
--------------------------	----------------	-----------------------

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Σύσταση Δημοτικής Επιχείρησης Υγρών Καυσίμων Δήμου Κάσου	1
Συγκρότηση του συμβουλίου απολύσεως των αιρετών δημοτικών και κοινοτικών αρχόντων	2
Κατανομή 924 τόνων μέλασσας των 49.000 τόνων απόφασης Υπουργού Οικονομικών 19546/4911/5.10.1987	3
Παράταση ισχύος της 37596/2403/1965 απόφασης καθορισμού αμοιβής φορτ/τών λιμένα Ραφήνας για διαφύγουσα εργασία	4
Υπαγωγή του τακτικού προσωπικού της Ελληνικής Οδο-ντριατρικής Ομοσπονδίας στις διατάξεις του άρθρου 11 του Ν.Δ. 4277/1962 και στην ασφάλιση του ΙΚΑ-Ε-TEAM	5
Αύξηση των συντάξεων του Ταμείου Συντάξεων Εκτελωνιστών	6
Χαρακτηρισμός του Ι. Ναού Αγίου Θεράποντος Μυτιλήνης ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου	7
Χαρακτηρισμός οικίας Δημ. Παπαβασιλείου στην Παροικιά Πάρου ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου	8
Χαρακτηρισμός του Κάστρου της Χώρας Φολεγάνδρου ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου	9
Διαπίστωση σύστασης θέσης διοικ. υπαλλήλου στην κοινότητα Μάνδρας Ν. Ξάνθης	10
Σύσταση θέσεων διοικητικού προσωπικού στο Μαρτίνο Μορφωτικό Κέντρο Ν. Πειραιά	11
Τροποποίηση της 38/1987 απόφασης του Δημοτικού Συμβουλίου Πρέβεζας περί συστάσεως ιδίου νομικού προσώπου με την επωνυμία «Δημοτικό Ωδείο Πρέβεζας»	12
Δημοσίευση έκθεσης εκτιμήσεως περιουσιακών στοιχείων Δήμου Χίου	13
Τροποποίηση και συμπλήρωση της αριθ. ΥΓ 795/87 απόφασης του Νομάρχη Χίου για καθορισμό χρήσης νερών σε θαλάσσιες περιοχές Δήμου Χίου και Κοινότητας Θυμαριών 14	
Διορθώσεις Σφαλμάτων	
Διόρθωση σφαλμάτων στην 61093/6.11.87 απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών	15
Διόρθωση σφαλμάτων στην 65448/6.11.87 απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών	16
Διόρθωση σφαλμάτων στην 70802/6.11.87 απόφαση Υπουργού Εσωτερικών	17

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Αριθ. 12933 (1)
Σύσταση Δημοτικής Επιχείρησης Υγρών Καυσίμων Δήμου Κάσου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 246 του Π.Δ/τος 76/85 (Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας).
2. Την απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών 25027/9.4.1984 που δημοσιεύτηκε στο 244/19.4.84 ΦΕΚ τ.Β'.
3. Την απόφαση του δημοτικού συμβουλίου Κάσου του Νομού Δωδεκανήσου 52/86, αποφασίζουμε:
  1. Συνιστάται στο Δήμο Κάσου του Νομού Δωδεκανήσου Επιχείρηση με την επωνυμία «ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΠΡΑΤΗΡΙΟ ΕΜΠΟΡΙΑΣ ΥΓΡΩΝ ΚΑΥΣΙΜΩΝ ΚΑΣΟΥ» ως ίδιο νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου το οποίο διέπεται από τις διατάξεις των άρθρων 246 έως 253, 256, 260 και 272 του Π.Δ/τος 76/85 (Δημοτικός και Κοινοτικός Κώδικας).
  2. Σκοπός της Επιχείρησης είναι:

Η διακίνηση και η εμπορία υγρών καυσίμων και γαλακτιού στο νησί της Κάσου.
  3. Η Επιχείρηση διοικείται από εξαμελές (6) διοικητικό συμβούλιο, που τα μέλη του ορίζονται μαζί με αναπληρωτές από το δημοτικό συμβούλιο.

Από τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, δύο (2) είναι αιρετοί εκπρόσωποι του Δήμου Κάσου ένας είναι εκπρόσωπος του Γεωργικού Πιστωτικού Συν/σμού Κάσου και τα υπόλοιπα τρία (3) μέλη είναι δημότες ή κάτοικοι του Δήμου Κάσου που έχουν πείρα ή γνώσεις σχετικές με το αντικείμενο της Επιχείρησης.

Στα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου προστίθεται και εκπρόσωπος των εργαζομένων (χωρίς αλλαγή της συστατικής πράξης) όταν η επιχείρηση απασχολεί περισσότερους από είκοσι εργαζομένους.
  4. Η διάρκεια της επιχείρησης είναι τριάντα (30) χρόνια από τη δημοσίευση της απόφασης αυτής στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.
  5. Έδρα της Επιχείρησης είναι ο Δήμος Κάσου του Νομού Δωδεκανήσου.
  6. Τα περιουσιακά στοιχεία που διαθέτει ο Δήμος Κάσου στην Επιχείρηση όπως αποτιμήθηκαν σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 9 του Ν. 2190/20 είναι:

(α) Η κυριότητα οικοπέδου ιδιοκτησίας του Δήμου Κάσου εμβαδού 1630 τ.μ. αξίας 1.206.200 δρχ. σύμφωνα με το τοπογραφικό διάγραμμα του μηνός του έτους που συντάχθηκε.
  7. Ο Δήμος Κάσου διαθέτει στην Επιχείρηση χρηματικό ποσό δραχμές, 500.000 ως αρχικό κεφάλαιό της.
  8. Πόροι της Επιχείρησης είναι τα έσοδα από την πώληση των

4. Τις διατάξεις του άρθρου 30 του Ν. 1027/80, όπως ισχύουν μετά την αντικατάστασή τους με το άρθρο 7 του Ν. 1275/82 (ΦΕΚ 100/1982 τ.Α') καθώς και τις διατάξεις του άρθρου 43 του Ν. 1469/84 (ΦΕΚ 111/84 τ.Α').

5. Τη γνώμη του Διοικητικού Συμβουλίου του Ταμείου Συντάξεων Εκτελωνιστών, όπως διατυπώθηκε στην από 9.12.1987 συνεδρίασή του, αποφασίζουμε:

Τη γενική αύξηση των συντάξεων που χορηγεί το Ταμείο Συντάξεων Εκτελωνιστών από 1.1.1988 κατά ποσοστό 15%.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 26 Φεβρουαρίου 1988

ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
Ν. ΡΙΖΟΓΙΑΝΝΗΣ

Αριθ. ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/142/9 (7)

Χαρακτηρισμός του Ι. Ναού Αγίου Θεράποντος Μυτιλήνης ως ιστορικού διατηρητέου Μνημείου.

Η ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Έχοντας υπόψη:

1. Την Υ.Α. Ο-Ε/Φ09/32530/8.8.86 (ΦΕΚ 548/Β/12.8.86) για «Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων Υπουργού και δικαιώματος υπογραφής «Με Εντολή Υπουργού» στο Γενικό Γραμματέα, στον Ειδικό Γραμματέα Διοικητικού Τομέα Πολιτιστικής Κληρονομιάς και στους Προϊσταμένους Διευθύνσεων, Τμημάτων και Γραφείων της Κεντρικής Υπηρεσίας του ΥΠΠΟ».

2. Τις διατάξεις του άρθρου 52 του Κ.Ν. 5351/1932 «Περί Αρχαιοτήτων» σε συνδυασμό με τις διατάξεις του Νόμου 1469/50 «Περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830» και

3. Τη Γνωμοδότηση του Τοπικού Συμβουλίου Μνημείων, όπως διατυπώθηκε στην 11/20.10.87 Συνεδρίαση του, αποφασίζουμε:

Χαρακτηρίζουμε τον Ιερό Ναό του Αγίου Θεράποντος στη Μυτιλήνη ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο δεδομένου ότι πρόκειται για χαρακτηριστικό δείγμα της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής του 19ου αιώνα, εποχής ακμής του Ελληνικού στοιχείου στη Μυτιλήνη.

Ο ναός, είναι εγγεγραμμένος σταυροειδής με κεντρικό τρούλλο και τέσσερις γωνιακούς τρουλλίσκους, έχει κτισθεί από λαξευτή πέτρα και φέρει χαρακτηριστικό ανάγλυφο διάκοσμο, στον οποίο συνδυάζονται στοιχεία υστερογοθικά, νεοκλασσικά και μπαρόκ.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 12 Φεβρουαρίου 1988

Με εντολή Υπουργού
Ο Ειδικός Γραμματέας
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΘΩΜΑΣ

Αριθ. ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/2179/31 (8)

Χαρακτηρισμός οικίας Δημ. Παπαβασιλείου στην Παροικιά Πάρου ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου.

Η ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Έχοντας υπόψη:

1) Την Υ.Α. Ο-Ε/Φ09/32530/8.8.86 (ΦΕΚ 548/Β/

12.8.86) για «Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων Υπουργού και Δικαιώματος υπογραφής «Με εντολή Υπουργού» στο Γενικό Γραμματέα, στον Ειδικό Γραμματέα Διοικητικού Τομέα Πολιτιστικής Κληρονομιάς και στους Προϊσταμένους Διευθύνσεων, Τμημάτων και Γραφείων της Κεντρικής Υπηρεσίας του ΥΠΠΟ».

2) Τις διατάξεις του άρθρου 52 του Κ.Ν. 5351/1932 «Περί Αρχ/των» και

3) Τη Γνωμοδότηση του Τοπικού Συμβουλίου Μνημείων Νήσων, όπως διατυπώθηκε στην 12/10.11.87 Συνεδρίαση του, αποφασίζουμε:

Χαρακτηρίζουμε την οικία Δημητρίου Α. Παπαβασιλείου στην οδό Λοχαγού Κορτιάνου στην Παροικιά Πάρου ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, διότι αποτελεί δείγμα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και συνδέεται με τη νεώτερη ιστορία της Πάρου, μάλιστα δε με τη ζωή και τη δράση των μελών της Παριανής οικογένειας του Νικολάου Μαυρογένη, του γνωστού ηγεμόνα της Μολδοβλαχίας.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 12 Φεβρουαρίου 1988

Με εντολή Υπουργού
Ο Ειδικός Γραμματέας
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΘΩΜΑΣ

Αριθ. ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/2178/32 (9)

Χαρακτηρισμός του Κάστρου της Χώρας Φολεγάνδρου ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου.

Η ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Έχοντας υπόψη:

1) Την Υ.Α. Ο-Ε/Φ09/32530/8.8.86 (ΦΕΚ 548/Β/12.8.86) για «Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων Υπουργού και Δικαιώματος υπογραφής «Με εντολή Υπουργού» στο Γενικό Γραμματέα, στον Ειδικό Γραμματέα Διοικητικού Τομέα Πολιτιστικής Κληρονομιάς και στους Προϊσταμένους Διευθύνσεων, Τμημάτων και Γραφείων της Κεντρικής Υπηρεσίας του ΥΠΠΟ».

2) Τις διατάξεις του άρθρου 52 του Κ.Ν. 5351/1932 «Περί Αρχ/των» και

3) Τη Γνωμοδότηση του Τοπικού Συμβουλίου Μνημείων Νήσων, όπως διατυπώθηκε στην 12/10.11.87 Συνεδρίαση του, αποφασίζουμε:

Χαρακτηρίζουμε το Κάστρο της Χώρας Φολεγάνδρου ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο με ζώνη προστασίας, η οποία σημειώνεται στο συνημμένο τοπογραφικό διάγραμμα με τα στοιχεία Α Β Γ Δ. Το Κάστρο Φολεγάνδρου αποτελεί τον πρωταρχικό πυρήνα του οικισμού της Χώρας και οικοδομήθηκε κατά το δεύτερο μισό του 16ου αιώνα. Πρόκειται για οχυρωμένο οικισμό που αποτελείται από διάφορες κατοικίες με ανεξάρτητη είσοδο ανά όροφο. Ο εξωτερικός τοίχος των οικιών αυτών αποτελεί ταυτόχρονα και το αμυντικό τείχος. Είναι από τους λίγους οχυρωμένους οικισμούς που διατηρεί αναλλοίωτα τα βασικά του χαρακτηριστικά και πολλά από τα αρχικά του στοιχεία.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 12 Φεβρουαρίου 1988

Με εντολή Υπουργού
Ο Ειδικός Γραμματέας
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΘΩΜΑΣ

➤ **Καρτέλα Ιερού Ναού Αγ. Θεράποντα, από το ηλεκτρονικό Αρχείο του ΥΠΠΟ**

ΔΙΑΡΚΗΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ
ΤΩΝ ΚΗΡΥΓΜΕΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

[Νέα Αναζήτηση](#) | [Συμβουλές Αναζήτησης](#) | [Πληροφορίες](#) | www.culture.gr

[Εκτύπωση Κάρτης](#) | [Επιστροφή](#)

Αριθμός Υπουργικής Απόφασης - Αριθμός ΦΕΚ	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/142/9/12-2-1988 - ΦΕΚ 159/Β/22-3-1988					
Τίτλος ΦΕΚ						
Κείμενο	<p>"Χαρακτηρίζουμε τον Ιερό Ναό Αγίου Θεράποντος στη Μυτιλήνη ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο δεδομένου ότι πρόκειται για χαρακτηριστικό δείγμα της εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής του 19ου αιώνα, εποχή ακμής του ελληνικού στοιχείου στη Μυτιλήνη.</p> <p>Ο ναός είναι εγγεγραμμένος σταυροειδής με κεντρικό τρούλο και τέσσερις γωνιακούς τρουλίσκους, έχει κτισθεί από λαξευτή πέτρα και φέρει χαρακτηριστικό ανάγλυφο διάκοσμο, στον οποίο συνδυάζονται στοιχεία υστερογοθικά, νεοκλασικά και μπαρόκ".</p>					
	ΚΝ 5351/1932					
Χάρτες - Πατήστε πάνω στις μικρογραφίες, για να εμφανιστούν οι χάρτες						
Παρατηρήσεις						
Τελευταία Ενημέρωση						
Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία που αντιστοιχούν στο ΦΕΚ						
Όνομασία	Περ Ενότητα	Δήμος	Δημ Ενότητα	Κοινότητα	Οικισμός	Είδος Μνημείου
Ι. Ναός Αγίου Θεράποντος στη Μυτιλήνη	ΛΕΣΒΟΥ	ΛΕΣΒΟΥ	ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ	Μυτιλήνης	Μυτιλήνη	Ιερόι Ναοί Χριστιανικοί Θρησκευτικοί Χώροι

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έν Αθήναις
τῆ 29 Δεκεμβρίου 1956

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἀριθμὸς φύλλου 281

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Περί καθορισμοῦ ἐπιχορηγήσεως γραφικῆς ὕλης Εἰρηνοδικείου Μυρτουντίων.....	1
Περί καθορισμοῦ ἐπιχορηγήσεως γραφικῆς ὕλης Εἰρηνοδικείου Ὠλένης.....	2
Περί καθορισμοῦ μηνιαίας ἐπιχορηγήσεως γραφικῆς ὕλης Εἰδικῶν Ληξιαρχείων Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Θεσσαλονίκης.....	3
Περί καθορισμοῦ μηνιαίας ἐπιχορηγήσεως γραφικῆς ὕλης Εἰρηνοδικείου Μούδρου.....	4
Περί κηρύξεως ἀρχαιολογικοῦ χώρου.....	5
Περί κηρύξεως ἱστορικῶν μνημείων.....	6—21
Περί καθορισμοῦ τῶν παρεχόμενων ἐπιχορηγήσεων διὰ προμήθειαν γραφικῆς καὶ καυσίμου ὕλης τῶν Παραρτημάτων τοῦ Γ.Χ.Κ.....	22
Περί παραχώρησης τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6)77 οἰκοπέδου τοῦ Συνοικισμοῦ Ὑμηττοῦ εἰς τὸν Πολύδωρον Βεζυρόπουλον.....	23
Περί τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τοῦ Κανονισμοῦ περὶ τρόπου ἐκτελέσεως καὶ παραλαβῆς ἔργων ἀρμοδιότητος τοῦ Ο.Ε.Κ.....	24
Περί συγκροτήσεως Ὑπηρεσιακοῦ Συμβουλίου Ε.Ζ.Λ.Θ.....	25
Περί χορηγήσεως ἀδείας μεταλλευτικῶν ἔρευνῶν ἐν τῷ Νομῷ Μαγνησίας.....	26
Περί συστάσεως κοινῆς Ὑπηρεσιακοῦ Συμβουλίου Προσωπικοῦ τῶν ἐν τῷ Νομῷ Ἀργολίδος Ν.Π.Δ.Δ.....	27
Περί καθορισμοῦ κατωτάτων τιμῶν πωλήσεως ἐλαιοκυρτῶν ἐν τῷ Ν. Φωκίδος.....	28

ΥΠΟΥΡΓΙΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Ἀριθ. 13463. (1)

Περί καθορισμοῦ ἐπιχορηγήσεως γραφικῆς ὕλης Εἰρηνοδικείου Μυρτουντίων.

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 13 τοῦ ἀπὸ 30 Μαρτίου 1937 Διατάγματος «περὶ ἐπενεκτέων οἰκονομιῶν ἐν ταῖς Ὑπηρεσιαῖς ἀρμοδιότητος Ὑπουργείου Δικαιοσύνης», ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τῶν Ν. Δ. 546, 940)41 καὶ 2041)43, τὴν ὑποβληθεῖσαν ἡμῖν ὑπ' ἀριθ. 75 ἐ.ἐ. ἀναφορὰν τοῦ Εἰρηνοδικίου Μυρτουντίων περὶ ἀνεπαρκείας τῆς χορηγηθείσης παγίας μηνιαίας ἐπιχορηγήσεως γραφικῆς ὕλης, καθορίζομεν :

Διὰ τὸ μέχρι τέλους τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1955—1956 χρονικὸν διάστημα καὶ εἰς ἕκαστον τοῦ κεφ. 4 ἄρθρ. 21 τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης, τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1955—1956 καταλογιστέαν, ἐφ' ἅπαξ ἐπιχορηγήσιν γραφικῆς ὕλης τοῦ Εἰρηνοδικείου Μυρτουντίων πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀνεπαρκοῦς παγίας μηνιαίας ἐπιχορηγήσεως τῆς χορηγηθείσης διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 69898 ἀποφάσεως ἡμῶν ἐργ. πεντακοσίων (500).

Ἡ ἐφ' ἅπαξ αὕτη γραφικὴ ἐπιχορήγησις θέλει καταβληθῆ ἐκ τοῦ οἰκείου Ταμείου διὰ καταστάσεως τοῦ Προϊσταμένου Ὑπηρεσίας, διὰ τὴν διαχείρισιν τῆς ὁποίας θέλουσιν ἐφαρμοσθῆ τὰ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 69898 σχετικῆς ἀποφάσεως ἡμῶν ἐπιζόμενα, τὰ δὲ σχετικὰ δικαιολογητικά τῆς διαχειρίσεως καὶ λογοδοσίας τῆς ἐν λόγω ἐφ' ἅπαξ συμπληρωματικῆς γραφικῆς ἐπιχορηγήσεως, θέλουσιν ὑποβληθῆ ἡμῖν κατὰ τὴν ληξίον τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1955—1956 ἤτοι περὶ τὸ τέλος Δεκεμβρίου 1956, κατ' ἴδιον καὶ ἀνευσχετισμοῦ τῆς διαχειρίσεως καὶ λογοδοσίας τῆς μηνιαίας ἐπιχορηγήσεως γραφικῆς ὕλης.

Ἐν Αῤῥθῆναις τῆ 31 Αὐγούστου 1956

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Κ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΡ. ΘΗΒΑΙΟΣ

Ἀριθ. 69619. (2)

Περί καθορισμοῦ ἐπιχορηγήσεως γραφικῆς ὕλης Εἰρηνοδικείου Ὠλένης.

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 13 τοῦ ἀπὸ 30 Μαρτίου 1937 Διατάγματος «περὶ ἐπενεκτέων οἰκονομιῶν ἐν ταῖς Ὑπηρεσιαῖς ἀρμοδιότητος Ὑπουργείου Δικαιοσύνης», ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τῶν Ν. Δ. 546, 940)41 καὶ 2041)43, τὴν ὑποβληθεῖσαν ἡμῖν ὑπ' ἀριθ. 10 ἐ. ἐ. ἀναφορὰν τοῦ Εἰρηνοδικείου Ὠλένης περὶ ἀνεπαρκείας τῆς χορηγηθείσης παγίας μηνιαίας ἐπιχορηγήσεως γραφικῆς ὕλης, καθορίζομεν διὰ τὸ μέχρι τέλους τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1955—1956 χρονικὸν διάστημα καὶ εἰς ἕκαστον τοῦ κεφ. 4 ἄρθρου 21 τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης, τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1955—1956 καταλογιστέαν, ἐφ' ἅπαξ ἐπιχορηγήσιν γραφικῆς ὕλης τοῦ νεοσυστάτου Εἰρηνοδικείου Ὠλένης πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀνεπαρκοῦς παγίας μηνιαίας ἐπιχορηγήσεως τῆς χορηγηθείσης διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 69618 ἐ.ἐ. ἀποφάσεως ἡμῶν ἐργαζομένων 250.

Ἡ ἐφ' ἅπαξ αὕτη γραφικὴ ἐπιχορήγησις θέλει κατα-

έρσι.α τού εις θέσιν «Παλαιομονάστρου» Λαχανοκάστρου
ναϊβρίου.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 7 Δεκεμβρίου 1956

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΔΗΣ

Ἀριθ. 140678)6154.

(7)

Περὶ κηρύξεως ἱστορικοῦ Μνημείου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 52 τοῦ Κ. Ν. 5351)1932 «περὶ ἀρχαιοτήτων», μετὰ γνώμην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, διατυπωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 42) 29.11.1956 συνεδρίαν αὐτοῦ, ἀποφασίζομεν:

Χαρακτηρίζομεν ὡς ἱστορικὸν διατηρητέον Μνημεῖον τὰ εἰς τὰς δύο πλευρὰς τοῦ λιμενίσκου «Μανδράκη» τῆς νήσου Ἰβρας ὑπάρχοντα δύο φρούρια.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 7 Δεκεμβρίου 1956

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΔΗΣ

Ἀριθ. 140677)6153.

(8)

Περὶ κηρύξεως ἱστορικοῦ Μνημείου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 52 τοῦ Κ. Ν. 5351)1932 «περὶ ἀρχαιοτήτων», μετὰ γνώμην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, διατυπωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 42) 29.11.1956 συνεδρίαν αὐτοῦ, ἀποφασίζομεν:

Χαρακτηρίζομεν ὡς ἱστορικὸν διατηρητέον Μνημεῖον τὸ τεῖχος τῆς πόλεως Διδυμοτείου.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 7 Δεκεμβρίου 1956

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΔΗΣ

Ἀριθ. 140675)6151.

(9)

Περὶ κηρύξεως ἱστορικοῦ Μνημείου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 52 τοῦ Κ. Ν. 5351)1932 «περὶ ἀρχαιοτήτων», μετὰ γνώμην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, διατυπωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 42) 29.11.1956 συνεδρίαν αὐτοῦ, ἀποφασίζομεν:

Χαρακτηρίζομεν ὡς ἱστορικὸν διατηρητέον Μνημεῖον τὸ ἐν Καλλιθέᾳ — Ἀθηνῶν ναϊβριον Ἁγίας Ἐλεούσης.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 7 Δεκεμβρίου 1956

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΔΗΣ

Ἀριθ. 140680)6156.

(10)

Περὶ κηρύξεως ἱστορικοῦ Μνημείου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 52 τοῦ Κ. Ν. 5351)1932 «περὶ ἀρχαιοτήτων», μετὰ γνώμην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, διατυπωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 42) 29.11.1956 συνεδρίαν αὐτοῦ, ἀποφασίζομεν:

Χαρακτηρίζομεν ὡς ἱστορικὸν διατηρητέον Μνημεῖον τὸ ἐν Μυτιλήνῃ Τουρκικὸν Τέμενος «Γενῆ-Τζαμί».

Ἐν Ἀθήναις τῆ 7 Δεκεμβρίου 1956

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΔΗΣ

Ἀριθ. 140674)6150.

(11)

Περὶ κηρύξεως ἱστορικοῦ Μνημείου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 52 τοῦ Κ. Ν. 5351)1932 «περὶ ἀρχαιοτήτων», μετὰ γνώμην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, διατυπωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 42) 29.11.1956 συνεδρίαν αὐτοῦ, ἀποφασίζομεν:

Χαρακτηρίζομεν ὡς ἱστορικὸν διατηρητέον Μνημεῖον τὴν ἐν Λαγκαδίουσ οἰκίαν τῶν Δεληγιανναίων.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 7 Δεκεμβρίου 1956

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΔΗΣ

Ἀριθ. 140676)6152.

(12)

Περὶ κηρύξεως ἱστορικοῦ Μνημείου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 52 τοῦ Κ. Ν. 5351)1932 «περὶ ἀρχαιοτήτων», μετὰ γνώμην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, διατυπωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 42) 29.11.1956 συνεδρίαν αὐτοῦ, ἀποφασίζομεν:

Χαρακτηρίζομεν ὡς ἱστορικὸν διατηρητέον Μνημεῖον τὸν εἰς Δένδρα — Τυρνάβου Βυζαντινὸν Ναὸν τῶν Ἀγίων Ἀθανασίου καὶ Ἀντωνίου.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 7 Δεκεμβρίου 1956

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΔΗΣ

Ἀριθ. 140670)6146.

(13)

Περὶ κηρύξεως ἱστορικοῦ Μνημείου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 52 τοῦ Κ. Ν. 5351)1932 «περὶ ἀρχαιοτήτων», μετὰ γνώμην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, διατυπωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 42) 29.11.1956 συνεδρίαν αὐτοῦ, ἀποφασίζομεν:

Χαρακτηρίζομεν ὡς ἱστορικὸν διατηρητέον Μνημεῖον τὸν εἰς τὴν Κοινότητα Οὐρανοπόλεως (Πύργου) Χαλκιδικῆς ὑπάρχοντα Μεσαιωνικὸν Πύργον.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 7 Δεκεμβρίου 1956

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΔΗΣ

Ἀριθ. 140668)6144.

(14)

Περὶ κηρύξεως ἱστορικοῦ Μνημείου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 52 τοῦ Κ. Ν. 5351)1932 «περὶ ἀρχαιοτήτων», μετὰ γνώμην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, διατυπωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 42) 29.11.1956 συνεδρίαν αὐτοῦ, ἀποφασίζομεν:

Χαρακτηρίζομεν ὡς ἱστορικὸν διατηρητέον Μνημεῖον τὸ ἐν Νίξῃ Ἐπιδαύρω οἶκμα, ἐνθα συνήλθεν ἡ πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 7 Δεκεμβρίου 1956

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΔΗΣ

Ἀριθ. 140673)6149.

(15)

Περὶ κηρύξεως ἱστορικοῦ Μνημείου.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΘΝ. ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 52 τοῦ Κ. Ν. 5351)1932 «περὶ ἀρχαιοτήτων», μετὰ γνώμην τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, διατυπωθεῖσαν κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 42) 29.11.1956 συνεδρίαν αὐτοῦ, ἀποφασίζομεν:

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΗ 23 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1962

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
296

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΑ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Περί θέσεως εις κυκλοφορίαν αυτοκινήτου Νομαρχίας Ζακύνθου. 1

Περί τροποποιήσεως τής υπ' αριθ. 52)43)30.12.61 απόφασης Υπουργείου Πρωτοβάθμιας Κυβερνήσεως 9

Περί αποχαρκτηρισμού ιστορικού διατηρητέου μνημείου «Γενί - Τζαμί» Μυτιλήνης. 3

Περί υπαγωγής εις τὰς διατάξεις του Ν. 4171)61, πρωτονομήως παρά τής 'Εταιρείας BP EXPLORATION COMPANY (GREECE) LIMITED, επενδύσεως διὰ τὴν ἀναζήτησιν ἔρευναν, ἀνάπτυξιν καὶ ἐκμετάλλευσιν ὕδατος ἀποβαλλομένων ἐν Ἑλλάδι. 4

Περί αὐξήσεως κατατάτων ὁρίων ἡμερομισθίων ἐργατοτεχνιτῶν Β. Ν. 5

Περί καθορισμοῦ τῶν ἡμερῶν ἐργασίας τῶν Καθαριστηρίων Διυθύνσεως Ἀγροφυλακίας 6

Περί καθορισμοῦ ναυλαρίθμου χρονοναυλώσεως πλοίων Ἀ' Κατηγορίας Ν. 1880)1951 διὰ τὸ Ἀ' ἐξάμηρον τοῦ ἡμερολογιακοῦ ἔτους 1962. 7

Περί καθορισμοῦ κατ' ἀπόκοπὴν χορηγήματος διὰ καθαρότητα Οἴκων. Ἐφορίας Καλαμών 8

Περί χορηγήσεως κατ' ἀποκοπὴν χορηγήματος διὰ καθαρότητα εἰς τὴν Ἀ' Οἶκον. Ἐφορίαν Πειραιῶς 9

Περί καθορισμοῦ ἐξεταστῆς ὕλης κατὰ τοὺς διαγωνισμοὺς πληρώσεως κενῶν ὀργανικῶν θέσεων τῆς Ἀ' Κατηγορίας Κλάδου Α)1 Διοικητικῶν Ὑπαλλήλων τῆς Κεντρικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Γεν. Δ.)σεως Ἐμπορίου τοῦ Ὑπουργείου Ἐμπορίου, ἐπὶ βαθμῶ 7ω — 6ω . . .10

Περί ἐγκρίσεως μεταβιβάσεως βικκιωμάδων μεταλλευτικῆς ἐπὶ τῶν υπ' αριθ. 7, 8, 9, 15 ἕως 44, παρχωρ. μεταλλείων τοῦ Νομοῦ Καβάλας εἰς Ἀρχ. RUBIROSA. 11

Περί τροποποιήσεως καὶ παρατάσεως τῆς υπ' αριθ. 168700)59 ἀποφάσεως Ὑπουργ. Συγκοινωνιῶν. 12

Περί ἀποδεσμεύσεως ὑδάτων πρὸς ὕδρευσιν Κοινότητος Τριτοτάμου — Ἡραθιάς. 13

Περί τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν υπ' αριθ. 4371)25.4.1961, 6919)3.7.1961, 13916)16.12.1961 καὶ 2917)20.2.1962 ἀποφάσεων Υ.Ε.Ν. 14

Περί ἐγκρίσεως τιμολογίου φορτ)σεων λιγνίτου εἰς Λιμὴν Θεσσαλονίκης 15

ΑΓΟΡΑΝΟΜΙΚΑ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Περί τροποποιήσεως τῆς υπ' αριθ. 11)1962 ἀποφάσεως τῆς Ἀρχαν. Ἐπιτροπῆς Τριπόλεως 16

Περί καταργήσεως τῶν υπ' ἀριθ. 6)55, 17)57 καὶ 22) 1957 Ἀγορανομικῶν Διατάξεων Ν. Δωδεκανήσου. . .17

Περί ἀνακλήσεως τῶν υπ' ἀριθ. 2)62 καὶ 3)62 Ἀγορανομικῶν Διατάξεων Ν. Τρικάλων. 18

ΥΠΟΥΡΓΙΚΑ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Ἀριθ. 3299 (1)

Περί θέσεως εἰς κυκλοφορίαν αυτοκινήτου Νομαρχίας Ζακύνθου.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Ἐχόντες υπ' ὄψει : 1) Τὰς διατάξεις τοῦ υπ' ἀριθ. 2396) 1953 Ν. Δ)τος, 2) τὸ ἀπὸ 17.4.56 Β. Δ)γμα ἀπερὶ ὑπογραφῆς ἀποφάσεων, ἐγγράφων κλπ. ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Δ)ντοῦ τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου τοῦ Προέδρου Κυβερνήσεως, 3) τὰς υπ' ἀριθ. 40009)53, 40154)53 καὶ 40699)53 ἐγκυκλίου Δ)γὰς ἡμῶν, 4) τὸ υπ' ἀριθ. 10185)27.7.62 ἔγγραφο τῆς Νομαρχίας Ζακύνθου, ἀποφασίζομεν :

I. Ὅπως τεθῆ εἰς κυκλοφορίαν τὸ ὑπὸ τῆς Νομαρχίας Ζακύνθου ἀγορασθὲν ἐκ τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, ἔλασι τῆς υπ' ἀριθ. 1812)13.9.55 ἐγκριτικῆς πράξεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, υπ' ἀριθ. πλαισίου 24.402.7.31α καὶ κινητήρος 25117016α ἐπιβατικῶν αὐτ) τον τύπου LAND—ROVER, ἵνα χρησιμοποιηθῆ διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τῆς Τ.Υ. Δ.Κ. Ν. Ζακύνθου.

II. Ἡ ἐν γένει κίνησις καὶ κυκλοφορία τοῦ ὅχηματος τοῦτου θὰ ἐνεργῆται ἔλασι τῶν διατάξεων τοῦ υπ' ἀριθ. 2396) 1953 Ν. Δ)τος καὶ τῆς υπ' ἀριθ. 40009)53 ἡμετέρας ἐγκυκλίου θὰ φέρη δὲ ὑποχρεωτικῶς ἔντονον ἐρυθρὰν λωρίδα πλάτους 0,10 τοῦ μέτρου περιφερειακῶς τοῦ πῆγματος καὶ τὰ διακριτικὰ ψηφία (Κ. Υ.) τῶν Κρατικῶν Ὑπηρεσιῶν μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ κυκλοφορίας τοῦ Ὑπουργείου Συγκ)νιῶν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ πῆγματος καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς τοῦτο πινακίδων τοῦ πλαισίου.

III. Τὸ Ὑπουργεῖον Συγκ)νιῶν παρακαλεῖται ὅπως χορηγήσῃ κανονικὴν ἀδειαν κυκλοφορίας (Κ. Υ.) εἰς τὸ ἐν λόγῳ ὅχημα ἔλασι δικαιολογητικῶν ὑποβληθησομένων αὐτῷ μερίμνη τῆς Νομαρχίας Ζακύνθου.

IV. Ἡ Νομαρχία Ζακύνθου παρακαλεῖται ὅπως ἐν τῇ ἀρμοδιότητι τῆς παρακολουθήσῃ τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἐκτέλεσιν τῶν διὰ τῆς παρούσης διατασσόμενων.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 6 Αὐγούστου 1962

Ἐντολῆ Προέδρου Κυβερνήσεως

Ὁ Γενικὸς Διευθυντῆς
Π. ΚΟΝΤΑΣ

Άρ.θ. 6742. (2)

Περί τροποποίησης της υπ' αριθ. 52)49)30.12.1961 απόφασης του Υπουργού Πρωτοβάθμιας Κυβερνήσεως.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Τροποποιώντας την υπ' αριθ. 52)Η9)30.12.1961 ήμετέραν απόφασιν, αποφασίζομεν :

Ορίζομεν εις αντικατάστασιν του Νικολάου Παπαρέτσου, Αρχιγράφου, αποστρατευθέντος, τον Ιωάννην Βάρτον, Αντισυνταγματάρχην Ήπ. Τεθ. νέον Γενικών Γραμματέα της Α.Σ.Ε.Α.Ε.Α., ως μέλος του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου παρά τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού.

Εν Αθήναις τη 8 Αυγούστου 1962

ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΑΧ. ΓΕΡΟΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Άρθρον 1.

Τα εύεργετήματα, απαλλαγεί και διευκολύνσεις αμφοτεροπρόσθεντα υπό του Ν. 4171)61 παρέχονται εις την Εταιρείαν Β.Ρ. EXPLORATION COMPANY (GREECE) LIMITED καθ' ό μέτρον δέν κέκτεται ήδη ταύτας δυνάμεις της από 6 Ιουλίου 1960 συμβάσεως της κυρωθείσης δια του υπ' αριθ. 4156)1961 Νόμου ή συνιστώσιν εύνοικώτερον κειστωώς του παρεχόμενου υπό των διατάξεων ταύτης.

Άρθρον 2.

Αμοιβηθήσεις ή διαφοραι άνανύπτουσαι μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και της Εταιρείας Β.Ρ. EXPLORATION COMPANY (GREECE) LIMITED και άναγόμεναι εις την έρμηνείαν ή άνδραγόμενα κενά της παρούσης λύνονται εις της δικαιοτήτας του άρθρου 26 της συμβάσεως της 6ης Ιουλίου 1960 της κυρωθείσης δια του Νόμου 4156)1961.

Άρθρον 3.

Η ισχύς της παρούσης άρχεται από της δημοσίευσής η εις την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Εν Αθήναις τη 10 Αυγούστου 1962

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Π. ΠΑΠΑΛΗΓΟΥΡΑΣ ΣΠ. Ι. ΘΕΟΤΟΚΗΣ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ
Ζ. ΖΗΣΙΑΚΗΣ

Άρ.θ. 50027)56)62. (5)

Περί αύξήσεως κατωτάτων έριών ήμερομισθίων έργων χητών Β. Ν.

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

Έχοντες υπ' όψην :

- α) Τās διατάξεις του Ν. 6321)34 περί συνεργείων κτ κατά θάλασσαν Στρατού.
  - β) Τās υπ' αριθ. 159 και 190 του έτους 1952 και 600) 1958 αποφάσεις του Άρτίου Πάγου καθ' ός οι βάρη των διατάξεων του Νόμου 6321)34 προσλαμβάνομενοι έργων χητών συνδέονται μετά του Δημοσίου δια μονομερούς πράξεω Δημοσίου Δικαίου.
  - γ) Τήν υπ' αριθ. 50027)73)60 από 19.11.60 κοινήν έπιφασην των Υπουργών Έθν. κής Αμύνης και Οικονομικών
  - δ) Τήν υπ' αριθ. 46294)2923)8.6.62 απόφαση του Υπουργού Έργων και Εξοπλισμού εις ΦΕΚ 205 Β' ή από 8.6.62 Έθνική Γενική Συλλογική Σύμβασις Έργων σις περί αύξήσεως των κατωτάτων έριών ήμερομισθίων των έργων κλπ. άπάσης της χώρας.
  - ε) Τήν ανάγκην επεκτάσεως και δια τούδε έργατοχηρίας του Β. Ν. των νέων κατωτάτων έριών ήμερομισθίων των κερθερισθέντων ει' άπαντας τούδε ήμερομισθίους της χώρας άποφασίζομεν :
2. Τα κατωτάτα έρια ήμερομισθίων των βάσει των διατάξεων του Ν. 6321)34 «περί συνεργείων του κατά θάλασσαν Στρατού» προσλαμβάνομενων ήμερομισθίων έργων χητών καθορίζονται ως ακολούθως :
- α) Δια τούδε έργατοχηρίας έργ. 57.
  - β) Δια τās έργατοχηρίας έργ. 44.
  - γ) Δια τούδε καθ' ύπερμέτρον άμφοτεροπρόσθεντων των φύλων έρ. 84
3. Ως καθ' ύπερμέτρον νοούνται οι μη συμπληρώσαντες 21ον έτος της ηλικίας των άνεξαρτήτως φύλου και πρβ κρησίας.
4. Η ισχύς της παρούσης δημοσιευμένης δια της έφημερίδας της Κυβερνήσεως άρχεται από 1ης Ιουνίου 1962
- Εν Αθήναις τη 24 Ιουλίου 1962

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΗΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΑΡ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ ΣΠ. Ι. ΘΕΟΤΟΚΗΣ

Άρ.θ. 4601. (3)

Περί άποχαρακτηρισμού ιστορικού διατηρητέου μνημείου «Γενή Τζαμί» Μυτιλήνης.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Έχοντες υπ' όψην τō άρθρον 52 του Κ.Ν. 5351)1932 «περί άρχαιοτήτων» και την υπ' αριθ. 39)19.6.1962 πράξιν του Αρχαιολογικού Συμβουλίου, αποφασίζομεν :

Αποχαρακτηρίζομεν τō, ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων χαρακτηρισθέν, έν Μυτιλήνη μνημείον «Γενή Τζαμί» (αριθ. άποφάσεως 140680)6156, ΦΕΚ 281)1956), λόγω της μικράς σηκασίας του ως μνημείου και της κατεστάσεως αούτου.

Εν Αθήναις τη 10 Αυγούστου 1962

Έντολή Υπουργού
Ο Γενικός Δ/ντής κ.ά.κ.
ΙΩΑΝ. Δ. ΚΟΝΙΗΣ

Άρ.θ. 19420)29. (4)

Περί ύπαγωγής εις τās διατάξεις του Ν. 4171)61, προτεινομένης παρά της Εταιρείας ΒΡ EXPLORATION COMPANY (GREECE) LIMITED, επενδύσεως δια την άνάξησιν, έρευναν, άνάπτυξιν και έκμετάλλευσιν υδρογονανθράκων έν Ελλάδα.

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Έχοντες υπ' όψην : α) τās διατάξεις του Ν. 4171)61 «περί λήψεως γενικών μετρων δια την ύποδομήν τής ανάπτυσεως της οικονομίας της χώρας, β) την από 6 Ιουλίου 1960 καταρτισθείσαν μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και της Β.Ρ. EXPLORATION COMPANY (GREECE) LIMITED, σύμβασιν κυρωθείσαν δια του υπ' αριθ. 4156 του 1961 Νόμου, γ) τō άπο 15 Ιουλίου 1962 Β. Διαταγμα περί έγκρίσεως εισαγωγής κεφαλαίων εκ του έξωτερικού παρά της έν Λονδίνο έδρουσούσης Εταιρείας υπό την έπωνυμίαν Β.Ρ. EXPLORATION COMPANY (GREECE) LIMITED προς τόν σκοπόν της άνάξησής, έρευνής, άνάπτύξεως και εκμεταλλεύσεως υδρογονανθράκων έν Ελλάδα και άλλωδανη, δ) την από 21 Μαΐου 1962 αίτησιν της Εταιρείας Β.Ρ. EXPLORATION COMPANY (GREECE) LIMITED περί ύπαγωγής της ρηθείσης επενδύσεως της εις τās διατάξεις του Ν. 4171)61 και έφαρμογής ύπερ της Εταιρείας των διευκολύνσεων και απαλλαγών των προβλεπόμενων υπό του Νόμου τούτου καθ' ό μέτρον ταύτα δέν έχουσι άνάγνωρισθή αυτή υπό της συμβάσεως της 6ης Ιουλίου 1960 και ε) την από 1ης Ιουνίου 1962 σύμφωνον γνωμοδότησιν της Έπιτροπής της παραγράφου 3 του άρθρου 1 του Νόμου 4171)61, αποφασίζομεν :

- ΦΕΚ 44/Β'/29-01-1985, «Επαναχαρακτηρισμός Μουσουλμανικού Τεμένους "Γενί τζαμί" Μυτιλήνης ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου»

425

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Α Ο Η Μ Α
29 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1985

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
44

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Πολιτογράφηση του αλλοδαπού Ιωάννη Γιονανίδη του Ευαγγέλου και 1 ακόμη προσώπου.	1
Καθορισμός ύψους πάγιας προκαταβολής στις Υπηρεσίες του Οργανισμού Διαχείρισης Δημοσίου Υλικού στην Πάτρα και τη Λάρισα.	2
Καθορισμός ύψους πάγιας προκαταβολής στη Δ/ση Θεσσαλονίκης του Οργανισμού Διαχείρισης Δημοσίου Υλικού.	3
Εκπόληση πίστωσης στον πρ/σμβ εξόδων του ΥΠΕΘΟ.	4
Τυροκομικό προϊόν «Υβίζα».	5
Έγγραφο ανανέωσης της 1229/83 απόφασης του Α.Χ.Σ.	6
Επαναχαρακτηρισμός Μουσουλμανικού Τεμένους «Γενί—Τζαμί» Μυτιλήνης ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου.	7
Καθορισμός αποδοχών των Ναυκαλιευτών, που απασχολούνται με σχέση εργασίας Βιωτικού Δικαίου στο Τ.Π.Ε.Ν.Ε. του Αρχηγείου Στρατού.	8
Καθορισμός ανώτατων ορίων υπερωριακής απασχόλησης των εργαζομένων των βιομηχανικών, βιοτεχνικών επιχειρήσεων, εκμεταλλεύσεων και εργασιών εν γένει για το Α' ημερολογιακό εξάμηνο 1985.	9
Χορήγηση έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης στους άνεργους ηθοποιούς Μελωδράματος—Οπερέττας.	10
Χορήγηση έκτακτης οικονομικής ενίσχυσης στους εργαζομένους της επιχείρησης «ΘΕΣΠΡΟΤΙΚΗ Α.Ε.».	11
Προσθήκη διάταξης στο τέλος του άρθρου 7 του Καταστατικού του Ταμείου Αμφισβητού Βιομηχανιών Συντακτών και Υπαλλήλων Τύπου.	12
Ψήφισμα Οργανισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας Κοινότητας Αμοργιανών, Ν. Αιτωλ/νίας.	13
Χορήγηση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος οπτικού στον Κων/νο Γεωργ. Ρήγγα.	14
Χορήγηση άδειας ιδρύσεως φαρμακείου στη φαρμακοποιό Κραταγεωργιάδου Μαρία, στο Νομό Αργολίδας.	15
Χορήγηση άδειας ασκήσεως ιατρικού επαγγέλματος στη Σταυρούλα Αλεξιά, για την περιφέρεια του Ι.Σ. Αρχαΐδας.	16
Χορήγηση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος μεσίτη αστικών συμβάσεων στους Κων/νο Κόντο και Παπαγιάννη Χρυσάνθη, για τις περιφέρειες των Πρωτοδικείων Αθηνών—Πειραιώς.	17

Χορήγηση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος μεσίτη αστικών συμβάσεων στους Κομπούδη Ιωάννη και Χρήστο Χριστόφορο, για τις περιφέρειες των Πρωτοδικείων Αθηνών—Πειραιώς.	18
Ανάκληση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος μεσίτη αστικών συμβάσεων του Καλλινίκη Γεωργίου του Βασιλείου.	19
Ανάκληση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος μεσίτη αστικών συμβάσεων του Περιουδάκη Εμμανουήλ του Αμτωνίου.	20
Ανάκληση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος μεσίτη αστικών συμβάσεων της Ζαφείρη Ζαφειρούλας συζ. Αθανασίου.	21
Ανάκληση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος μεσίτη αστικών συμβάσεων του Σακελλάρη Ζήση του Νικολάου.	22
Χορήγηση άδειας λειτουργίας οδοντιατρείου στο Νικόλο Κωνσταντάκο του Δημητρίου, στο Νομό Αττικής Διαμ. Αθηνών.	23
Χορήγηση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος Αδελφής Νοσοκόμου και Επισκέπτριας στην Αικατερίνη Μούτου, του Κων/νου, στο Νομό Αττικής Διαμ. Αθηνών.	24
Χορήγηση άδειας λειτουργίας οδοντιατρείου στην Ευονθία Καρατά του Ιωάννη, στο Νομό Αττικής Διαμ. Αθηνών.	25
Χορήγηση άδειας λειτουργίας οδοντιατρείου στον Κων/νο Λάγιο του Διονυσίου, στο Νομό Αττικής Διαμ. Αθηνών.	26
Χορήγηση άδειας λειτουργίας οδοντιατρείου στη Βιολέτα Κακλή του Γεωργίου, στο Νομό Αττικής Διαμ. Αθηνών.	27
Χορήγηση άδειας λειτουργίας οδοντιατρείου στον Ιωάννη Κώτη του Στυλιανού, στο Νομό Αττικής Διαμ. Αθηνών.	28
Χορήγηση άδειας ασκήσεως επαγγέλματος οδοντίατρος στη Μαρία Πάντζου του Σταύρου, για την περιφέρεια του Ο.Σ. Αττικής.	26
Ανάκληση άδειας ιδρύσεως φαρμακείου του φαρμακοποιού Βασιλείου Καλαμπρά του Δημητρίου, στο Δήμο Καλλιθέας.	30
Διενέργεια ενδοσίου αντασμού κτηματικής περιοχής αγρ/τος Χάρμα, Ν. Καρδίτσας.	31
Διενέργεια εκούσιου αντασμού περιοχής αγρ/τος Καπά, Ν. Καρδίτσας.	32
Υποποσίτηση Ο.Ε.Π. Κοινότητας Αγιοπηγής, Ν. Καρδίτσας.	33

2. Το εδάφιο δ της παρ. 8 του άρθρου 6 του Νόμου 4328/1929 «περί συστάσεως του Γενικού Χημείου του Κράτους, όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τον ΑΝ. 754/1937 (αρ. 3 παρ. 2 και 3).

3. Το άρθρο 4 του Διατάγματος της 31ης Οκτωβρίου 1929 «περί κανονισμού της λειτουργίας και των εργασιών του Ανωτάτου Χημικού Συμβουλίου.

4. Το Νόμο 115/1975 «περί τροποποιήσεως διατάξεων των του Ν. 4328/1929.

5. Την απόφαση των Υπουργών Προεδρίας και Οικονομικών για αναμόρφωση συλλογικών οργάνων Γνωμοδοτικής και Αποφασιστικής αρμοδιότητας του.

6. Την απόφαση του Πρωθυπουργού Υ. 79/84 (ΦΕΚ 413/1984 τ.Β').

7. Την κοινή απόφαση του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Εμπορίου Β. 398/84, αποφασίζουμε :

Εγκρίνουμε όπως πριν από την τελευταία περίοδο της παραγράφου 7, του άρθρου 83, του Κώδικα Τροφίμων «Τυροκομικά Προϊόντα», προστεθεί περίοδος η οποία έχει ως εξής :

Στην κατηγορία της «μυζήθρας» υπάγεται και το τυροκομικόν προϊόν «γκίτζα» ή «ουρδα» το οποίο και πρέπει να πληροί τους παραπάνω για τη μυζήθρα όρους.

Συνεδρίαση 27 Νοεμβρίου 1984

Ο Πρόεδρος Ο Γραμματέας
ΣΤΥΛ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΟΣ ΧΑΡ. ΧΑΜΑΛΙΔΗΣ

Τα Μέλη
Ζωή Ξενάκη - Βαρά, Χρ. Τσεκούρας, Π. Κώττης, Ευαγγ. Τσιγαρίδας, Διον. Φραγκάτος, Ανδρέας Καφετζόπουλος.

Εγκρίνουμε την παραπάνω απόφαση του Ανωτάτου Χημικού Συμβουλίου καθώς και τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και ορίζουμε ότι θα αρχίσει η ισχύς της από την ημέρα που θα δημοσιευθεί.

Αθήνα, 15 Ιανουαρίου 1985

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
ΑΝΑΠ. ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
ΔΗΜ. ΤΣΟΒΟΛΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΖΑΖΗΣ

Αριθ. 2856/84 (6)

Έγκριση ανανέωσης της 1229/83 απόφασης του Α.Χ.Σ.
ΓΕΝΙΚΟ ΧΗΜΕΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
ΑΝΩΤΑΤΟ ΧΗΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Έχοντας υπόψη :

1. Τα έγγραφα του Γενικού Χημείου του Κράτους 18130/3514/84 σχ. 20870/2868/84 που αφορούν έγγραφα του Υπ. Γεωργίας (206432/84) και Υπ. Εμπορίου (ΦΙ-5540).

2. Το εδάφιο δ της παρ. 8 του άρθρου 6 του Νόμου 4328/1929 «περί συστάσεως του Γενικού Χημείου του Κράτους», όπως τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τον Α.Ν. 754/1937 (αρ. 3 παρ. 2 και 3).

3. Το άρθρο 4 του Διατάγματος της 31ης Οκτωβρίου 1929 «περί κανονισμού της λειτουργίας και των εργασιών του Ανωτάτου Χημικού Συμβουλίου».

4. Το Νόμο 115/1975 «περί τροποποιήσεως διατάξεων των του Ν. 4328/1929».

5. Την απόφαση των Υπουργών Προεδρίας και Οικονομικών για αναμόρφωση συλλογικών οργάνων Γνωμοδοτικής και Αποφασιστικής αρμοδιότητας του Υπουργείου Οικονομικών 0.208/181, ΦΕΚ 214/τ.Β'/82.

6. Την απόφαση του Πρωθυπουργού Υ. 79/84 (ΦΕΚ 413/84 τ.Β').

7. Την Β. 398/84 κοινή απόφαση του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Εμπορίου, αποφασίζουμε :

Εγκρίνουμε την ανανέωση της απόφασης μες 1229/83 (ΦΕΚ 358/24.6.83 τ.Β') μέχρι 30.9.85.

Συνεδρίαση 30 Οκτωβρίου 1984

Η Πρόεδρος Ο Γραμματέας
ΕΛ. ΒΑΓΙΟΝΗ ΧΑΡ. ΧΑΜΑΛΙΔΗΣ

Τα Μέλη

Στελ. Κατσηγιαννακός, Χρ. Τσεκούρας, Νικ., Θεοφιλόπουλος, Ευαγγ. Τσιγαρίδας, Διον. Φραγκάτος, Παν. Κώττης.

Εγκρίνουμε την παραπάνω απόφαση του Ανωτάτου Χημικού Συμβουλίου καθώς και τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και ορίζουμε ότι θα αρχίσει η ισχύς της από την ημέρα που θα δημοσιευθεί.

Αθήνα, 15 Ιανουαρίου 1985

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
ΑΝΑΠ. ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ
ΔΗΜ. ΤΣΟΒΟΛΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΖΑΖΗΣ

Αριθ. ΑΡΧ/Β1/Φ28/41726/892 (7)

Επαναχαρακτηρισμός Μουσουλμανικού Τεμένους «Γενί Τζαμί» Μυτιλήνης ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου.

Η ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Έχοντας υπόψη :

1. Τον Ν. 1266/82 (ΦΕΚ 81/Α/82) «περί οργάνων ασκήσεως της νομισματικής, πιστωτικής και συναλλαγματικής πολιτικής κ.α. διατάξεις».

2. Τις διατάξεις του άρθρου 52 του Κ.Ν. 5351/1932 «περί Αρχαιοτήτων» και

3. Την Γνωμοδότηση του Τοπικού Συμβουλίου Μνημείων Νήσων, όπως διατυπώθηκε στη 2/31.5.84 Συνεδρία του, αποφασίζουμε :

Χαρακτηρίζουμε το Μουσουλμανικό Τέμενος της πόλης της Μυτιλήνης «Γενί Τζαμί» ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο διότι : α) είναι το μεγαλύτερο και λαμπρότερο Ισλαμικό Τέμενος της Πόλης και ένα από τα χαρακτηριστικότερα στον Ελλαδικό Χώρο και β) από αρχιτεκτονική και αισθητική άποψη είναι ένα από το πιο ενδιαφέροντα κτίσματα της Μυτιλήνης, αντιπροσωπευτικό της εποχής του (3η δεκαετία του 19ου αιώνα) και της ενδιαφέρουσας Ισλαμικής τέχνης που αναπτύχθηκε σε Ελληνικό έδαφος και φτιάχτηκε από Ελληνικά χέρια που άφησαν εμφανή τα σημάδια τους σ' αυτή τη δημιουργία.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 2 Οκτωβρίου 1984

Η ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΑΜΑΛΙΑ - ΜΑΡΙΑ (ΜΕΛΙΝΑ) ΜΕΡΚΟΥΡΗ

Αριθ. 10417 (8)

Καθορισμός αποδοχών των Ναρκαλιευτών, που απασχολούνται με σχέση εργασίας Ιδιωτικού Δικαίου στο Τ.Ε.Ν.Ε. του Αρχηγείου Στρατού.

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Έχοντας υπόψη :

1. Τις διατάξεις : α) Του άρθρου 5 παρ. 1 του Ν.Δ. 1198/72 «περί του τρόπου ρυθμίσεως των όρων αμοιβής και εργασίας του επί σχεσει εργασίας ιδιωτικού δικαίου προσωπικού του δημοσίου, των ΟΤΑ και των Ν.Π.Δ. και τροποποιήσεως διατάξεων της περί συλλογικών συμβάσεων

- ΦΕΚ 611/Δ' /19-08-1998, «Καθορισμός ειδικών χρήσεων των διατηρητέων κτιρίων "Γενί Τζαμί", "Βαλί Τζαμί", "Γιαλί Τζαμί", που βρίσκονται στην πόλη της Μυτιλήνης»

5797

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Αρ. Φύλλου 611

19 Αυγούστου 1998

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

- Καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης σε κτίριο που έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο και βρίσκεται εντός του ρυμοτομικού σχεδίου Δήμου Ναυπλίου (Ν. Αργολίδος)..... 1
- Χαρακτηρισμός ως διατηρητέων του διωρόφου κτιρίου με υπερυψωμένο υπόγειο και του αυλότοιχου με την σιδερένια αυλόπορτα, που περιβάλλει τον αύλειο χώρο εμπροσθεν της βόρειας όψης του κτιρίου (πρόσοψης), φερόμενα ως ιδιοκτησία Ανδρέα και Μαρίας Κόρακα, που βρίσκονται στον οικισμό Σκάλας Συκαμιάς της νήσου Λέσβου και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης..... 2
- Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου του διωρόφου κτιρίου φερομένου ως ιδιοκτησία Ελευθερίου Μηνά, που βρίσκεται επί της οδού Α' Πάροδος Περγάμου στη πόλη της Μυτιλήνης και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτού..... 3
- Καθορισμός ειδικών χρήσεων των διατηρητέων κτιρίων «Γενί τζαμί», «Βαλί τζαμί», «Γιαλί τζαμί», που βρίσκονται στην πόλη της Μυτιλήνης..... 4
- Έγκριση Τοπικού Ρυμοτομικού σχεδίου και καθορισμός όρων δόμησης στην νήσο Ανάφη για την ανέγερση κτιρίου εξυπηρέτησης Κοινοτικών αναγκών. 5

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθ. 20937/4587

(1)
Καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης σε κτίριο που έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο και βρίσκεται εντός του ρυμοτομικού σχεδίου Δήμου Ναυπλίου (Ν. Αργολίδος).

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις των άρθρων 3 και 4 (παρ. 2) του Ν. 1577/1985 «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός» (Α' 210), όπως τροποποιήθηκαν με το άρθρο 1 (παρ. 1 και 2) του Ν.

1772/1988 «Τροποποίηση διατάξεων του Ν. 1577/1985 "Γ.Ο.Κ." και άλλες διατάξεις» (Α' 91).

2. Τις διατάξεις του άρθρου 29Α του Ν. 1558/1985 «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα» (Α' 137), που προστέθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 2081/1992 (Α' 154).

3. Την υπ' αριθμ. 103326/1281/5.12.1996 απόφαση του Υπουργού και του Υφυπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων «Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων του Υπουργού και του Υφυπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων στον Γενικό Γραμματέα και στους Προϊσταμένους των Γενικών Δ/σεων, Δ/σεων και Τμημάτων του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων - πλην Γενικής Γραμματείας Δημοσίων Έργων» (1126Β/16.12.1996).

4. Τις διατάξεις της παρ. Β του άρθρου 1 του Π. Δ/τος 28/28.1.1993 «Καθορισμός αρμοδιοτήτων που διατηρούνται από τον Υπουργό και τις Περιφερειακές Υπηρεσίες διανομαρχιακού επιπέδου του Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων» (Α' 9).

5. Την από 20.2.1998 αιτιολογική έκθεση της Δ/σης Πολεοδομικού Σχεδιασμού - Τμήμα Παραδοσιακών Οικισμών.

6. Την από 23.2.1998 (αρ. πρωτ. 5509/1463/98) σύμφωνη γνώμη των ενδιαφερομένων.

7. Το γεγονός ότι από τις κανονιστικές διατάξεις αυτής της απόφασης δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού και του οικείου Ο.Τ.Α., αποφασίζουμε:

1. α) Στο κτίριο, που έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο με την 77614/6632/17.12.1987 απόφαση του Αναπληρωτή Υπουργού Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. (Δ' 104/1988) και βρίσκεται επί των οδών Κοκκίνου αρ. 20 και Παλαιολόγου του ρυμοτομικού σχεδίου Δήμου Ναυπλίου (Ν. Αργολίδας), φερόμενο ως ιδιοκτησία των Σπυρίδωνος, Ιωάννη και Σοφίας Ξυλινά, επιτρέπεται η χρήση ξενώνα μικρού δυναμικού (περίπου 20 κλίνες).

2. β) Επιβάλλεται η έγκριση των απαιτούμενων εργασιών από την Επιτροπή Πολεοδομικού και Αρχιτεκτονικού Ελέγχου (ΕΠΑΕ).

3. Η ισχύς της παρούσας απόφασης αρχίζει από τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Η παρούσα απόφαση να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 27 Ιουλίου 1998

Με εντολή Υπουργού

Ο Γενικός Γραμματέας

ΗΛΙΑΣ ΜΠΕΡΙΑΤΟΣ

Αριθ. ΔΠΑ/4886 (4)
Καθορισμός ειδικών χρήσεων των διατηρητέων κτιρίων «Γενί τζαμί», «Βαλί τζαμί», «Γιαλί τζαμί», που βρίσκονται στην πόλη της Μυτιλήνης.

Η ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΑΙΓΑΙΟΥ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του Ν. 1577/85 «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός» (ΦΕΚ 210/Α/85) και ειδικότερα τα άρθρα 3 και 4 (παρ. 2) αυτού, όπως τροποποιήθηκε με τις διατάξεις του Ν. 1772/88 «Τροποποίηση των διατάξεων του Ν. 1577/85 "Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός" και άλλες σχετικές διατάξεις» (ΦΕΚ 91/Α/88).
2. Το άρθρο 29Α του Ν. 1558/85 «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα», που προστέθηκε στο Νόμο αυτό με το άρθρο 27 του Ν. 2081/92, όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 2α του άρθρου 1 του Ν. 2469/97.
3. Το υπ' αριθ. 1/86 Π.Δ. «Καθορισμός αρμοδιοτήτων Υπουργείου Αιγαίου» (ΦΕΚ 1/Α/86) και ειδικότερα τα άρθρα 2 (παρ. 3, εδ. ζ, περ. αα) και 5 αυτού.
4. Το υπ' αριθ. 359/86 Π.Δ. «Οργανισμός Υπουργείου Αιγαίου» (ΦΕΚ 158/Α/86) και ειδικότερα το άρθρο 5 (παρ. 1, ε και παρ. 2, Ε, 8) αυτού.
5. Την υπ' αριθ. 8555/27.11.90 κοινή απόφαση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης και Αιγαίου «Πράξεις και έγγραφα αρμοδιότητας του Υπ. Αιγαίου, που εξαιρούνται από τους περιορισμούς της διάταξης του άρθρου 81, παρ. 1 του Ν. 1892/90» (ΦΕΚ 741/Β/29.11.90).
6. Το από 12.11.85 Π.Δ. «Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλεως Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών» (ΦΕΚ 731/Δ/31.12.85), με το οποίο χαρακτηρίστηκαν ως διατηρητέα τα κτίρια «Γενί τζαμί» (Α/Α 3, τομέας 11), «Βαλί τζαμί» (Α/Α 22, τομέας 15), «Γιαλί τζαμί» (Α/Α 1, τομέας 15).
7. Τον φάκελο του θέματος του Τμήματος Πολιτιστικής Ανάπτυξης της Δ/σης Περιφερειακής Ανάπτυξης του Υπουργείου Αιγαίου.
8. Την από 19.2.98 αιτιολογική έκθεση του Τμήματος Πολιτιστικής Ανάπτυξης της Δ/σης Περιφερειακής Ανά-

πτυξης του Υπουργείου Αιγαίου, η οποία κοινοποιήθηκε στο Δήμο Μυτιλήνης για να εκφράσει τις απόψεις του για τα διατηρητέα κτίρια «Γενί τζαμί» και «Βαλί τζαμί», καθώς επίσης για τις κατά Νόμο προβλεπόμενες ενέργειές του, σύμφωνα με το Ν. 1772/88, άρθρο 1, παρ. 2α όσον αφορά το διατηρητέο κτίριο «Γιαλί τζαμί», προκειμένου να λάβει γνώση ο ιδιοκτήτης του εν λόγω κτιρίου.

9. Την αριθ. 161/98 ομόφωνη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Μυτιλήνης με την οποία αυτό συμφωνεί με το περιεχόμενο της από 19.2.98 αιτιολογικής έκθεσης όσον αφορά τα διατηρητέα κτίρια «Γενί τζαμί» και «Βαλί τζαμί».

10. Το γεγονός ότι παρήλθε άπρακτη η προθεσμία που προβλέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 2 του Ν. 1577/85, όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 2 του άρθρου 1 του Ν. 1772/88, χωρίς να περιέλθουν στο Τμήμα Πολιτιστικής Ανάπτυξης τα δικαιολογητικά ανάρτησης της αιτιολογικής έκθεσης καθώς και οι τυχόν αντιρρήσεις των ενδιαφερομένων ιδιοκτητών του κτιρίου «Γιαλί τζαμί».

11. Το γεγονός ότι από τις κανονιστικές διατάξεις αυτής της απόφασης δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του Κρατικού Προϋπολογισμού και του οικείου Ο.Τ.Α., αποφασίζουμε:

1. Καθορίζονται οι ειδικές χρήσεις εκθεσιακός χώρος, αίθουσα συναυλιών, πολιτιστικό κτίριο, βιβλιοθήκη, για τα διατηρητέα κτίρια «Γενί τζαμί», «Βαλί τζαμί» και «Γιαλί τζαμί», που βρίσκονται στην πόλη της Μυτιλήνης, κατά παρέκκλιση των διατάξεων που καθορίζουν τις χρήσεις γενικών των ακινήτων της περιοχής των παραπάνω κτιρίων επειδή συμβάλλουν στην ανάδειξη και διατήρησή τους και επί πλέον σέβονται την ιδιαίτερη χρήση που είχαν.

2. Κατά τα λοιπά ισχύουν οι διατάξεις του από 12.11.85 Π.Δ. (ΦΕΚ 731/Δ/31.12.85).

3. Η ισχύς της παρούσας απόφασης αρχίζει από τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Μυτιλήνη, 21 Ιουλίου 1998

Η ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΕΙΣΑΒΕΤ ΠΑΠΑΖΩΗ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐν Ἀθήναις τῆ 20 Ἰανουαρίου 1938

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἀριθμὸς φύλλου 18

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀναγκαστικοὶ Νόμοι

Α. Ν. 1040. Περὶ παροχῆς ἐξουσιοδοτήσεως εἰς τὸ Ἀδελφάτων τῆς Χριστιανικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος πρὸς σύμφωνον δάνειον. 1

Α. Ν. 1041. Περὶ συστάσεως Ταμείου Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας Θεσσαλονίκης. 2

Διατάγματα

Περὶ συστάσεως ἀμύθου Προξενείου ἐν Ἀλγερῷ. 3

Περὶ κηρύξεως διατηρητέων Ἱστορικῶν Μνημείων. 4

Περὶ κηρύξεως ὡς ἱστορικῶν διατηρητέων Μνημείων τὸ ἐν Ἀργεῖ «Μωαμεθανικὸν Τέμενος». 5

Περὶ χορηγήσεως πιστώσεως δι' ἐπισκευὴν τοῦ Τελωνείου Βόλου. 6

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

(1)

Ἀναγκ. Νόμος ὑπ' ἀριθ. 1040. 1938
Περὶ παροχῆς ἐξουσιοδοτήσεως εἰς τὸ Ἀδελφάτων τῆς Χριστιανικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος πρὸς σύμφωνον δάνειον.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἀπεφασίσαντες καὶ διατάσσοντες.

Ἐπιτρέπεται εἰς τὸ Ἀδελφάτων, τὸ διοικῶν τὴν διὰ τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Νόμου 371/1936 ἰδρυθείσαν «Χριστιανικὴν Ἐκπαιδευτικὴν Ἀδελφότητα», ὅπως τῆ ἐγγυήσει τοῦ Κράτους, ἐνδεδουλευμένη δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου συνάψῃ δάνειον τοκοχρεωτικὸν πρὸς Ἴβριον καὶ συντήρησιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ ὡς ἄνω Νόμου προβλεπομένων ἰδρυμάτων.

Εἰς ἐξυπηρέτησιν τοῦ δανείου διαθεστέα ἢ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ αὐτοῦ Νόμου ὀριζομένη ὑποχρεωτικὴ ἐτήσια ἐπιχορηγία τοῦ ἱεροῦ Ἱερόμναστος Ἐπαγγελιστρίας — Τύχου πρὸς τὴν Χριστιανικὴν Ἐκπαιδευτικὴν Ἀδελφότητα ἢ μέρος τῆς ἐπιχορηγήσεως ταύτης, καταβαλλομένης τῷ Ἀδελφάτῳ ἐν ἄρῃ ἐλάττω οικονομικῷ ἔτους.

Καταργεῖται πᾶσα διάταξις ἀντικειμένη εἰς τὸν παρόντα Νόμον, τὴ ἰσχύς ἔρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 30 Δεκεμβρίου 1937.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'
Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον

Ὁ Πρόεδρος
Ι. ΜΕΤΑΞΑΣ
τὰ Μέλη

Γ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ Γ. ΔΟΥΡΕΝΤΗΣ, Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Π. ΡΕΠΑΛΗΣ, Γ. ΑΡΒΑΝΤΗΣ, Α. ΑΠΟΣΤΟΛΙΑΝΗΣ, Κ.
ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ, Γ. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ,
Α. ΔΗΜΗΤΡΑΤΟΣ, Κ. ΜΠΟΥΡΜΠΟΥΑΝΗΣ, Π. ΚΡΗΤΙΚΟΣ,
Κ. ΜΑΝΙΑΔΑΚΗΣ, ΔΕΥΚΑΛΑΙΩΝ ΡΕΠΑΛΗΣ, Κ. ΚΟΤΖΙΑΣ.

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 19 Ἰανουαρίου 1938.

Ὁ ἐπί τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργός
Γ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

(2)

Ἀναγκ. Νόμος ὑπ' ἀριθ. 1041. 1938

Περὶ συστάσεως Ταμείου Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας Θεσσαλονίκης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Προτάσει τοῦ Ἡμετέρου Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἀπεφασίσαντες καὶ διατάσσοντες:

Ἄρθρον 1.

Συνιστᾶται ἐν Θεσσαλονίκῃ Ταμεῖον Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ταμεῖον Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας Θεσσαλονίκης», ἀποτελοῦν νομικὸν πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου, σκοπὸς τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἀπαικτεῖς τῶν καταλλήλων γρηπείων καὶ ἡ ἀνέγερσις τῶν ἀπαιτουμένων διδασκηρίων ἐν τῇ πόλει καὶ τῇ περιούτῃ τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης.

Ἄρθρον 2.

1. Τὸ Ταμεῖον Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας Θεσσαλονίκης διοικεῖται ὑπὸ ἐπταμελοῦς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀποτελομένης:

- α) Ἐκ τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ὡς Προέδρου.
- β) Ἐκ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως τῆς Ε'. Περιφερείας.
- γ) Ἐκ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως, τῆς Γ'. Περιφερείας.
- δ) Ἐξ ἑνὸς ἀντιπροσώπου τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης, ὀριζομένου ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου.
- ε) Ἐξ ἑνὸς ἀνωτέρου οικονομικοῦ ὑπαλλήλου τῆς Γενικῆς Διοικήσεως, ὀριζομένου ὑπὸ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Μακεδονίας.
- στ) Ἐκ τοῦ Προϊσταμένου τῆς ὑπηρεσίας Σχολικῶν Κτιρίων καὶ
- ζ) Ἐξ ἑνὸς λαϊκοῦ μέλους τῆς Ἀνωτέρας Ἐνοριακῆς Ἀντιπροσωπίας Θεσσαλονίκης, ὀριζομένου ὑπὸ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Μακεδονίας.

2. Ἡ θητεία τῶν μὴ δημοσίων ὑπαλλήλων μελῶν τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς ὀρίζεται τριετής, ἀνανεουμένη μετὰ τὴν λήξιν τῆς κατὰ τὸν αὐτὸν, ὡς ἄνω, τριετίας, δυναμένου δὲ νὰ διορισθῶν τῶν αὐτῶν προσώπων καὶ διὰ τὴν ἐπομένην τριετίαν.

3. Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ὁ ἀρχαιότερος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐκ τῶν δύο Γενικῶν Ἐπιθεωρητῶν, Ταμίας ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς Οἰκονομικῆς Ὑπάλληλος,

Εξον τρόπον δι' ἑκαστον Γαμίον Ἐκπαιδευτικῆς Προνοίας τῆς συνθέσεως τῆς Διοικητικῆς τούτου Ἐπιτροπῆς, τῆς ἀρμοδιότητος αὐτοῦ καὶ τοῦ γενικοῦ ἢ εἰδικοῦ σκοποῦ αὐτοῦ, ὡς καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ἐτησίως ἐνισχυτέως του ἐκ τοῦ Εἰδικοῦ Προϋπολογισμοῦ «Διδασκῆριον κλπ.»

2. Δι' ὁμοίων Βασιλικῶν Διαταγμάτων θὰ καθορισθῆ πᾶσα λεπτομέρεια ἐφαρμογῆς τοῦ παρόντος Νόμου.
Καταργεῖται πᾶσα διάταξις ἀντικειμένη εἰς τὸν παρόντα Νόμον, οὕτινος ἢ ἰσχύς ἀρχεταὶ ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως του εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 30 Δεκεμβρίου 1937.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον

Ὁ Πρόεδρος
Ι. ΜΕΤΑΞΑΣ
τὸ Μέλη

- Γ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ, Ι. ΔΟΥΡΕΝΤΗΣ, Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ,
- Π. ΡΕΠΑΛΗΣ, Γ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ, Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΣ, Γ. ΣΠΥΡΙΑΔΗΣ, Α. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ, Κ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ,
- Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ, Π. Π. ΠΑΠΑΔΑΣΙΛΕΙΟΥ, Α. ΔΗΜΗΤΡΑΤΟΣ, Κ. ΜΠΟΥΡΜΠΟΥΛΗΣ, Π. ΚΡΗΤΙΚΟΣ, Κ. ΜΑΝΙΣΑΔΑΚΗΣ, ΔΕΥΚΑΛΙΩΝ ΡΕΠΑΛΗΣ, Κ. ΚΟΥΖΙΛΑΣ.

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη τοῦ Κράτους σφραγίς.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 19 Ἰανουαρίου 1938.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργός
Γ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ

ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

(3)
Περὶ ουσιάσεως ἀμύθητον Προξενίων ἐν Ἀλγερίῳ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰ ἀρθρ. 17 καὶ 71 τοῦ Κωδικοποιημένου Νόμου 4952, προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Μόνιμου Ὑπουργοῦ, ἀπεφασίσαν καὶ διατάσσωμεν :

Συνιστάμεν ἄμισθον Προξενίον ἐν Ἀλγερίῳ, Ἀποικίαν τῆς Γαλλίας.

Εἰς τὸν Ἡμέτερον ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Μόνιμου Ὑπουργοῦν ἀνατίθεμεν τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 13 Ἰανουαρίου 1938.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Μόνιμος Ὑφυπουργός
Ν. ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ

(4)
Περὶ κηρύξεως διατηρητέων Ἱστορικῶν Μνημείων.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὸν νόμον 2447 καὶ τὴν ἐν τῆ ὑπ' ἀριθ. 80 συνεδρία τοῦ ἔτους 1937 ὁμόφωνον γνωμάτευσιν τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας Ὑπουργοῦ, ἀπεφασίσαν καὶ διατάσσωμεν :

Κηρύσσωμεν Διατηρητέα Ἱστορικὰ Μνημεία τὰ κάτωθι :

- 1) Ἐν Χανίοις : τὸ εἶμα Σιντριβανίου.
- 2) Ἐν Ρεθύμνι :
  - α') τὸ εἶμα Φορτέτζας.
  - β') τὸ εἶμα Νεραντζῆς.
  - γ') τὸν τοιὰ Μασταμπά.

- 3) ἐν Ἡρακλείῳ :
  - α') τὸ τέμενος καὶ Νεκροταφεῖον Χουγκίερ
  - β') τὴν κρήνην Σ. Σαλλεατῶρ
  - γ') τὴν κρήνην Μοροζίνη
- 4) ἐν Βαρρσίῳ : τὸ Ὄρθῶ εἶμα
- 5) ἐν Φαρασίῳ : τὸ αὐτόθι εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πλατείας εἶμα.
- 6) ἐν Ἄρτι : τὸ Ἱμαρὲν εἶμα
- 7) ἐν Σέρραϊς : τὸ Μπαζεστῆν.
- 8) Ἐν Θεσσαλονίῃ :
  - α') τὸ Μπέη Χαμά
  - β') τὸ Γενί εἶμα
  - γ') τὸ λουτρὸν Ἁγίων Ἀποστόλων
  - δ') τὸ λουτρὸν Ὀπισθεν Ἁγίου Δημητρίου
- 9) Ἐν Μοσλίῃ : τὸ Τουρκικὸν Λουτρὸν.

Εἰς τὸν αὐτὸν Ἡμέτερον ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας Ὑπουργοῦν ἀνατίθεμεν τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 13 Ἰανουαρίου 1938.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ Ἑθν. Παιδείας Ὑπουργός
Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

(5)
Περὶ κηρύξεως ὡς ἱστορικῶν διατηρητέων Μνημείων τὸ ἐν Ἄρτι «Μωαμεθανικὸν Τέμενος».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὰ 15 ἀρθρον τοῦ Νόμου 2447 καὶ τὴν ἐν τῆ 79ῃ συνεδρία γνωμάτευσιν τοῦ Γνωμοδότηκοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας Ὑπουργοῦ ἀπεφασίσαν καὶ διατάσσωμεν :

Κηρύσσωμεν ὡς Ἱστορικὸν Διατηρητέον Μνημεῖον τὸ ἐν Ἄρτι «Μωαμεθανικὸν Τέμενος».

Εἰς τὸν αὐτὸν Ἡμέτερον ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας Ὑπουργοῦν ἀνατίθεται ἡ δημοσίευσιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος Διατάγματος.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 13 Ἰανουαρίου 1938.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ Ἑθν. Παιδείας Ὑπουργός
Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

(6)
Περὶ χορηγίσεως πιστώσεως δι' ἐπισκευὴν τοῦ Τελωνείου Βόλου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει τὸ ὑπ' ἀριθ. 55126 25) Δ. ε. ε. ἔγγραφον τοῦ Ὑπουργείου Συγκοινωνίας (Γενικὴν Δ)σιν Δημοσίων Ἐργῶν, ἐξ οὗ προκύπτει, εἶαι δὲν ἐπαρκεῖ ἡ ἐκ πεντακασίων χιλιάδων δραχμῶν (500.000) διατεθεισα ἀρχικῶς πίστωσις διὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ Τελωνείου Βόλου λόγῳ ἀξήθεως τῶν τιμῶν τῶν ὑλικῶν καὶ ἡμερομισθίων, ἀπεφασίσαν καὶ διατάσσωμεν.

Ἄρθρον μόνον.

Ἐγκρίνεται ἡ ἐκ δραχμῶν ἑκατὸν χιλιάδων (100.000) ἀπαιτούμενη ἐπὶ πλέον δαπάνη διὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ Τελωνείου Βόλου εἰς βάρος τοῦ Κεφαλαίου 46 ἀρθρον 2 τοῦ ποσ. πολιτικοῦ ἐξέδου Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν χρήσεως 1937-1938.

- ΦΕΚ 461/Β' /06-06-1997, «Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και έργου τέχνης του κτιρίου του Δικαστικού Μεγάρου Μυτιλήνης στην οδό 8ης Νοεμβρίου στη Λέσβο»

5353

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αρ. Φύλλου 461

6 Ιουνίου 1997

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Προϋποθέσεις χορήγησης αδειών επιχείρησης εμπορίας πολλαπλασιαστικού υλικού	1
Έγκριση εφημεριών κατ' εξαίρεση	2
Συμπληρωματική απόφαση έγκρισης ενεργών εφημεριών και εφημεριών ετοιμότητας γιατρών Ε.Σ.Υ. των Κ.Υγείας και Κέντρων Ψυχικής Υγείας	3
Συμπληρωματική απόφαση έγκρισης ενεργών εφημεριών και εφημεριών ετοιμότητας γιατρών	4
Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και έργου τέχνης του κτιρίου του Δικαστικού Μεγάρου Μυτιλήνης στην οδό 8ης Νοεμβρίου στη Λέσβο	5
Χαρακτηρισμός ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων των κτιρίων ιδ. Αριστοφάνη Παπαλουκά στην οδό Συνταγματάρχη Ψαρρού και Πλατείας Χρ. Παπαλουκά στο Χρυσό Φωκίδος	6
Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του Νερόμυλου στο χωριό Σπηλιά Χανίων	7
Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου της Κρήνης "Σπαρτόβρυση" στον παράπλευρο αγροτικό δρόμο του οδικού άξονα Ηρακλείου - Μαιρών στο Ν. Ηράκλειο Κρήτης	8
Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του κτίριου ιδ. του Δήμου Χίου, επί των οδών Ελ. Βενιζέλου και Ομήρου στη Χίο	9
Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου της Κοινοτικής Βρύσης στην Κοινότητα Ταξιαρχών Ν. Ηλείας	10
Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου της Κρήνης Δεξαμενής "Φουντάνα" στον Άγιο Βασίλειο Πεδιάδος Ν.Ηρακλείου	11

ΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΕΓΚΡΙΣΕΙΣ

Αριθ. 303206 (1)
 Προϋποθέσεις χορήγησης αδειών επιχείρησης εμπορίας πολλαπλασιαστικού υλικού.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις:

α) Των παρ. 1, 2 και 4 του άρθρου 15 του Ν. 1564/1985 «Οργάνωση παραγωγής και εμπορίας πολλαπλασιαστικού υλικού φυτικών ειδών» (Α' 164), όπως το άρθρο 15 τροποποιήθηκε με την παρ. 9 του Ν. 2040/1992 «Ρύθμιση θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Γεωργίας και νομικών προσώπων εποπτείας του και άλλες διατάξεις» (Α' 70) και το άρθρο 4 του Ν. 2325/1995 «Τροποποίηση διατάξεων του Ν. 1564/1985 και άλλες διατάξεις» (Α' 153).

β) Την παρ. 3 του άρθρου 11 του Ν. 2325/1995.

γ) Του άρθρου 29Α του Ν. 1558/1985 «Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα» (Α' 137), όπως το άρθρο 29Α προστέθηκε με το άρθρο 27 του Ν. 2081/1992 «Ρύθμιση του θεσμού των Επιμελητηρίων, τροποποίηση διατάξεων του Ν. 1712/1987 για τον εκσυγχρονισμό των επαγγελματικών οργανώσεων των εμπόρων, βιοτεχνών και λοιπών επαγγελματιών και άλλες διατάξεις» (Α' 154) και τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 του Ν. 2469/1997 «Περιορισμός και βελτίωση της αποτελεσματικότητας των κρατικών δαπανών και άλλες διατάξεις» (Α' 38).

2. Την 358731/14.10.1996 απόφαση του Πρώτου Υπουργού και του Υπουργού Γεωργίας «Ανάθεση αρμοδιοτήτων στους Υφυπουργούς Δημήτριο Σωτηράλη και Βασίλειο Γερανιδη» (Β' 939).

3. Το γεγονός ότι από τις διατάξεις της παρούσας απόφασης δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού, αποφασίζουμε:

Άρθρο 1

Καθορισμός τύπων άδειας

1. Καθορίζονται τέσσερις τύποι άδειας επιχείρησης εμπορίας πολλαπλασιαστικού υλικού:

α) Τύπου Α (Εισαγωγές - εξαγωγές, χονδρική - λιανική πώληση, τυποποίηση).

β) Τύπου Β (μεταπώληση - λιανική πώληση).

Αριθ. ΔΥ13α/οικ.9278 (4)
 Συμπληρωματική απόφαση έγκρισης ενεργών εφημεριών
 και εφημεριών ετοιμότητας γιατρών.

**ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ**

Έχοντας υπόψη:
 α) Τις διατάξεις των άρθρων 86 και 88 του Ν. 2071/92 (ΦΕΚ 123/Α/92) και του άρθρου 38 του Ν.1397/83.
 β) Τις διατάξεις των παρ. 5 και 9 του άρθρου 28 του Ν. 1579/85.
 γ) Τις διατάξεις της παρ 8 του άρθρου 54 του Ν.1892/90 (ΦΕΚ 101/Α/90) και του άρθρου 4 του Ν. 2194/94.
 δ) Τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 7 του Ν.1810/88 (ΦΕΚ 223/Α/88) και του άρθρου 9 παρ. 15 του Ν.2345/95.
 ε) Την αρ. 2037376/5922/0022/30.5.96 απόφαση του Υπουργού Οικονομικών.
 στ) Την παρ. 3 του άρθρου 22 του Ν.2362/95.
 ζ) Την αρ. ΔΥ13α/4325/4.2.97 Κοινή Υπουργική Απόφαση Οικονομικών και Υγείας και Πρόνοιας (ΦΕΚ 101/Β/97).
 η) Το γεγονός ότι δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του Κρατικού Προϋπολογισμού.
 θ) Την αριθμ. 1107147/1239/0006Α'/4.10.96 απόφαση του Πρωθυπουργού και Υπουργού Οικονομικών "Ανάθεση αρμοδιοτήτων Υπουργού Οικονομικών στους Υφυπουργούς Οικονομικών", αποφασίζουμε:
 Α) Εγκρίνουμε και συμπληρώνουμε στη (2) σχετική:
 1) Στο Κεφ. IV - Γενικές Ρυθμίσεις - παρ. 9 ως εξής: Σε όσα Τμήματα ή Μονάδες υπηρετούν πάνω από τέσσερις (4) γιατροί, ο αριθμός των ενεργών εφημεριών που μπορεί να πραγματοποιούνται τις ημέρες Σάββατο και Κυριακή, δεν μπορεί να είναι ανώτερος των τεσσάρων κατά μήνα για τον κάθε γιατρό, η δε αναλογία θα είναι το ανώτερο 2 Σάββατα και 2 Κυριακές.
 2) Στο Κεφ. IV - Γενικές Ρυθμίσεις - παρ. στ' ως εξής: "Η αποζημίωση δεν μπορεί να υπερβεί τα όρια που θέτει το άρθρο 104 του Συντάγματος (ύψος ακαθάριστων τακτ. αποδοχών) και υπολογίζεται στο 1/65 του βασικού τους μισθού.
 Η παρούσα να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 20 Μαΐου 1997

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
 ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
 Ν. ΧΡΗΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ Κ. ΓΕΙΤΟΝΑΣ

Αριθ. ΥΠΠΟ/ΔΙΑΔΠ/Γ/1230/24145 (5)
 Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και έργου τέχνης του κτιρίου του Δικαστικού Μεγάρου Μυτιλήνης στην οδό 8ης Νοεμβρίου στη Λέσβο.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Έχοντας υπόψη:
 1. Τις διατάξεις:
 α) του Ν.1558/85 "περί Κυβέρνησης και Κυβερνητικών Οργάνων" που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 137/Α/26.7.85
 β) του άρθρου 52 του Ν.5351/1932 "Περί Αρχαιοτή-

των", όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 και 17 του ΝΔ 216/1943 και τροποποιήθηκε με το άρθρο 32 παρ. 5 του Ν 1337/1983 και ισχύει

γ) του Ν. 1469/50 "περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830"

δ) του Ν. 2039 "περί Κύρωσης της Σύμβασης για την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης (ΦΕΚ 61/Α/13.4.92)

ε) του Π.Δ. 941/77 "περι Οργανισμού του ΥΠΠΕ".

2. Την Διυπουργική απόφαση ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/11536/10.3.92 "Παράλληλη άσκηση αρμοδιοτήτων από τον Υπουργό Πολιτισμού και τους Προϊστάμενους Υπηρεσιών του ίδιου Υπουργείου (ΦΕΚ 210/τβ/24.3.92)".

3. Την ΥΠΠΟ/ΓΝΟΣ/49095/30.10.91 (ΦΕΚ 987/Β/28.11.91) Υπουργική Απόφαση "Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων Υπουργού και δικαιώματος υπογραφής "Με εντολή Υπουργού" στους Γεν.Γραμματείς, Γεν.Δ/ντές και Προϊστάμενους των Δ/νσεων, Τμημάτων και Γραφείων της Κεντρικής Υπηρεσίας του ΥΠ.Π.Ο.

4. Το Π.Δ. 161/26.4.84 (ΦΕΚ 54/Α/30.4.84) "περί ανακατανομής αρμοδιοτήτων των Υπουργείων ΥΠΠΕ-ΥΧΟΠ".

5. Όλα τα στοιχεία του φακέλου.

6. Την ομόφωνη γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτ. Μνημείων με αριθμό 5/6.2.97, αποφασίζουμε:

Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο και έργο τέχνης το κτίριο του Δικαστικού Μεγάρου Μυτιλήνης, στην οδό 8ης Νοεμβρίου στη Λέσβο, ιδιοκτησίας Υπουργείου Δικαιοσύνης με τον περιβάλλοντα χώρο στα όρια ιδιοκτησίας, γιατί πρόκειται για αξιόλογο κτίριο των αρχών του αιώνα με εκλεκτικιστικά στοιχεία, σημαντικό για την μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής.

Η παρούσα να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 2 Απριλίου 1997

Με εντολή Υπουργού
 Ο Προϊστάμενος του Τμήματος
 ΔΑΝ. ΟΡΦΑΝΟΥΔΑΚΗΣ

Αριθ. ΥΠΠΟ/ΔΙΑΔΠ/Γ/1256/24155 (6)

Χαρακτηρισμός ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων των κτιρίων ιδ. Αριστοφάνη Παπαλουκά στην οδό Συνταγματάρχη Ψαρρού και Πλατείας Χρ. Παπαλουκά στο Χρυσό Φωκίδος.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις:

α) του Ν.1558/85 "περί Κυβέρνησης και Κυβερνητικών Οργάνων" που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 137/Α/26.7.85

β) του άρθρου 52 του Ν.5351/1932 "Περί Αρχαιοτήτων", όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 και 17 του ΝΔ 216/1943 και τροποποιήθηκε με το άρθρο 32 παρ. 5 του Ν 1337/1983 και ισχύει

γ) του Ν. 1469/50 "περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830"

δ) του Ν. 2039 "περί Κύρωσης της Σύμβασης για την

- ΦΕΚ 463/Δ' /18-06-2001, «Εκσυγχρονισμός του Δικαστικού Μεγάρου Μυτιλήνης που βρίσκεται στο Ο.Τ. Γ. 352, επί των οδών Μ. Ασίας και ανωνύμων του ρυμοτομικού σχεδίου Μυτιλήνης Ν. Λέσβου»

4021

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Αρ. Φύλλου 463

18 Ιουνίου 2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Εκσυγχρονισμός του Δικαστικού Μεγάρου Μυτιλήνης που βρίσκεται στο Ο.Τ. Γ.352, επί των οδών Μ. Ασίας και ανωνύμων του ρυμοτομικού σχεδίου Μυτιλήνης Ν. Λέσβου.	1
Τροποποίηση του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου στο Δ.Δ. Νεράιδας του Δήμου Σερβίων Νομού Κοζάνης στο Ο.Τ. 25 με αλλαγή χρήσης αυτού από χώρο Σχολείου σε εκθεσιακό χώρο και χώρο αθλητικών εγκαταστάσεων	2
Άρση κήρυξης έκτασης ως αναδασωτέας στο Ν. Λακωνίας.	3

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθ. οικ. 48565 (1) Εκσυγχρονισμός του Δικαστικού Μεγάρου Μυτιλήνης που βρίσκεται στο Ο.Τ. Γ.352, επί των οδών Μ. Ασίας και ανωνύμων του ρυμοτομικού σχεδίου Μυτιλήνης Ν. Λέσβου.	(1)
---	-----

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ - ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Έχοντας υπόψη:

1. Το Ν. 1558/1985 (ΦΕΚ 137/6.7.95) Κυβέρνηση και Κυβερνητικά Όργανα.
2. Το Ν. 2408/96 άρθρο 5 παρ. 7 (ΦΕΚ 104 Α/796) ,, όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 2479/97 άρθρο 3 παρ. 15 (ΦΕΚ 67 Α / 6.5.97) και το Ν. 2521/97 άρθρο 21 παρ. 5 (ΦΕΚ 174 Α/1.9.97) και ειδικότερα το εδάφιο στ της παρ. 7 του άρθρου 5 του Ν. 2408/96.
3. Το Ν. 2229/94 (ΦΕΚ 138 Α'/94) άρθρο 5 παρ. 8, 9, 12, 14, 16, 17 και 19.
4. Το Ν. 1955/91 (ΦΕΚ 112 Α'/91) άρθρο 7 παρ. 2, 4, 5 και 6.
5. Την υπ' αρ. 278/18.1.1999 (ΦΕΚ 30 Β' / 25.1.99) απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, με την οποία ανατίθεται στην εταιρεία «ΘΕΜΙΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Α.Ε.» το έργο «Εκσυγχρονισμός του Δικαστικού Μεγάρου Μυτιλήνης».

6. Το υπ' αρ. 7314/10.1.2001 έγγραφο της εταιρείας «ΘΕΜΙΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Α.Ε.» περί έκδοσης κοινής υπουργικής απόφασης για το έργο «Εκσυγχρονισμός του Δικαστικού Μεγάρου Ναυπλίου».

7. Το Π. Δ/γμα της 12.11.85 (ΦΕΚ 731 Δ') «Χαρακτηρισμός ως παραδοσιακού τμήματος της πόλης Μυτιλήνης (Ιστορικό Κέντρο), χαρακτηρισμός ως διατηρητέων κτιρίων και επιβολή ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών», το Π. Δ/γμα της 2.9.88 (ΦΕΚ 869 Δ') «Αναθεώρηση και επέκταση του ρυμοτομικού σχεδίου Μυτιλήνης στο παραδοσιακό τμήμα αυτής κ.λ.π.» και το Π. Δ/γμα της 22.4.97 (ΦΕΚ 423 Δ') «Τροποποίηση ορίου ταμιών όρων και περιορισμών δόμησης της πόλης της Μυτιλήνης (Ν. Λέσβου), όπως ισχύουν.

8. Την από 2.3.2001 θεώρηση των όρων δόμησης στο τοπογραφικό διάγραμμα, της Δ/νσης Πολιτικής Περιφέρειας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Λέσβου.

9. Τις διατάξεις του Ν. 1577/85 «Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός» (ΦΕΚ 210 Α), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.

10. Την υπ' αρ. 413/10.3.2000 απόφαση της Προϊσταμένης της 8^{ης} Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων του Υπουργού Πολιτισμού, έγκρισης της μελέτης επισκευής του Δικαστικού Μεγάρου Μυτιλήνης, αποφασίζουμε:

Επιτρέπεται η εκτέλεση εργασιών, με χρήση κριωμάτων για την επισκευή και τον εκσυγχρονισμό του Δικαστικού Μεγάρου Μυτιλήνης, χωρίς αύξηση της κάλυψης, της δόμησης, του ύψους και του όγκου του κτιρίου.

Οι ανωτέρω εργασίες είναι σύμφωνα με τη μελέτη, που έχει εγκριθεί με την υπ' αρ. 413/10.3.2000 απόφαση της Προϊσταμένης της 8^{ης} Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων του Υπουργού Πολιτισμού και αφορούν αποκλειστικά το Δικαστικό Μέγαρο Μυτιλήνης, που βρίσκεται σε οικόπεδο έκτασης 3.200 τ.μ., όπως αυτό απεικονίζεται στο συντημένο τοπογραφικό διάγραμμα με στοιχεία Α.Β.Γ.Δ.Ε.Α., το οποίο βρίσκεται στο Ο.Τ. Γ. 352, επί των οδών Μ. Ασίας και ανωνύμων, του ρυμοτομικού σχεδίου Μυτιλήνης, Ν. Λέσβου.

Δεν θα υλοποιηθεί ο προβλεπόμενος χώρος στάθμευσης στον αύλειο χώρο του κτιρίου, διότι η δημιουργία του θα αλλοιώσει τον άμεσο περιβάλλοντα χώρο του προστατευόμενου μνημείου.

Αρμόδιος για τη μελέτη, την επίβλεψη της κατασκευής και την ευθύνη της τήρησης των παραπάνω αναφερομένων και των παλαιοδομικών κανονισμών για το έργο είναι η εταιρεία «ΘΕΜΙΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΗ Α.Ε.».

Η παρούσα μετά τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης επέχει θέση οικοδομικής άδειας.

Η παρούσα να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 30 Μαΐου 2001

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

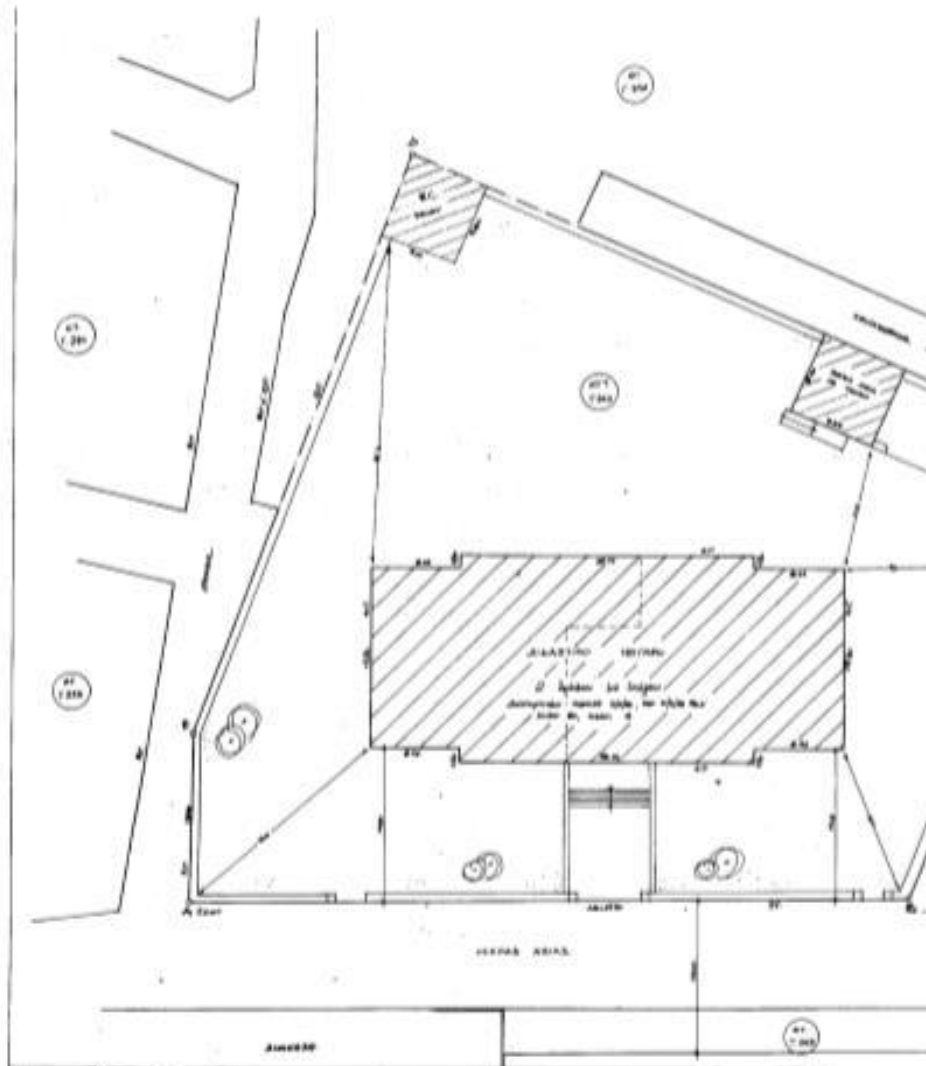
ΓΕΩΡΓΙΑΝΝΟΣ ΚΡΥΣΤΑΚΙΔΗΣ

ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ ΕΡΤΙΩΝ

ΔΙΑΔΟΥΧΗΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΛΙΩΤΗΣ

ΜΙΚΗΛΑ ΣΤΑΦΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ

ΠΛΑΝΟ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Το σχέδιο είναι στην κλίμακα 1:100
 Τ.Δ. 20-079, Φ.Μ. 102/10-0-79
 Τ.Δ. 02-01-25, Φ.Μ. 102/10-0-25
 Τόπος: Σ. Άνδρα, Ε. Έως: 1913
 Πλάτος δ.δ., δ.α.ε., Σ.π.α.α.: 100/2, 40

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΣΤΑΔ
 Ε.κ. 1/1000

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ
 Το σχέδιο είναι στην κλίμακα 1:100
 Το σχέδιο είναι στην κλίμακα 1:100

ΔΕΜΙ ΚΑΤΑΣΤΑΣΤΙΚΗ Α.Ε.
 1 Μολαίου 11, 1157 Αθήνα Τηλ: 71.03.00 Fax: 71.03.00

ΚΑΡΤΕΣ ΕΡΓΟΥ - ΥΠΟΧΡΩΤΟ ΠΡΟΒΛΕΨΗ - ΤΙΜΟΛΟΓΙΟ
 ΑΝΑΘΕΣΗ ΕΡΓΟΥ: Αρτοποιία Προϊόντων Βιομηχανία
 27/10-14/06/08 08 10-1/08

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ "ΔΕΜΙ ΚΑΤΑΣΤΑΣΤΙΚΗ Α.Ε."

ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ 475/01-10/10-04/07
 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΜΕΛΟΣ: Νίκος ΣΠΙΛΙΩΤΗΣ
 ΜΗΧΑΝΙΚΟ ΜΕΛΟΣ: Γεώργιος ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ
 ΜΕΛΗ ΠΑΡΕΛΚΟΜΕΝΑ: 10/11/02, 14/02/03, 14/02/03

Α1

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΑΝΑΘΕΣΗ